Så var det förr...

Bondeminnen & Emigrantöden

från Södra Rörums socken

Södra Rörums Bygdeförening
1993

Utgiven av

Södra Rörums Bygdeförening

i samarbete med
LRF
Nordiska Museet
Emigrantinstitutet
och
Studieförbundet Vuxenskolan

Ett stort tack till
Monica Rennstam-Stenberg
som hjälpt oss att få stil på boken.

Studiecirkeln

Bondeminnen

Jag ser vår gård, ser äng och vång;
det blir mig vekt i hågen.
På sommarskur vid solnedgång
gå far och mor i rågen.

Det kvittrade i fågelbo,
det droppade från träden.
Och far tog på sig rock och sko:
"Kom, låt oss se på säden!"

Och mor tog på schalett och schal.
Det sken från gröna tofter,
och aftonen var ljus och sval
och fylld med sköna dofter.

I kvällssol tindra blad och strå,
och fjärran rutor glimma.
Ur gröna tegar stiger blå
en fruktbarhetens imma.

Av Ola Hansson

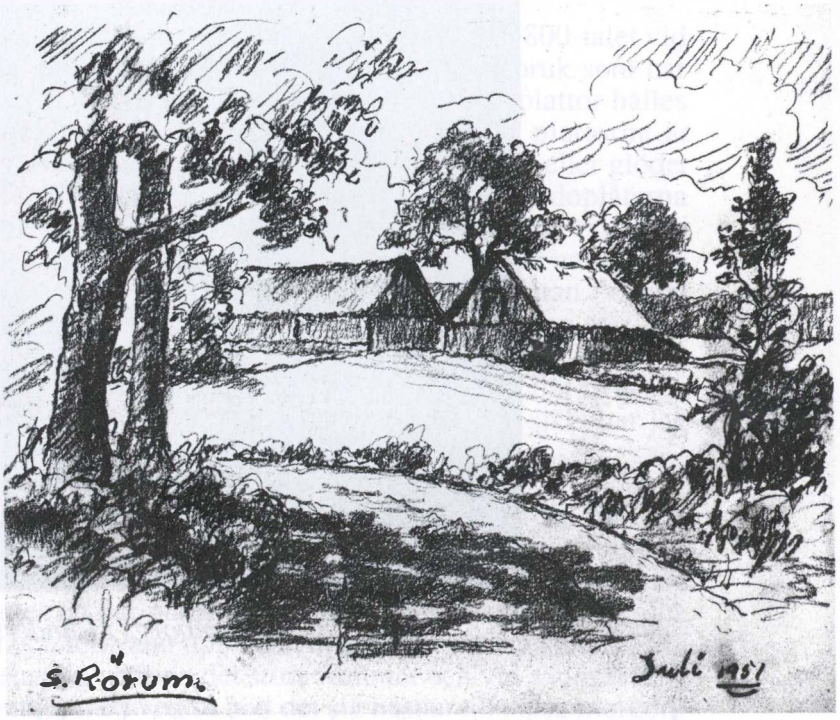

Så skriver Skåneskalden Ola Hansson, och visst passar dessa rader in på oss som arbetat med att skriva ned våra bondeminnen. Vi levde så jordnära och redan som barn var vi med i allt som hörde jordbruket till. Det skedde inte så stora förändringar år från år. Allt gick sin gilla gång och det var en trygg tillvaro. Vi lärde oss att glädjas åt små nära ting och följde naturens växlingar under de olika årstiderna.

Kännetecknande för de flesta bönder var sparsamhet. Kontanta penningar var det ont om och inkomsterna var små. Men på jordbruket producerades det mesta som behövdes i det egna hushållet och det var ej så mycket som måste köpas.

Visst kunde man som barn drömma om saker som föräldrarna ej hade råd att köpa till oss, men det var likadant för de flesta av våra kamrater. Vi fick nöja oss med vad vi hade utan alltför stora pretentioner och det har varit till nytta många gånger i livet. Med tacksamhet ser vi tillbaka på vår barndom.

Vad vi här berättat om arbete och möda, men också om gemenskapen och glädjen från en gången tid, hoppas vi skall ge en inblick i hur bondelivet var på 30- och 40-talet.

Vårt gamla hem i Funderset

Axel Ottosson

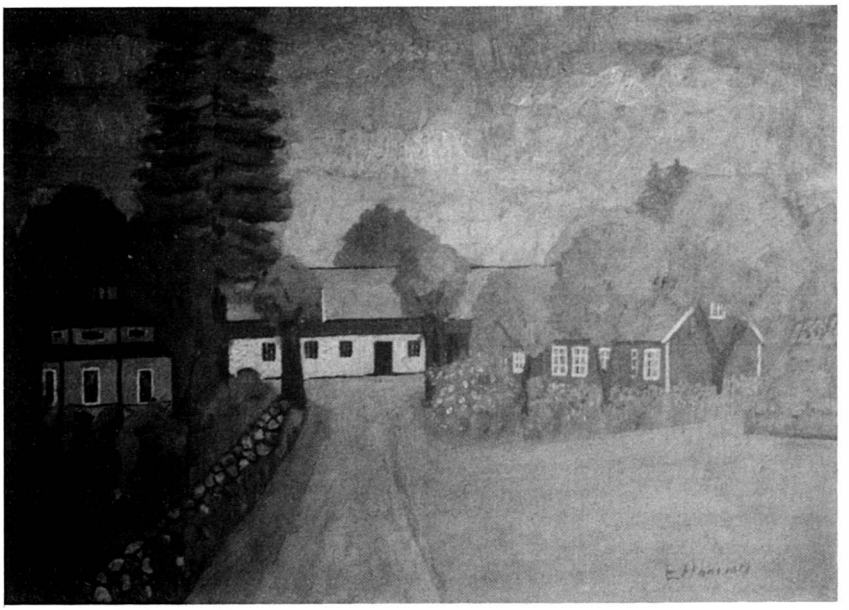

Ingeborgs i Funderset

Innan man tar steget över den gamla tröskeln och kommer in i farstun, så måste man böja ödmjukt på huvudet för att inte slå det i övre delen av dörrkarmen. Huset, som är byggt på mitten av 1800-talet, är mycket lågt till sin konstruktion så att långa personer torde göra rätt i att böja litet på knäna när steget tas för att komma in i detta gamla och kära hus. Naturligtvis var jag inte så ödmjuk som jag bordet varit, utan mitt huvud fick en ordentlig törn då jag trädde in under farstudörren första gången. Min blivande svärmor, som var ägare till gården, gav mig vid det tillfället ett gott och tänkbart råd. Hon sade: "Ja, du Axel! Alla som träder in under mitt tak skall vara ödmjuka och böja huvudet för det gamla och kära." Sedan den dagen tänkte jag alltid på detta och böjde mitt huvud vid mitt inträde i det gamla hemmet. Det var ett sant ord som jag fick med på vägen i livet, att man skall inte vara större än man kan böja sin nacke och vara lite ödmjuk. Många med mig har säkert stött sin panna "blodig" vid tömen mot dörrpostens överkant under årens lopp och säkert böjt sin nacke då de återvänt någon gång.

Farstun

Då man nu kommit in, utan att stött emot med huvudet, så är man inne i den lilla farstun. Här var plats för de ytterkläder som vederbörande var begåvad med. Här fanns krokar utmed väggen för upphängning av ytterkläderna. I en nisch på väggen innanför dörren fanns en spegel där man kunde rätta till frisyren och kanske lägga benan rätt. Nu var man klar för att träda in genom nästa låga dörr, som ledde till stora rummet.

Stora rummet

Dörren till stora rummet är värd särskild uppmärksamhet för dem som gav sig tid att beundra den. Den var vackert ådrad och försedd med ett gammalt lås, som fanns på den tiden då dörren tillverkades. Rummet man kommer in i sträcker sig över hela husets bredd och har längsgående bjälkar i taket. Dessa bjälkar var beklädda med papp och mellan

bjälkarna var också spänt papp. Hela taket var vitmenat. På vissa ställen hade pappen buktat ner en aning och det berodde på att yttertaket inte alltid höll tätt för slagregn, som kommit då och då. Vattnet hade då runnit genom takbrädorna och hamnat ovanför pappen. När sedan vattnet hade torkat, så blev det en liten nerbuktning av pappen. Många gånger färgade vattnet av sig på den vitmenade pappen, som fick en större eller mindre brun fläck där vattnet hade varit samlat. Då och då förbättrades taket genom att man sträckte nytt papp och sedan vitmenade denna. Då var det vitt och propert en tid framåt.

Vid den ena långväggen finns ett sättugn. Den är tillverkad någon gång på 1800-talet vid Huseby Bruk utanför Växjö. Det var de gamla smederna vid detta anrika bruk som har gjutit dessa plattor. Den består av två sidoplattor och en frontplatta. Dessa plattor hålles samman med en kraftig platta som ligger över dessa. I skarven mellan plattorna är överfallsband som håller ihop ugnen. Dessa skarvar är isolerade så att inte rök eller glöder kan komma ut. Ugnen står på en murad sockel av ungefär en meters höjd. Sidoplåtarna och takplåten går in i bakom ugnen belägen vägg och är på detta sätt stabilt fixerad i väggen. Plattorna, som är silverbronserade, har ingjutna motiv av vapen samt namnet på bruket som tillverkat ugnen. Där står i reliefskrift Huseby Bruk på frontplattan. Vidare anges också i skrift att det är "Aldeles Svenskt" i tydlig skrift. Ugnen, där den står, har varit med sedan huset byggdes, men var vid den tidpunkten inte silverbronserad utan hade säkert sin grå färg efter gjutningen. Senare tiders ägare har sedan varit mera flärdfria och bronserat ugnen. Då och då har en förbättring av bronseringen behövts och själv har jag varit med om att göra detta någon gång.

Ugnen eldas ifrån det gamla köket som ligger utanför det stora rummet. I väggen finns ett stort hål som mynnar ut i ugnen. Ifrån detta hål satte man eld i ugnen och sedan underhölls elden med större vedträn eller klampar av det bränne som förvarades i detta kök. Då elden hade tagit sig ordentligt så sattes ett par plåtar för eldhålet. Röken från ugnen gick sedan bakvägen genom hål i muren och försvann upp i den öppna skorstenen som fanns i det gamla köket. Ugnen spred en behaglig värme i det stora rummet och vid sänggåendet på kvällen kunde man lägga in ordentligt med ved så höll det sig nästan till nästa morgon.

Mitt i rummet hänger en fotogenlampa som sprider sitt svaga, men hemtrevliga, sken i rummet. Rummet är möblerat med gamla gedigna ekmöbler som är tillverkade i början på 1900-talet eller i slutet på vårt förra sekel. Golvet i rummet är täckt av färggranna trasmattor. Det ger åt rummet en varm och hemtrevlig atmosfär. I mattornas mönster kan man säkert läsa att den eller den trasan som är invävd har varit en kjol eller ett förkläde eller kanske mors eller mormors blus i färgglatt utseende. Varje matta har liksom en egen historia, som kan berätta om gångna släkters klädesplagg som, när de var utslitna eller blivit omoderna, blev klippta till trasor för att ingå i de mattor som vävdes under långa och mörka vinterkvällar.

I ett av hörnen står ett s k linneskåp, som når ända upp till taket. I detta har alltid förvarats det linne som husets folk använde. På dörrens utsida är en oval spegel som efter årens lopp blivit lite oklar. Tydligen har fukt trängt in mellan spegeln och bakomvarande papp och skadat spegelns reflekterade yta. Tänk vad många som stått där framför denna spegel och ordnat sitt hår. Kanske man flätade håret och lade upp det i en knorr i nacken eller också med den uppvärmda krylltången åstadkommit de underbara korkskruvslockar som 40-talets kvinnomode utgjordes av. Det gällde ju att vara till sin fördel då gäster kom till gården eller vara till sin fördel vid mötet med sin älskade vid traktens dansbanor.

Vem minns inte doften av rent och nymanglat och struket linne när man öppnade skåpdörren? För att ytterligare ge friskhet åt skåpets innehåll så lades det kvistar av lavendel på hyllorna. Den som har känt doften av lavendel kan nog föreställa sig hur gott det doftade från detta skåp.

Utmed den ena kortväggen står ett bastant skrivbord. Vid detta sköttes den enkla bokföring som ägaren behövde för att klara av den gamla gårdens kredit och debet. Det var väl inte någon invecklad bokföring som behövdes. Kanske var det ibland bara en

anteckningsbok för 25 öre som behövdes. Omsättningen var väl inte så stor, varför det inte var så svårt att hålla reda på kontona i den knappa ekonomin. På skrivbordet står en del gamla fotografier av de nära och kära som hade sin försörjning där. Många av dessa har väl suttit där och brytt sin hjärna över hur han eller hon skulle få allt att gå ihop. Skrivbordet var försett med tre lådor och två skåp som innehöll mångahanda saker, även av mer eller mindre hemlig natur för utomstående.

En gammal skinnsoffa av ek pryder sin plats vid den andra långväggen. Den är en gammaldags utdragssoffa. Den är inte gjord för långa personer. Man måste dra upp benen en aning för att fötterna inte skall sticka ut en halv aln utanför sänggaveln. I denna soffa har mer än ett barn sett dagens ljus. I äldre tider fanns inte tillgång till dessa moderna BB som numera finns att tillgå. Barnen föddes i den äktenskapliga sängen. Det var far i huset som skyndsamt fick spänna för den bästa hästen för "agevajnen" och så snabbt som möjligt komma åstad och hämta barnmorskan. Hon bodde i Södra Rörum och det var en fyra kilometer fram och tillbaka. När barnmorskan väl var framme hjälpte hon den lille världsmedborgaren fram till livet. Det första lilla skriket förkunnade för en spänt lyssnande fader att allt var över och gått lyckligt. Mången kvinna har väl i denna säng vilat ut efter kanske en ansträngande födsel, men lyckligt vilat med sitt nyfödda barn på sin arm och en lycklig faders hand i sin.

Över denna säng hänger en gammal väggklocka. Den har mätt timmarna från den stund då det lilla barnet såg dagens ljus, till den dag då den sista timmen slog för vederbörande. Klockan är en prydlig klenod med utsirade snickerier. Många gånger då jag hört dess klangfulla slag har jag önskat att den för mig skulle berätta om allt som har skett här under tiden som flyktat. Den sitter säkert inne med många långa berättelser som innehåller både sorg och glädje i detta hem.

En möbel, som förr fanns i alla hem, var en buffé. Det står en sådan också här. I den förvarades det bästa porslinet som huset ägde. När man öppnar dörrarna så ser man den blommiga gamla kaffeservisen som mormor en gång fick som bröllopsgåva. Den gick sedan i arv till nästa generation. Det var helg då den togs fram och kaffet smakade särskilt gott i de vackra kopparna och med kakor upplagda på de blommiga faten. En matservis tillhörde också den tidens uppsättning i hemmen. Den skulle gälla för 12 personer med alla detaljer för att vara komplett. Allt som förvarades i denna buffé var liksom för festbruk och det var man särskilt rädd om. I lådorna förvarades silverbesticken, väl invirade i silkespapper och snyggt ordnat detalj för detalj. Till vardagsbruk användes porslinet och besticken som förvarades i köket. Detta var väl använt. Det var grövre och lite kantstött efter trägen användning.

Mitt i rummet står det fyrkantiga ekbordet med sina fyra stolar. På stolsryggarna fanns ett mönster av ett äpple med blad i relief. Bordet kunde göras större vid behov. När man lyfte upp bordsskivan så fanns det extra skivor, som man kunde sätta i och på så sätt förlänga bordet. Vid detta bord samlades man då det var fest eller då det var höst och man hade mycket folk i maten. Jag tänker då särskilt på de tillfällen då tröskan kom till gården. Visst var det hemtrevligt då alla samlades under de mörka höstkvällarna kring bordet och den gamla fotogenlampan sped sitt sken ut över rummet. Det sprakade i sättugnen och det var varmt och skönt i stugan. Utanför ven höstvinden och rörde upp de nedfallna löven på gården. Under vinterkvällarna kändes det skönt att sitta och läsa Mellersta Skåne eller handarbeta eller varför inte "dra en spader" då Kung Bore med sitt anhang gjorde maktlösa försök att störa den ljuvliga ron där inne. Tänk så många gånger barnen har suttit där vid bordet och läst sina läxor till nästföljande dag. Kanske mormor eller morfar var behjälplig med läxförhören innan det var tid att gå till sängs.

Sängkammaren

Intill det stora rummet ligger sängkammaren. Där stod den bäddbara utdragssoffan, som var avsedd för mor och far i huset. På dagarna var den alltid uppbäddad och sängkläderna övertäckta med ett vitt virkat överdrag med vackra spetsar runtom.

Det berättas av de äldre att det var inte alltid som detta rum använts till sängkammare. Nej, den hade i äldre tider använts som fårakätte. Det låter konstigt, men förklaringen är ganska enkel. Man var rädd om sina får och särskilt tackorna. Det var stor risk under nattens timmar att tjuvar kom till gården och stal fåren. Fåren representerade ju deras levande kapital och det skulle vara nätt opp till katastrof om dessa stals. Vidare var tackorna inhysta där vid lammning. Det gällde då att man hade uppsikt så att de små liven klarade sig. Verkligen en sällsam företeelse i gårdens långa historia.

Köket

Vi går in i köket. Dörren, som finns mellan stora rummet och köket, är verkligen ett mästerverk med sina fina dörrspeglar. I köket står den gamla vedeldade köksspisen, som är av gammalt Norrahammars fabrikat. Den utgjorde en mycket viktig del i den tidens kök. Man fick god värme, samtidigt som man lagade mat. Vidare bakades en del av brödet för hushållet i dess bakugn. Visserligen fanns det en större bakugn i annan del av huset, men den användes bara då man skulle göra storbak, exempelvis till jul eller till de tider då det fordrades mer bröd. Moderniteterna var inte av samma klass i den tidens kök, som är i våra moderna kök, även på landet. Vatten för hushållets behov bars in i hinkar och slasket bars ut. Vattnet hämtades vid en brunn på gården och slasket samlades i spannar som sedan blev föda åt höns eller grisar. Vid ena väggen, som vätter mot trädgården, fanns en vask. Här diskades all disk. Vidare tvättade man sig dagligen i ett handfat i denna vask. Ett stort slagbord står utmed väggen framför fönstret. Här finns bra plats för att utspisa gårdens folk under vardagsförhållanden. I ett skåp över vasken förvarades allt porslin som användes för dagligt bruk. Under diskbänken förvarades pannor och stekjärn som användes för matlagningen på järnspisen.

Lite modernare blev det på senare tid då tvättvatten och diskvatten spolades ut genom ett rör i väggen till en grop utanför väggen mot trädgården. Vatten har däremot aldrig dragits in i huset.

Över bordet hängde en fotogenlampa, som spred sitt sken ut över köket. En gammal soffa har sin plats vid en av väggarna. Det var viloplats för far i huset, då han efter maten vilade en stund och läste Mellersta Skåne eller Skånska Dagbladet. Denna plats var helig. Gud nåde den som tog upp platsen då far själv önskade att använda den. Inte ens mor själv vågade slumra på soffan då far skulle använda den. I golvet intill dörren till stora rummet fanns en lucka som ledde till en liten källare, som sträckte sig in under sängkammaren. Här förvarades frostfritt saft och sylt samt andra matvaror som skulle bevaras längre tid.

Skafferiet

Maten förvarades i ett skafferi. Det låg i anslutning till köket. Här förvarades saltkaret med det nersaltade fläsket. "Sillakuttingen" stod där väl fylld med den nedsaltade sillen. I taket hängde det rökta fläsket väl omlindat i gråpapper med säckar omkring. Det förvarades så för att skydda det mot möss och flugor. När man sedan behövde fläsk eller sill till middag var det bara att förse sig med detta ur skafferiet. Den saltade sillen lades ner i sina kuttingar under hösten, då sillen var fet och fin och det var god tillgång samt priset relativt lågt. Fläsket saltades ned efter slakten av den gödda grisen. Det mesta gjordes veckorna före jul, då den färdiga grisen miste sitt liv. Övrig mat förvarades i detta skafferi.

De vedeldade spisarna

Alla spisar, som fanns i huset, eldades med ved eller torv. Den ved som behövdes förvarades i en bränneslåda i köket. Veden bars in från veboden, som var belägen i ett utrymme i loglängan. Det gick åt stora mängder ved under årets lopp. Särskilt under vintertid då spisarna var igång hela dagen och natten. Huset var ju ganska dåligt isolerat så en del av värmen gick ut genom både tak och väggar. Väggarna var bara enkel-

stensväggar utan någon som helst isolering.

Taket var bara ett enkelt brädloft utan isolering. Trots detta var det alltid varmt och skönt, även om kölden gick tjurig vid grind. I rummen fanns olika sorters spisar, och det tog en hel del tid och arbete för att få dessa att fungera som de skulle. Det var ganska så kallt på vintrarna då man på morgonen kom upp från den goda sängvärmen och satte fötterna på det kalla golvet. Det första man gjorde på dagen var att sätta fyr i dessa spisar och den viktigaste och första spisen som fick sin skötsel var naturligtvis sättugnen. I regel fanns det glöder kvar i sättugnen så det var bara att röra om i askan och sätta till stickor och småved, så tog det sig fort. När det var kallt om vintrarna hölls spisarna igång för fullt. Då fick man stiga upp då och då under natten för att fylla på ved eller torv. Torven var ett bra komplement, ty torven höll värmen under längre tid.

Fönsterna

Om vintrarna kunde det bli rätt så kallt inomhus, beroende till stor del på att fönsterna också släppte ut en del av värmen. Dessa var enkla fönster utan någon isolering. Det fanns visserligen s k innanfönster, som passade till varje fönster, men de sattes inte in alltid. När det var vinter kom de dock till användning. Innanfönsterna sattes i på insidan av fönterkarmen. I skarvarna mellan innanfönsterna tätades med klisterremsor av papper. Mellan fönsterna lades bomull som ofta pryddes med eterneller av olika slag. Bomullen tätade ju i viss mån mellan ytter- och innanfönster, men det var också en prydnad för fönstret.

Tätningsremsorna lossnade ibland och då kunde vinden tränga igenom springorna. Vid sådana tillfällen uppstod det många underliga ljud, beroende på att remsorna vibrerade genom vindens påverkan. Det var riktigt kusligt i nattens timma att ligga och lyssna på dessa ljud som ibland tilltog i styrka beroende på hur kraftigt det stormade runt huset. Visst var man rädd som barn när dessa underliga ljud strömmade ut i mörka natten. Då drog man täcket över huvudet och försökte sova och glömma "de onda makternas musikaliska förehavanden". Man intalade sig att det inte var något farligt, utan hade en enkel och naturlig förklaring.

Dörrarna

Ytterdörrarna har faktiskt också sin lilla historia. Det har alltid funnits en s k "finingång" och en "köksingång". Genom finingången kom man endast om man var främmande till gården. Köksingången användes dagligen av folket på gården. Dörrarna är tvådelade och tillverkade av eke, som har växt på gårdens ägor en gång. Utmed dörrarna är brädbitarna lavade på varandra. Dessa bräder har träets fina ådring som framträder mycket vackert. Dörrarna har i äldre tider överstrukits med trätjära en gång om året och därför erhållit en svart färgton. Senare tiders folk har använt modernare medel för att konservera dörrarna. Låsen på dörrarna är av enklaste slag. Det fanns ju inte vår tids moderna lås att tillgå på den tiden.

Kanske det inte behövdes så komplicerade lås då. Risken att tjuvar eller obehöriga skulle ta sig in i husen var kanske inte så stor. Folk respekterade varandras hus och egendom på ett annat sätt då än i vår tid. De gamla har berättat, att då dörrarna låstes och folket lämnade gården, så hängdes nyckeln på en spik i anslutning till dörren. Vissa lade nyckeln under en bestämd sten som alla husets folk visste platsen på. Det hände då man skulle vara borta en längre tid eller då man kanske åkte till marknaden i Hörby. Försök att tillämpa detta förfaringssätt i våra dagar då ingen är säker hur man än har låst och bommat till om sitt hus!

Trappstenarna

Framför dörrarna ligger trappstenar. Det var flata stenar som man med noggrannhet hade valt ut i markerna. Man kan se hur nötta dessa stenar har blivit under alla dessa år av skor och tofflor som trampat på dem. Vid högtidliga tillfällen eller till helgerna högg man granris som lades framför trappstenarna i ett vackert mönster. Detta gjordes med stor noggrannhet. I regel lades granriset i form av ett hjärta och grangrenarna lavades väl tillsammans så att de bildade en bastant matta.

Undantaget eller drängkammaren

I ena ändan av huset är ett litet rum som i äldre tider har använts som undantagsrum, dvs ett rum där den äldre generationen fick bo då den yngre tagit över verksamheten. Här fick de bo under resten av sitt liv, men var ändå ett med folket i huset. På senare tider användes rummet som bostad för drängarna, som var anställda på gården. Denna kammare ligger i anslutning till den förut beskrivna köksingången.

Gamla köket

I den västra delen av huset finns det gamla köket. Innan det nuvarande köket kom till, så lagades all maten vid öppen eld i den stora öppna eldstaden, som finns där. Då använde man sig av en "trefoting", som sattes över den öppna elden när man kokte eller stekte. Där finns även en stor bakugn, uppmurad av sten. Här bakades grov- eller siktebröd när behovet var stort. I den öppna skorstenen rökades även fläsk. Man hängde upp fläsket på en lång stång i skorstenen och sedan rökades det med enris, som fick sakta pyra nere på spiselhällen. Innanför detta kök har varit en garderob. Här förvarades kläder och sängutrustning på hängare eller i vackert dekorerade ek- eller furukistor.

Kammaren

Detta rum ligger vid västra gaveln och vätter med ett fönster mot gårdsplanen. Enligt uppgift var detta ett finrum från början, som användes bara då det var fester på gården. Morfar Nils Trulsson, en av ägarna, satt ofta i detta rum och skrev. Vidare lär det ha använts då någon av gästerna stannade kvar över natten. Det kallades även "Farbrors Kammare", därför att en broder till Nils Trulsson bodde där då han var hemma från sina långa och vittberesta besök på de "sju haven". Han var nämligen sjöman och landade till i Funderset då han gått i land mellan turerna ute i vida världen.

Loftet

Över hela undervåningen går loftet. Det användes förr som magasin för den säd som tröskades. Loftet användes även för förvaring av annan materiel. Loftet har ett fönster på vardera gaveln av huset och en trätrappa från köksfarstun leder upp till loftet. Det finns en trälucka som man kan stänga. Genom loftet strålar det stora murstockar av tvenne skorstenar, som leder från köket respektive sättugn och eldstaden i kammaren.

Taket

Taket på boningshuset var i äldre tider belagt med halm. Man hade ju inget annat taktäckningsmedel förr. Halmtaken iordningställdes av särskilt yrkesfolk, s k taktäckare. Takhalmen utgjordes av råghalm, men man kunde också använda sig av vass. Råghalmen skulle vara särskilt styv och lämplig att använda för detta ändamål. I äldsta tider tröskades rågen med plejel och då blev halmen bra för sitt ändamål som takhalm. Man använde även ett "piggaverk" som repade rågnekerna och fick på så sätt fin halm till sina tak. På dessa piggaverk repades allt skräp bort och det som blev kvar var strid och stråstyv halm. Nu hade man den takhalm som behövdes. Denna buntades och lades upp på stänget för att

användas nästa år då taktäckning skulle ske. Detta skedde i regel fram på våren eller sommaren. Man ville ju ha så torrt väder som möjligt då arbetet skulle utföras.

Taket indelades i något som man kallade för "ett sti". Ett sti hade en bredd av 3-5 meter och började vid takskägget och gick sedan upp mot takåsen. Man började taktäckningen nerifrån takskägget och gick sedan steg för steg upp mot takåsen. Man använde en täckestege, som var lika bred som "stiet". Denna stege var fästad med rep i respektive ändar och sedan fixerades repen upp i takåsen. Efter hand som arbetet flöt fram, så rullades stegen med upp mot takåsen.

Halmen lavades utmed stiet i den tjocklek som man behövde. Halmen fogades samman och med takets läkten med vidjor av hassel eller med ståltråd. När taket var färdigt så skulle halmen skäras. Detta skedde med en specialkniv som var mycket vass. Skärningen skedde på diagonalen. Det var inte bara för att det skulle se vackert ut, utan främst för att regnvattnet skulle ledas bort på ett bättre sätt. När sedan halmtaket var klart så skulle ryggåsen täckas. Man sade att man "ryggade". Det skedde genom att man lade halm över själva ryggningen. Halmen hölls på plats av s k "ryggaträ". Dessa var sammanlänkade parvis och lades med en meters mellanrum tvärs över takåsen. På detta sätt pressades halmen, som låg på ryggåsen, samman och tätade längst upp. Ett nylagt tak av halm eller vass var verkligen ett gediget arbete och såg rent och snyggt ut. Det var ju inte bara från estetisk syn man lade upp halmtaken, det gav ju ett mycket gott skydd mot regn och snö. Vidare var det en god isolering. Det skyddade mot kylan under vintern och gav svalka under sommarens brännande sol mot taket.

Jag kan ge en förklaring till varför det kallades för "sti". Ett stis bredd bestämdes av längden på den takstege taktäckaren använde. Taktäckaren hade även en "täckespade". Den var gjord av trä och var skålad och försedd med ett skaft. Med denna spade jämnades halmen till vid rotändan genom att man slog uppåt mot taknocken.

Under senare tid blev det ont om råghalm för taktäckningen. Vidare fanns det inga taktäckare att tillgå. De gamla yrkesmännen dog och lämnade inte någon ny kunnig efter sig. Från brandsynpunkt var ju halmtaken kanske inte så lämpliga. Vidare tillkom annat tacktäckningsmaterial, som var lättare och smidigare att klä taken med. Så skedde även vid det gamla hemmet. Halmtaket ersattes 1968 med ett tak av aluminiumplåt. Det gamla halmtaket revs ned och en era gick i graven. Den äldsta delen av taket hade då legat ända sedan huset byggdes i nådens år 1880.

Trots alla dessa år som gått var viss del av taket i sådant skick att det skulle kunnat legat ett bra tag till. Visserligen hade man väl lagat här och där under årens lopp, men i stort var det god kvalitet kvar. Det svåraste var ju alltid att få riktigt tätt invid skorstensstockama. Det ville gärna rinna ned vatten vid slagregn längs murstocken. Täckning med halm eller vass har på senare tid blivit populärt igen. Våra sommartorpare, som har skaffat de gamla gårdarna, har övergått till mycket fina vasstak. Råghalm finns inte numera. De gamla taktäckarna har fått efterträdare, som tagit upp den fallna manteln. Dessa har utbildats vid yrkesskolor och lärare har varit danskar. I Danmark har halmtaken funnits kvar och taktäckningen skötts av duktiga taktäckare.

Skorstenarna

På huset finns två skorstenar. Dessa är murade ända nerifrån marken och går genom huset och loftet och slutar en och en halv meter över takåsen. De består av kraftiga murstockar på kanske en meters tjocklek. En av dessa skorstenar användes för köksspisen och för spis i drängkammaren. Den andra användes för sättugnen, bakugnen och för spisen i kammaren. Den senare skorstenen är öppen och här finns den öppna spisen som jag tidigare har berättat om samt bakugnen.

Väggarna

Tidigare har jag nämnt om de enkla väggar som huset är uppfört av. De var dåligt isolerade. Vid senare reparationer har framkommit hur husets väggar sett ut. De utgöres av hemmagjord tegel, som har soltorkats. Vissa av tegelväggarna har sammanfogats med lera. Utanpå tegeln har väggarna klätts med halvtums bräder och läkt. Som isolering har använts husmossa eller ljung. Mossan och ljungen var ju material som man hade lätt för att anskaffa. Det fanns på den tiden stora ljungfälader och god tillgång på den lämpliga husmossan. Mossan och ljungen har bibehållit sin isolerade verkan intill våra dagar och ligger lika fin innanför träklädseln.

Vilken skillnad på isolering då och i våra moderna hus. Kanske det var tillräckligt med den isoleringen på den tiden. Ännu idag kan man inte finna någon tillstymmelse av mögel i dessa väggar. Luften har haft möjlighet att cirkulera och har hållit väggarna fria från fukt och därmed hindrat mögelangreppen.

Vissa väggar består av s k "bålaväggar". Det var tjocka plank som huggits ut av stora ekstockar som användes till byggmaterial. Bredden på dessa plank är ca 30-40 cm och tjockleken 7-10 cm. Det var bastanta saker som fogades tillsammans. Sammanfogningen har skett genom hemmasmidda spik eller också med spik (dubb) av trä.

Skillnaden på förr och nu

Allting är precis som i gamla tider både inomhus och utomhus. Det har aldrig lagts in elektriskt ljus i husen. På 40-talet kom det elektriska ljuset till Funderset. Alla i byn lade in elektriskt, men dåvarande ägaren, Ingeborg Andersson, tyckte att det gick bra med det ljus som man erhöll från fotogenlamporna. Vidare kanske det var även en kostnadsfråga. Det har funnits en hel del fotogenlampor av olika storlekar och utseende. Rummen upplystes av dessa fotogendrivna lampor.

I det stora rummet hängde en stor hänglampa, som var smidd av järn och hade en stor kupa i orange färg. Styrkan och storleken av lamporna bestämdes genom angivande av ett visst antal linjer. Den lampan som hängde i stora rummet hade en styrka på 14" (linjer). Oljehuset var av mässing och blänkte alltid väl. Mässingen måste då och då putsas för att bibehålla sin vackra glans. Över bordet i köket hängde också en lampa som var av ännu äldre utseende och samma storlek som storarumslampan. Rummen i övrigt upplystes av s k stålampor (bordslampor) av skiftande utseende och storlek. Fördelen med dessa lampor var att man kunde flytta dem till den plats där ljuset behövdes bäst. Sedan fanns det en ytterligare sort av lampor som man kunde hänga eller sätta. Dessa lampor hade ett oljehus och brännare av mindre format (linjer). Runt oljehuset var en fals och i denna var fästad en hållare med vilken man kunde hänga lampan på en vägg. På hängaren fanns det en blank plåt, som reflekterade ljuset från lampan. Man kunde på så sätt rikta ljuset mot det som man arbetade med. Det var en mycket lämplig lampa att använda vid sömnad eller vid spisen då man lagade mat.

Det var mycket arbete med att hålla alla dessa lampor i bästa skick. Då och då fick man trimma dem så att man fick ut det bästa ljuset. Glasen måste putsas för att skänka bästa strålglansen. Fotogen måste fyllas på då och då. Fotogenen förvarades i fotogenkannor i skafferiet. På gården fanns större fat som lagrade fotogen för gårdens behov.

Vattenförsörjningen

Vatten till hushållet och till djuren togs från en brunn på gården. I äldre tider var brunnen omgiven av ett brunnskar. Brunnskaret bestod av en fyrkant av trä och över detta fanns ett lock som kunde låsas. När locket var öppet vilade det mot ett stöd. Vattnet hämtades upp med hjälp av en s k vattenvåg eller benämnd "brunnljung". En sådan anordning bestod av en lång hävarm med en tyngd i nedre ändan. Hävarmen var lagrad i en klyka i en stor

stolpe vid brunnen. I andra ändan av hävarmen var fästad en lång stång som var försedd med en krok. Denna krok var avsedd att fästa den spann som man hissade ner i brunnen. När spannen var fylld hissades den upp med hjälp av brunnljungen. Därvid hjälpte tyngden i hävarmen till att underlätta uppfordringen av vattnet. Brunnen hade väl ett djup av 3-4 meter under äldre tider. På senare tid (under 1930- och 1940-talet) blev vattentillgången så dålig så man måste göra en fördjupning av brunnen. Vid denna fördjupning togs brunnskaret och brunnljungen bort och ersattes med en vanlig gårdspump och ett gjutet brunnslock över brunnen. Vidare lades en vattenledning över gårdsplanen in till stallet så att djuren skulle få sitt behov av vatten på ett enklare sätt. Tidigare hade man burit allt vatten in till djuren i stallet. I stallet monterades in en pump så man kunde pumpa vattnet direkt till krubborna hos korna.

Någon rörledning för att leda in vatten till köket har aldrig gjorts, utan man har burit vatten in i spannar från pumpen. Dessa spannar har alltid haft sin plats i närheten av diskbänken. För att ösa vatten ur spannarna har man använt en ösa. Den bestod i äldre tider av en träösa, men ersattes under senare tider med en ösa av metall eller plast.

För att erhålla varmvatten till disk- eller tvättvatten, så värmdes vattnet på spisen. Vid ena sidan av köksspisen fanns en behållare, s k reservoar. Denna var av gjutjärn eller koppar. Här hällde man vatten och kontakten med spisens eldstad gjorde att vattnet uppvärmdes till nära kokpunkten. På det viset fanns det alltid varmvatten att tillgå, under förutsättning att man fyllt på reservoaren. På spisen stod alltid en kittel fylld med vatten. Detta var ett komplement till reservoarens varma vatten.

Det fanns ju inget ställe där man kunde bada. Vid sådana tillfällen tog man in en större balja i köket och i denna badade sedan hela familjen. Då gick det åt stora mängder varmvatten. På sommaren skedde sådana bad ute i den fria naturen, vid pumpen eller nere vid en kallkälla en bit från gården. Vid denna källa skedde tvätt vid de tider på året då sådant kunde ske ute. Vid en stor gryta värmdes tvättvattnet och sedan rengjordes tvätten i stora kar ute vid källan. Sköljvatten togs ur källan. Man torkade sedan tvätten ute, antingen hängande på linor eller utbrett på gräset.

Infarten till gården

Upp till gården kom man på en väg genom hagmark och bokskog. Avståndet till närmast större väg var cirka 400-500 meter. Förr i tiden var vägen avstängd med ett antal grindar. Det fanns inte mindre än tre grindar som man måste passera innan man kom upp till gården. Det fanns först en grind ute vid den stora vägen. När man sedan passerat denna så stötte man på nästa efter bara 200 meter. Efter ytterligare 150 meter så träffade man på nästa, men sedan var det fri fart upp till gården. Det ställde ju till stort besvär, då man skulle passera från eller till gården. Det värsta var vid de tillfällen då man hade häst och vagn. Då måste man stiga av vagnen tre gånger för att öppna dessa grindar. Sedan upp igen köra igenom grinden och sedan av igen för att stänga grinden. Vid sådana tillfällen var det en lättnad om man hade någon med på vagnen som kunde hoppa av och öppna och stänga grindarna. Barnen på gården utnyttjades säkert många gånger till denna uppgift. Som väl var hände detta inte under hela året. Det gällde från våren till dess hösten gjorde sitt inträde eller med andra ord sagt då betesdjuren gick i hagarna. Den väg som gick ut mot stora vägen mellan Funderset och Södra Rörum, har inte alltid varit gårdens utfartsväg. Den lär ha gått ut mot vägen som går mellan Funderset och Trulstorp. Denna väg var uttagen som utfart på ägokartorna enligt lagen, men den andra vägen började att användas och förblev sedan utfartsväg i fortsättningen. Enligt hävd blev denna väg så småningom tilldelad gården enligt beslut.

Omgivningen

Gården har varit omgiven av stor granskog. Den planterades för cirka 70-80 år sedan. Höststormarna på 1970-talet gick illa åt skogen. Eftersom skogen var mogen så höggs den ned och lämnade ett stort dystert kalhygge kvar. Nyplantering har senare skett och numera har en ny generation granar börjat att ersätta den gamla skogen. Ett stort vårdträd

står på gården invid brunnen. Det är en gran, som planterades omkring 1865 av gårdens förste ägare. Det är en jätte bland granar. Den har en omkrets av 3-4 meter och en höjd av 35-40 meter. De västliga stormarna har under årens lopp tvingat den åt öster. Lutningen är ganska stor, men den står vresigt kvar. Den är frisk och kry trots in ålder, men åren har ändå satt sina spår på det gamla vårdträdet. På våren då göken kommer till bygden, har alltid granen varit ett kärt tillhåll för denne vårens budbärare. Han har alltid gett sitt första rop från dess topp och hälsat våren därifrån. Folket på gården har då längtat efter denna tidpunkt varje år. En hälsning till oss att nu är våren här och med den ett nytt hopp.

Uthusen

1932 revs den gamla stallbyggnaden, som byggdes samtidigt med boningshuset. Det var en låg och smal byggnad och den låg så nära bostaden att den var nästan sammanbyggd med denna. På gårdsplanen kan man ännu se de stenar som utgjorde grunden för stallet och logen. Den var ca 5-6 meter bred och 20-25 meter lång. Hur den var inredd kommer väl ingen numera ihåg, men den innehöll väl inte så stor plats. Den räckte säkert till för de djur som på den tiden ingick i besättningen på gården. Efter hand blev behovet av plats större och därför revs denna byggnad och ersattes med en större och rymligare. På den tiden var den en bland de större och mest ändamålsenliga stall- och logbyggnader i byn.

När den användes för fullt, så var det plats för ett tiotal klavbundna djur. Vidare fanns det två spiltor för gårdens hästar. Bakom hästspiltorna fanns en fölbox, där fölstona födde sina föl och där fölen växte upp. Annars användes denna box som lagerutrymme för foderbetor till korna.

Det fanns i stallet ett antal boxar för svinen. Här uppföddes ett antal svin, från det att de föddes till dess att de skickades till slakteriet i Hörby. I ena ändan var ett utrymme för hönsen. De hade möjlighet att komma ut i en hönsgård som var kringgärdad med 2-meters hönsnät. Ut i denna gård kom hönsen genom en lucka i stallväggen. I ett utrymme, som gränsade till hönshuset, var brygghuset. Här fanns en brygghusgryta som var murad och som användes vid större tvätt. På senare tid användes grytan till att koka potatis till de svin som gödades för försäljning eller slakt för eget behov i hushållet.

I andra ändan av stalldelen fanns logdelen. Här förvarades den skörd av råg och havre som odlades på gården. Det fanns här ett stort loggolv för säden. Mellan stallet och detta loggolv fanns ett cementerat golv med stora logdörrar i båda ändarna. In på detta golv kördes vagnarna med den säd som sedan skulle lavas in i loggolvet. På detta utrymme uppställdes även tröskan på höstarna, då säden skulle tröskas.

Utanför logen fanns utrymmen för veden, som användes till spisarna i huset. Vidare fanns det ett par utrymmen för torvströ, som samlades in under sommarhalvåret. Detta strö användes som strö för djuren i stallet. I anslutning till dessa utrymmen fanns en trappa, som ledde till ett magasin. Det bestod av två våningar. Här förvarades säden, som antingen bars eller också blåstes upp från tröskan vid trösktid på höstarna. I anslutning till dessa utrymmen fanns ett "utedass". Att sitta där på sommaren var väl en njutning, men vinterns kyla gjorde att kylan vandrade från ändan upp mot ryggen.

Trädgården

I äldre tider fanns det en stor trädgård med rabatter och välkrattade gångar. I anslutning till denna trädgård fanns en japansk paviljong. Denna hade byggts upp enligt mönster av en äkta japansk sådan. Den som byggde denna var en broder till Nils Trulsson, som hette Jöns Trulsson. Han var sjöman och hade under sina resor till främmande världsdelar sett sådana paviljonger i Japan. När han sedan var hemma mellan sina resor, så byggde han denna paviljong. Under senare år förföll denna trädgård och den jämte den "Gula Paviljongen" skattade åt sitt öde.

På andra sidan boningshuset var köksträdgården. Här fanns bärbuskar av olika slag och vidare fanns det en odling av rabarber. På denna jord odlades potatis, rödbetor och morötter samt andra köksväxter som var en god tillgång på menyn. Vidare odlades blommor av olika sorter och slag för att ge färg åt trädgården sommartid. Några fruktträd fanns även och ett antal plommonträd skänkte åt ägaren en rätt så god skörd om höstarna. Från gårdens trädgård hade man en vacker utsikt mot den åker som låg nedanför. I bakgrunden av denna åker höjde sig en backe med yppig bokskog. På senare tid har bokskogen mist sin gamla fägring, genom en alltför kraftig utgallring. Söder om gården var tidigare en stor granskog, men denna har även skattat åt förgängelsen. Den har ersatts med en nyplantering som kanske om 50 år kan minna om den gamla och mäktiga granskog som jag minns.

Ägarförhållanden

Husen, som byggdes i mitten av 1800-talet, har gått i arv genom några led. Från början köptes jorden från Göingeholm, en stor gård som ligger mot Häglinge.

Det berättas, att då husen byggdes så bodde de första ägarna i en riskoja i anslutning till nybygget. När detta stod färdigt flyttade den förste ägaren in i detta. När dessa nybyggare lämnade över till näste ägare, Nils Trulson, som var en av sönerna i huset, skedde detta någon gång på 1900-talets början. 1930 övertog Georg Andersson och Ingeborg (som var dotter i huset) gården. Det är här som min berättelse börjar och som jag så noggrant som möjligt har beskrivit. Georg dog och hans efterlämnade maka fortsatte att driva gården med hjälp av lejd arbetskraft. Under 1950-talet försåldes gården till Krooks donation och administrerades av Malmöhus läns Landsting. 1988 sades kontraktet upp av det arrende som gällde för gården. Gården skulle försäljas och bjöds ut till försäljning. Gården har nu ny ägare, som på ett pietetsfullt och noggrant sätt reparerat och moderniserat den gamla gården.

Artikelförfattaren har själv varit intimt förknippad med denna gamla gård genom giftermål med dottern till Georg och Ingeborg Andersson. Många fina år har jag upplevt inom dessa ålderdomliga väggar och känner en stor lycka över att fått uppleva detta.

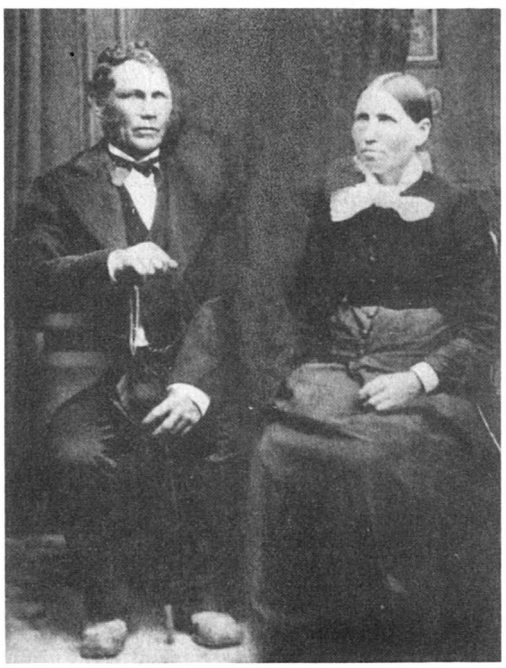

Else och Truls Persson

Maria och Nils Trulsson

Maria och Nils Trulsson med dottern Thyra.

Ingeborg och Georg Andersson med barnen Margot och Ragnar.

Glimtar från 30-talet

Majken Nilsson

Vi som är födda i början på 20-talet och tidigare är väl den generation som har sett den största förvandlingen av svenskt lantbruk i historisk tid. Allt har förändrats. Både utomhus- och inomhusarbetet har underlättats i en takt som man inte trodde skulle vara möjligt.

När man ser tillbaka på 30-talet gick fortfarande det mesta med handkraft, såsom det gjort i generationer tillbaka. Lantbrukarhustrun hade ju sin givna plats i hemmet och lantbruket var deras arbetsplats och arbete saknades förvisso inte. Hur mycket de än arbetade väntade ständigt nya sysslor.

I vår bygd var de flesta gårdar små brukningsenheter. Många s k egnahem bildades under arbetslöshetens och depressionens 30-tal - ofta på en dålig och stensatt jord, där det fordrades mycket odlingsarbete och lönen blev inte i proportion till arbetsinsatsen. Det hette också att ett sådant ställe var för litet att leva på, men gav för mycket för att svälta ihjäl på. Men arbeta och spara var den tidens lösen och spara fick man verkligen i allt.

Återanvändning, som nu är ett modeord, var en livsnödvändighet för den tidens arbetande befolkning. För en husmor gällde det att tillvarata allt. Kontanter var alltid en bristvara och det som idag anses som en nödvändighet var för dem en lyx. Men man fick rätta munnen efter matsäcken och se till att utgifterna blev minimala.

Jag är född 1922 som nr 5 i vår syskongrupp. Alla skulle vi ha kläder och att köpa färdigsytt var på den tiden nästan omöjligt. Mitt första färdigköpta plagg var konfirmationskappan. Mor sydde allt, från underkläder till ytterplagg, och då gällde det att tillvarata alla gamla plagg som gick att sy om åt de mindre barnen. Ingenting slängdes. Räckte inte det gamla tyget kunde man köpa en bit nytt tyg till t ex ovandelen. Till sist blev de utslitna kläderna mattrasor som vävdes till nya mattor. Vi barn roade oss ofta med att krypa på mattorna och försöka känna igen våra gamla kläder i mattränderna.

Källsortering är också ett modeord och avfall ett problem. Detta löste husmödrarna på sitt sätt genom att de tillvaratog allt. Tidningen Mellersta Skåne, som var de flestas husorgan på den tiden, skulle räcka till mycket. På morgnarna skulle det sättas eld i ugnarna och då behövdes det papper till att sätta eld med. Utedasset krävde också toalettpapper och så var tidningen tillvaratagen. Papper och påsar användes till matsäckar åt skolbarn och arbetsfolk mm. Konservburkar var inte vanliga, möjligen en burk ansjovis till påsk och jul. Tomburkar kunde användas till att spika under trätofflor för att minska slitaget. Mjölken gick direkt från producent till konsument, inga sopberg av Tetra Pack-produkter.

Någon soptunna och sophämtning behövdes inte. Grisen fick tjänstgöra som avfallskvarn. Allt ätbart som inte gick att använda i hushållet, skulle grisen ha tillsammans med massor av grönt, t o m diskvattnet blev grismat sedan man först sköljt av alla kärl och tallrikar i varmt vatten. Det kunde bli en riktigt fet buljong som grisen smaskade i sig med välbehag.

Hushållsgris fanns i så gott som alla hus på landsbygden, även om man inte var lantbrukare. Den slaktades till jul och skulle helst vara fet och väga betydligt över 100 kg slaktad. En stor istra var en tillgång. Det blev mycket flott. Av fett fläsk blev också en massa stekflott som smakade gott på det grova hembakade brödet och så sparade man på smörinköpet.

Ett barndomsminne: En dag när grisen nästan var färdiggödd blev den sjuk och fick feber. Jag minns hur oroliga mor och far blev. All den goda julmaten, sylta, korv, köttbullar, revben mm, var i fara. Det blev till sist konstaterat att det var "rödsjukan". Någon annan bot än en huskur fanns inte att tillgå så far blandade till magnecyl och brännvin i en flaska och trattade i grisen. Den överlevde och blev frisk igen. Julmaten var räddad, likaså skinkorna och mellanstyckena som skulle saltas och rökas för att sedan bli stommen i kosten under året.

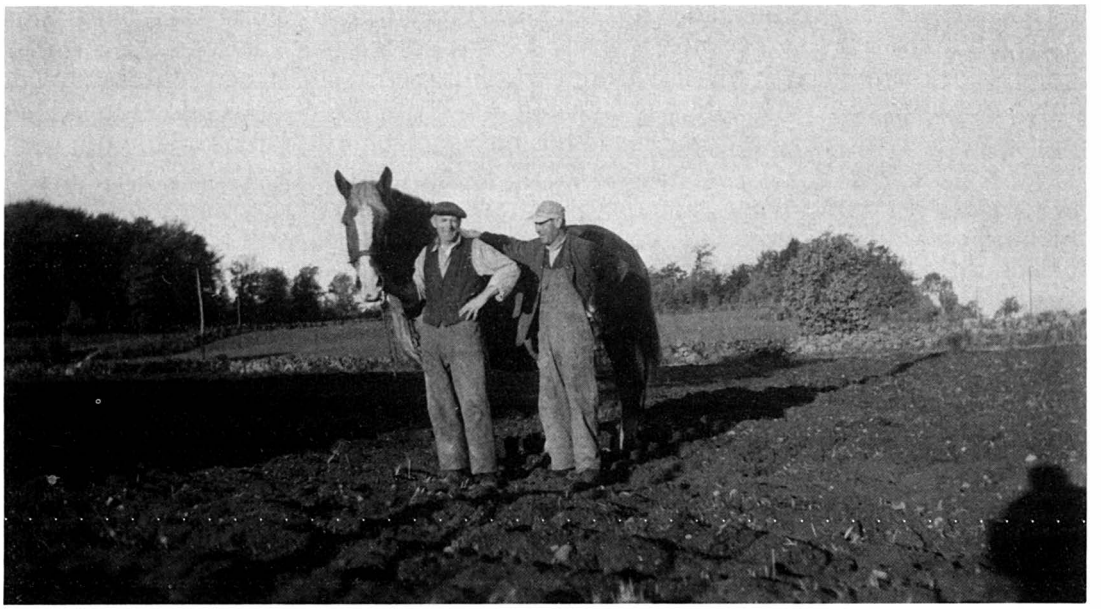

Murare Nils Jönsson och Nils Andersson, Funderset.

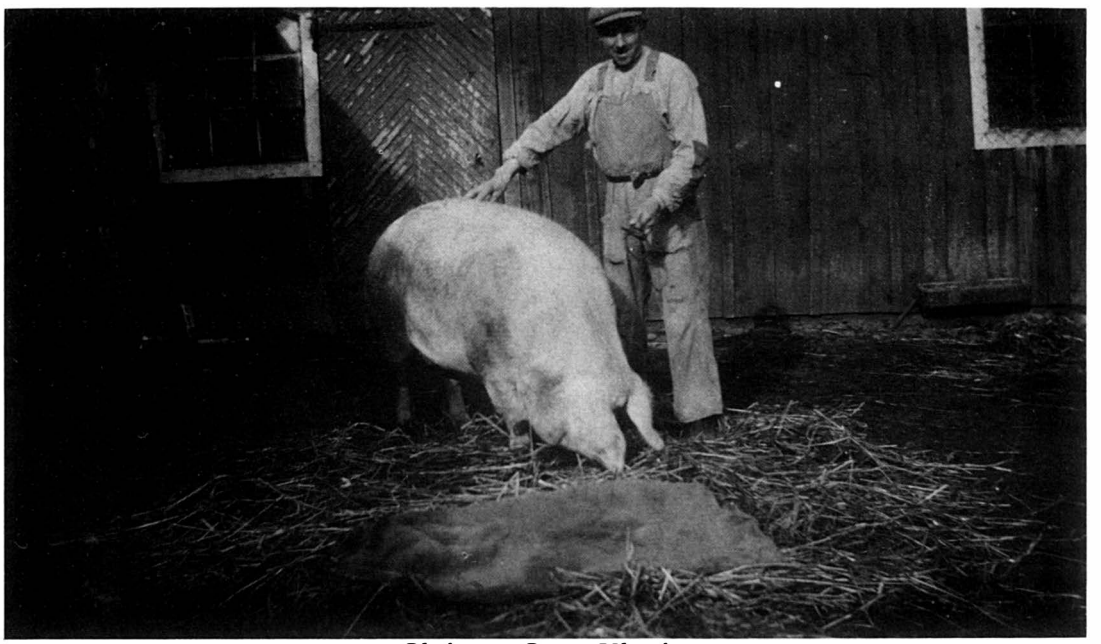

Slaktare Sven Klock.

Betorna

- Skildring från 30-talet

Brita Olsson

Våra sociologer sprider ofta ett romatiskt skimmer över det gamla bondesamhället i vilket barnen kände sitt värde genom att hjälpa till. Detta uppfattade jag aldrig vid min barndoms diskbalja. Ännu värre var det med betorna! Dessa ändlösa rader där ogräset var mångtaligare än betplantorna och där hackan knappt kom emellan småstenen som låg tätt i den skånska mellanbygden. Man lärde sig åtskilligt om växtlighetens betingelser, att skilja på kulturväxter och det vi själva ansåg som ogräs men som naturvårdarna kallar blommor.

I våra dagar skulle ett sådant barnarbete fått rangen av slavarbete eller utnyttjande av minderåriga. Men vi visste väl knappast vad en slav var för något. I gengäld tog kanske inte skolarbetet lika lång tid som nu och i all synnerhet inte alla olika sorters sportengagemang. Vår kropp tränades i det jordbundna arbetet.

Betorna skulle gallras och hackas tre gånger innan de fick växa ifred till höstens upptagning. Betor och hö tog halva sommaren i anspråk och det fanns inga fritidsproblem som krävde lokaler på miljoner. Utlandsresor var okända. Solbrännan skaffade man sig i Sverige och badet fanns i byns å. Att larva omkring i bärskogen på eftersommaren utgjorde semesteräventyret.

Men våra mjölkkor hade glädje av betorna. Blasten ökade deras mjölkproduktion och de saftiga, vitaminrika rotfrukerna som de fick dagligen hela vintern, var ett gott komplement till det torra höet. Vilket råmande och stampande det blev i båspallarna när de fick syn på rotfruktskorgen! Inget, aldrig så välkomponerat torkat Bet-for, kan mäta sig med den färska betan.

Ibland roade man sig med att gröpa ur betan, göra hål till ögon och mun, sätta in ett tänt stearinljus och på så sätt skapa en lyktgubbe. Faktiskt gav naturen själv oss en hel del saker att leka med utan hundratals färdiggjorda leksaker på affärshyllorna. Lantgården i sig var full av händelser, uteplatsen rymlig och arga, pedantiska grannar nästan obefintliga. Dessutom låg det ofta en del skräp omkring husen, vilket satte fart på fantasin. Jag tycker synd om våra tätortspojkar, som bara kan uppleva lyckan av att göra "fynd" ifall de kommer åt någon container full av bortkastade prylar.

Bethackning på Prästagåren omkring 1940. Från vänster Gilbert Svensson, Signe Nilsson, Gunhild Kronkvist, Brita Svensson och Ella Nilsson.

Ett småbrukarår på 30-talet

Astrid Andersson

Jag ska berätta lite om mina barndomsupplevelser från vår lilla bondgård hemma i Hagstad. Mina föräldrar skötte sitt jordbruk tillsammans och anlitade lejd arbetskraft endast vid speciella tillfällen. Det mesta arbetet utfördes för hand. Moderna hjälpmedel saknades. Ingen elektricitet fanns i byn förrän 1941.

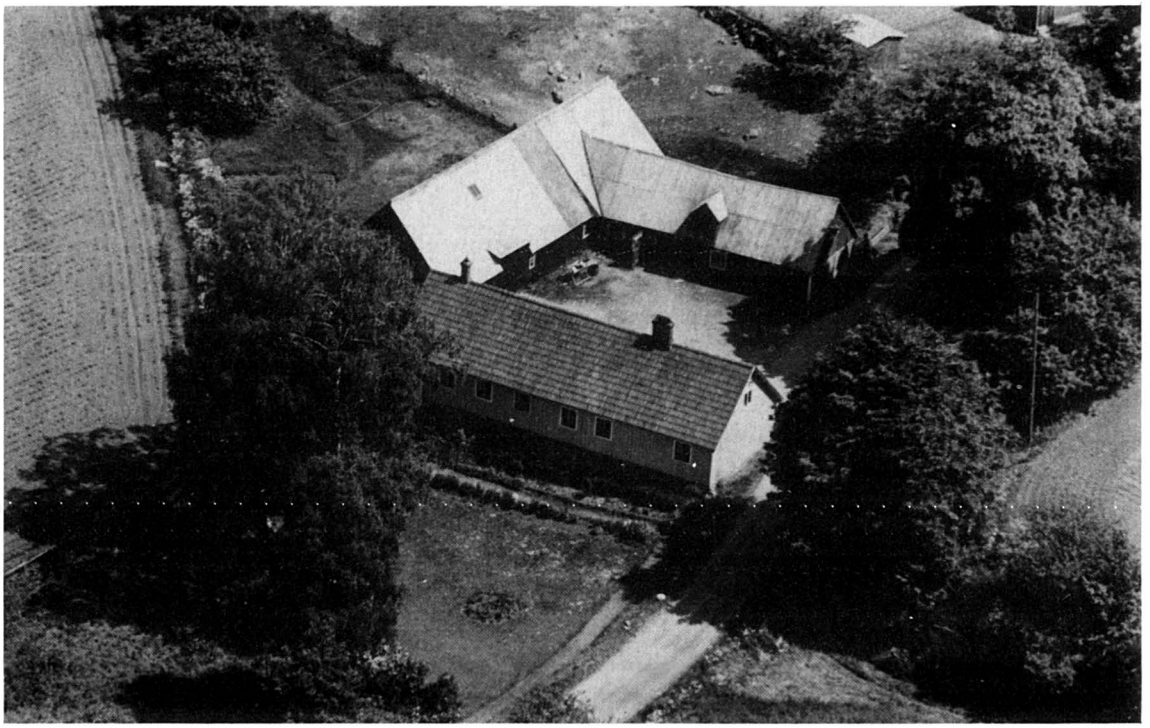

Hemma i Hagstad Linnéa och Anton Nilssons gård

Korna, 6-7 stycken, mjölkades för hand och vatten pumpades upp i spannar och hälldes i deras Höganäskrubbor. Sedan vattnades det två gånger om dagen. Hästarna, 2 stycken, fick dricka ur spannar eller ur "vannehoen" ute vid brunnen. Till korna revs höet ner från "stänget" på foderbordet och breddes ut. De fick också foderbetor och kraftfoder bestående av sojabönor och jordnötskakor blandade med skråning. Halm bars in från loggolvet och användes både till foder och strö. Till hästarna skars halmen till hackelse på en hackelsemaskin och serverades i krubban med krossad havre och melass.

Vi hade två eller tre suggor och några gödsvin. Till dem koktes potatis ("mäskades") i den inmurade grytan i "bastuan". Det var ett tungt arbete att bära vatten från brunnen för att hälla på potatisen. När den var färdig bars den ner i stallen där den stöttes med en "pärestöt" i baljor till mäsk. Agnar blandades med vatten och fick ligga och svälla en stund. När svinen skulle utfordras rördes detta, tillsammans med potatisen och en skoffa skråning, ihop i en spann till mat åt suggorna. Till grisar som skulle gödas, användes skummjölken som kom åter från mejeriet. Kalvarna föddes också upp med skummjölk. Hönsen var självskrivna husdjur. Mor ägnade mycket omsorg om dem. Varje vår lades de s k skrockorna på ägg och efter tre veckor kläcktes en kull fina små kycklingar om hönan ruvat som hon skulle. Men ibland tröttnade hon och lämnade reden och då blev äggen fördärvade. De ägg som inte behövdes i hushållet såldes i affären. "Äggapengarna" räknades som husmors egen inkomst.

Vårbruket

Inför vårbruket skulle det beställas kalk och gödning. Kalken kom direkt från kalkbrottet i Ignaberga och skulle släckas innan den spriddes ut. Gödningen, superfosfat, kalisalt, ammoniak mm, levererades i stora 100-kilos jutesäckar och skulle blandas på olika sätt. Vilket slit att tömma ut de tunga säckarna på den rensopade logen, kasta om med skyffel till en jämn konsistens och sedan ösa upp i säckar igen. Säckarna lastades i bolstervagnen och kördes ut när det var dags att så.

Far sådde för hand. Han hade en såkorg, "säalöbe", med hängslen över axlarna på sig. Den fylldes med gödning och sedan slängde han ut med båda händer taktfast och jämnt där han gick fram och tillbaka över fälten. Först på betesmarken och klövervallar och senare på åkrarna i samband med vårsådden. Därefter spändes hästarna för ringvälten och vallarna jämnades till så att alla mullvadshögar, "syrkarugor", som kommit upp under vintern och andra ojämnheter trycktes ner så att slåttermaskinen inte skadades när det var dags att skörda.

Än idag tycker jag att slamret från ringvältar från olika håll i byn är en del av min barndoms ljuva vårmusik. Då fanns inga brummande maskiner som nu. Därför kunde vi höra lärkans drill och starens visslingar mitt i vårbruket.

Gödselhögen, som växt sig stor under vintern, skulle köras ut på åkrarna. Den lastades med grep, kördes ut och spreds på åkrarna. Det behövdes starka armar till detta tunga arbete. Sedan plöjde man ned den med vanlig plog, skumplog eller årder.

Sedan var det dags att harva och därefter följde ett tråkigt arbete. Nu skulle all den småsten, "kåmpersten", som far harvat upp, plockas och köras till stenbunken. Oftast var det mor och vi barn som fick hålla på med detta i det oändliga så att ryggarna värkte. Vi har alltid varit stenrika här i bygden!

När alla förberedelser var gjorda var det dags att så. Far spände för radsåningsmaskinen. Vår hette förresten Linnéa liksom mor och var tillverkad i Ystad. Utsädet var oftast av egen skörd som möllaren "trierat" (rensat). Av havresorter minns jag Gullregn och Seger. Alltid vid sådden var det någon som gick bredvid kusken och passade billarna så att det inte blev stopp i dem. Annars sådde man "mistor". Det kallades att "så vaggor" och det hedrade inte brukaren. Foderbetorna såddes i regel till sist och då ställdes maskinen om. Det måste vara jämna avstånd mellan raderna så att man kunde köra med hästhackan för att få bukt med ogräset. Någon form av besprutning hade vi inte ens hört talas om då.

Varje år skulle det göras insådd av gräsfrö på något stycke. Det skulle göras när det var så vindstilla som möjligt för att inte fröna, lätta som de var, skulle blåsa omkring lite hur som helst. Far gick upp så fort det ljusnade, innan naturen hade vaknat och morgonstillheten fortfarande var kvar. Han talade om hur skönt det var att lyssna till fågelsången där han gick och sådde sitt frö för hand. Sedan var det bara att ringvälta.

Potatis odlades och den krävde mycket arbete innan den var klar att sätta. Vinterförvaringen skedde i långa stackar, "råsar", täckta med råghalm och jord. Utanpå lades boklöv som var ett bra skydd för frosten. Nu var det dags att plocka av vinterhöljet och köra in potatisen på logen. Här sorterades den för att få lagom stora "sättor". De största knölarna delades i flera bitar. Det var mors arbete att skära potatis. Hon var noggrann och såg till att det blev ögon (groddar) på varje sätta. På logen var det kallt och dragigt och det var inget arbete att blir varm av när vårvindar friska drog förbi. I början på maj skulle potatisen i jorden. Far körde upp fåror med årdret. Mor gick efter och satte. Hon hade sättorna i sitt "säckaförkläde" och släppte ner dem på lagom avstånd i fåran. Sedan höljde far med en ny fåra.

Jag minns att när jag var liten och inte kunde hjälpa till med arbetet, tyckte jag så mycket om att leta vårblommor på åkerrenen. Mor och far var båda naturvänner och lärde mig namnen på många örter och talade om att man skall vara aktsam om både växter och djur. Det har jag burit med mig sedan dess. Jag är tacksam för det jag lärde medan mina föräldrar höll på med sitt arbete. När vi sedan gick i skolan och kom hem på eftermiddagarna var dörren ofta låst och nyckeln hängde på sin spik på väggen. Inne på bordet hade Mor dukat fram maten och vid sidan om tallriken låg en lapp där Mor skrivit var de var och arbetade med tillägget: *"Varsågod och ät. Byt om kläder. Kom ner till oss på åkern. Glöm ej att låsa."* Så fort vi kunde fick vi hjälpa till med lättare arbeten. Ja det var lite om den tidens barntillsyn.

Nu följde en lugnare tid på själva jordbruket, men det var andra arbeten som måste göras. Stängslen i betesmarkerna skulle ses över och förnyas så att kor och kalvar kunde släppas ut. De skulle ut på fäladen och då måste de drivas genom hela byn, upp genom fädriften där alla hade sina marker. De första gångerna var det svårt att få iväg de vårglada djuren, som dansade runt och ibland tog en sväng in till kompisarna hos grannen, men efter några dagar hade de fått trafikvett och gick snällt i en lång rad allt efter ålder och värdighet.

Betorna stod nu på tur att hackas och gallras. Gallringen var det drygaste, där vi kröp rad upp och rad ned på knän som blev allt ömmare. Med en gallringshacka gjordes lagom avstånd. Sedan fick betorna stå en och en och växa och bli stora. De hackades ytterligare en gång. Även potatisen skulle hackas och lukas. Det var en miljövänligare skötsel utan gifter. Men ack vad dagarna kunde bli dryga när vädret växlade från iskalla regnskurar till brännande sol och ogräset trivdes allra bäst!

Höskörden

Den sköna våren gick över i försommar och när midsommar nalkades var det dags för höskörden. Far plockade fram lien och slåttermaskinsknivar som skulle slipas. Att dra slipstenen var ett tröstlöst arbete. Far tycktes aldrig få så vasst som han ville, men här gavs ingen pardon. Det var bara att veva på. En tröst var att slipstenen stod under det stora äppelträdet. Där hängde också gungan och ibland blev det en vilopaus i den. Far började med att hugga en skår runt om varje stycke med lie för att hästarna inte skulle trampa ner gräset när de drog slåttermaskinen. Om gräset var långt och tjockt fick det gå en medhjälpare och rensa undan så att det inte stoppade i kniven. Ibland gällde det att rädda livet på en kull fasaner eller rapphöns som hade sin rede mitt i åkern. De fick inte klippas ihjäl av knivarna. Vi levde nära naturen och försökte ta hänsyn till djuren.

Efter någon dag skulle höet vändas för hand med tjuga eller räfsa och så var det bara att hoppas på fint väder så att inte proceduren fick göras om utan höet kunde bli torrt och stackas. Då spändes vår snälle "Fuxen" för hästräfsan och höet sopades ihop i långa råser som sedan stackades. Därefter renräfsades det både med hästräfsan och för hand så att alla strån togs tillvara. Jag minns hur stolt jag kände mig när jag fick kliva upp på hästräfsan och själv köra. Men egentligen var det nog Fuxens förtjänst att det gick bra. Han kunde det bättre än jag. Så skulle höet åkas in. Far ställde om bolstervagnen. Den förlängdes och höstahäckarna lades på. Och så bar det iväg ut på åkern till höstackarna. Far lastade upp byr efter byr med tjugan och mor stod i lasset och tog emot och jämnade ut till ett fint lass. När det var tillräckligt stort skulle det bindas med lass-smen och rep för att inte falla av på den ojämna vångavägen. Så hjälptes vi barn upp i hölasset. Vilket äventyr att få sitta så högt upp i det gungande lasset medan hästarna sakta drog oss hem! Och en sådan härlig doft av det torra höet som bara hör sommaren till!

Väl hemma på gården skulle höet upp på höstänget genom hömejan. Far stod i lasset och stack upp höet med tjugan och mor tog emot. Vi barn hjälpte till att dra iväg och packa in höet under taket. Usch, vad varmt och kvavt det var där uppe under halmtaket bland alla spindlar och spindelväv! Det är nästan så det ryser i kroppen på mig än idag. Till sist, när höskörden var klar på åkrarna, skulle alla åkerrenar och dikeskanter skördas med lie och räfsa. Mätt med nutidens värderingar skulle det betraktas som förspilld möda. Men tänk

vilka dofter det spred omkring sig och vilka vackra sommarblommor det växte här, istället för som nu när det bara är nässlor och tistlar mm som får bekämpas med kemiska medel.

Sedan följde en tid med lite lugnare tempo. Semester visste vi inte om, men en och annan ledig dag för familjen hörde till. Hörby marknad var, då som nu, en begivenhet som ingen ville försumma. Vi var inte bortskämda med leksaker och andra nöjen. Bara att få gå runt på torgen, se allt som "ståndspersonerna" plockat upp och kanske få köpa en liten karamellburk som dessutom innehöll en fingerring, pris tio öre, eller en ballong i glada färger, var en stor lycka. Så fanns ju karusellerna och fick man se en skymt av vilda djur från cirkusen så var lyckan fullständig. När det var varmt och skönt åkte vi till sjön och badade, både stora och små. Ofta tillsammans med grannarna.

Bäcken

Varje sommar skulle bäcken som rinner genom åkrarna, rensas upp. Far och grannarna hjälptes åt. De dämde upp vattnet så att bäckfåran kunde rensas med spade och skyffel från vattenväxter och annat bråte. Då var det roligt att gå barfota i bäcken nedanför dämmet. Där fanns fiskar som laxöring, nejonöga och elritsar, som vi kunde plocka upp med händerna när de krälade i dyngan.

Bäcken var året om en kär lekplats för alla byns ungar. Där seglade vi med våra barkbåtar och pinnar som for iväg med vårfloden i en yster dans. På dikeskanten plockade vi den första tussilagon. Där byggde vi våra sandslott på sommaren och gjorde dammar som vi släppte elritsar och grodor i. På vintern var det spännande att följa den och se på alla iskristaller som bildats när kylan slog till.

När sensommaren kom gick vi med mor på fäladen för att plocka bär. Det var en riktig utflykt när vi, försedda med korgar och spannar och matsäck för hela dagen, drog iväg ända upp mot längsgränsen vid Loarp. Där fanns det gott om blåbär och lingon som växte bland ljung och mossa på de marker som det nu växer granskog på. Tänk vad många liter bär vi plockade varje år. Särskilt lingonsylten serverades nästan varje dag där hemma.

Sädesskörden

I slutet av augusti var det dags att skörda sädesfälten. från min barndom minns jag att far högg allt med lie och mor, ibland tillsammans med någon medhjälpare, "tog upp" och band kärvarna. Det var långa dryga arbetsdagar när solen gassade och ryggarna värkte. Innan kvällen skulle alla kärvarna, "nekarna", sättas upp i "travar" med åtta eller tio par i varje. Det skulle vara raka jämna rader till heder för ägaren!

Först höggs rågen. Det var den gröda man mest av allt önskade bra höstaväder till. Om det var ostadigt väder och den fick stå ute i regn kunde den börja gro i travarna och då var den oduglig att baka bröd av. Då kunde det bli bekymmer med att skaffa bra mjöl till att baka av. Sedan höggs korn och havre på hårdvallsåkrarna och här fick man den bästa och tyngsta kärnan. Kärrsäden gav i regel sämre skörd och var arbetsammare. Här var det ofta liggsäd, "balor", som var svåra att både hugga och binda. Kornen var grodda och lätta. Ogräset besprutades inte, så här fanns gott om tistlar, "suor" och annat vasst ogräs som stacks i fingrarna och gjorde dem ömmare för varje dag.

Vädret har alltid spelat en stor roll i bondens liv. Var det bara sol och torrt väder gick det bra. Men många gånger hände det att regn och rusk vållade en massa extra arbete när man måste sätta om och breda ut travarna flera gånger för att få dem torra. Det var nästan som att spela på lotteri. Missmodet var ibland inte långt borta, men bönder har alltid varit ett segt släkte och lärt sig att svårigheter är till för att övervinnas.

När skörden var bärgad kom tröskan och drog in i byn. Den gick från gård till gård. Det behövdes mycket folk till detta och grannarna hjälptes åt och gjorde s k "bydehjälp". För husmor var det stort bestyr. Allt tröskefolket skulle ha mat och dryck hela dagen från frukost till kvällsmat. Maskinisten ville dessutom ha en och annan kaffegök för att klara halsen.

Höstarbete

Potatisplockningen skedde manuellt och även då gjorde vi bydehjälp hos varandra. Skolbarnen fick vara med och hjälpa till. Med årder kördes potatisraderna upp och plockarna, utrustade med krafs eller hacka, plockade upp den i korgar. Då gick man två och två om samma korg och hjälptes åt att flytta fram och ibland tömma korgen i vagn. Det gick livligt och glatt till när fem-sex par gick sida vid sida rad upp och rad ner. Efter hand kom potatisupptagare, först den s k sprätten, och arbetet underlättades. Här gällde det att gå runt stycket och hinna med sin bit innan maskinen kom tillbaka. Ibland fick vi plockare en extra paus när maskinen körde på sten och de s k krafsaskaften gick sönder. Ett uppskattat avbrott av plockarna men inte av bonden. Dagarna var långa och började med frukost och klockan sju startade arbetet. Avbrott gjordes för "tiekaffe" och klockan 12 var det god middag med det bästa huset förmådde. Efter en timmes middagsvila körde vi igång igen. Eftermiddagskaffe bjöds vid tre-tiden och klockan sex var det äntligen kväll och dags för kvällsmat. Om all potatisen var upplockad bjöds lite extra gott. Det blev "päregille". För husmor var det bråtт i köket med att förse så många personer med mat och dryck, både hemma och ute på åkern.

Till sist gjordes efterplock på alla potatisstycken. Man både harvade och körde med årder för att ta tillvara kvarlämnad potatis. Vi tycker kanske att det var förspilld tid, men då räknades det inte så. Man var aktsam om allt som åkrarna gav.

Foderbetorna skulle också upp ur jorden. De drogs upp och lades i råsar två och två med rötterna mot varandra. Blasten höggs av med betkniv och kastades i bunkar, som höljdes om det var risk för nattfrost. Blasten utfordrades mjölkkorna med. Den kördes ut i lagom mängd varje dag på klövervallarna och det märktes att korna mjölkade lite extra av detta tillskott när betet började ta slut. Betorna kördes ihop i långa råsar, stackar, och höljdes med halm och löv till skydd mot kylan.

På hösten skulle rågen sås. Rågåkern gödslades och plöjdes och förbereddes för sådden. Far sådde den alltid för hand. Det var inte så stort stycke. Efter några veckor började den gro och sticka upp och lyste grön och fin som ett förebud om en kommande vår.

För bönderna återstod nu höstplöjningen och en del gödselkörning. Sedan låg fälten mörkbruna, välansade och vilande i höstmörker och dimma. Jag har alltid tyckt att det är så skönt den här tiden i november, när daggen hänger som kristalldroppar i det gamla gräset och i alla barr på enbuskarna, medan hela naturen håller andan. Det är den vår de svage kallar höst!

Vintern

Året led mot sitt slut och förberedelserna för julen började. Julfirandet med sina gamla traditioner var ett välkommet avbrott i vardagen och man umgicks med grannar och släktingar på "julagille" och fester.

De dagliga bestyren med att passa husdjuren tog sin tid även under vintern. Några timmar på dagen var far ofta i skogen. Det gällde att skaffa ved för kommande behov. Mor fick tid över för att sy och virka och ibland väva nya trasmattor. Snöskottning, när så behövdes, skulle också göras. Varje by hade sin plogfogde, som skulle ansvara för att hålla ett stycke allmän väg farbar efter snöoväder. På vägmästarens order budade han ihop byns mannar till att ploga och skotta snö så att mjölkbil och post och andra nödvändiga transporter kunde komma fram. En liten ersättning utbetalades.

Så har året gått och snart var det dags igen med nya tag inför den stundande våren.

Detta bondeår, som jag har försökt att skildra, kan vara nästan vilket som helst under 30-talet. Det var kärva tider med depression och arbetslöshet, inte bara i Sverige, utan runt om i världen. Utvecklingen gick långsamt och först på 40-talet började maskinerna bli vanliga även för de mindre jordbruken. Vilken fantastisk sensation när t ex självbindaren och sedan traktorn, med alla redskap till den, kom. Men det blir en annan historia.

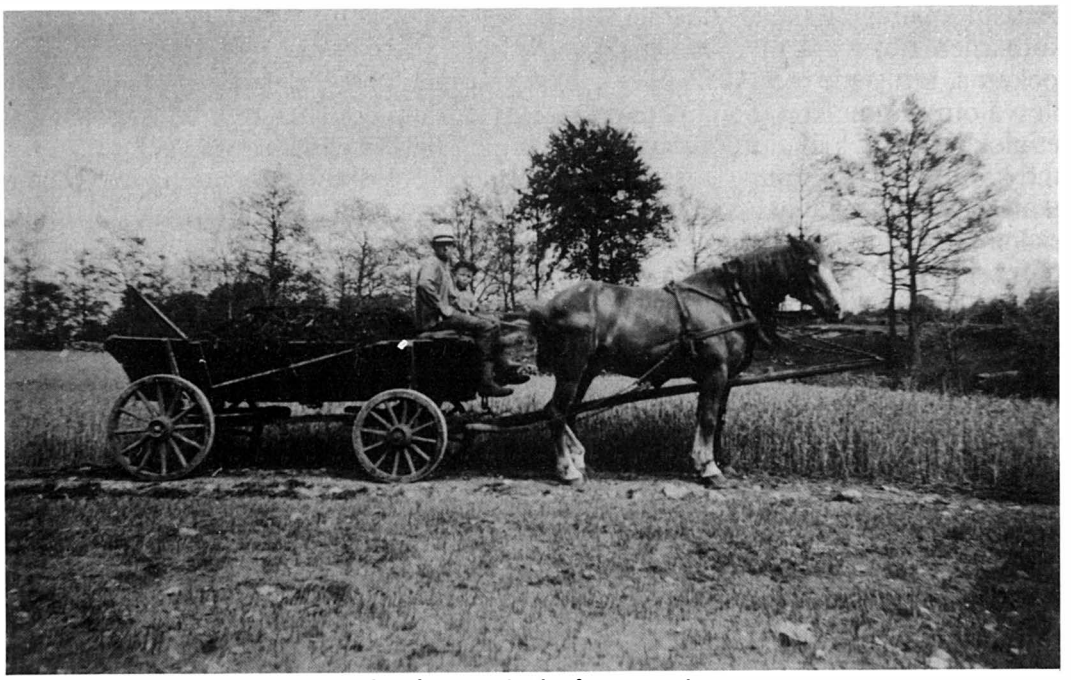

Far kör gödsel på gammalt vis

Mor och Far sätter potatis

Mor och far sätter upp säd.

Nu har självbindaren kommit

Familjen klädd för att gå på 50-årskalas 1935.

Bondeliv i Gunnarp

Gustav Jönsson

Från järnspett till stendragarvagn

Jag är född år 1923 på ett litet ställe i Gunnarp på Linderödsåsen i Skåne. Denna gård brukade jag fram till 1984, då jag arrenderade ut marken.

Under denna tid har livet och arbetet förändrat sig oerhört mycket. Marken här på Linderödsåsen är mycket stenbunden och svårbrukad, så därför har här alltid förts en hård kamp med att röja bort så mycket sten som möjligt från åkrarna. Metoderna med detta arbete har under åren underlättats, mest tack vare teknikens intåg på alla områden. I våra skogs- och betesmarker finns många synliga bevis på gamla igenvuxna odlingar som varit inhägnade med stengärdsgårdar, och här finns tätt med ihopplockade stenrösen, som oftast ligger på en jordfast sten. Ända fram till i början av 1900-talet hade man inga andra hjälpmedel än hävstänger i form av järnspett och långa träbommar som var järnskodda i ena änden. När sedan stenen var uppe i marknivå baxade man med hjälp av järnspett upp den på ett med hästar förspänt "stenas". Därefter släpades den bort till en upplagsplats, som många gånger blev till en stengärdsgård. "Stenaset" var oftast tillverkat av tjocka ekplankor som var ihopskruvade och försedd med en dragögla. Stenar som var för stora att röja på detta sätt kunde man borra och spränga med dynamit, så att bitarna blev mer lätthanterliga. Borrningen var ett drygt arbete för det gjordes för hand med stenborr och hammare.

I början av 1900-talet kom en sten- och stubbrytare ut på marknaden, som i annonserna kallades "Jätten". Den bestod av ett stativ tillverkat av två fyra meter långa fyrkantsträ som var ihopsatta i botten på ett annat trä med ett avstånd från varandra på ungefär drygt en meter, för att sedan vara ihopbultade med varandra i toppen. Där även två ledbara lika långa ben var fästade. På det dubbla stativet var fäst ett spel med en vajerrulle som drogs med två vevar. Från rullen gick sedan vajern över ett fast block med tre vajerhjul i toppen av jätten, samt ett löst med två hjul i vilket även en kraftig dragkrok var fäst. Det var en avsevärd dragkraft där kunde utvinnas och följaktligen kunde man dra upp mycket stora stenar, som ibland måste delas så att hästarna orkade dra bort dem. Min far hade köpt en dylik apparat redan omkring 1915, med vilken han även hjälpte en del grannar med stendragning. När man drog upp sten fick man gräva så mycket omkring stenen att man kunde lägga en grov länk omkring den. Man hade även en stensax som i vissa fall kunde användas istället för länk. Den var försedd med en draganordning av vajer som ökade gripkraften på saxen ju hårdare man drog. Kortet som är infogat här är min far Carl Jönsson och min farfar Jöns Åkesson med stenröjningsarbete omkring 1918.

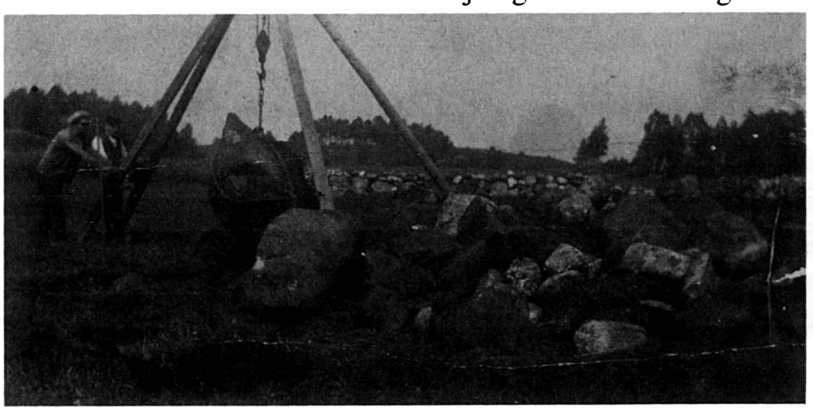

Det var de större stenarna, men sedan fanns också i ploggången en del sten som var till hinders vid plöjningen. Då gick man efter plogen med järnspett och spettade upp stenar som syntes och rullade upp dem på det som var plöjt. Jag har varit med där vi var fyra man att bryta sten efter plogen. Då var det knappt man kunde se marken för sten efteråt.

Detta var arbetsmetoderna fram till slutet av 40-talet. Då kom någon på den lysande idén att man kunde fästa en lyftkrok i stenen utan att gräva omkring den. Man borrade helt enkelt ett omkring femton cm djupt hål i toppen av stenen med ett kompressorborr. Sedan hade man en lyftögla som var gjord av ett grovt koniskt rundjärn med en ögla i den klenaste änden. När man satte ner dragkroken i hålet slog man ner en kil vid sidan om densamma. När man sedan drog kilades kroken fast och stenen följde med upp. Då man skulle lossa kroken slog man med en hammare på dragöglan.

När den här geniala idén var kläckt började man bygga stendragarvagnar i olika modeller. Maskinen på bilden är tagen hemma på mitt år 1952. Den är byggd på en gammal lastbil med en hissbalk och hissvagn i toppen på ställningen. Efter uppdragning av stenarna var det ett drygt arbete att fylla de många hålen med jord. Man fick gräva med spade i backar och dikesvallar och lasta, i bästa fall i en tippbar s k "märjelkärra". Även denna arbetsmetod är nu ett minne blott, för om man vill ta bort några stenar nu gräver man ner dem med grävmaskin. Där kan då även följa med någon stengärdsgård, med eller utan tillstånd. Efter 50-talet då man hade tillgång till traktorer och lastare underlättades även detta arbete.

Stendragarvagn

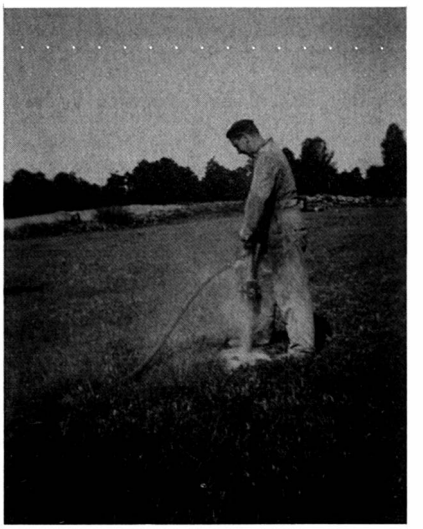

Borrning för lyftkroken

Från lie till skördetröska

Jag skall även försöka beskriva arbetsmetoderna för skörd av hö och spannmål under min "bonnatid".

Klövern höggs med slåttermaskin och fick ligga att torka på fältet. För att det skulle bli torrt fick det vändas en eller flera gånger beroende på väderleken. Då följde man strängarna och vände med en hötjuga. Senare kom hövändaren som kördes med en häst. När höet var torrt körde man ihop det i råsar med en hästräfsa och samlade det till stackar med en hötjuga. Efter ungefär en vecka var höet färdigt att köra in. Då var det till att lasta för hand i vagnen och köra hem och sticka upp det på höskullen, där det i regel fick var ett par man att ta emot och packa.

Höbärgning på Johan Nils i Rörum 1920

På 40-talet började vi hässja höet istället för att stacka. Då behövde det inte vara så torrt som när man samla det i stackar och då körde man det direkt till hässjan med en släpräfsa. Här hemma hade vi skaffat en höfläkt, så vi blåste upp höet på skullen, samt installerat skulltork. Samtidigt hade jag köpt en s k hösvans till traktorn, där jag kunde ta hela hässjan och slippa lasta för hand. Denna metod användes till 1970 då jag köpte en lös-press och pressade höet direkt på fältet i balvagn och lastade av på en elevator som släppte ner det överst på skullen. Nu är det många som pressar höet i storbalar.

Under min uppväxttid hemma högg vi all säd med lie. Då fick även vi ungar hjälpa till. Vi följde efter den som högg och samlade ihop och band säden till kärvar. Det var ett hårt och otrevligt arbete, särskilt om där var mycket tistel i säden. Sedan mekaniserades arbetet mer och mer. Här hemma började det med att far köpte en apparat till slåttermaskinen som bestod av en vinda som lade säden tillbaks på knivbalken, som var försedd med ett galler som kunde hållas upplyft med pedal. När man sen släppte ner gallret lades säden av i samlade högar där den fick bindas. När den använts några år var det tid att övergå till självbindare och sedan var det bara att resa kärvarna till skylar ("travar") med ungefär tio par i varje. Kortet med bindaren är taget 1953 då jag övergått från hästar till traktor. Nästa steg kom 1968 då jag köpte min första självgående skördetröska. Då underlättades arbetet oerhört, när man även i sädesmagasinet hade sädesskruvar och kalluftstork. Sedan jag skaffat skördetröska körde jag mycket till jordbrukare i närheten. Korten med tröskorna är tagna premiäråren 1978 och 1982.

Tiden före skördetröskans tillkomst tröskades säden hemma på logarna på hösten och vintern. Längre tillbaka i tiden bredde man ut kärvarna på logen och tröskade med slagor (plejel). Under min barndom tröskade vi med ett litet tröskverk som drevs med en vandring på gården. Vandringen var en kraftöverföringsapparat som var försedd med en lång bom på översidan vid vilken man spände för en häst. Vi ungar fick många gånger gå efter och köra, runt, runt. Kraften överfördes till tröskverket med långa ledstänger av järn. Efter tröskningen skilde man ifrån agnar o dyl från spannmålen med en handdriven harpa.

Sedan kom de stora självrensande tröskorna. Dessa flyttades i början mellan gårdarna förspända med hästar och tröskan drevs med en lokomobil (ångmaskin) som eldades med ved. När traktorn kom användes den att både flytta och driva tröskan. I början fick man bära säden i säckar från tröskan till magasinet. Ibland kunde de väga över hundra kilo. Men senare monterades fläktar på tröskorna så att man blåste säd och agnar i plåtrör till sina respektive upplagsplatser.

När tröskan kom till gården blev det ett fasligt ståhej med omkring 10 man i arbetsstyrkan. I regel följde två man med tröskan, en maskinist och en matare. Sedan stod där två uppe på tröskbordet och skar upp banden på kärvarna och langade dem till mataren. Dessa två var oftast kvinnor. I loggolvet var i regel tre man som stack upp kärvarna på tröskbordet. Halmen gick direkt från tröskan ner i en halmpress, där det fordrades två till tre man att ta hand om halmbalarna.

Den som kanske hade mest att göra vid detta tillfälle var nog husmor, ty allt folket skulle utspisas på gården. Redan halv sju skulle frukosten stå på bordet, för arbetet började klockan sju på morgonen. Ibland hände det att när det var kväll kunde det vara ett par timmars tröskning kvar och då fortsatte man i regel vid strålkastarljus och lyktor tills det var slut.

Självbindare

Skördetröska

30-talet som jag minns det

Egon Olofsson

Vid randen av Linderödsåsen ligger en, numera till invånarantalet, liten by vid sidan om allfarvägen. Byn heter Södra Rörum.

Folket i bygden bestod i stort sett mest av jordbrukare som fick slita mycket ont för brödbitarna, stenbunden mark som det var och är än idag. Det har krävt sin man och även sin kvinna. Här uppe i skogsbygden fick även kvinnorna hjälpa till med det arbete som förekom i ett jordbruk. Vissa tider på året, t ex vid skörd, tröskning och potatisplockning, blev det många att laga mat till. Och så skulle korna mjölkas. Det var inte lätt att vara bondmora här uppe i skogsbygden.

Den stenbundna marken med smålotter, inklämda mellan vad vi här i bygden kallade för stenramlor, kunde inte ge så stora givor tillbaka av det som såddes ut. Men pretentionerna var små och varje tid har sin vånda.

De redskap som användes i jordbruket var primitiva. Det höggs säd med lie och själv har jag hört slagans, eller som vi säger plejelns slag mot den utlagda säden på loggolvet. Allt detta minner om en svunnen tid, den tiden då vi själva var barn. Men som även minner om det slit som låg bakom. Allt utfördes med primitiva redskap, men det var eldsjälar som drevs till detta för att kunna överleva. Många idag undrar säkert vad man levde av på den tiden.

En gång fanns här en blomstrande jordbruksbygd med vagnmakare och bysmed. Men hammarslagen mot städen har för länge sedan tystnat. Det fanns en kvarn där bönderna malde sin säd, tre butiker, kafé, bageri, skräddare, toffelmakare, skomakare och poststation. Allt detta bidrog till att hålla bygden levande.

Skogen har till en del tagit tillbaka det som vi en gång har tagit ifrån den. Cirkeln håller på att slutas. Idyllen har förändrats. En annan era kommer förmodligen att förändra hela vårt jordbruks-system.

På våra strövtåg i markerna kan vi i fantasin höra historiens vingslag från en svunnen tid, men för dem som levde då, i den bistra verkligheten, var det säkert en hård tid.

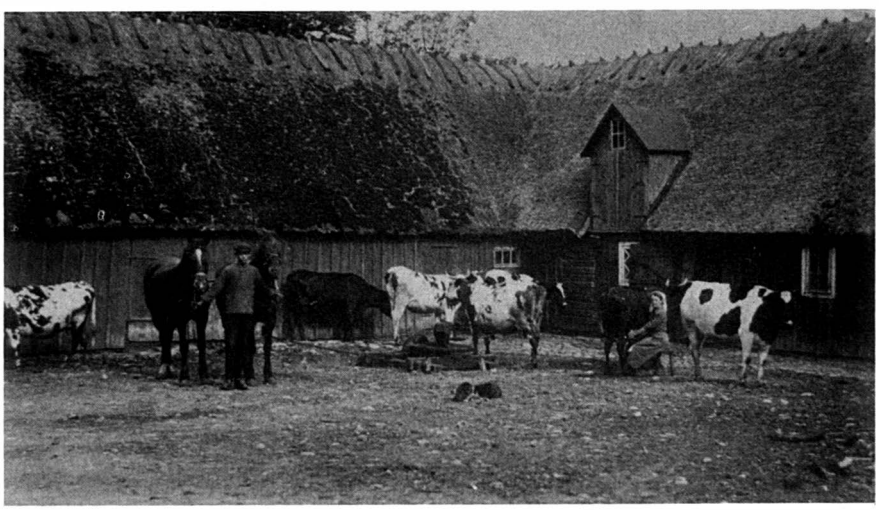

Johan Nilssons gård ca 1920.

Tröskning förr och nu

Orvar Rasmusson

Sedan långt tillbaka i tiden hade slagan varit det enda arbetsredskap bonden haft tillgång till vid tröskningen av sin spannmål. Det dröjde ända fram till senare delen av 1800-talet innan de stora stationära tröskverken började komma till användning. Hittills hade det enda mekaniska, som förekommit på tröskeområdet, varit små primitiva stifttröskverk, helt byggda av trä, där dragkraften utgjordes av en hästvandring.

Det var först sedan den transportabla ångmaskinen "lokomobilen" konstruerats som man fick tillräckligt med dragkraft för att kunna använda sig av de stora stationära tröskverken. Det var i första hand de större gårdarna som började använda sig av dessa. Bland bönder på mindre och medelstora gårdar blev det vanligt att några stycken gick samman och bildade ett tröskebolag och inköpte en tröska för gemensamt bruk. Även enskilda personer med maskinintresse kunde skaffa sig en uppsättning tröskegrejor för att sedan kunna betjäna ett större antal lantbrukare. Man kan väl påstå att detta var den första formen av maskinstationsrörelse, ett ord som antagligen ännu inte var påtänkt. Några halmpressar förekom inte vid denna tid utan halmen fick hanteras lös.

Mina egna minnesbilder av tröskningsarbete är av betydligt senare datum och mina första minnen härrör sig från mitten på 30-talet medan jag ännu gick i skolan. Det var depressionstider med svåra ekonomiska förhållanden på alla områden. Eftersom min far gärna ville ha flera järn i elden samtidigt kom han på idén att inte bara förmala lantbrukarnas spannmål utan nu skulle han även tröska densamma. Detta för att öka på inkomsterna utöver vad kvarnrörelsen gav i dessa dåliga tider. Han hade tidigare varit maskinist i ett tröskebolag i flera år så han var därför väl förtrogen med ett sådant jobb. Han hade fått ett förmånligt erbjudande från ett småländskt företag som tillverkade tröskor, här inköpte han en trefots tröska och press. En råoljemotor som skulle dra tröskverket fanns redan. Med de här grejorna gav han sig sedan ut på trösketurné i den kringliggande bygden.

1936 kostade det lantbrukarna fem kronor och femtio öre i timmen att få tröskat. I detta pris ingick då även två man, maskinist och matare.

Lantbrukarna fick hjälpa varandra med att flytta tröskegrejorna mellan de olika gårdarna. Till detta gick det åt minst fyra par hästar. För den yngre generationen var tröskans ankomst till byn en stor upplevelse. Sedan tröskan kommit till en by avverkades den ena gården efter den andra tills alla hade fått urtröskat. En tröskedag föregicks av olika förberedelser både ute och inne. Det gällde att samla ihop tillräckligt med arbetsfolk då det förutom maskinist och matare gick åt ytterligare minst ett tiotal arbetsvilliga personer.

Utrymmen där spannmålen skulle förvaras fick rensas från gamla spannmålsrester och andra icke önskvärda partiklar såsom råttlort och kattskit. Logen där tröskan skulle ställas upp skulle också vara iordningställd och fri från allt skräp. Då lokomobil användes som dragkraft till tröskan skulle bränsle till denna finnas på plats. Det var ved eller torv som kom till användning. Eventuellt fick far i huset även göra ett besök på ortens systembolag. För att inget gnissel skulle uppstå i maskineriet fordrades det i vissa fall att maskinisten fick smörjas med en och annan styrketår. Nu talar jag inte om min far för han var så gott som helnykterist. Även de övriga tröskegubbama tyckte många gånger att det kunde vara gott att skölja ned tröskedammet med en kopp "extra starkt kaffe".

Mor i huset fick heller inte ligga på latsidan. Hon fick fullt upp att göra med bak och matlagningsbestyr. Det hörde till att måltiderna en tröskedag skulle vara lite extra påkostade. För tröskefolket var måltidspausema ett välkommet avbrott i det dammiga och slitsamma jobbet. Samtidigt som magen fick sitt, det var i regel inga bantarmåltider, fick man också tillfälle att fylla lungorna med ren och frisk luft. Jag skall i detta sammanhang berätta en liten historia. Det var middagspaus och tröskefolket bänkade sig kring ett stort bord i köket och lät sig maten väl smaka. Samtidigt gick en liten flicka på tre, fyra år runt och såg förvånat på det matfriska gänget vid bordet. Rätt vad det var gick hon bort till sin mor, som stod vid spisen, där drog hon henne i kjolen samtidigt som hon tjutande sa *"mor gubbarna äder ju opp alla maden"*.

På gården som skulle ha tröskat ställdes i regel tröskan upp kvällen innan så att man var färdig att köra igång redan vid sjutiden följande morgon. På den tiden man använde lokomobil till att dra tröskan började arbetsdagen med att maskinisten gav en kraftig signal med ångvisslan, som lokomobilen var försedd med. För min egen del hade jag ett speciellt intresse för den här stora svarta maskinen med sin höga skorsten och jättelika svänghjul, som även fungerade som remskiva. Pustandet och stånkandet som framkallades vid den lugna och taktfasta gången, likaså ljudet av fräsande ånga, är något som för alltid har etsat sig fast i minnet.

Det kan även vara på plats med en liten redogörelse av arbetsfördelningen inom ett tröskelag. Maskinisten var huvudpersonen, som ansvarade för att den maskinella utrustningen fungerade på ett tillfredsställande sätt. På tröskebordet, en plattform ovanpå tröskan var det mataren som bestämde arbetstakten. Till sin hjälp hade han två stycken, ofta kvinnliga medhjälpare, som skar upp banden på sädeskärvarna, eller "säanegerna" som man också kallade dem. I loggolvet, där sädeskärvarna låg inlavade efter ett bestämt system, arbetade tre man med att langa fram och sticka upp dessa på tröskebordet. Sedan tog tre stycken halmgubbar hand om halmbalarna och placerade dessa på därför avsedd plats. Till sist fordrades två mannar med starka ryggar och ben för att bära säckarna med den färdigtröskade spannmålen upp på gårdens magasin, ofta ovanvåningen på boningshuset eller "stueloftet" som det också kallades. På en gård med låga eller otillräckliga byggnader lades säden ofta i en eller ett par stackar vid bärgningen.

Innan tröskorna försetts med agnfläkt fick även dessa bäras bort. Till detta använde man en stor korg på minst en hektoliter och den som skötte detta jobb var vanligtvis en "pågablarr" som nyss konfirmerats. De första halmpressarna som kom i bruk var heller inte försedda med någon knytarmekanism utan knytningen av bandet kring halmbalarna fick ske manuellt. Detta sköttes av en pressapåg, i regel en yngling på femton-sexton år. Han hade inget tungt, men i gengäld det "skitigaste" jobbet vid tröskan. Han stod inte, men däremot satt han i rök, damm och tvärdrag från morgon till kväll och ville det sig riktigt illa kunde han vid dålig väderlek även ha takdroppet i nacken. Detta var en arbetsplats som under dagens förhållande varit absolut otänkbar.

Så småningom försågs tröskorna med självmatning, vilket sparade in en man. Den mest arbetsbesparande detaljen på en stationär tröska blev spannmålsfläkten genom att med den försvann två av de tyngsta jobben vid en tröska. Under flera år i slutet på 40-talet och början på 50-talet bar jag mellan tusen och femtonhundra säckar vid tröskan varje höst. Eftersom det var många gårdar som anlitade samma tröska började tröskningen omedelbart efter det skörden bärgats. Det förekom även i vissa fall att säden transporterades direkt från fältet till tröskan, vilket sparade en del arbete genom att man slapp ifrån inomhushanteringen vid bärgningen.

På de stora gårdarna med en omfattande spannmålsodling var tröskningsarbetet oftast ett vinterjobb, som gav gårdens anställda sysselsättning sedan betupptagning och höstplöjning var avklarat.

Jag skall nu återkomma till min fars tröskningsverksamhet. Efter att i ett par år ha använt råoljemotorn till tröskan bytade han ut densamma mot en traktor av märket Bofors. Det var

en, med den tidens mått mätt, kraftig bjässe på närmare femtio hästkrafter. Den hade en tvåcylindrig motor av tändkuletyp, som startades med komprimerad luft. Den var försedd med stora nästan manshöga järnhjul och var även i övrigt en stor och klumpig maskin. Hädanefter slapp lantbrukarna från flyttningen av tröska och press. I fortsättningen var det bara trossvagnen med en massa rör och andra tillbehör som bönderna själv fick ombesörja flyttningen av.

Redan efter ett år inträffade en olycksincident med Boforsaren, vilket gjorde att far inköpte en fabriksny Fordsontraktor, som var försedd med gummihjul, vilket vid den tiden var ganska ovanligt. Denna traktor betingade ett pris av hela fyratusen kronor. Detta var 1939. Fordsontraktorn var betydligt smidigare och mera lättmanövrerad och kunde därigenom komma till användning på flera andra arbetsområden. Den var dessutom mycket skonsammare mot vägarna än Boforsarens vinkeljärnsförsedda hjul. På våra backiga vägar kunde järnhjulen formligen gräva sig fram i branta stigningar vilket inte sågs med blida ögon av övriga trafikanter.

Vid det laget hade 30-talets svåra depressionstid ebbat ut och människorna tycktes ha fått tillbaka sin framtidstro då krigets åska börjar mullra nere i Europa. Våra grannländer blir ockuperade men av någon underlig anledning klarar vi oss från att dela deras öde. Men vi blev däremot ganska isolerade, vilket hade till följd att våra handelsförbindelser med yttervärlden nästan helt upphörde. Så gott som all oljetillförsel stoppades med hårda ransoneringar och restriktioner som följd. Det gick knappast att ens en gång utverka licens för några liter fotogen till belysningsändamål och långt mindre drivmedel till bilar och traktorer. Många platser på landsbygden saknade ännu elektriskt ljus. Här blev karbiden den räddande ängeln. För bilar och traktorer blev gengasen en godtagbar ersättare för bensin och fotogen. Råvaran till denna typ av motorbränsle var det ingen brist på eftersom vi hade gott om skog i vårt land. Det gällde bara att omvandla den för praktisk användning. Kolugnarna, där man genom en förbränningsprocess omvandlade veden till träkol, växte upp som svampar ur jorden. Till motorerna i personbilar och mindre lastbilar var det träkolen som kom till användning. Medan större lastfordon och traktorer använde veden naturell efter att ha sönderdelat den i bitar på ca 8 x 8 cm. Till kolved kunde de flesta träslag komma ifråga medan gengasveden tillverkades huvudsakligen av bok och björk men även al gick bra att använda.

Så fort som någorlunda driftssäkra vedgasaggregat kom ut på marknaden lät far montera ett sådant på traktorn. Den största nackdelen med gengasen var att motorerna blev svårare att starta, de blev även svagare. Gengasaggregaten hade dessutom ett omfattande reningssystem, som samlade upp all sot och tjära som bildades vid förbränningen. Hela reningssystemet skulle varje kväll medan det ännu var varmt rengöras och spolas med vatten.

Kriget tog så småningom slut och ransoneringarna upphörde allt eftersom handelsförbindelserna med den övriga världen åter normaliserades. Far hade dessförinnan av olika anledningar avvecklat tröskverksrörelsen.

Utomgårdsmekaniseringen inom lantbruket hade till viss del påbörjats före krigsutbrottet 1939. Det var i första hand de större gårdarna ute på slättbygderna som börjat använda sig av traktorer. Övergången till traktordrift gjorde att även en och annan bogserad skördetröska började komma till användning vid skörden. Under krigsåren och fram till slutet av 40-talet låg mekaniseringsprocessen inom lantbruket på en av naturliga skäl låg nivå. Jordbrukets dragkraftsbehov hade under denna tid så gott som helt tillgodosetts med hjälp av arbetshästar. Inom lantbruket börjar en ny tidsepok, mekaniseringen börjar skjuta fart på allvar. Traktorerna blir allt vanligare även inom de mindre lantbruksföretagen. Den maskinella utrustningen anpassas därefter och arbetshästarna försvinner ur det praktiska lantbruket i allt snabbare takt. Allt eftersom lantbruket övergick till traktordrift kom också de bogserade skördetröskorna till allt större användning. Det dröjde heller inte länge förrän den självgående tröskan var ett faktum. På de mindre lantbruken ombesörjes tröskningen i regel av maskinstationer.

För oss som varit med om 30- och 40-talets betydligt arbetsammare skördemetoder har den tekniska utvecklingen varit enorm. Vi har haft möjlighet att följa hela utvecklingsprocessen, från slaga till självgångare. Jag har själv varit med om att hugga säd med lie. När jag ser en skördetröska i arbete tänker jag ofta på den tid då man med en rasslande självbindare förspänd med två eller tre kraftiga ardennerhästar körde varv efter varv runt ett fält där bindaren kastade ut den ena kärven efter den andra som sedan sattes upp till tork i långa helst snöräta rader.

Bondeyrket var på alla områden betydligt slitsammare än idag, men hade även i vissa fall sina fördelar gentemot dagens lantbruk. Hela familjen, allt efter ålder och kroppsstyrka, hjälptes i regel åt att utföra de olika arbetsuppgifterna. Räckte inte de egna familjemedlemmarnas arbetsinsatser till fanns det både pigor och drängar att få till hjälp. Idag är bondesamhällets tid ett minne blott. Strukturrationaliseringen och den högeffektiva mekaniseringen har gjort bondeyrket till ett enmansjobb. Detta kan kanske många gånger kännas både fysiskt och psykiskt påfrestande och därigenom blivit ett socialt handikapp. För 50-60 år sedan sysselsattes en tredjedel av landets befolkning inom modernäringen, som lantbruket då kallades. Idag är den siffran nere i knappa tre procent och minskningen kommer med all sannolikhet att fortsätta. Tyvärr. Lantbrukarna är idag en utrotningshotad yrkesgrupp, som tycks gå samma öde till mötes som tidigare drabbat landsbygdens olika hantverksutövare.

I dagsläget står det svenska lantbrukets existens på spel genom att våra makthavare tycks vilja använda det som någon sorts bytesvaluta vid förhandlingarna om ett eventuellt inträde i den som det så vackert heter Europeiska Gemenskapen. Ja eller nej till EG. För bondeyrkets utövare tycks det bli som att välja mellan pest och kolera. I vilket fall som helst kommer det svenska lantbruket att stå inför stora och svårlösta omställningsproblem de närmaste åren. Skall Bryssel i framtiden bli vår huvudstad?

Trösklaget ställer upp för fotografering omkring 1920. Martin Rasmusson 2:a från höger.

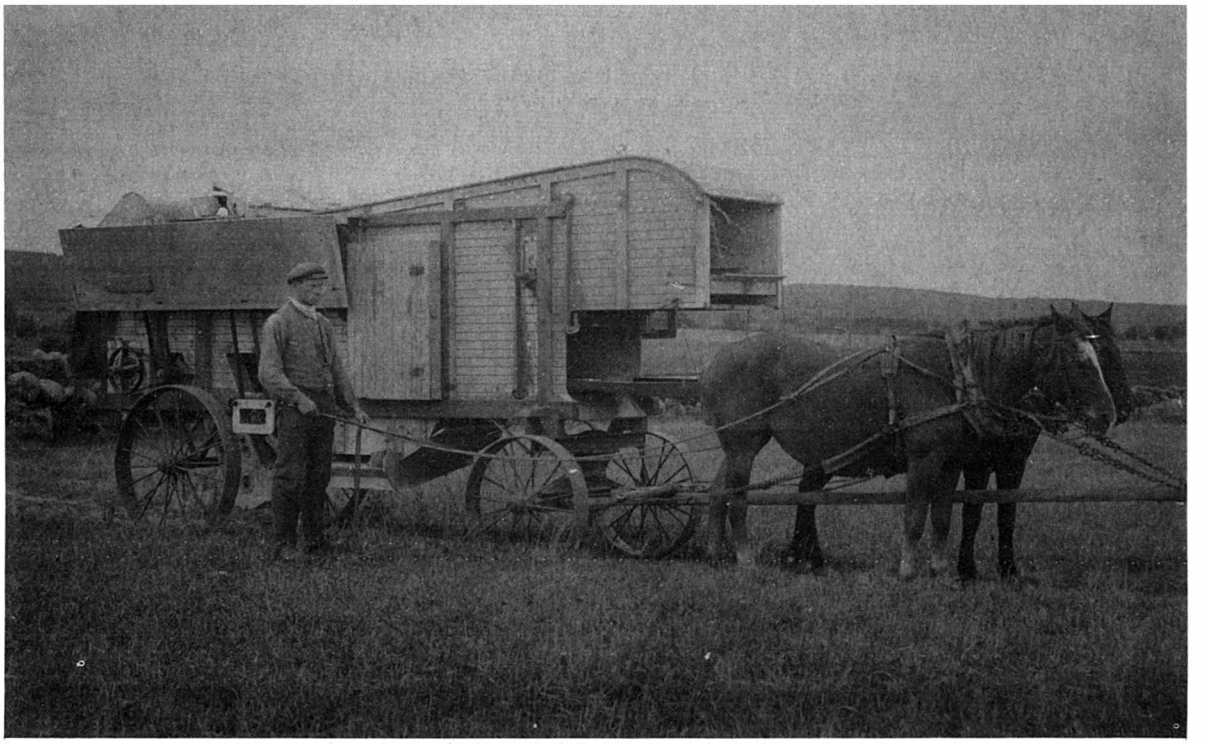

Tröskan Flyttas till nästa gård.

Skörd med självbindare på 40-talet

Möllarepågens berättelse

Orvar Rasmusson

Då vi talar om bondeminnen vill man i första hand förknippa dessa med det praktiska arbete bondeyrkets utövare utförde hemma på den egna gården. Men det fanns även i gången tid, modernt uttryckt, servicenäringar som hade en stark anknytning till lantbruket. Jag tänker då i första hand på våra många bygdekvarnar eller "möllor" som de vanligtvis benämndes. De hade en viktig roll då det gällde att omvandla en del av markens gröda till föda åt såväl människor som djur. På slättbygden var väderkvarnarna den vanligast förekommande mölletypen. De var oftast uppförda på någon höjd där det rådde goda vindförhållande. De flesta "värmöllorna" var i full drift ända fram till mitten av 40-talet, men har sedan dess i snabb takt upphört med sin verksamhet. Modernare teknik har tagit över och därmed har väderkvarnarna helt spelat ut sin roll inom lantbruket.

Här och var kan man ännu få se gamla väderkvarnar utan vingar och för övrigt i ett bedrövligt skick. Men trots sitt förfall påminner de om en tidsepok före ångans och elektricitetens tidevarv. Ett fåtal av dessa gamla kvarnar har under senare år restaurerats och räddats åt eftervärlden minnande om en tid då även den småskaliga företagsamheten kunde vara lönsam. Att vara "värmöllare" betydde inte att ha ett åtta till fem jobb utan här var det vindförhållanden och inte klockan som bestämde arbetstiderna, vilka härigenom kunde bli mycket oregelbundna.

Bjeveröds kvarn

Uppe i skogsbygden var vattenkvarnarna den förhärskande "mölletypen". Jag är själv uppväxt vid en sådan kvarn, som ägdes av min far. Den är belägen i den mellanskånska risbygden på Linderödsåsens västsluttning vid ett vattendrag som mynnar ut i Ringsjön. Bjeveröds kvarn, som jag här talar om, är Södra Rörums utpost i väster. De topografiska förhållandena gjorde att här låg inte mindre än tre kvarnar inom en sträcka av tre kilometer. Förutom Bjeveröd låg nedströms Bondemölla och Ludvigsborgs kvarn. Samtliga har sedan många år tillbaka upphört med sin verksamhet.

Vattenkvarnarna försågs från början med kraft från vattenhjul. Detta var av ganska enkel konstruktion helt tillverkat av trävirke. Storleken på ett vattenhjul kunde variera allt efter fallhöjd, vattentillgång och hur mycket kraft man var i behov av. Kraften från ett vattenhjul överfördes med kugghjulstransmissioner, någon remdrift förekom sällan. Under vintrar med sträng kyla kunde denna ställa till stora problem för möllaren. Vid stark kyla kunde isbeläggningen på vattenhjulet bli så svår att isen med jämna mellanrum fick huggas bort med yxa, ett tidsödande och riskfyllt arbete för möllaren. Vid riktigt sträng kyla kunde det hända att hjulet frös fast totalt. Detta kunde bli ett verkligt dilemma för möllaren ända tills tändkulemotorn kom i mera allmänt bruk. Då installerades ofta en sådan såsom reservkraft. Den kom dessutom till god nytta vid torkperioder då vattentillgången kunde bli otillräcklig. Den tekniska utvecklingen tog ett stort steg framåt då det gällde att utvinna kraft ur vattnet i och med att vattenturbinen konstruerats. Turbindriften innebar att man på ett effektivare sätt kunde utnyttja vattenkraften. De flesta vattenkvarnarna övergick efter hand till turbindrift och vattenhjulen hade därmed spelat ut sin roll som kraftkälla. Än idag kan man se ett och annat vattenhjul, men då med museal anknytning och som därmed ger en inblick i hur även det primitiva kunde fylla en viktig funktion.

Eftersom jag växt upp vid en kvarn har jag också många minnesbilder som förknippas med möllareyrket. Jag började delta i det praktiska möllarejobbet vid tolv års ålder. Det var inte någon ovanlighet att barnen fick delta i sådant arbete som de hade förmåga att utföra. För min del var det en olyckshändelse som drabbat vår mölledräng, vilket gjorde att jag fick rycka in och delvis ersätta honom så gott jag förmådde. Skolgången blev

kanske till viss del lidande, men på den tiden prioriterades många gånger det praktiska arbetet framför teoretiska kunskaper. För min egen del hade jag nog ingenting emot att tillfälligt trappa ner på läxläsningen. Vid denna tid var det heller inte vanligt att ungdomarna skulle ägna sig åt studier upp i 19-20-årsåldern, utan här var det fråga om att hjälpa till med den egna försörjningen så fort som möjligt. Efter konfirmationen fick jag sköta möllarejobbet på egen hand eftersom far sällan var hemma. Han hade tillräckligt att sköta med tröska och sågverk. Hade han inget annat för sig passade han på att odla den sociala biten genom att gå och snacka med lantbrukarna som väntade på att få malet. Det hände väl också att han bjöd in på en kopp kaffe och en hemmabakad långskorpa.

Jag skall nu ge en liten beskrivning av kvarnen som var en helt vanlig s k "bonnamölla". Den övertogs av min far 1923 då den gamla kvarnbyggnaden revs och en ny modernare uppfördes. Vattenhjulet ersattes av två turbiner och en råoljemotor installerades som reservkraft vid dålig vattentillgång. Den maskinella utrustningen bestod för övrigt av två par kvarnstenar, spannmålskross, siktverk för framställning av vetemjöl och rågsikt samt ett mindre rensverk för utsädesspannmål.

Denna kvarn ödelades av en brand 1934. Jag var då tio år gammal. En ny kvarn uppfördes samma år. Den stod färdig att ta emot lantbrukarnas spannmål till förmalning på senhösten. Den maskinella utrustningen skilde sig något från den som fanns i den förra kvarnen. Den nyuppförda kvarnen försågs inte med något siktverk för framställning av "siktemjöl". Detta berodde på att självhushållningen var i avtagande. Man köpte hellre färdigt mjöl till sitt bröd. Genom olika tillsatser och andra framställningsmetoder fick de stora valskvarnarna en högre kvalitet på sitt mjöl än den som gick att få fram i en liten kvarn. Vanligt stenmalet rågmjöl fortsatte vi att mala av lantbrukarnas råg så att de kunde baka sitt eget grova bröd. Istället för siktverket försågs denna kvarn med ett modernt rensverk för utsädesspannmål.

Den stora biten i bygdekvarnarnas verksamhet var att framställa lämpligt djurfoder såsom fingröpe till svin, grovgröpe till nötkreatur och slutligen havrekross till hästarna. Jag kan i detta sammanhang nämna att det var en förhållandevis stor del av spannmålsskörden som konsumerades av arbetshästarna i lantbruket. Fram till tiden för andra världskriget 1939 var det vanligt att lantbrukarna betalade malelönen med tull istället för pengar. Detta betalningssystem innebar att för varje hundra kilo spannmål som lantbrukaren lät förmala fick

han betala möllaren sex kg såsom lön för hans arbete. I realiteten betydde detta att vid ett högt spannmålspris fick möllaren bättre betalt än då priset på spannmål var lågt. Tullsystemet hade sina anor långt tillbaka i tiden.

I kvarnen som eldhärjades fanns det en gammal kvarnbinge. Binge är den översta delen på ett kvarnverk där man tömde ut spannmålen då den skulle förmalas. Insidan var på olika nivåer försedd med mässingsknappar för att man därigenom skulle kunna få en säker bedömning av mängden spannmål som lämnats till förmalning. Några decimalvågar existerade inte utan kvantiteten mättes i tunnor och skäppor och tullen räknades ut därefter. För att möllaren sedan skulle få tullen omvandlad i kontanta pengar fick han antingen sälja den intjänta spannmålen eller också använda den till att själv föda upp grisar, vilket nog var det vanligaste. Vid de restriktioner som infördes under andra världskriget i samband med alla ransoneringspåbud bestämdes i lag att all tullning skulle upphöra och att förmalningsersättningen endast fick erläggas med pengar.

För dem som är födda på 20-talet och tidigare minns säkert krigsåren och de svåra förhållanden som då rådde med allehanda ransoneringar. Det var ont om det mesta som folket var i behov av för sitt uppehälle då inte minst livsmedel. Bondebefolkningen var i detta fall inget undantag, men de hade dock ett privilegium gentemot andra yrkesgrupper genom att de hade tillgång till livsmedelsråvarorna även om de genom olika lagparagrafer inte fick använda dessa efter eget gottfinnande. För att en lantbrukare skulle få använda av sin egen brödsäd fick han gå till Kristidsnämnden, en sådan fanns i varje församling. Där fick han utfärdat ett förmalningskort på ett visst antal kilo råg eller vete i utbyte mot ransoneringskuponger från familjemedlemmarnas ransoneringskort för mjöl och bröd. Tilldelningen var för det mesta snålt tilltagen så den räckte sällan till för att trygga

familjens brödbehov. Därför gällde det att med möllarens hjälp trygga tillgången på det dagliga brödet. På det här viset gick lantbrukaren och möllaren hand i hand med ett ben på var sida om lagens råmärken. Lagöverträdelserna är idag preskriberade så jag kan tala om att antingen maldes spannmålen helt "svart" eller också kunde ett förmalningskort användas både två och tre gånger eller så länge det inte var underskrivet av möllaren. För min del hade jag aldrig några betänkligheter när lantbrukarna ville ha malet lite råg utöver vad som ransoneringen tillät. Lantbrukarna var lovade "Guld och gröna skogar" från myndigheternas sida och de var lojala och höll en så hög livsmedelsproduktion om det var möjligt till priser som senare skulle kompenseras. Att de då skulle åstadkomma detta halvsvältande var en orimlig begäran som bonden och möllaren gemensamt försökte råda bot på, i varje fall då det gällde brödet. Även på den tiden kunde statliga myndigheter komma med de mest idiotiska påfund. Sålunda bestämde Statens Livsmedelskommission att för varje hundra kilo brödsäd bonden lät förmala mot avlämnande av förmalningskort skulle från livs-medelskommissionen erhållas sex kronor. Dessa pengar kom till möllaren efter det han redovisat förmalningskorten till ovanstående myndighet. Det kostade en krona att få malet hundra kilo. Därmed blev det fem kronor över som skulle betalas till lantbrukaren. Om nu detta skulle vara ett försök att muta bonden till laglydnad vet jag inte men jag förmodar att han inte frestades att för en futtig femma låta sin familj leva brödlös någon längre eller kortare tid. I efterhand ställer man sig frågande: Var blev den utlovade kompensationen av?

Gemensamt för alla yrken är att de består av både trevliga och mindre attraktiva arbetsuppgifter. Då det gällde möllareyrket var det "hackningen" av kvarnstenarna som hörde till det mindre trevliga. Hackningen innebar att ge kvarnstenarna ny skärpa. Detta fick göras en eller två gånger i månaden under hösten och vintern. Under sommartiden förekom det endast ett par gånger dels för att det var mindre att mala samtidigt som spannmålen var torrare och därmed mera lättmalen. Vid "hackningen" användes stålhackor av en speciell utforming. Kvarnstenarna var tillverkade av ett hårt material med flera komponenter, där det ingick bland annat smärgel. Hackningen var alltid ett kvällsjobb som tog många timmar i anspråk även om man var två man som hjälptes åt.

Vid sidan av kvarnen bedrevs även sågverksrörelse i mindre omfattning. Detta var en vanlig kombination för att få en jämn sysselsättning året runt. På sommaren var det i regel lite att göra i kvarnen. Det blev därför tid över till sågning av timmer, som lantbrukarna var i behov av vid byggnadsreparationer och andra ändamål där sådant kom till användning. En spånhyvel för tillverkning av takspån fanns också. Den användes fram till mitten av 30-talet då eterniten slog ut praktiskt taget alla andra taktäckningsmaterial. Vid denna tid började min far även idka ambulerande sågverksamhet. Detta gick ut på att istället för transport av det osågade virket till sågverket i Bjeveröd flyttades sågen hem till den plats där timret skulle användas. Detta tillvägagångssätt förekom endast då ett större parti stock skulle sågas upp, t ex vid nybyggnation.

Ett litet lantbruk ingick också i vår verksamhet på Bjeveröd. Eftersom vi skulle antingen till Rörum eller Ludvigsborg med mjölken för att den skulle komma till mejeriet separerades den istället hemma. Mor kärnade smör som lämnades till handlare Ohlsson i Rörum till försäljning. Hon tillverkade också mycket ost. Den mesta kom till användning i det egna hushållet men vid jultiden delades det också ut ostar till släkt och vänner. Under krigsåren gjordes en del bytesaffärer eftersom vi alltid hade ont om kaffe och socker.

Efter att i flera hundra år ha betjänat lantbruket står de flesta gamla bygdekvarnarna idag öde och tysta såvida de inte tagits i bruk för något annat ändamål. De passar inte in i dagens intensiva jordbruksdrift där man vill utnyttja automatikens fördelar på ett effektivt sätt.

Numera förmales spannmålen hemma på gården eller också köpes den i form av färdiga foderblandningar. De gamla bygdekvarnarna hade ofta ett idylliskt och naturskönt läge i någon undanskymd dalgång. Det var sällan de hade ett centralt läge intill övrig bebyggelse. Nu var det till "syvende och sist så" att en vattendriven kvarn fick placeras där ett vattendrag hade den bästa fallhöjden. Mystiken vilade också tät kring dessa gamla kvarnplatser. Enligt folktron har många oförklarliga händelser utspelats på en sådan plats särskilt under dygnets mörka timmar och då med det forsande vattnet som enda vittne. För min egen del begav jag möllareyrket i mitten på 40-talet för att istället ägna mig åt praktiskt lantbruk, vilket jag inte behövt ångra.

Martin Rasmusson till höger sågar timmer till Fredrik Perssons nya stallänga.

En annan icke oväsentlig del i spannmålshanteringen vid kvarnen i Bjeveröd var rensningen, "trieringen", av utsäde. På den tiden var det vanligt att lantbrukarna lät rensa upp utsäde av sin egen spannmål om man hade sådan av god kvalitet. Endast i mindre omfattning kom frökontorsutsäde till användning för att därigenom hålla utgifterna på en låg nivå. Kostnaden för att få rensat utsädet var ca 60-70 öre per hundra kilo orensad vara. Normalt rensades det bort 30-35 % som sedan kunde användas till djurfoder. I detta sammanhang kommer jag att tänka på ett samtal mellan två lantbrukare. Den ene höll på att få lastat färdigrensat utsäde då den andre sade, han var för övrigt inte från Rörums församling: "*Jag fick så dåli gröe i fjor så ja har ente rå te å rensa nåd udan ja får så säen som den e*". Detta var hans bedömning av situationen men föga troligt den rätta. Här kan man påstå att snålheten bedrog visheten på ett mycket markant sätt.

Det var inte bara ortens lantbrukare vi betjänade utan även spannmålsfirmorna lät rensa stora kvantiteter utsäde. Arbetet med rensning av utsäde tog sin början strax efter jul och pågick ända fram till dess vårsådden började. Under denna tidsperiod var det full aktivitet i kvarnen långt ut på kvällarna och även söndagarna fick tagas i anspråk för att jobbet skulle hinnas med i tid. Vi betade också utsäde till dem som ville ha detta utfört.

Det jag nu försökt beskriva rör sig i stort sett endast kring det praktiska arbetet i en kvarn men vi skall heller inte glömma bort att det även fanns en social bit som kunde vara nog så viktig. Vid kvarnen träffades lantbrukare från olika delar av socknen och även "utsocknes" då många av våra "möllekunder" kom från kringliggande församlingar. Härvid kunde man få höra dem diskutera aktuella saker såsom väderlekssituationen, mjölkapriset, smågrisapriserna, skördeutfallet, krigssituationen och då som nu var politiken och lönsamheten inom jordbruket ett ständigt återkommande diskussionsämne. Även hästarna, som var en bondes käraste ägodel näst efter kvingan, skulle synas och bedömas. Ville det sig väl kunde möllaren själv om han var i spendertagen, och det var han för det mesta, bjuda på en kopp kaffe. Jag talar nu om min far. Han var glad för att prata och även bönderna kunde ta god tid på sig vid kvarnbesöket. De resonerade som så, vi tar denna dan till detta, där kommer en ny i morgon, tiderna var långt ifrån så jäktiga som idag. Särskilt vid jultiden var det vanligt att kunderna skulle ha förplägnad vid sina kvarnbesök. Detta gällde även efter nyår då de kom för att betala sin maleräkning för det gångna året. Vid sådana tillfällen gällde det för mor att ha "kageburkarna" välfyllda. Jag kommer speciellt ihåg hennes stora skorpebak då hon först bakade vetebrödet och sedan torkade skorporna i en stor bakugn i brygghuset.

Nils Jönsson, Funderset och Harald Jönsson S. Rörum vid Bjeveröd Kvarn 1911.

Potatisplockning

- Skildring från 30-talet och framåt

Brita Olsson

När Mor plockade potatis slängde hon "krafsen" och sparkade med tofflorna igen fåroma efter det hästdragna ådret (stövlar hade hon inga). Med sitt fotarbete kunde hon nog tävla med vilken fotbollsspelare som helst. Sedan kom "sprätten", som kastade upp alla potatisarna och vi potatisplockare cirkulerade två och två runt på åkern med avpassade bitar. Alla ville klara sin bit fortast möjligt för att få vila sig på en upp och nervänd korg ett par minuter innan kusken hann ifatt oss. Men ju mer vi ansträngde oss desto värre fart blev det så att säga på karusellen. Kusken körde vidare så fort vi var färdiga. Stressen skylldes på kusken och han blev, för hus- (åker-) fridens skull, tvungen att pausa vid varje runda. Därmed fick hästarna och han själv också vila en smula.

Detta arbete gick snabbare än att fåra upp med årder och att krafsa fram potatisarna ur "kammarna". Mor fick sluta att sparka fram dem med tofflorna. Tiden blev, i konkurrensens tidevarv, dyrbar även för henne.

I takt med effektivare produktion sjönk potatispriserna. När de nyare maskinerna kom blev det inte ens lönt att plocka potatis efter gamla metoder. Istället fick man plocka sten på väldiga skramlande åbäken där potatisar och stenar hoppade fram på rullande mattor. Nu blev alla samtal omöjliga - en stor förlust för varje pratsjuk jobbare i det enformiga arbetet.

En hektoliter potatis kostade i slutet av 30-talet ca 3 kronor. Dagslönen för kvinnor var 2 kronor. I jämförelse med detta blev det lönsamt att efterplocka "harvepotatis" och "ärjepotatis". Med en spann i handen sprang man fåra upp och fåra ner efter ett årder för att fiska upp varenda knöl. Det är obegripligt att man ändå hade råd att "mäska" (koka) potatis till grisarna. Tänk vilken mat den tidens grisar fick; mjöl, potatis och skummjölk! Det senare kallas numera lättmjölk och säljs med mördande reklam till nästan lika högt literpris som fetmjölken. Men detta utfordringssystem gynnade naturligtvis ingen överproduktion.

Potatisplockning med "sprätt" omkring 1940. Från vänster Annie Svensson, Gilbert Svensson, Arvid Persson och Sven Andersson.

En skogsbonde filosoferar

Reinhold Hermansson

Mina föräldrar etablerade sig som jordbrukare i Södra Rörum år 1915. Efter nio år som arrendatorer på ett litet torp - Sjöryd beläget vid Kvesarumssjöns östra strand - förvärvades den egendom i Trulstorp som fortfarande finns i släktens ägo, numera tredje generationen. Arealen är ca 116 tunnland, varav 100 tunnland skog.

För att få debet och kredit att gå ihop utnyttjades markens och skogens möjligheter på olika sätt. I skogen fanns ved, ris och bär. Vi barn fick hjälpa till med försörjningen genom att plocka bär på sommaren och hugga björkris på vintern. Björkriset förmedlades vidare till drivhusanläggningar i städerna och så småningom blev det påskaris av det. Det blev åtskilliga billass björkris som efter vinterns avverkningar fick pryda stadsbornas påskabord. Även bokris gick att avyttra. Efter en syrningsprocedur, i en särskild syrningsbassäng hos Per Nilsson i Ekastorp, användes bokkvistarna till att binda kransar av. Vid jultid var julgranar och enbuskar eftertraktade och gav en extra inkomst.

Bär av olika slag fanns det i regel gott om, både för eget behov och för avsalu. Var man riktigt flitig kunde man plocka 10 liter blåbär på en dag. Uppköparen betalade 25 öre litern i slutet av 20-talet, så det gav klirr i den alltid så magra kassan. Det var ju alltid något man sett i Åhlén & Holms-katalogen som man längtade efter att få förvärva.

En hel del skog hade avverkats under första världskriget, men en ny generation, uteslutande självsådd skog, var på väg. En del av skogsmarken bestod av ljungmarker och enbuskar med inslag av vresiga björkar.

I början av 30-talet bildades Skånes Skogsägareförening. Dess nitiske VD, Gösta von Frisendorf, åkte omkring bland bönderna och propagerade för att ljungmarkerna skulle planteras med skog. Efter övertalning nappade far på förslaget och några tunnland avsattes för plantering. Länsskogvaktaren gjorde upp en plan på det aktuella området. Visst bidrag utgick av statliga medel och utförde man arbetet själv blev det en slant över att stoppa i egna plånboken. Planteringsarbetet kolliderade med vårarbetet, så det blev vi barn som fick utföra arbetet. Det var ganska jobbigt att med en flåhacka göra ett planteringshål där ljungen växte nästan meterhög. Under 20-talet hade vi skolungdomar på schemat ett par dagars skogsplantering, vilket man hade lite nytta av nu. Vid nästa planteringsobjekt tog vi elden till hjälp och eldade upp ljungen innan planteringsarbetet påbörjades. Vilken brasa det blev! Det brann så högt så jag tror att vi svedde vingarna på Sankte Per.

Det var uteslutande granskog som förordades på den tiden. Plantorna växte snabbt och efter endast 7-8 år kunde vi skörda de första julgranarna. Efter ytterligare en 10-årsperiod kunde vi hugga lite slanor och massaved.

Under senare delen av 1800-talet brukades en del av skogsskiftet av en man som hette Hans Karlsson - därav namnet Hans Karls fälad. Denne Hans Karlsson var en idog man. Han odlade upp flera tunnland. Otaliga är de stenrösen och stengärdesgårdar som numera utgör underlag på de skogsvägar som jag under min tid har byggt. Med hjälp av rullebör och slägga har jag stensatt några hundratal meter skogsvägar. Vid större vägarbeten kom även lite modernare maskiner till användning, såsom caterpillar och grävmaskin.

Ett ganska ruskigt olyckstillbud inträffade under vägbygget. En del stenar var så stora att de inte fick plats i grävskopan. Undertecknad som assisterade lade då en kätting runt stenen. Sedan kunde grävmaskinisten utan svårighet lyfta bort den. Vid ett tillfälle hade grävmaskinisten hissat upp grävskopan ca 4-5 meter medan jag lade kättingen tillrätta runt

stenen. Av någon oförklarlig anledning släppte bromsen på grävskopan och slog som en blixt ner i stenen endast en halv meter framför mig. Grävmaskinisten kom utrusande ur förarkabinen alldeles vit i ansiktet men kunde lyckligtvis konstatera att jag endast fått lite smärre blessyrer i ansiktet av kringflygande stenskärvor. En komisk episod inträffade. Jag hade sålt en torggran till Höörs kommun. När det var tid att den skulle hämtas kom sex kommunalarbetare utrustade med rep och linor samt en gammal långsåg. Med hjälp av repen var det meningen att granen skulle landa mjukt vid fallet. Jag höll på med avverkning alldeles i närheten där den fina granen stod och eftersom jag var utrustad med motorsåg erbjöd jag mig att fälla den åt dem. Gubbarna var inte beredda på att det skulle gå så snabbt så när granen föll föll gubbarna också. Det var en komisk syn när sex kommunalgubbar låg och sprattlade i ljungen. Granen bröts av på två ställen, men trots missödet prydde den sin plats på Nya Torg i Höör julen 1958.

Före 50-talet användes yxa och handdrivna sågar av olika slag vid skogsavverkningen. Det var först på 50-talet som motorsågarna började smattra i skogarna. Det var tunga beläten som vägde cirka 20 kilo. Efter hand utformades smäckrare sågar och vikten bantades ner till 5 á 6 kilo. Vilken oerhörd skillnad det var att arbeta med motorsåg mot att använda fogsvans eller långsåg! Man hann ju med ofantligt mycket mera med motorsågen.

Middagsrast på Hans Kals fälad vintern 1942. Krigsnyheter avlyssnas på kristallapparat.

Fram till mitten av 50-talet var det mest kolved och brännved som avverkades. Kolveden användes under krigsåren som drivmedel för bilar och traktorer i s k gengasaggregat. All brännved större än 10 cm skulle klyvas. En vinter hade jag sågat ner några gamla bokträd näst intill omöjligt att klyva sönder. Efter ett dagsverke utan resultat gav jag upp och rådfrågade en skogssakkunnig hur jag skulle få sönder de stora kubbarna. Jag fick rådet att spränga dem med dynamit. Mitt på kubben borrade jag ett hål in till mitten. Sedan var det bara till att ladda och tutta på. Efter detonationen fanns bara några få stickor kvar på skådeplatsen. Av skadan blir man vis och vid nästa försök tog jag betydligt mindre sprängämne och resultatet blev tillfredsställande.

Framforslingen av skogsprodukterna skedde fram till början av 60-talet med hästanspända fordon. Då det gällde större stockar kördes vagnen intill stocken. Bakkärran vältes på sidan och med hjälp av spett rullades stocken upp och kedjades fast. Hästarna drog sedan bakkärran på rätt köl och stocken baxades fram så att den fick fäste även på framvagnen. Proceduren var tidsödande men på 40-talet kom en bärbar liten hissanordning ut på marknaden, som underlättade lastningen betydligt. Enmetersveden forslades fram på en domänkälke som var ledad på alla håll och försedd med hjul - näst intill omöjlig att tippa runt med hur eländig terrängen än var. På 50-talet började transporterna utföras med

traktor och numera är det skotare som ersatt traktorerna. Även avverkningen är till stor del mekaniserad. Toppar och grenar flisas och kommer till användning i de kommunala värmeverken. Massaveden hamnar vid olika massafabriker i södra delen av landet och förädlas till papper av olika slag. Timret tar provinsens sågverk hand om och vidareförädlar det till byggnadsmaterial av olika slag. Det hade varit intressant att veta var i världen det timret hamnat som jag under årens lopp levererat - kanske i Vita Huset eller Vatikanen i Rom eller i något slumområde i Afrika!

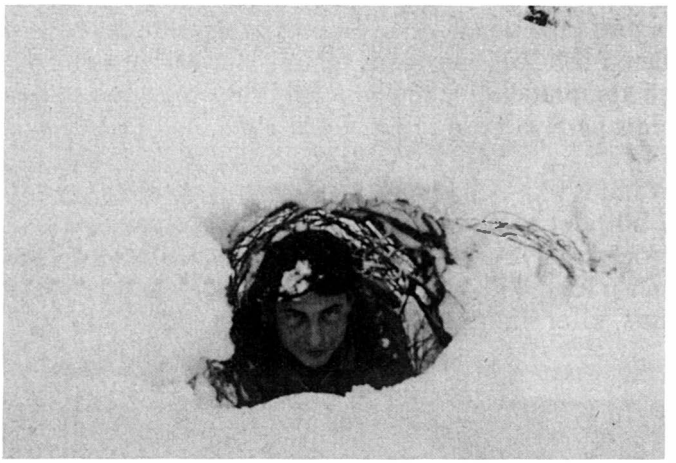

På besök i rävlyan.

Under alla dessa år som jag sysslat med skogsarbete har jag otaliga gånger haft sällskap av skogens vilda djur. De som vållat mig mest obehag är ingalunda rävar och älgar utan de allra minsta små varelserna, knott och mygg. Några gånger har jag fått byxorna fulla med små röda myror - inte vidare angenämt. Bålgetingar och jordgetingar har också visat intresse för min lekamen. Jag måste också berätta vad fåglar kan ställa till med. En höst när jag började med vinterns avverkning var det ett antal nötskrikor som hade rådslag och förde ett rysligt oväsen. När jag startade motorsågen blev det än värre och de flög som pilar mellan träden. Jag använde bilen som skogshuggarkoja och när jag efter förmiddagspasset skulle inta min middagsmåltid fann jag till min häpnad att min nytvättade bil var alldeles nedklottrad med nötskriksskit.

Modern framkörning av massaved.

Trots att jag varit pensionär sedan flera år har mitt skogliga intresse inte avtagit nämnvärt. Det händer allt som oftast att jag ger mig iväg till skogs med motorsågen, röjsågen eller planteringsborren. Hösten 1992 planterade jag några tiotusental ekollon. Kanske det i slutet av nästa årtusende växer tusenåriga ekar på Hans Karls fälad? Den som lever får se.

Sädesodling i Södra Rörum från farfars tid och framåt

Brita Olsson

Min farfar, Per Svensson, som ägde gården nr 9 i Södra Rörum, var en av de första i byn som skaffade sig radsåningsmaskin. Han hade varit i Amerika och förmodligen fått inspiration därifrån om jordbruksarbete. Annars sådde man för hand på den tiden. Man bar ett såkar på magen i vilket man lagt säd och strödde sedan med båda händerna ut fröna över marken.

På den tiden var det självklart med växelbruk. Man växlade inte enbart med potatis, foderbetor, vall och säd utan man hade också olika sorters säd. Numera odlar man i nämnda trakter mest korn och något havre. På farfars tid var det en självklarhet att odla råg till bröd. Även bovete har jag hört att man odlade.

Ju mer växelbruk desto lättare var det att hålla odlingarna fria från skadeinsekter, sjukdomar och ogräs. Den ensidiga odling vi nu har gör det nödvändigt att använda diverse kemiska bekämpningsmedel.

Vid skördearbetet begagnade man sig först av skära eller lie. Sedan kom slåttermaskinen. Min farfar skaffade sig i början av 1900-talet en s k självavläggare. Den lade säden i högar, lagom stora för sädbinderskan att bunta ihop till "neger" (kärvar). Säden sattes sedan upp i "travar" (skylar), som fick torka på åkern några dagar. Ibland fanns det tistel, "prästalus" eller "suor" i säden som stack uppsättaren rejält på kroppen, speciellt om det var varmt och man hade tunna kläder på sig.

Någon gång på 40-talet kom självbindaren. Denna band, som framgår av namnet, själv ihop säden. Det var bara att plocka upp kärvarna från marken och sätta upp dem i travar. När traktorn ersatte hästarna blev jag personligen satt på självbindaren för att sköta spakarna. Ibland kändes det härligt att sitta där och gunga i solskenet medan bindaren spottade ut kärvarna på löpande band.

En häst är visserligen en underbar skapelse, men som dragare på jordbruket önskar jag den inte tillbaka. Många hästar for illa. De fick slita hårt, blev illa körda och fick alltför ofta smaka piskan som tack för sitt trogna trälande. Om vi i framtiden får ont om olja hoppas jag att vi sparar de sista droppama till traktorerna på jordbruket.

På vintrarna tröskade man den inkörda säden. Slagan ersattes på 1900-talet av ett litet tröskverk som kallades "piggaverk". Detta drogs av hästar som var spända framför en s k vandring på gården. Där ute i kylan travade hästar och kusk runt, runt hela dagen medan röken bolmade ur den lilla tröskan inne på logen. Så småningom ersattes piggaverket av en större tröska som drevs av en ånglokomobil. Som barn tyckte jag alltid det var spännande när stora tröskan skulle komma. Det blev livligt och rörigt med mycket folk och god mat. All lort som tröskfolket drog med sig in i huset hade man inte ont av. Det var intressant att iaktta deras nersvärtade ansikten och höra deras bullriga snack. Någon salong gjorde de inte och all kulturell finess tycktes befinna sig på tusen mils avstånd.

Att arbeta vid tröskan var egentligen ett rätt otrevligt, t o m riskabelt, arbete. Det rök förskräckligt och jag undrar om nutidens skyddsombud skulle ha tolererat detta. Om säden dessutom var bränd, dvs mögelskadad, kunde lungorna bli angripna med allvarlig sjukdom som följd. Den åkomman råkade jag själv ut för en gång. Efter tillfrisknandet var konditionen så nedsatt att jag insjuknade i olika smittosamma sjukdomar flera gånger under den påföljande vintern. - Det var då jag fick bacillskräck!

Det hårdaste, men minst rökiga jobbet, hade "säckabäraren". Säck efter säck fick han bära iväg med till sädesloftet eller magasinet. Ibland fick ryggen vad den tålde, antingen huden eller kotorna. Men det var inte mycket ynk över för det bland karlarna. Jag minns att min mor en gång bad för en 18-åring som blivit sårig och rödbränd på skuldrorna, men hon fick bara till svar att "sådana skulle tränas". Nog hade det funnits fog för skyddsombud ibland!

Numera tröskar man direkt på åkern vid skörden. Det är bekvämt men har sina avigsidor. Allt ogräsfröet flyger ut igen över åkermarken. Vad jag vet har man ännu inte löst problemet med fröuppsamlare på skördetröskorna, men det är nödvändigt om vi skall kunna minska på de kemiska ogräsbekämpningsmedlen i framtiden.

Arvid Persson med självavläggare, slutet av 30-talet.

Annie Svensson och Gilbert Svensson binder säd vid Brohus nr 9, omkring 1940

Betskötsel på den skånska slätten

Egon Olofsson

Dagens rengöring, upptagning och sådd av den så eftertraktade sockerbetan skiljer sig väsentligt från forna tiders sätt. Förr sådde man många kilo frö per tunnland. Idag sås enkornsfrö. Det började på våren med rengöring och gallring av fälten, vilket var ganska jobbigt. I regel började arbetet tidigt på morgonen, ibland redan klockan tre eller fyra. Flera moment ingick i det avtal som träffats mellan Svenska Lantarbetarförbundet och Arbetsgivareföreningen, närmare bestämt fyra. Först skulle man avståndshacka, vilket var tidsödande då det gällde att få dem så tunna som möjligt för att underlätta nästa moment, nämligen gallringen. Efter dessa två moment följde ytterligare två hackningar.

Men allt eftersom åren gick insåg man att det var onödigt att så så mycket frön. Grobarheten i fröna blev högre och raderna blev runnare. Då kunde man gå upprätt och gallra med en hacka med långt skaft. Annars kröp man fram på knäna när man gallrade. Många var mycket duktiga i att bruka hackan och kunde klara av ganska mycket om dagen, men det var tvunget för lönen för mödan var låg.

Jag skrev tidigare att man låg på knäna och kröp fram. Det gick bra de första dagarna, men sedan började knäna ömma och då var det hemskt på morgnarna att lägga sig ner på marken igen, särskilt när leran var torr då ytan bestod av lerklumpar som rullade under knäna. Många hade putor stoppade med halm som skydd, men det gjorde ingen nytta, snarare tvärtom, för de brände på knäna så de blev skållade. Det var många hårda bud på den tiden.

Så växte betorna några månader för att sedan tas upp på hösten, ett arbete som var vida värre än på våren. Iförda stövlar, gummivantar, regnställ, betgrep och betkniv bar det ut på fältet.

Men så här började det inte en gång för länge sedan. Då hade man inte så moderna kläder som idag att ta på sig. Kvinnorna var klädda i kjolar med ett säckaförkläde som skydd och på fötterna hade de träskostövlar eller träbottnar. Karlarna hade blåställ och träskostövlar som klibbade fast i leran, alltså ingen särskild dans på rosor. På kvällarna var det till att torka kläder vid spisen för att kunna ta på nästföljande dag. Det fanns inte så mycket att byta med på den tiden.

Till skillnad från foderbetan stod sockerbetan mycket hårt i marken och vid extremt torra år var det ibland omöjligt att få upp hela betan. Då var det till att plocka upp den biten som gick av för den fick inte sitta kvar i jorden. Allt skulle med. Betorna togs upp med en särskild grep som hade två så kallade horn med en pik vid sidan att trampa på. Denna pik togs sedermera av då folk blev mer avancerade i jobbet. Man stötte istället ner grepen för hand, tog i blasten och bände upp betan.

Betorna skulle rengöras väl från jord och smårötter och samlas upp i högar på väl rengjorda platser. Högarna skulle täckas med blast enligt avtal. Att rengöras från jord och smårötter betydde att betan skulle skrapas. Detta ändrades senare då det tog för lång tid och betfolket decimerades kraftigt på senare år.

Var fick man då arbetare ifrån? I äldre tider var det ganska vanligt att en man åtog sig alla betorna på helackord när det rörde sig om stora gårdar. Denne man kallades betkung. Han tog med sig folk från sin hembygd till hjälp att klara jobbet. En i våra dagar så kallad entreprenör som tog på sig att utföra jobbet för en viss summa pengar.

Från Småland, Blekinge och Skånes skogsbygd liksom Galizier från Polen, ja det var ett vallfärdande utan like vår och höst. Många hade köksattiraljer med sig och lagade själv sin mat, men på de stora gårdarna var det i regel kockahushåll. På de stora gårdarna, där det fanns statare, fick även dessa jobba med betor på fritiden, när det fanns någon fritid.

Människor for mycket illa. Dragiga bostäder, där råttorna åt upp maten om den inte var väl nerstoppad i så kallade betkoffertar som folk hade med sig för att bevara det nödvändigaste i. En liten spis, på vilken alla skulle laga sin mat, var allt som fanns. Ibland var det flera lag och då blev det svårt att ordna det hela så att alla blev tillgodosedda. Några sängar, ett bord, några stolar samt ett tvättfat var hela komforten i betstugan.

Djuren for också mycket illa. Betorna skulle ju ur fälten till sockerfabriken. Detta var slitsamt, inte bara för människorna utan också för djuren då åkrarna för det mesta stod i en enda lervälling. Vagnarna var till en början inte försedda med gummihjul utan med järnhjul, som skar ner i leran så djupt att vagnsbottnen asade på marken. Ibland måste man ha två par hästar för vagnen och det var inte alla gånger tal om fulla lass utan hjälplass som måste ut. Ingen lastning med maskin förekom, utan allt måste göras för hand. Detta var ett mycket hårt arbete som krävde sin man - armarna och ryggen fick känna på detta.

Gårdarna låg tätt på den skånska slätten och samhörigheten var god bland de som återkom varje år till samma ställe. Alla kände varandra - vi var ju så att säga i samma båt. Världen var ju stor på den tiden, men krymte betydligt genom denna så kallade folkvandring. Ett av många sätt att umgås. Det var ju en ljuspunkt i den grå vardagen att många kom tillsammans och hade trevligt under tiden som arbetet varade.

Egon och Svea på slätten samt Nils Johnsson i bakgrunden.

Enefäladen

Maj Andersson

Förr, i liens och slagans tidevarv, fanns alltid enefäladen med i landskapsbilden. Numera får man leta efter de unika enefäladerna.

Enebusken föredrar den mest karga och steniga mark. Den är seg och stark, kan trampas till marken, men reser sig igen.

Enefäladen gjorde kanske ett trist och kargt intryck på vägvandraren, men för bygdens folk hade den sitt kärva behag. I klykorna hade småfåglarna sina bon, i enetoppen satt en sångare och sjöng för sin ruvande maka. Här hoppade haren, här smög räven, här byggde myrorna sina stackar. Detta var fattiglandet.

Men ortsborna hade ofta ärenden åt detta håll. Dagsverkaren genade över den på väg till sitt arbete liksom mor då hon gick till handelsboden med sin äggakorg. Ägg som hon skulle byta mot kaffe, socker, jäst och tändstickor. Idag skulle hon få träffa bekanta, få höra nyheter, såväl från byn som ute från stora världen.

Ja, torparmor hade ofta ärende hit till enelandet. Till helgen hämtade hon färskt enris till sitt nyskurade stuggolv.

Till rökning av fläsk, korv och annan färskmat använde hon ene, som gav det särskilt god smak. Varje höst samlade hon ett par liter av de mogna svarta bären som användes till smaksättning av bl a dricka. Och varje gång hon skulle sota spis och rörgångar hämtade hon en lång enegren och med detta enkla redskap sotades raskt och effektivt. Enet var dessutom ett ypperligt bränsle. I spisen brann eneveden och vid brödbakningen upphettades den välvda bakugnen med sommartorkat enekratt.

För korgmakaren var enefäladen en säker inkomstkälla. Här skar han slingor och enekäppar som han buntade samman och bar hem till sin stuga där han i lugn och ro flätade korgar medan vinterstormen ven kring knuten. Ägaren till fäladen fick årligen ett par välgjorda korgar i utbyte och bägge var nöjda.

Ja, enefäladen kunde användas till mycket. Den var för många ett välsignat land. Sommaren kunde vara hur torr som helst, men enen växte obehindrat och var till nytta för många. Den betydde ändå en hel del i liens och slagans tidevarv.

Torghandel på 30-talet

Maj Andersson

"Tretti-talet det var hårt
det har vi alla hört.
Pengarna ej räckte,
men ni extraknäckte.
sålde ägg och höns och bär,
på Möllevångens torg."

Det skrev jag i en visa till mamma på hennes 80-årsdag. Det var ju dåliga tider på 30-talet, uselt betalt för smågrisar, mjölk och andra produkter på jordbruket. Hemma försökte vi göra lite extraförtjänst med torghandel. På Möllevångstorget i Malmö hade mina föräldrar sin fasta plats i många år. Flera trogna kunder kom varje vecka och handlade färska, fina varor från landsbygden.

Vilhelm i Kylestorp och senare Joritz i Mannarp körde med sina lastbilar, där vi ofta fick sitta på flaket. En gång flög pappa av och skadade höften. Tillsammans med andra torghandlare åkte de iväg varje lördagsmorgon vid 5-tiden. Sedan stod de där i ur och skur och kyla. Mamma hade långa grå hemstickade yllestrumpor på sig på vintern och en torgväska på magen. De sålde egna produkter som potatis, ägg, höns, kycklingar, gäss, bär och grönsaker. Man köpte även upp från ortens folk vad de hade att sälja.

Tidigt på våren drev vi fram björkris, körsbärskvistar, lind och kastanj. Först stod det mörkt i källaren i stora baljor och sedan flyttades det upp i växthuset och fick sin gröna färg. Mamma, som hade sett färgprakten av fastlagsris på Stockholms torg, var pionjär på Möllevångstorget. Hon färgade höns- och gåsfjädrar på spisen, band fast vippor med ståltråd tillsammans med små rim och affärerna gick som smort. Hon doppade även de hårda björkhängena i olika paraffinfärger, buntade i buketter och sålde. Många plockade stora fång av liljekonvaljer som sedan buntades ihop till små buketter tillsammans med några blad. Även ängabollar plockades och såldes i stora mängder.

På eftersommaren såldes svamp, blåbär och lingon. Mamma gick upp till Loarp och plockade lingon i stora damejeannekorgar som pappa bar hem på axlarna på kvällen. Farmor och vi ungar hjälpte till att rensa bären. Allt vägdes på bessman eller mättes upp i 1, 2 och 5 liters trämått, som skulle kontrolleras och krönas varje år.

Till jul såldes gran- och fururis. Små buntar gjordes av tre kvistar silvergran i vilka kottar bands fast med ståltråd. Mossa i mängd plockades och lades i sillalådor med tidningspapper mellan varven. Hedströms blomsterhandel på Hamngatan var en stadig kund.

Dagen blev lång så Strandbergs Café och ett litet matställe i närheten, där man åt en stadig middag för en krona, var stamlokus. Nils Andersson från Mölletorpet i Kvesarum, som hade flyttat till Malmö, kom ofta och ville höra nyheter från Rörum. Dottern Betty kom ibland med kaffekorgen och bjöd förmiddagskaffe. Vid 3-4-tiden packades det ihop och då kom de som ville köpa billigt. Och även vi kunde köpa billig sill och fisk med hem.

Någon enstaka gång fick vi ungar följa med och det var en upplevelse. Jag minns att jag satt på statyn "Arbetets söner" och tittade på folk och bilar. Ja, det var ett sätt att klara de svåra tiderna på 30-talet.

Storfamilj i Mannarp

Signe Rennstam

När jag som nittonåring kom till Mannarp nr 1 som husmor var jag väl inte så insatt i allt som föll på min lott. Första arbetsdagen var det bara att sätta igång med att ta hand om köttet från slakten som skett dagen innan - mala stora köttstycken, göra leverkorv och köttbullar till dagens middag. Att sedan salta, stycka och bevara var inte lätt det heller. Men jag lärde mig och med tiden så kunde jag klara det mesta.

Dagarna gick sin invanda gång, upp kl halv sex, ut till mjölkning - på vintern i stallet som var varmt och gott och till hästarnas morgonhälsning - på sommaren nere i ekeskogen med fåglarnas kvittrande som ju var deras hälsning. Frukost sju-halv åtta, kaffe kl tio, middag kl tolv, eftermiddagskaffe kl tre och sedan kvällsmat vid sex-tiden.

Arbetet ute på åker och äng hjälptes vi åt med som betgallring och potatishackning. God hjälp fick vi också när barnen växte till, stora som små - de minsta fick vara med när vädret tillät. Vi hade en liten vagn som de små trivdes i. Jag minns när Bosse var knappt året och sov gott i kärran. Oskar, min man, grannfrun Impi och jag höll på i betfältet. När vi sedan vände till nästa rad så möttes vi av ett leende ute ibland potatisen dit han hade krupit.

Höbärgningen var väl roligast när alla myste i hölassen, både släktingar och grannar var med i lassen. Jag måste också tala om en gång när Oskar var sjuk och jag skulle ut på logan för att hämta hö åt djuren till nattmat. Jag klev upp på stegen och fick fatt i ett ben - troligen en luffare som hade lagt sig till ro - och ner kom jag med blixtens hastighet och djuren fick vara utan nattmat den gången.

Så blev Oskar inkallad till beredskapstjänst i Värmland och jag blev då ensam med fem barn och ett sjätte på väg, med djur och allt arbete på gården. Min far och grannarna kom och hjälpte mig. En natt hade suggan grisat och då skall ju smågrisarnas tänder klippas bort för att de inte skall bita suggan som då hade blivit orolig. Usch, jag som inte tyckte om suggorna! Jag var helt enkelt rädd för dem. Det var bl a då min far kom till hjälp. *"Idag har jag sålt grisarna. Gudskelov"* står det på ett ställe i min dagbok från denna tid.

Mina svärföräldrar hade köpt ett litet torpställe på Stångbacken dit de flyttat. Till torpet hörde några små åkrar som vi använde som betesmark. En gång när jag skulle hämta hem korna hörde jag ett konstigt bölande från kärret. Jag närmade mig försiktigt och såg då ett kohuvud sticka upp ovan dyngan. Jag iväg till grannen - Evald Åkesson - som kom med sina tre morbröder och drog upp stackaren från plurren. Det var också där i den branta backen invid plurren som min svärfar körde ihjäl sig år 1938. Den dagen kom hästarna hem med tom vagn. Min svärfar hade ägt gården innan och hade när hans barn föddes planterat ett äppleträd till var och en. Kvar finns nu bara 1 1/2 träd. Mina döttrar, som nu äger gården, har fört denna tradition vidare och även jag har fått ett träd - ett Signe Tillich.

En dag då jag hämtade posten nere vid vägen fanns ett brev till mig och vet ni vad som hade hänt! Jo, jag hade svarat på en tävling med en cykel som första pris - och den vann jag. Ingen kan ana vad jag var lycklig. En fin och grann cykel alldeles min egen. Jag iväg och letade upp Oskar som naturligtvis inte trodde mig förrän han själv läst brevet. Han fram med hästar och vagn och iväg bar det till Höör för att hämta vinsten. På vägen dit mötte vi min gamle farfar, som jag hade drömt om på natten. Han kom på sin cykel, 80 år gammal var han då - men pigg och kry.

I hemmet föddes nio barn, fem pojkar och fyra flickor, som nu alla växt upp till duktiga och fina ungdomar, som hjälper varandra och håller ihop i vått och torrt, vilket jag är väldigt glad för. Men det har väl också varit lite jobbigt. Som när Arne skulle hjälpa Oskar och sne upp granar och högg sig i benet med yxan. Iväg till vår gamle doktor Rumer som sydde ihop. Och Åke som föll av vagnen och slog sig så illa i pannan att han fick sys med några stygn och stanna en vecka på sjukhuset. Och Bosse som var med storebror Kjell i kvarnen och föll från bryggan - iväg till doktorn och blev sydd i pannan. På hemvägen stannade vi till hos min syster som då bodde i Hörby. Hon hade ett lågt staket runt huset som Bosse och hans kusin Inger klättrade på. Bosse föll och fick armen in i staketet. Iväg till doktorn igen, andra gången den dagen, som förklarade att armen var bruten och så fick han stanna där en vecka.

Källaren var stor och i ett av rummen badades och tvättades det. Inga moderniteter där inte, men allt fungerade och rena blev vi. Vatten fick bäras från gårdspumpen till källaren, vilket var jobbigt vintertid när det var is och glatt på backen ner till källaren. Ibland åkte jag omkull med två spannar vatten över mig. Det vara bara till att in och byta till torrt och iväg igen.

Ingen el hade vi utan fotogenlampor överallt i huset och stallet. Vi hade i början bara två små rum och ingen spis fanns i sovrummet. När det var kallt fick jag värma vattenflaskor och lägga i barnens sängar.

1939 var ett krigiskt år. Militärerna kom och bodde i fyra rum så det blev ganska trångt i huset, men vi slapp ju undan krigets fasor och allt blev så småningom lugnt igen. Anita var då två år och alla militärers gunstling. Choklad i mängder fick hon och efter deras avfärd var hon immun mot allt vad godis hette - i varje fall den första tiden.

Skolorna började för våra barn också. En gång minns jag ordnades slädparti för skolbarnen. Oskar körde med och hade släden full av ungar och glädje lyste ur allas ögon till bjällrornas klang.

När jag nu som 80-åring ser tillbaka på mina år i Södra Rörum tänker jag med glädje på alla människor som jag levde med: Grannarna i Mannarp - alltid lika hjälpsamma, Kyrkokören och alla som var med i den, Småbrukarföreningen m fl m fl .....

Man blir inte bara
skrynklig
uti skinnet.
Man blir även ärrad och
skrovlig
uti sinnet.
Kroppen blir sliten och
synen matt,
i halsen fastnar ofta
ett skratt.
Men våren och solen
har en underlig förmåga,
de tänder en gnista
ja kanske en låga
och skådar man sedan
en blomsterrabatt
då kanske man rent av
får glädjefnatt.

Början till storfamiljen.

Signe, Åke och kon heter Svana.

Signe och Oskar med barnen Arne och Åke.

Familjen fulltalig.

Den gamla vedlåren

Axel Ottosson

Där står du intill den gamla vedspisen i köket. Du har en lång och strävsam historia bakom dig. Du försökte alltid att förse spisarna i den gamla gården med all den ved som dessa slukade. På den tiden då du var ung, så fanns det inte så många energialternativ att välja mellan. Det enda sättet att värma upp den gamla gården var den värme som kom från vedspisar och kakelugnar runt om i huset.

Du strävade alltid efter att vara fylld till brädden med ved eller torv. Spisarna slukade mycket och du hade det svårt att lösa din uppgift under den tiden då det var kallt och det eldades överallt. Du tyckte nog ibland att dessa spisar och kakelugnar var som forntidens ginungagap, så omättliga att mätta.

Du stod ofta placerad vid köksdörren. Där fick du stifta bekantskap med mycket under din levnad. Du fick ofta ta emot våta och smutsiga tofflor och stövlar, då gårdens folk kom in från de höstplöjda åkrarnas smorda och leriga fåror. Rockar och vantar som var blöta lades för att torka på din hjässa. Inte älskade du precis den doft av vått ylle eller smorda läderstövlar som spred sig runt om dig då allt torkade. Men vad kunde en stackars vedlår göra åt detta? Inget!

Många gånger fick gården besök av den tidens "långtradare", luffarna. När de kom in i köket så anvisades de en plats på ditt lock. Där fick de sitta till dess husmor bjöd dem fram för att äta av den framdukade maten. Ingen fick gå från gården utan att ha fått något i magen. Den tidens sociala verkamhet, så god som någon. Du fick då sällskapa med deras avlagda paltor, som doftade halm eller stall från det senaste natthärbärget. Du blev ofta irriterad av de små kryp som dessa landsvägens riddare hade som ressällskap under sina vandringar genom vårt land. Hade du kunnat klia dig på de ställen där de befann sig, så skulle du säkert rivit dig i "håret" åtskilliga gånger. Dessa småkryp var verkligen rätt så närgångna då de kom in i den sköna värmen.

Du kunde innehålla en massa andra saker än bara ved. Ner i ditt innandöme slängdes papper och annat skräp. Ofta gjordes det utrensning och du kände det skönt att bara ha ren torr ved i din mage. Vid sådana utrensningar hittades saker som du hade gömt för längesedan, nere vid dina fötter. Ibland var det spiskroken till köksspisen, som du tagit vara på, Många gånger undrade husmor vart den hade tagit vägen, men du visste var den var, men höll tyst. Du tyckte säkert att så slarviga människor kunde gott leta ett tag. Husmor, som saknat den under en längre tid, blev mycket överraskad då hon fann den hos dig. Hade du kunnat le på ditt sätt, så hade du säkert lett med hela ditt ansikte (läs: locket).

Nu har du slutat ett långt och idogt liv. Du började att bli skröplig på sista tiden. Locket hade för längesedan lossnat och i bitar slukats av den gamla köksspisen. Du hade aldrig fått ett nytt lock som ersättning för det gamla. Du kände dig ganska tom över huvudet där du stod. Vedspisarna har nästan överallt ersatts av eluppvärmda sådana. Du behövde inte längre förse några spisar med ved eller torv. Din tid var ute, du bars ut och en dag blev du ved åt den vedpanna som ersatte dig. Du fick aldrig se den fina vita köksspis som drevs av elektricitet innan du fick lämna detta jordiska. Nu är det andra och mera moderna energikällor som värmer upp ditt gamla hem där du var en gammal trogen vän under din långa levnad. Det enda som är kvar av dig käre vän, är askan.

När du gick bort ifrån oss miste vi en trogen och kär kamrat i gården. Du minner om en tid då våra hus eldades med ved eller torv i våra spisar. När du föddes talades det inte om miljöproblem i samband med uppvärmning med ved eller kol. En vedlårs underbara saga är all!

Sommarmorgon i kohagen

- Skildring från 40-talet

Brita Olsson

Dessa soliga sommarmorgnar i kohagen! Man förlät väckarklockan för alla upplevelser man möttes av. Den uppdansande solen, som ännu inte pressade svetten ur kroppen. Alla dofter från växtligheten. Stillheten. Kvittret från buskarna. Kvitter som inte störtes av en enda bilmotor. Det var bara humlor, blindknaggar, myggor och flugor som surrade. Om det inte kom en broms förstås, för då sprang korna!

I regel stod korna stilla när de mjölkades. Men det gällde att vara vän med dem. Kor avläser sin mjölkares sinnesstämning. Fick de en kärleksfull klapp forsade den vita mjölken i spannen. Idisslande svepte de svansen över ryggen för att jaga bort flugorna. Ibland fick man en "kvast" över huvudet.

De regniga morgnarna har man glömt, likaså åskan som någon gång kunde slå ihjäl en ko någonstans.

Var hör man längre detta slammer med spannar och mjölkkannor ute i hagen eller på fälten? Ingenstans förmodar jag. I långa rader står 50-100 kor i stallarna och mjölkas med maskiner. Det är kanske lika bra det. Idyllen var trots allt inte överväldigande när man året runt måste dra mjölken ur spenarna för hand. Ett tvång bittida och sent alla dagar på året. Många bondpojkar har förhindrats att skaffa sig en livskamrat därför att de aldrig orkat med sena lördagsnätter på dansbanorna. Det fanns inga sovmorgnar att ta igen sig på.

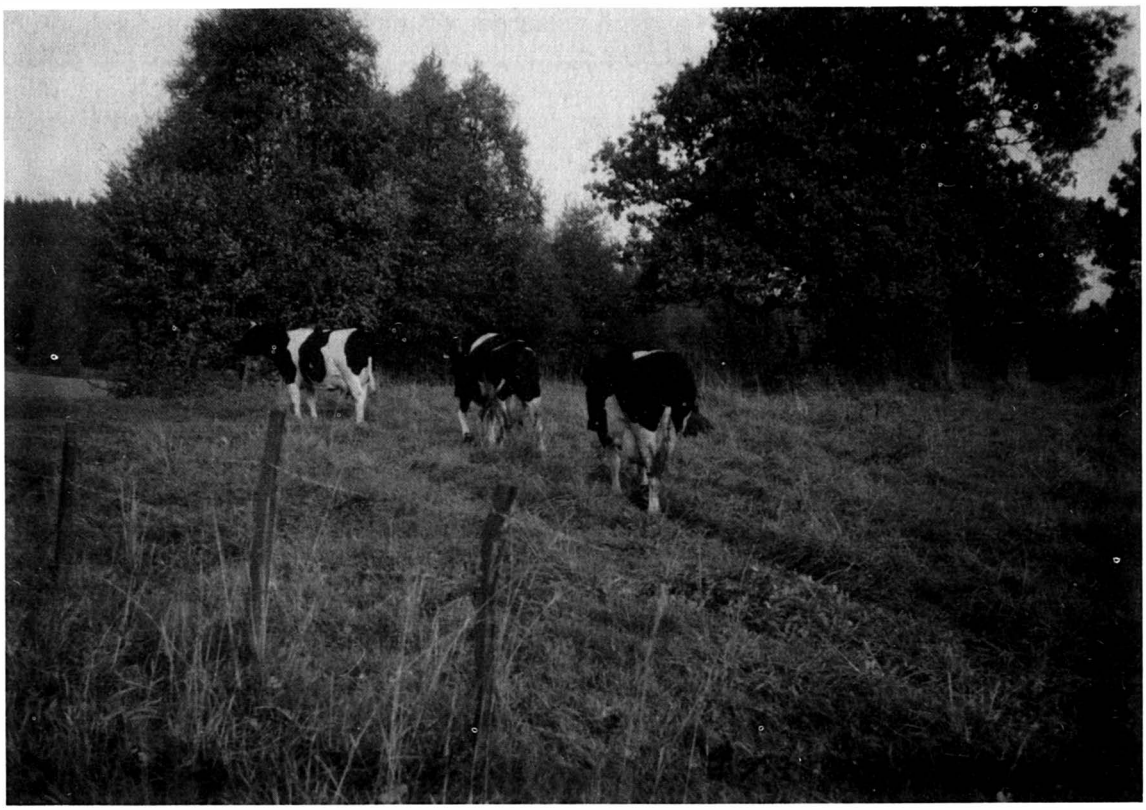

Mölkhanteringen i Södra Rörum

Maj-Britt Hillbur

Kohållningen har alltid varit ett måste på de små gårdarna och torpen. Den gav både mjölk, smör, ost och ibland kött.

Södra Rörums risbygd har haft många små lantbruksenheter och torp. Oftast var det hustrun och barnen som fick hjälpas åt med den då manuella handmjölkningen, fodergivningen och utgödslingen. När djuren var på stall fick man också bära in vatten eller, om brunnen inte höll, driva korna till vattning i närmaste egna bäck, kanske mer än femhundra meter åstad. Själv lärde jag mig handmjölka vid omkring fyra års ålder och skulle, när småskolan började, mjölka en till två kor varje morgon och kväll. Vid tio år blev det mer mjölke- och ladugårdsjobb. Det blev ofta att stiga upp före fem, särskilt om vår och sommar. Mor kom till lasarett redan då jag var åtta år och syskonen yngre. Far hade skogsarbete. Som i de flesta familjer kunde han handmjölka och hjälpa till då han var hemma.

Många småbönders fruar var duktiga på att hålla mjölken ren och hållbar trots handmjölkning och varken rinnande vatten eller mjölkrum. De som hade nära till vattnet i brunnen sänkte ner kannan i denna för natten till kylning, men då gällde det att aldrig spilla en droppe mjölk utanför, ty då blev vattnet surt och omöjligt till både mat och djur. Andra fick hålla mjölken frisk genom att handpumpa vatten i stora träbaljor. I sommartid måste vattnet bytas minst två gånger per dag och att varje gång lyfta 30-40-literskannoma upp ur baljorna tog på ryggen, men var ett måste, likaså en noggrann diskning med varmt vatten och diskmedel.

I snö som sol skulle mjölken fram till väg med mjölkbord. Där hämtades den fram till 1930 av hästskjuts och därefter av lastbil för transport till mejeriet. Vägen till mjölkbordet kunde för en del bli både en och två kilometer, ja över fyra kilometer tur och retur. Ibland skedde transporten med järnskott hjul på trärullebör, eller på cykelns pakethållare, eller med tvåhjulig mjölkkärra efter cykeln och någon gång lätta åkvagnen med häst då backarna var fruktansvärt dryga.

Det fanns tidigt mejeri i både Södra Rörum och Kvesarum. Södra Rörums mejeri fanns i stendelen av smedjans boningshus och runt 1902 var en av mjölkkuskarna dit Ola Andersson Södra Rörum nr 7, far till Elizabeth gift Albin Nilsson Funderset (Ryet) nr 4. 1904 stängde Södra Rörums mejeri då Höörs Nya Mejeri togs i bruk.

Under 1920-1930-talen transporterades Trulstorp-Funderset-Hagstads mjölk med hästskjuts, varannan dag av Karl Månsson Trulstorp och varannan av Albert Nilsson Strantehus till Sösdala mejeri. 1918 tog de flesta hand om mjölken hemma, kärnade, gjorde ost och smör, ty i första världskrigets spår var det ont om mat. Omkring 1930-35 blev det lastbil till Höörs Mejeri för Funderset-Hagstads-mjölken, liksom resten av socknens komjölk.

Mjölkskjutsarna auktionerades ut av mejeriet. Den första mjölkbilen för vår del kördes troligen av Viktor Andersson, stationär hos Per Nilsson i Ekastorp som bytte med Osvald Andersson varannan dag. Därefter följde många andra ansvarskännande mjölkforslare som Karl Månsson i Östenstorp och Oskar Andersson i Hagstad, två brödrapar från Sösdalatrakten och 1941 körde Walfrid Olsson Häglinge. Andra förare var Joritz Nilsson Mannarp, Albrektsson Södra Rörum, Kjell-Åke Thor Södra Rörum, Willy Åkesson Rickarum, Johan Nilsson Fyr Gunnarp och flera till. En del hade "kannepåga", en som svängde kannor "å o på" bilen.

Omkring 1950-1960 slutade många med koskötsel. Vid denna tid gick man över till mjölkmaskiner och även rörmjölkning med tank, och handmjölkningen blev ett minne blott. 1970 blev det tankbil till Malmö.År 1979 byggdes Hörby Nya mejeri för endast osttillverkning och nu går Södra Rörums mjölk dit.

Att hålla mjölken frisk och god är bondens önskan, men under heta sommardagar var det otroligt svårt förr. Ibland gick mjölkskjutsen redan kl 06.30 på morgonen, men det hände att mjölken fick stå i solgasset både timman och mer. Ändå lyckades några få brons- och silverplakett för många felfria år. För bronsplakett krävdes 15 felfria år och för silverplakett 20 felfria år. Varje månad togs 3 st hållbarhetsprov, 2 st lukt- och smakprov och 1 st silprov.

Säkert finns det fler i vår bygd som fått utmärkelse, men dem vi känner till är följande:

Före 1940

Sigrid Nilsson, Trulstorp 1:20	Brons- och silverplakett	handmjölkning
Alma Ohlsson, Funderset 2:7	Brons- och silverplakett	handmjölkning

Alma Ohlsson var Malmötösen som blev en av Fundersets första stationära lärarinnor och sedan fru på granngården. Hon lyckades klara både brons- och silverplakett trots att hon var född stadsbarn och lärde lantbruk som vuxen.

Efter 1940

Bengt Göransson, Kvesarum	Bronsplakett	rörmjölkning, tank
Elizabeth Nilsson, Funderset nr 4 (Ryet)	Brons- och silverplakett	handmjölkning
Ellen Andersson, Funderset nr 4 (Ryet)	Brons- och silverplakett	handmjölkning
Dora Mattisson, Funderset nr 3	Brons- och silverplakett	handmjölkning

Brita och Lennart Isaksson, Gunnarp, har fått bronsplakett 1972, silverplakett 1978 och guldplakett 1982.

Astrid och Sigvard Andersson, Hagstad, brons- och silverplakett.

Men bäst har Edla och Ivar Kristoffersson, Södra Rörum (5:7) nu 26:1, lyckats:

3 intyg: 1943, 1944, 1945 = Diplom I,	Eslöv 1945	Handmjölkning, vatten från pump.
4 intyg: 1946, 1947, 1948, 1949 = Diplom II,	Eslöv 1949	Fått hydrofor för vattnet.
4 intyg: 1950, 1951, 1952, 1953 = Diplom III,	Eslöv 1954	Köpt mjölkmaskin.
4 intyg: 1954, 1955, 1956, 1958 = Bronsplakett	Eslöv 1959	Lagt in tank och rörmjölkning.
4 intyg: 1960, 1961, 1962, 1963 = Silverplakett	Eslöv 1968	
4 intyg: 1964, 1965, 1966, 1967 = Guldplakett	Eslöv 1968	
4 intyg: 1968, 1970, 1971, 1972 = Silvermedalj	Eslöv 1973	
4 intyg: 1973, 1974, 1975, 1976 = Guldmedalj	Stockholm 1977	(31 prickfria mjölkår)
	Utdelad av Kungen på Konsert-huset i Stockholm	

1984 ändrades reglerna: Nu gäller 23 prickfria mjölkår för guldmedalj.

Då man själv fått cykla med mjölkkannor på både 30 och 40 liter i sol, regn, blåst, och snö till mjölkbord, ibland från Kvesarumskanten 2 kilometer tur - 2 kilometer retur under sommartid, diskat mjölkakannor ute även vintrarna 1941-42 då temperaturen sjönk till minus 36 grader och pumpat vatten till baljor. då finner man det otroligt att kunna lyckas med 31 prickfria mjölkår. Edla och Ivar Kristoffersson i Södra Rörum, lyckades. Vår beundran för alla duktiga mjölkleverantörer!

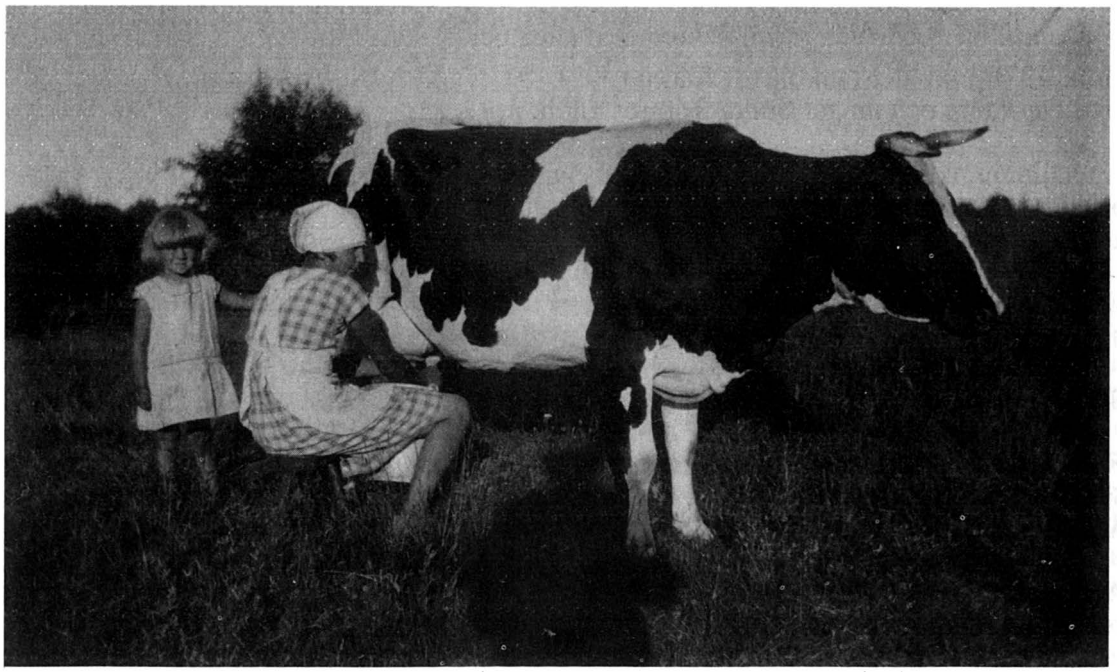

Margit Ohlsson mjölkar, systern Gullan håller i skaftet.

Annie Svensson, Södra Rörum, diskar mjölkkannor, 1940-talet.

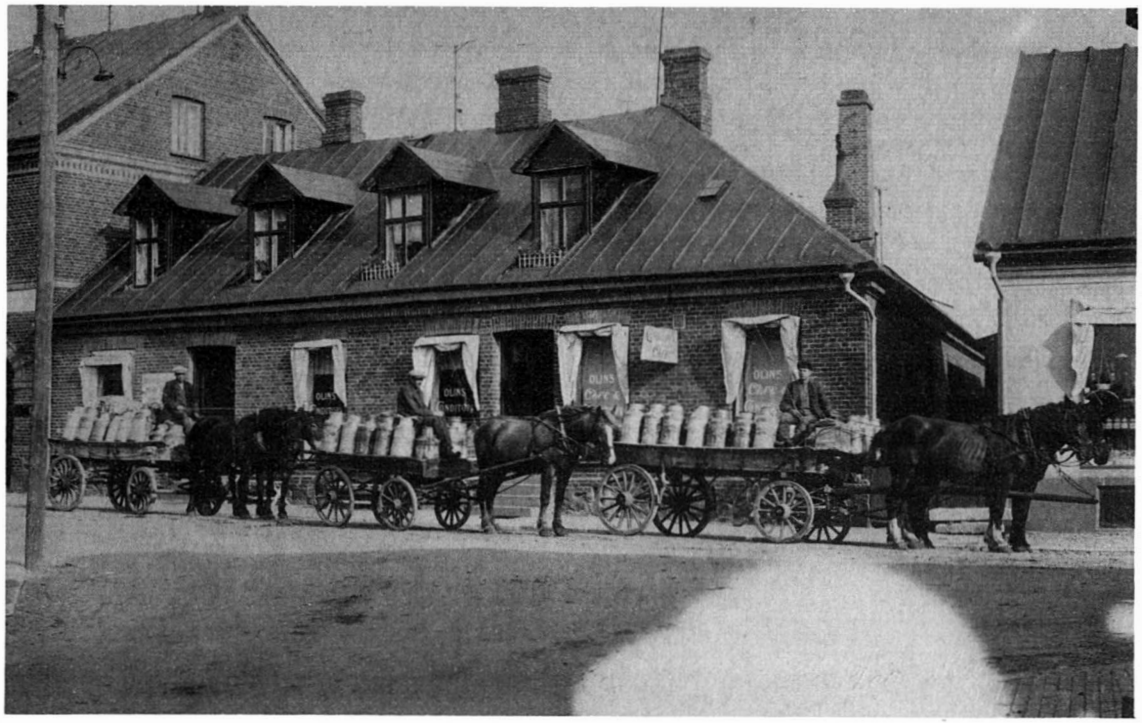

Mjölkskjutsar på väg till mejeriet.

Edla och Ivar Kristoffersson tar emot guldmedaljen av Kungen på Konserthuset i Stockholm 1977.

Bara en ko

Brita Olsson

Kalven Skrållan stod ytterst i båset och varje gång Selma gick förbi, puffade den till henne med mulen tills hon grävde ner sina händer i den varma pälsen. Skillnaden mellan människa och djur var så gott som utplånad.

När våren kom och Skrållan släpptes ut i beteshagen skuttade hon av livsglädje över grästuvor och mullvadshögar med svansen i vädret. Men när Selma begav sig hemåt följde Skrållan envist efter så att Selma måste smyga sig hem för att kalven inte skulle hoppa över gärdet. Om Selma under sommarens lopp promenerade ut på ängen behövde hon bara vissla lätt för att Skrållan skulle avbryta ätandet, sträcka på huvudet och sedan i galopp ge sig iväg mot stallpigan. Trogen som en hund travade sedan Skrållan bredvid Selma.

Så småningom blev Skrållan en vuxen ko och fick kalv som alla de andra korna. Selma satte sig väntande i stallet om natten redo att hjälpa till när hennes kalv skulle göra sitt inträde i världen. Det stack till i Selmas samvete när hon släpade kalven från sin mor, men Skrållan visade inga större tecken på sorgearbete, utan kastade sig strax över kraftfoderhögen som Selma slängt till henne. Selma tvättade spenarna, drog ut den gula råmjölken, stack fingrarna i kalvens mun och lät den suga i sig den varma mjölken.

Men ägaren till gården var till åren och staten gjorde vad den kunde för att eliminera bondekåren. Därför sålde han en dag alla sina kor, utom Skrållan. Det var då hennes stora sorg utbröt. Hennes tröstlösa råmande över ensamheten i beteshagen hördes vida omkring och hon teg och åt bara om Selma fanns i närheten eller om hon fick komma in i stallet till grisarna och småkalvarna.

Selma, som utan rädsla släppt ut och in sina många kor genom stalldörren, fick nu passa sig noga för denna enda ko som av sällskapssjuka trängde sig så nära inpå henne, att hon blev rädd för att få hornen i sidan eller bli nertrampad.

En dag blev Skrållan sjuk. Hon fick juverinflammation och måste behandlas av veterinären med sprutor och medicin. Selma kurerade henne med allehanda medikamenter, både vetenskapliga och oventenskapliga. Skrållan kom inte på benen. Selmas hjärta var sprängfyllt av ömhet inför det sjuka djuret, men vad hjälpte det när kon till sist sände ut sitt sista hjärtskärande böl över den smärta som gjorde slut på henne. Selma lade sig på knä i halmen, smekte varsamt den kallnande djurkroppen och grät stilla över döden.

Den sista mjölkkon släpades ut genom stalldörren och Selma visste att det aldrig skulle bli fler. Hon tröstade sig för tillfället med att Skrållan i alla fall sluppit fösas iväg till ett främmande slakthus där det luktade blod. I sitt hjärta önskade Selma att alla djur skulle få dö omedvetet och så gott som smärtfritt av en kula på gården. För djur föddes ju trots allt upp för att bli mat åt människorna. Vilken lycka att få äta sin köttbit i visshet om att djuret varit ovetande om sin död! Men hur omöjligt i en värld, där priset på maten kalkylerades och jämfördes med USAs eller Australiens!

Selmas kunskaper var kanske inte de bästa efter en sjuårig skolgång, men hennes kunskaper om djuren, jorden och växtligheten - skapelsen vi är en del av - låg högt över många av våra ekonomie professorers. Till och med hennes barn begrep bättre.

Selma gick över åsarna och såg i andanom hur hennes farfar en gång i tiden bröt sten och odlade upp jorden medan han emellanåt torkade svetten ur pannan. Vad skulle han ha sagt om han fått se granarna invadera fälten och spoliera hans livsverk och om han anat att hans mödosamt upptimrade ladugård jämte hela hans bondby så småningom skulle bli uppätet av några få jättestallar utslängda i Sverige? Där en ko aldrig blev en ko, utan en produktionsenhet och grovfoderomvandlare! Kanske misshandlad av hormonsprutor och rasförädlingsmisstag med kejsarsnitt vid kalvningen som följd.

Selma höjde sina knutna händer mot himlen och svor över alla satelliter, TV-kanaler, bilkaravaner, vapen, lyxbyggen, modehysterier etc. Detta Babels torn, vars kostnader drabbat en vettig livsmedelsproduktion, hennes jord och djur. Och som nu i tillväxt-filosofins och konkurrensens namn måste fortsätta att behärska hennes fosterland för att kunna undgå den ekonomiska katastrofen.

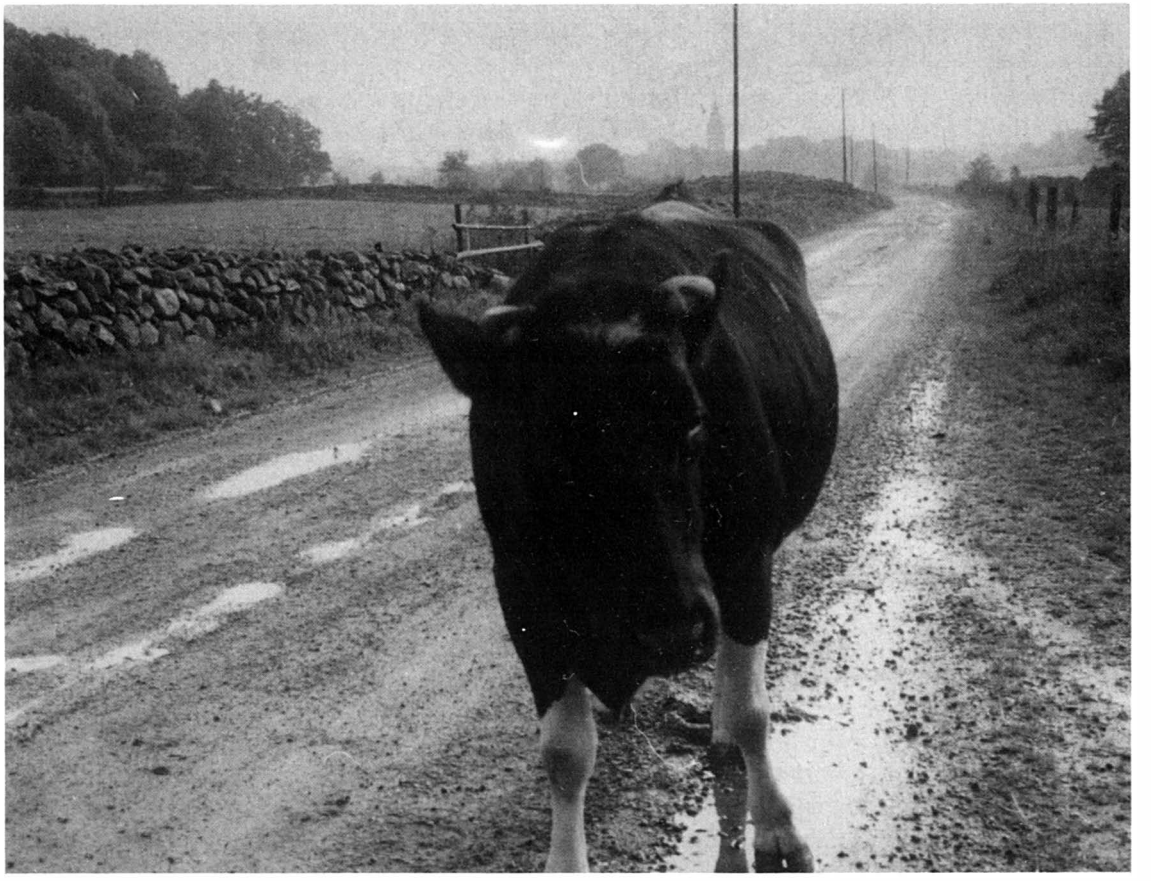

Som globetrotter bland skånska bönder

Reinhold Hermansson

Året var 1975. Jag hade under några år varit sysselsatt med skogsarbete dels i egen skog dels hos andra skogsägare. En kväll efter arbetets slut fick jag syn på en annons i tidningen Land. En ny organisation - Lantbrukarnas Avbytartjänst - hade bildats och man sökte avbytare som skulle ta hand om lantbrukarnas besättningar för att ge lantbrukarna möjlighet till en fridag eller en semestervecka. Arbetet innebar t ex utfordring och mjölkning och annan verksamhet som förknippas med djurskötsel.

Jag växte upp på ett lantbruk och hade eget lantbruksföretag ett antal år så jag hade en viss erfarenhet av både djurskötsel och annat som hör lantbruket till. Jag tog kontakt med den person som utsetts till samordnare i Skåne-distriktet och fick beskedet att jag skulle genomgå en fem-veckors utbildning på Hushållningssällskapets kursgård i Bjärsjölagård. Efter någon vecka fick jag besked att jag var antagen till kursen.

Tillsammans med ett 20-tal kursdeltagare mellan 18 och 58 år satte jag mig på skolbänken strax på nyåret 1976. Kursen var upplagd så att vi hade praktiska arbetsuppgifter morgon och kväll, lektioner mellan kl 10.00-16.00 och kvällslektioner ett par gånger i veckan.

Några lantbrukare i trakten upplät sina gårdar för oss som praktikgårdar. De fick i gengäld sina besättningar skötta och mjölkade mot att vi erhöll frukost eller eftermiddagskaffe efter utfört arbete.

Första veckan skulle jag, tillsammans med en anställd lantbrukselev, svara för skötseln av besättningen på Bjärsjölagårds Gård. 100 kor skulle utfordras och mjölkas, ca 60 kvigor ha mat och ca 30 småkalvar ha mjölk. Så många djur i ett enda stall hade jag inte i min vildaste fantasi kunnat föreställa mig, men med var sina fem mjölkningsorgan avklarades mjölkningen ganska snabbt och jag hann både duscha och äta frukost innan lektionerna började. Vi fick under de närmaste veckorna lära oss en hel del om tekniska hjälpmedel i ladugården, om utfordring, om djursjukdomar mm. Det blev ganska jobbiga dagar. Väckarklockan ringde klockan halv sex på morgonen och det var sällan vi var klara före klockan sex på kvällen.

Veckorna på Bjärsjölagård gick oerhört snabbt. Efter avslutad kurs fick vi ge oss ut på egen hand och omsätta våra kunskaper i praktiskt arbete.

Jag bestämde mig för att bli "reservare", dvs rycka in vid sjukdom och olycksfall, men det visade sig ganska snart att dagarna inte räckte till för det uppgjorda schemat. Eller vad sägs om 120 timmars tjänstgöring 13 dagar i följd? Jag hade tjänstgöringsområde från Ängelholmstrakten i väster, till Tollarp och Önneköp i öster och Östraby i söder. Istället för reservare fick jag några fasta gårdar att betjäna. Efter några dagars tjänstgöring på respektive gårdar hade jag lärt mig hur allting fungerade och det gick mycket lättare. Som reservare stötte jag ständigt på nya rutiner och problem.

Det var en intressant tid de år jag var anställd på avbytartjänst. Jag fick uppleva hur hemmablinda och lite småsnåla vissa bönder kunde vara - t ex gick en karl som mätte 1,90 i strumplästen och sopade stallgångarna med en kvast som var 70 cm lång och en annan öste urin med en uppsliten skyffel. Detta påpekade jag och vid nästa tjänstgöringstillfälle fanns nya verktyg i stallet.

På en annan gård fungerade inte strömbrytaren till utgödslingen. Ägaren visade mig hur jag med en skruvmejsel skulle kortsluta ett par trådar så att det skulle fungera. Jag påpekade dock att till mitt nästa besök skulle felet vara åtgärdat - men icke. Jag lyckades med att mörklägga hela gården. Frun i huset höll på att baka lussekatter. Hur stora de där katterna blev fick jag aldrig veta, men de fick jäsa tre timmar extra och bonden fick punga ut med tre timmars övertidsersättning till mig. På gården fanns en gammal undantagslänga där gamla far- eller morföräldrar och även tjänstefolk bott. Numera hade svinen sin bostad där. Ett par suggor delade sovplats i storstugan, en bodde i sängkammaren, en i drängkammaren och fargalten huserade i pigkammaren. Samarbetet mellan mig och husbonden blev lite spänt första tiden. Om det var de stora lussekatterna eller övertidsersättningen som förorsakade det blev aldrig utrett och gårdsägaren passade alltid på att uträtta sina ärenden när avbytaren skulle komma. De fel och brister som jag hädanefter påpekade var alltid avhjälpta till nästa tjänstgöringstillfälle.

På en gård fanns, enligt ägaren, en folkilsken schäfer. Denna var instängd i en hundgård och skulle också ha mat och dryck. Jag blev riktigt ordentligt utskälld långt innan jag kom fram till hundgården. Matskålarna var placerade en bit in i hundgården.. Hur skulle jag få tag i dem? Jag hittade så småningom en räfsa och trodde att jag med den skulle kunna dra åt mig matskålarna, men hundkräket högg tag i räfsskaftet och drog in mig i hundgården. Där stod vi och höll i vars sin ände på räfsan. Hunden morrade ilsket fast jag talade vänligt till den. Jag släppte taget i räfsan och högg blixtsnabbt tag i halsbandet. Jag klappade honom en stund och sedan fick han följa med mig ut på betesmarken och hämta korna som skulle hem för mjölkning. Efter denna dramatiska eftermiddag följde hunden mig som en skugga både morgnar och kvällar. Husbonden hade åkt till England på en veckas semester. Det var med visst vemod som jag den sista tjänstgöringsdagen tog farväl av hunden.

Även katter fick jag stifta bekantskap med. På en gård fanns hela 23 stycken! Jag hann aldrig klappa dem alla och jag kan inte föreställa mig att det fanns möss till så många.

Jag fick flera gånger bekräftat att morgonstund har guld i mund. Vid ett tillfälle fick jag uppleva orrspel. På en åker, alldeles intill vägen, spelade ett 30-tal orrar. Detta ägde rum strax väster om Fjällrammsjön mellan Bälinge och Röke på Gunnar Svenssons ägor (f d August Svensson). Rådjur och älgar korsade allt som oftast vägen. En morgon - jag tror det var Mårtensafton - fick jag se en räv i strålkastarskenet från bilen. Den kom släpande på en gås. Jag stannade och tänkte att den skulle dela med sig - men pyttsan. Den slängde upp gåsen på ryggen, korsade vägen en gång till och försvann in i en tät grandunge. En annan gång såg jag en ca fyra meter lång räv som passerade över vägen, men när jag kom lite närmare upptäckte jag att det var två rävar som gick tätt efter varandra!

Vintermorgnarna kunde det var nog så besvärligt att ta sig fram i snöyra och på oplogade vägar och det hände att jag fick plocka fram snöskyffeln och skotta mig loss. Värre var det när stormen rasade och träden lade sig som effektiva vägspärrar över vägen. Vid sådant väder tog jag alltid motorsågen i bagaget och det hände mer än en gång att jag fick användning för den.

I avbytarens uppgifter ingick också att medicinera djuren när de hade drabbats av sjukdom. Mest var det juversjukdomar som skulle behandlas, vilket kunde vara nog så besvärligt när benen gick som lärkvingar på kossorna. Vid ett tillfälle fick jag också agera som djurläkare. Det gällde en besättning på ca 200 gödsvin som drabbats av danssjuka. Sjukdomen yttrar sig så att grisarna dansar runt runt tills de ramlar ner och dör. När jag kom till gården möttes jag av en förtvivlad djurägare. Ett tiotal grisar i 60-kilosklassen hade redan dött. Under min tid som lantbrukare råkade mina grisar ut för samma sjukdom. Jag lärde mig då av en grishandlare att om man skär ett snitt i ena örat på grisen återställes balansen och grisen överlever. Vi praktiserade denna metod och räddade de grisar som under eftermiddagen lopp drabbades av sjukdomen som är mycket smitto-

sam. När veterinären så småningom kom till gården och fick förklaringen till de blodiga öronen undrade han vad jag var för sorts kvacksalvare.

På avbytarens tjänstgöringslista stod även tillsyn av ungdjuren ute på betesmarkerna. På en gård var ett 20-tal ungtjurar på bete. Det gällde att vara utrustad med en ordentlig knölpåk om någon av bestarna skulle gå till anfall, vilket inte var ovanligt. Tack vare att jag sysslat med orientering i min ungdom hittade jag alltid tillbaka när jag sökt upp de ungdjur som gick på skogsbete. Jag hade inte heller några problem att hitta de gårdar jag skulle tjänstgöra på. En gång höll jag på att förväxla besättningar, men som tur var uppenbarade sig den rätte djurägaren i morgondimman och undrade naturligtvis vad jag höll på med som kom drivande med hans kor. Jag skyllde på dimman, men i själva verket var det bristfällig information.

En del frågar sig kanske hur i all världen man kan välja ett sådant yrke som innebär så många problem och ett så stort ansvar. Tjusningen är att få arbeta med levande material, att planera verksamheten själv, att slippa övervakning och att lyckas med uppgiften till djurägarens belåtenhet. Det är det som gör att avbytaryrket blir så intressant.

En morgon, när jag stod och pratade med tankbilschaufförен som skulle hämta mjölken, kom gårdsägaren utrusande i mjölkrummet iklädd endast pyjamas och med håret spretande åt alla håll. Han skulle rädda undan lite mjölk till hushållet innan tankbilen försvann. Chaufförен tittade lite spjuveraktigt på honom och sa´: *"Jag tror att nativiteten kommer att öka på landsbygden tack vare avbytarverksamheten"*. Lantbrukaren genmälde: *"O, de har jag dau ente tänkt pau. De e kanske bäst o ta kvingan mä sej om en kör ifrau himmed naur avbytaren ska komma"*.

Lantbrukarna satte stort värde på att få avlösning en och annan gång eller att få en hel veckas semester; något som ett strävsamt lantbrukarpar aldrig upplevt tidigare. Deras tacksamhet tog sig uttryck i all den gästfrihet som visades mig. Åtskilliga gånger blev jag inbjuden att delta i deras måltider och jag kände mig nästan som en familjemedlem.

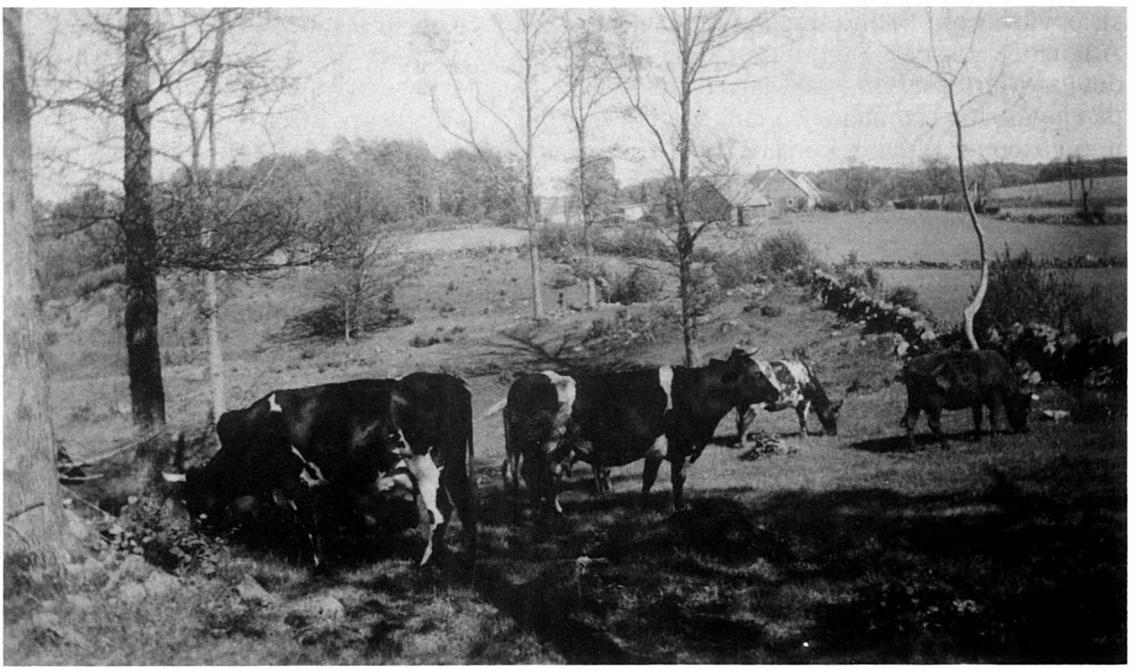

Barndomens dofter

Maj Andersson

Kan dofter vara bondeminnen? Ja, det kan de verkligen. Ibland slår det mig hur lycklig jag är som fått uppleva just min barndom och det gemensamma arbetet kring jorden, djuren och födan på en bondgård. Idag är småbrukens tid förbi och självhushållet till stor del borta, men minnena finns kvar.

Säga vad man vill om alla säkra vårtecken, flyttfåglar, vårblommor, utslagna björkar, så plötsligt en dag känner man den där säregna doften av luft, jord och mystik. Då, är våren kommen.

Att få gå med kaffeflaskan i en yllestrumpa ner till pappa, som går och vårplöjer på Bjeret. Vi sätter oss på gropakanten, tussilagon blommar runt omkring oss, lärkan drillar, viporna ropar ängsligt, det luktar frisk gödsel, ljusår från dagens stank av svämgödsel. Där sitter vi med en skvätt kaffe och en sockerbit, mitt i våren, som vi upplever med alla sinnen. Sedan kom häggen med sin starka doft som farmor alltid fick ont i huvudet av. Syrenerna vid utedasset med sin söta doft och de ljuvliga liljekonvaljerna som man smög sig ut och plockade kvällen innan Mors dag.

Och dessa långa varma somrar som fanns när man var barn. Höet höggs, vändes och stackades, allt för hand. Ingen parfym i världen går upp mot den doften. Höet kördes in och stacks upp på stänget, där vi ungar trampade och packade, där allra högst uppe under taksparrarna, varmt rökigt och nästan ingen luft alls. Men att sedan på vintern hoppa i det doftande höet, då mindes man sommaren.

Nästan varje söndagefterniddag på sommarhalvåret gick hela familjen ner i vången. Då lärde pappa oss att läsa i naturens egen bok. Han visade oss de stora myrstackarna som doftade myrsyra om man höll handen över en liten stund. Man fick absolut inte trampa eller förstöra dem. Han visade ormvråkens bo i en grenklyka, sileshåret som var köttätande växter, tätörtens blå blomma som gjorde kornas mjölk tjock och slemmig, nattvioler och hjortron.

Vi smög försiktigt ner till Trollahåla för att se om vi kunde få se några rävungar leka utanför rävgrytet. Än idag kan jag gå på en skogsväg och plötsligt känna att det luktar räv. Att gå i vitsippsmattor på våren eller i lövprasslet på hösten är doftförnimmelser jag aldrig glömmer.

En het sommardag gick vi på Roslyckan och band säd. Ryggen värkte, tistlarna stacks, nekarna var otaliga och blinneknaggarna helt omöjliga. Molnen började torna upp sig och åskan brakade lös. Regnet öste ner. Och efteråt, en sagolik doft av den rentvättade naturen.

En dag sa mamma: *"Idag går vi och plockar bär"*. Smörgåsar, kaffe, saft och bärplockare packades i bärakorgarna och så gick vi den långa vägen upp mot fäladen på Loarp och började plocka lingon. Efter några timmar sjönk vi ner vid en tuva och sällan har väl en fika smakat så gott, mitt i höstens dofter av torrt gräs, ljung och bär.

Hösten hade många dofter, betblasten, potatisplockningen, tröskningen, äpplena i farstun, syltningen, saftningen och gurklagen. Pappa kom in en kväll och sa att det luktade snö. Mycket riktigt, på morgonen låg det ett snötäcke på marken. Precis som nu tyckte vi ungar att det var jätteroligt, så på med stövlarna och iväg till skolan.

Jag kan inte på ett vettigt sätt beskriva hur det doftade i skolan, men kan känna lukten i näsborrarna precis när jag vill. Kanske papper, kritor eller trä, men lärarinnans händer minns jag tydligt, de luktade kloramin. På lördagseftermiddagarna, när vi kom hem från skolan, möttes vi av såplukten från det nyskurade golvet och doften av nybakat vetebröd.

Vinterkvällarna i vårt varma goa kök glömmer jag aldrig. Det luktade lite från stickorna i ugnen, ylleraggsockorna över spisen, stövlarna vid sidan om, fotogenlampan över bordet och vi hela familjen i denna trygghet. Att sedan gå med pappa ut i stallet för att fora hästarna med alla dess dofter av djur, hö och gödsel är minnen för livet. Farmors stua luktade kamfer, Hoffmans droppar och någon gång cigarr då hon smulade några blad på spisaringarna.

Julens dofter var lite speciella. Kanske inte alla var så angenäma, särskilt inte när man stod vid brunnen och rensade och sköljde tarmana efter slakten i det iskalla vattnet. Men det uppvägdes av julmatens härliga dofter, allt från blodkorv till leverpastej och sylta. Julbaket, från de stora grova bröden mamma bakade i bagaronen till pepparkakorna, senapen som pappa malde, lutfisken - det luktade jul. Att sedan på julaftonskvällen gå in i storastua där det luktade lite rök från kakelugnen, såpa från golvet, julgranen med stearinljusen, kanske till och med apelsiner, ger minnen för livet. Almas lanthandel luktade kaffe, kryddor, fotogen, tjära från tofflorna, tvål och så lutfisken till jul.

Ja, många lukter och dofter förknippas med uppväxten på landet. Ord, toner och synintryck kan förblekna, men inte dofter. De sitter kvar i en vrå av hjärnan.

Åsa och Johan Svensson.

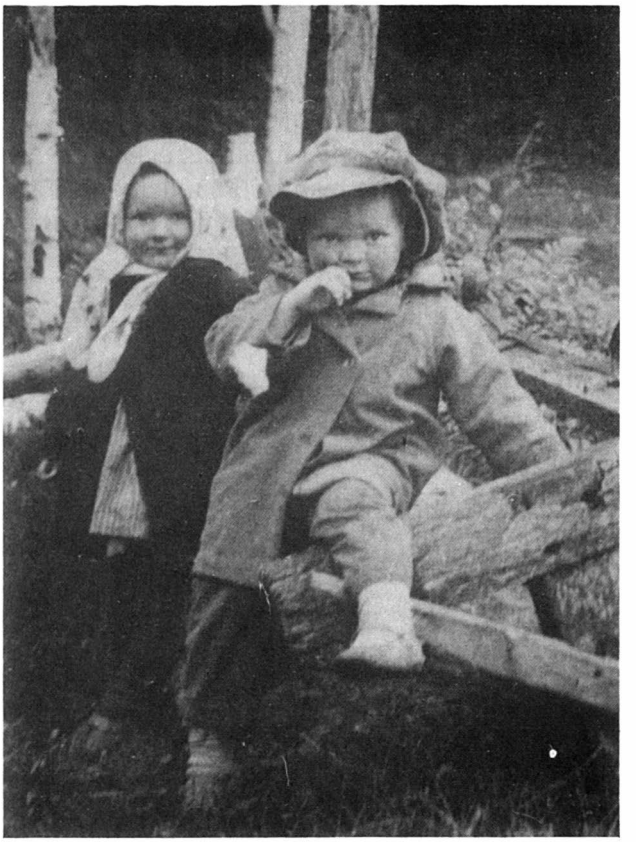

Göte och jag på den gamla trumlan.

Till minne av sprätthönsen

Brita Olsson

O, forna tiders hönor! Ni som balade hålor i min Mors blomsterrabatter, sprätte efter mask i gödselhögen, åt gräs tills gulorna i era ägg blev brandgula som eldsglöd, som jagades av tuppen över gårdsplanen och som flög upp på en pinne om natten för att sova! Ni som gömde era ägg uppe på höskullen tills ni stolta kom fram med en kull kycklingar. Ni som skyddade era dunbollar under era vingar och tjocka fjäderskrud när ni försvarade dem mot katten! Vilket Sörgården levde ni inte i jämfört med era systrar som sitter inlåsta i en bur där de inte kan röra sig! Ett kilo av era ägg kostade på 30-40-talet kanske en halv dagslön, men hur goda var de inte, både för gommen och samvetet!

Hur har vi i ett humant samhälle kunnat tillåta en så naturvidrig djurhållning som burhönsens? Alltmedan professorer med sitt kyliga förnuft försöker analysera er eventuella lidandefrekvens. Sådant som ett barn kan begripa. Och som genom sina obduktioner tar reda på om ni dött av stress eller äggledarinflammation. Att som gammal höna dödas av min Mors yxa var säkert barmhärtigare.

Alltnog är era billiga ägg ett måste anno 1993. Som golv- eller burhöns får ni stå ut med trängsel. Hur skulle vi annars få råd med vårt överflöd på utstuderade prylar eller högskoleutbildning även till struntyrken, där hederligt gammalt arbete blir nedvärderat till "skitjobb"? Hur mycket kostar t ex ett barnsligt nöjesprogram i TV där man delar ut guldplaketter för att en vacker flicka kysser en padda?

Om det ännu finns någon människa med frigående hönor borde hon få guldplaketten!

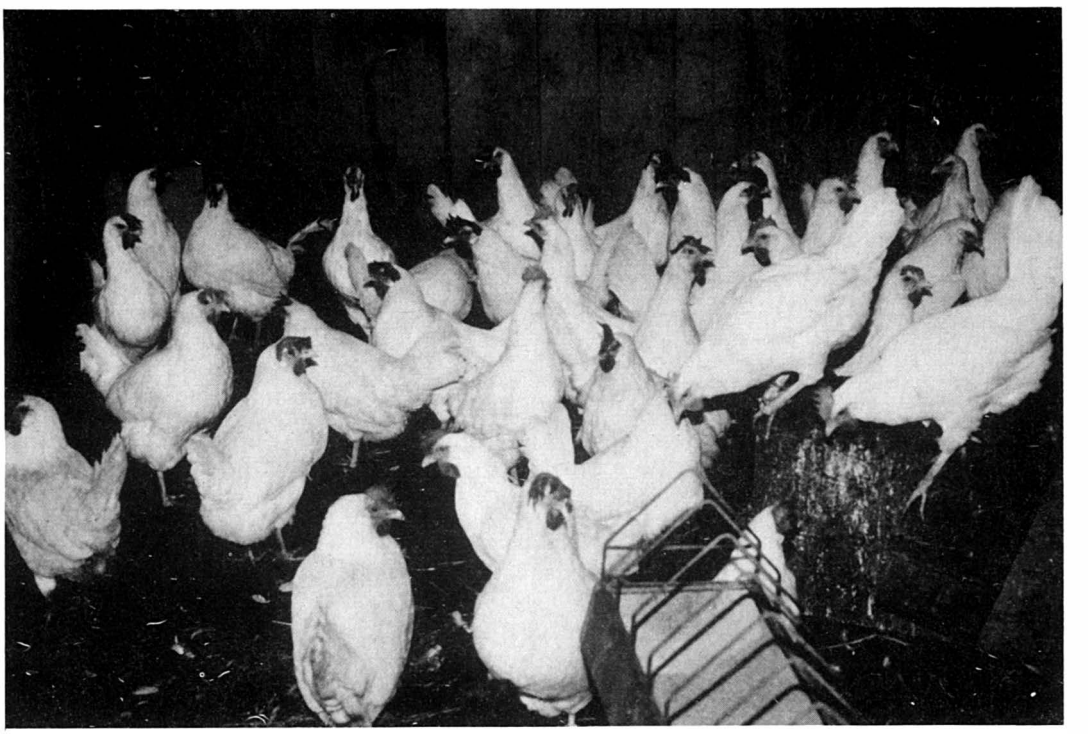

Ekerödsgården - en tillbakablick

Margit Signell

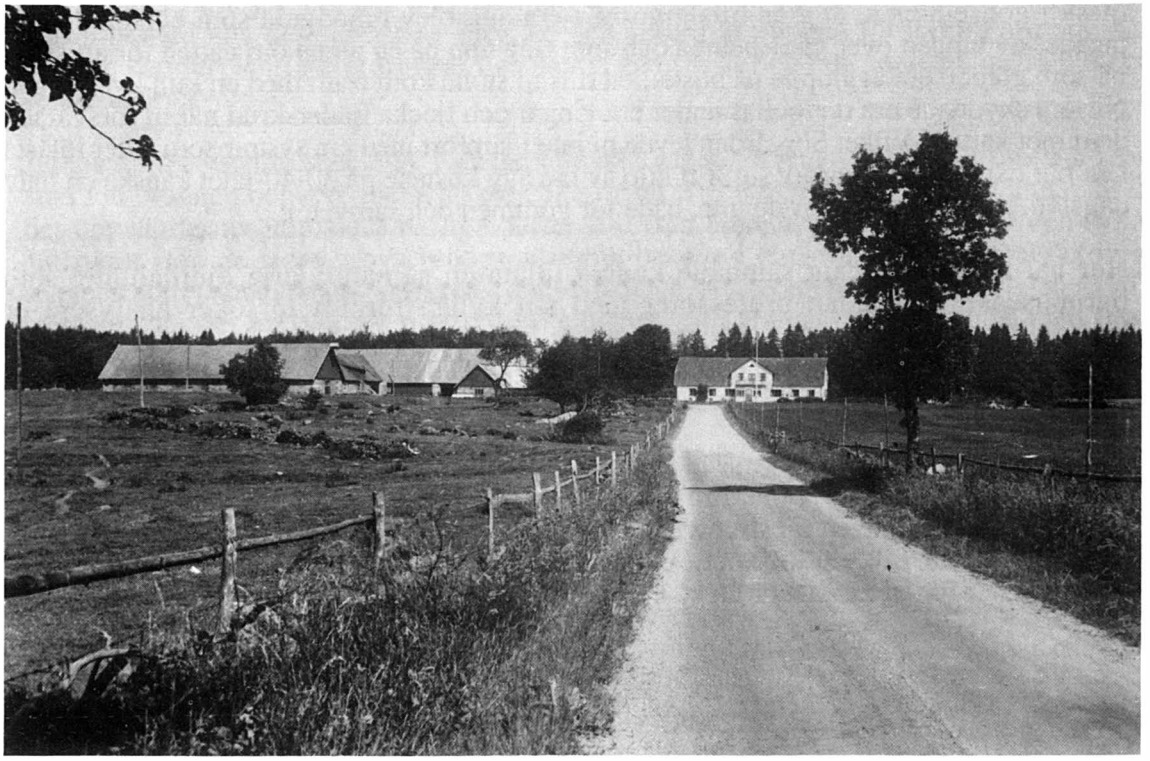

Jag skall försöka plocka fram lite fakta kring Ekerödsgårdens historia och hur livet gestaltade sig under 30-talet.

Min far, Johannes Risberg, köpte gården av J A von Seth i sin tidiga ungdom, 23 år. Någon större erfarenhet av jordbruk hade han nog inte, eftersom han mest ägnat sig åt att vara utkörare från bryggeriet som hans far hade i Östra Wram. Han var orädd och stark, men naturligtvis behövdes folk som kunde hjälpa till för gården var stor, ca 300 tunnland.

Arbetarbostaden (statarhuset på den tiden) fanns redan på plats och de tre lägenheterna om 1 rum och kök samt en liten förstuga kom så småningom att bebos av Axel Karlsson, som blev förman, hans fru Ellen och med "dina, mina och våra barn" blev det en nätt liten skara. I nästa lägenhet bodde då Selma, som var gift med sin farbror Albert och där fanns sex barn. Och sist men inte minst lille mysgubben Sven, som bodde med sin hushållerska Hilda Skog. Hon hade sonen Yngve med sig i boet. Sven blev förresten bas för ko- och svinstallarna. På tal om Sven måste jag berätta att han blev själaglad när han varje Kiviks marknad fick snus och polkagrisar av mig. Tacksamheten var alltså stor. Någon högre lön hade de nog inte, men med lite naturaförmåner som t ex mjölk, smör, potatis och bränsle klarade de sig.

Kvinnorna fick hjälpa till med lite av varje, såsom mjölkning, potatisplockning och även på mossen, som startades upp och så småningom blev en rätt stor industri. Kulla torv tyckte jag själv var väldigt roligt. På åkrarna vid skördetid var det full fart på kvinnsen med att binda nekar och placera dem i råsar.

Inomhus hade Johannes hjälp av sin syster Anna. Som närmaste granne bodde Hans Nilsson, som hade ett litet lantbruk och dessutom fem barn och av de tre granna töserna var det Hilda som Johannes fann mest tilldragande. Så det blev så småningom bröllop den 5 april 1918 och så fick Ekeröd en duktig mora. Anna hade då flyttat ut så det var bara för Hilda att gripa sig an allt arbete som inte blev så lite. Huset var stort med 12 rum och det stod ju inte länge på förrän barnen kom. Men då fick vi även hembiträde eller piga, som det kallades, och det var den duktiga och plikttrogna Hilma som stannade i sju år. Ungefär samtidigt anställdes två drängar, Gunnar och Albin. De bodde tillsammans i dräng-kammaren.

En helt vanlig dag inomhus på gården förflöt ungefär som följer. Vid pass halv sex var det dags att stiga upp, göra upp eld i alla spisar samt börja med frukosten för drängarna, som skulle vara arbetsklara klockan sju då vällingklockan plingade. Klockan tio var det kaffedags och var det arbete ute på fältet packades korgarna alltid minst med bullar och sockerkaka. Det gällde faktiskt att springa snabbt för klockan tolv skulle middagen vara klar. Klockan tre var det kaffe igen och slutligen kvällsvard klockan sex. Hilma var söt, rask och vänlig och så tyckte även både Albin och Gunnar och det slutade inte så lustigt. För en lördag kväll då de först antagligen suttit hemma och styrkt sig cyklade de till Karnas backe vid Hörby för att dansa. Hilma var även där och dansade, mest med Albin. Vild av svartsjuka sprang Gunnar upp på dansgolvet och stötte en dolk i tinningen på Albin.

Det var mycket aktiviteter inne, t ex med att baka, separera mjölken och ysta. Välstädat skulle det också vara, för ett mera gästfritt hem fick man leta efter och där träffades ofta släkt och vänner. Jaktmiddagarna gick inte av för hackor. Trädgården med alla dessa gångar skulle krattas minst en gång i veckan. Något ogräs fick inte synas. Hilda älskade blommor, så det var åtskilligt som såddes och planterades. Det blev speciellt bråttom på hösten när alla frukter och bär skulle tagas tillvara medelst saftning, syltning och konservering. Men sedan kom julförberedelser och då vändes det upp och ner på hela huset, tyckte jag. Alla hyllor och skåp skurades, nya fina papper och bårder anskaffades och prydde det hela. Alla kakburkar skulle fyllas och pepparkaksburken gömdes speciellt. Vår underbare Jöns Andersson från Gunnarp kom också och tog hand om julgrisen, varpå följde spännande saker såsom stoppa korv, koka sylta, göra blodpudding, smälta ister mm. Den 9 december på Anna-dagen bars den stora träbykbaljan in för då var det dags för lutfisken.

Men det var inte alltid bara jobb. Det fanns muntrationer mellan varven, bl a när de roliga och trevliga hemsömmerskorna Ester och Klara kom cyklande från Östraby någonstans för att under cirka en vecka sy och ändra garderoben. Det skojades och skrattades och syddes naturligtvis. Något vidare föreningsliv hanns väl inte med av husmor utöver de vanliga kyrko- och syföreningarna och Röda Korset. Husbonden däremot var engagerad i det mesta inom kommunen.

Stora inköpsdagen var alltid torsdag i Hörby och det tyckte jag var jättespännande. Då selades en av de snabbspringande hästarna, Blenda, som förresten Johannes själv körde på Jägersro och vann sju lopp på rad med. Och så bar det iväg. Det handlades faktiskt en hel del och någon gång blev det tid över för ett konditoribesök på Svea och det var högtidsstunder. En annan sådan stund som etsat sig i minnet var juldagsmorgon med julottan klockan sju. Då var det kallt och mörkt och ett stjärnspäckat himlavalv när färden gick till kyrkan i Rörum med häst och släde och ibland facklor.

Man tycker att både husbondfolk och piga skulle vara rätt trötta på kvällen efter allt arbete, men ändå lyste flitens lampa. Oj vad det broderades och syddes, ja de finaste konstverk såsom stolsitsar, bonader, gardiner, dukar mm. Men även den tråkiga korgen med strumpor och stoppsvampen plockades fram och sedan var det bara att sätta igång och stoppa.

Ekeröds Gård - från 40-talet till idag

Kristina Risberg

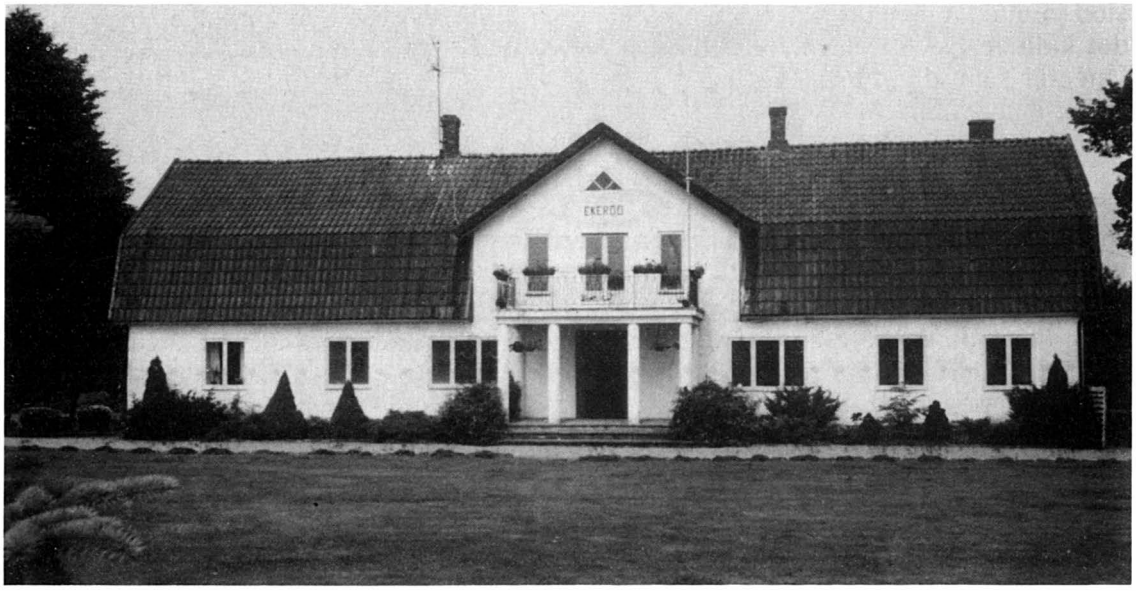

Från mitten av 40-talet bodde två familjer på gården, Hilda och Johannes Risberg samt Majken och Folke Risberg med barnen Jörgen född 1949 och Peter född 1951. Det fanns fortfarande anställd personal, djurskötare till stallen och gårdsfolk till diverse sysslor. Extra arbetare lejdes in vid t ex skördetid. Något hembiträde hade man inte längre.

Den första traktorn, en Johnston Harvester, köptes 1948. I början på 50-talet skaffades ytterligare en traktor och antalet hästar minskades. Den första tröskan kom till gården 1958.

Från början av 60-talet arrenderades Hörby Boställe och några år senare Julabacke, och maskinparken utökades ytterligare.

Under denna tid var Folke reservofficer och inkallad 1-2 månader varje år. Då hade Majken ansvaret för såväl gårdens skötsel som för hus och hem. Folke hade skrivit på lappar vad som skulle göras och Majken fick se till att det blev gjort.

Majken var mycket intresserad av trädgården, som helt ändrade utseende. En annan hobby var uppfödning av ankor, gäss och höns, som dessutom var en ganska lönande syssla. Hon hade många kommunala uppdrag som tog mycket av hennes tid på senare år.

Mjölkkobesättningen såldes 1966 och de anställda slutade. Därefter köptes den första Charolaistjuren till Ekerödsgården och köttdjursuppfödningen hade börjat. Denna blev Majkens stora intresse. De kalvningar som hon inte hjälpte till vid är lätt räknade. Stallrundan ingick i hennes dagliga rutin även om det kunde bli sent på kvällen. Det var också hon som tittade till djuren på betet. Folke och pojkarna var ju oftast upptagna på annat håll.

Jörgen och Peter tog över verksamheten 1975 och sedan dess har den tekniska utvecklingen på Ekerödsgården gått framåt med väldig fart. Verksamheten idag består av lika delar djuruppfödning, maskinstation och mekanisk verkstad.

Jag och min svägerska, Ingela, kom till Ekerödsgården 1977. Vi är båda yrkesarbetande - livet för en fru Risberg av idag har verkligen förändrats jämfört med 30-talet!

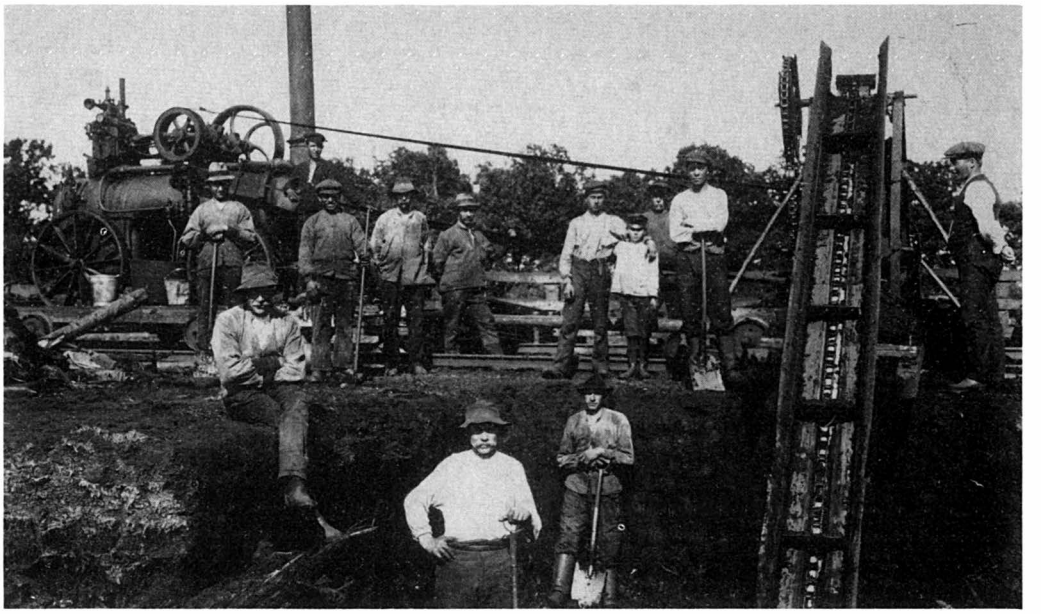

Arbetslag på Ekeröds mosse.

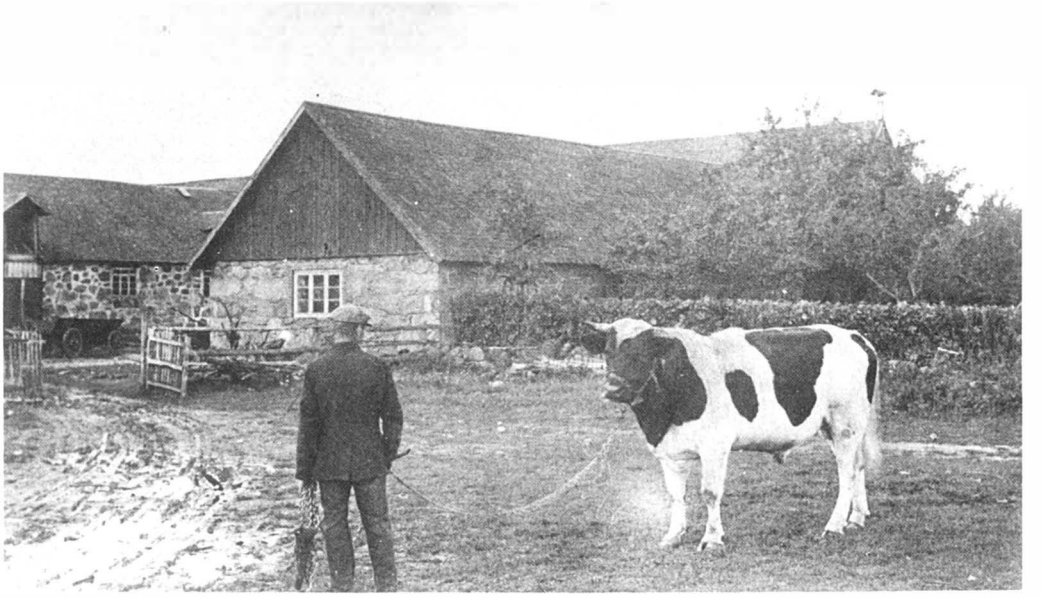

Ekerödsgården.

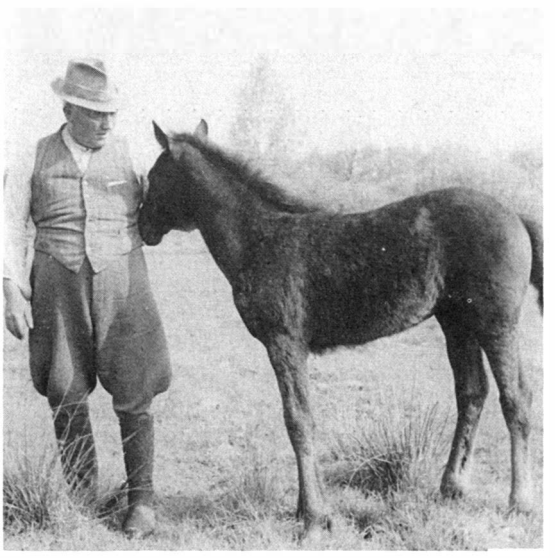

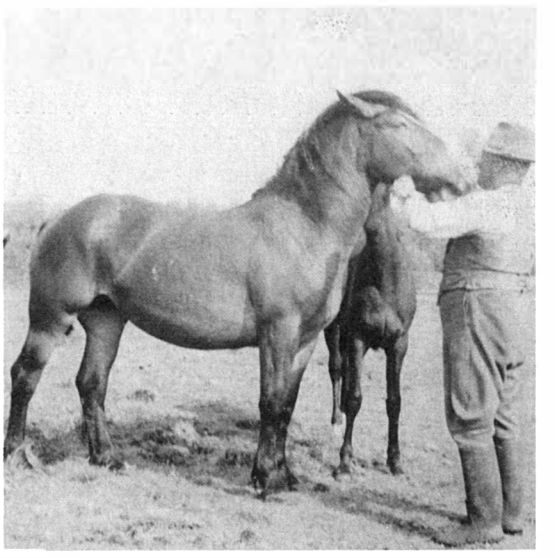

Emigrationen

Där som sädesfälten böja sig för vinden
och där mörkgrön granskog lyser bortom dem,
Står den röda lilla stugan invid grinden,
Som i forna tider var mitt barndomshem,
Det var sol och sommar över gröna hagar,
När som artonårig jag därhemma var,
Och de minnen som står kvar från dessa dagar
Är de vackraste som jag i livet har.

Ifrån landet uti väster tanken glider,
Hem till kära gamla Sverige då och då,
Fast det svunnit många, långa tider,
Barndomshemmet har jag aldrig glömt ändå.
Nej, barndomstiden kommer aldrig åter,
Och barndomshemmet ser jag aldrig mer,
Men icke över spillda frön jag gråter,
Då Fadershemmet uti tron jag ser.

Barndomshemmet, svensk text av Karl-Ewert
Original: *"On the Banks of the Wabash"* från 1899 -
Staten Indianas nationalsång.

Anders Laxman, Trulstorp, inför resan till Amerika

Under vårt arbete med emigrationen har vi läst mängder av Amerikabrev och upplevt spår av hemlängtan både i och mellan raderna, trots att de flesta fick det materiellt mycket bättre ställt än vad de här hemma någonsin kunde drömma om. Den sentimentala texten i Barndomshemmet speglar nog vad många kände, speciellt på äldre dar.

Vi har sökt reda på 370 Rörums-emigranter som finns redovisade årsvis i tabellform. Stjärna i husförhörskolumnen betyder att personen återfinns i textdelen som ett emigrantöde, Amerikabrev etc. Vi har försökt göra vårt bästa, men möjligen missat någon, vilket vi i så fall ber om överseende för. Om vi med vårt emigrantarbete lyckas ge någon en impuls att ta kontakt med sina släktingar i Amerika eller börja forska på egen hand så känner vi oss tillfreds.

Stort tack till alla som välvilligt letat fram gamla Amerikabrev ur gömmorna och låtit oss ta del av dem.

Emigrantinstitutet i Växjö har försett oss med en del uppgifter och hela vårt grundmaterial kommer att ingå i deras arkiv.

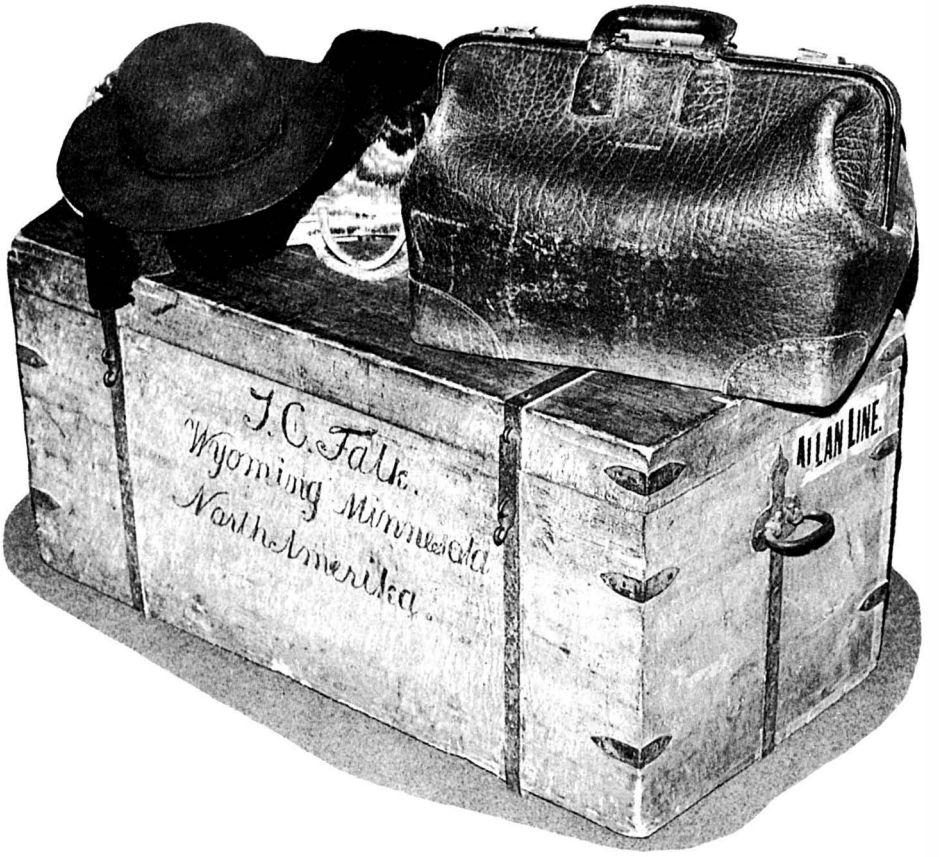

Drängakistan packades med stor omsorg inför avresan och blev ofta den första möbeln i det nya hemmet.

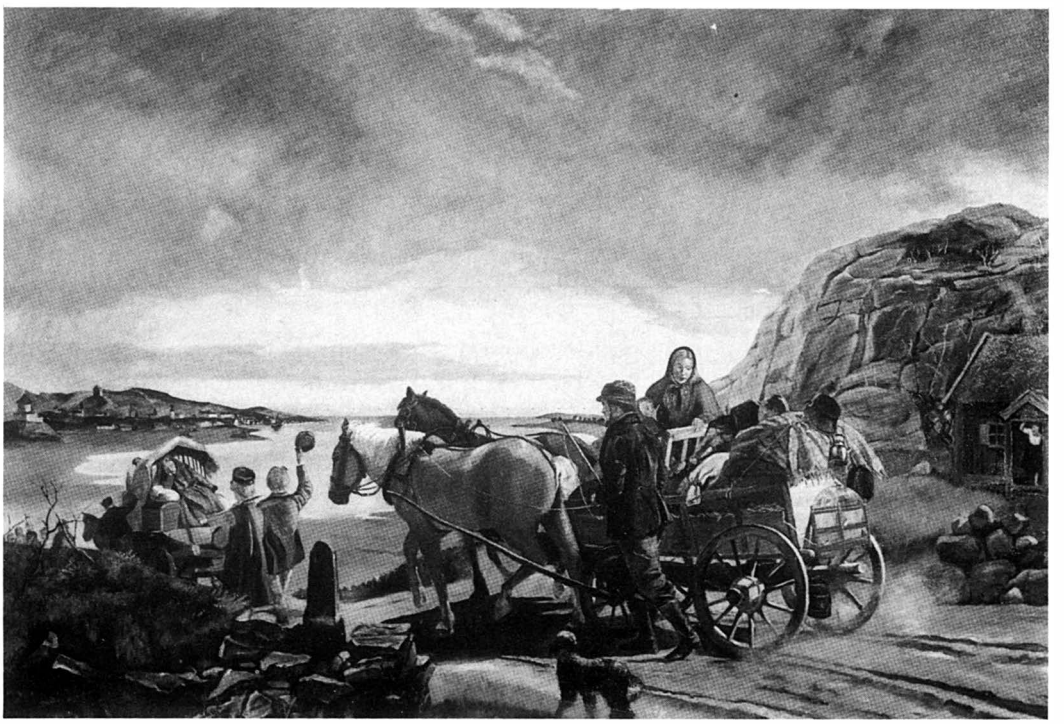

Utvandrare anländer till Göteborg. Oljemålning från 1872.

Emigrationen från Södra Rörum 1860 - 1930

Åke Rennstam

Bakgrund

I början av 1800-talet föddes i medeltal åtta barn i varje äktenskap. Bara sex av tio uppnådde 15-årsåldern. Befolkningen ökade explosionsartat på grund av att fredstid rådde från 1814, att potatisen blev var mans bröd och att smittkoppsvaccineringen blev obligatorisk. Barnadödligheten sjönk dramatiskt på grund av förbättrad hygien i samband med förlossningar.

Det var framförallt de jordlösa på landsbygden som blev fler. Antalet torpare, backstugesittare, fattighjon, statare, inhysesfolk, drängar och pigor fyrdubblades mellan 1750 och 1860. Bönderna ökade under samma tid med endast 20 %. De ökade sitt jordinnehav genom nyodling eller inköp av frälse- eller kronojord. Den tidigare oskiftade ut- eller ängsmarken delades upp på de olika gårdarna. De stora barnkullarna, hemmansklyvningar och nya skiftesreformer ställde dock till problem. Det var inte ovanligt att en bondson blev dräng, soldat eller backstugesittare.

Under 75 år, 1850-1925, utvandrade 1,1 miljoner svenskar till Nord-Amerika. Södra Rörums socken hade år 1868 en folkmängd om 1.067 personer, fördelade på 513 kvinnor och 554 män. Under tiden 1860-1930 utvandrade 370 personer enligt kyrkobokföringen. Till detta kommer ett antal f d Rörumsbor som vid utvandringstillfället var bosatta i andra socknar.

Varför reste man?

Vilken var orsaken till beslutet att lämna hemsocknen och ge sig iväg över världshavet och bosätta sig i ett helt främmande land?

Man brukar skilja på de första utvandrarna, 1840-1850, som reste **från** någonting och senare tids, från 1860, som reste **till** någonting. De tidigaste utvandrarna angav ofta som skäl politisk eller religiös förföljelse och var huvudsakligen bönder och hantverkare. Karl Oskar och Kristina i Mobergs utvandrarromaner tillhörde dessa.

Nödåren 1867-69 var den direkta upptakten till massemigrationen. Skörden slog fel 1865 och 1866. 1867 kom våren sent och höstkylan tidigt. Sommaren var mycket torr. Det regnade inte förrän den obetydliga skörden skulle bärgas. 1868 föll inget regn från mitten av maj till slutet av augusti. Rågen brådmognade och vårsådden torkade bort. Priset på sättpotatis sköt i höjden så att småfolket inte hade något att sätta i jorden.

Bönderna blandade ljungknopp, halm och agnar i mjölet enligt skrivelse från Länsstyrelsen till Kungl. Maj:t 1869.

Hushållningssällskapet skrev till Konungen februari 1969:
Det härdiga, vid umbärande och försakelser uppfostade folket i vårt land saknade mångenstädes redan före jul bröd att dermed stilla sin hunger. Allt sedan dess måste den fattiga klassen, åtminstone i skogstrakterna, likt djuren på marken söka sin föda av trädens bark, av söndermalen halm, av ljungknopp, av mossa eller av andra onaturliga näringsmedel.

Kungl. Maj:ts svar:
Nöden är ej tillförlitligen styrkt.

Med nödåren som bakgrund framstod emigrationen som en väg ut ur eländet. Missväxten 1867-68 anses vara den senaste riksomfattande naturkatastroften i Sverige. Nödåren är vårt sista exempel på samhällets slaviska beroende av modernäringen lantbruket.

130 tunnland gratis!

Abraham Lincoln genomdrev Homesteadlagen 1862, vilken innebar att varje invandrare som ville bli amerikansk medborgare, gratis skulle få 130 tunnland jord med full äganderätt sedan jorden brukats i fem år. Speciellt jordområdet mellan Missisippi och Missouri var mycket bördigt. För de fattiga jordägarna i Sverige var detta erbjudande i många fall avgörande för utvandringsbeslutet.

Hemmasönerna och hemmadöttrarna fick först chansen att resa. Sonen, som övertog gården, löste ut syskonen som därmed fick pengar till biljett och starten i Amerika. När biljettkostnaden gått ned på allvar fick drängar och pigor möjlighet att resa över. Biljettpriset år 1875 på ångfartyg var ca 105 kronor. Kontant årslön för en dräng var 100-140 kronor.

Trots 130 tunnland gratis mark - ett ganska stort ställe sett med Rörumsögon - var det inte problemfritt. För att komma igång krävdes kontanter! Virke till husbygge, husdjur, verktyg, utsäde, stämpelavgifter etc. Många tvangs börja som arbetare i skogen eller vid järnvägarna för att få ihop startkapital. Jobb var det gott om och svenskarna stod högt i kurs: *"Ge mig snus, wiskey och svenskar så skall jag bygga en järnväg ända till helvetet"*, sade en jämvägsdirektör på 1860-talet.

Amerikabrev

Brev från de redan utvandrade, där de beskrev det nya landets möjligheter, var den propaganda för emigrationen som slog bäst. Man hade förtroende för den som skrev och man hade någon som var beredd att hjälpa en tillrätta under den första tiden i ett främmande land med ett främmande språk. Vi ser många exempel på detta bland emigranterna från Södra Rörum.

Resan

Den vanligaste resvägen var från Göteborg till Hull. Över England åkte man tåg till Liverpool och därifrån ångbåt till New York. Den enkla drängakistan blev ofta förvandlad till amerikakoffert och packades med stor omsorg. Första kontakten med det nya hemlandet fick emigranterna i New York på den stora mottagningsanläggningen Castle Garden, en stor cirkusliknande byggnad ytterst på Manhattan. Över 8 miljoner invandrare passerade här under åren 1855-1896.

Vidare i Amerika

Nu gällde det att komma vidare. De flesta av Rörumsborna följde pionjärerna, de båda Åbosönerna Anders Månsson från Östenstorp och Anders Sandberg från Södra Rörum nr 9, i spåren; båt uppför Hudsonfloden till Albany och sedan järnväg till Buffalo och så båt över sjöarna till Chicago, Illinois. Järnvägen tog dock över allt mer av trafiken och fram emot 1880 reste de flesta med tåg, vilket var nytt för det stora flertalet. Rädslan för det nya snabba sättet att åka var så stor att tågpersonalen tvingades att låsa vagnarna.

I Chicago fanns en hjälpstation som tog hand om ankommande svenskar. Många stannade en tid i Chicago för att tjäna ihop pengar till jordbruksredskap och kreatur. Man ville komma igång på den utlovade homestead-jorden och få byggt ett eget hus. Resan till den blivande bosättningsorten gick med tåg, flodångare eller oxkärra. Över prärien mot Kansas och Iowa, eller genom det skogiga Wisconsin, till Minnesota.

Illinois

Princeton i Illinois, ca 15 svenska mil sydväst om Chicago, var det första målet för de flesta Rörumsborna. Förmodligen hade någon av de första Rörumsemigranterna rotat sig där och sedan ställt upp och tagit hand om nyanlända, mer eller mindre bekanta från hemtrakterna. Tusentals av dagens amerikanare i Moline, La Salle, Aurora, Utica, La Moille, Augusta etc har sina rötter i Södra Rörum.

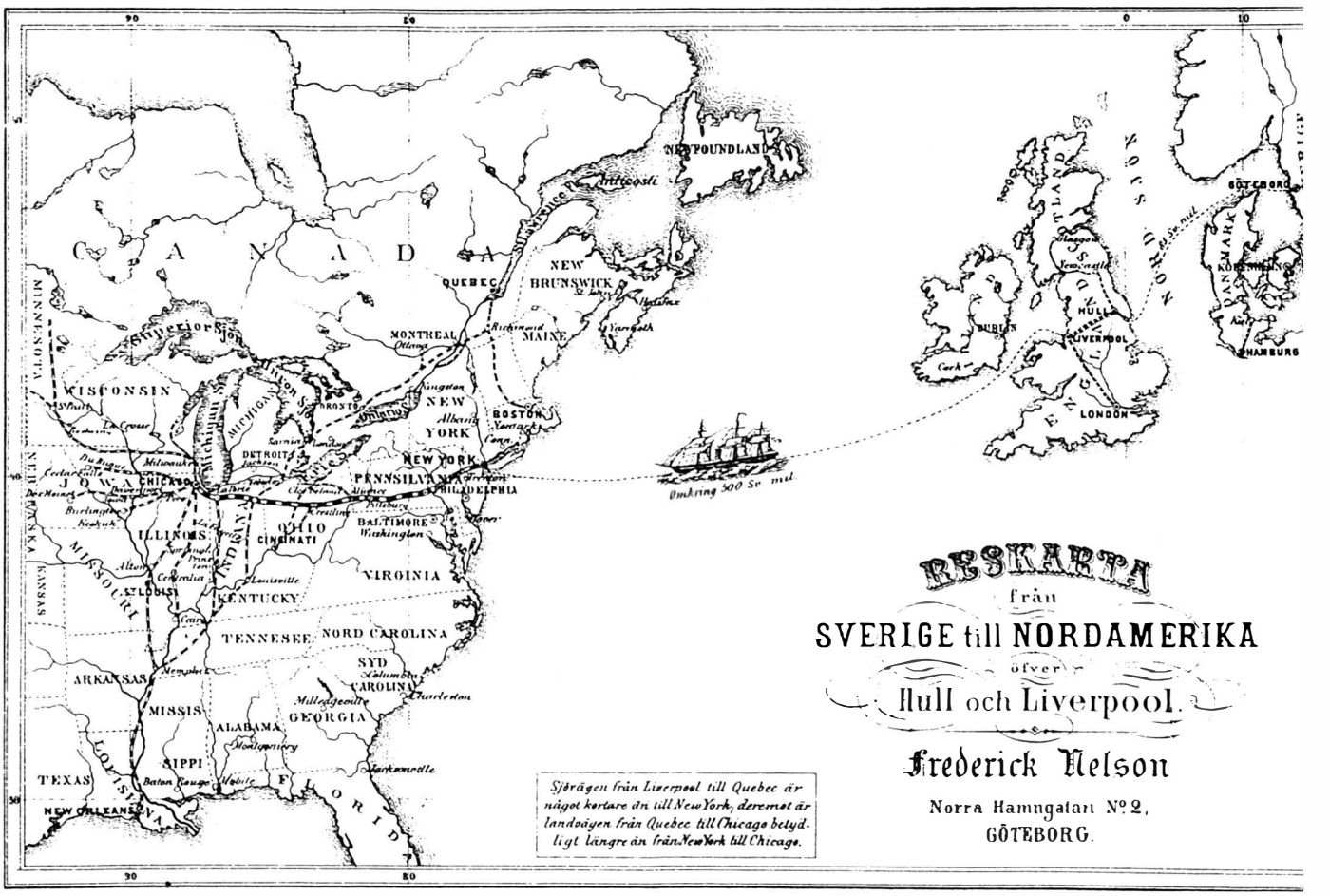

Den vanligaste resvägen till Amerika under 1860-70 talen.

Resan och den första tiden i Amerika beskrivs detaljerat av Nils Jönsson, farbror till fjärdingsman Johan Svensson i Ekastorp, i följande brev hem 1871. De första sidorna saknas och brevet börjar när han är under insegling till Hull.

RESAN TILL AMERIKA

Jag vill föra till minnes en sak som hände den 15:e vid samma tid som det började rägna och storma så kom det oförmodat en emegrant ombord hvilken ej löst någon frakt. Han fick vara på fartyget hvar han ville.
Vad det var för en emegrant det skall jag här omnämna. Ja, det var en gråsparf som kom flygandes när vi var ute på vilda vågorna, och han gjorde sälskap med oss till Hull.
Vi seglade in i hamnen. Der blefve vi vänligt bemötta af en tolk som hette Adolp Brun. Han kom ner i fartyget och emottog oss och gick med oss till ett emigranthus hvilket var mycket stort.
Der fick vi genast mat som bestod af kaffe, the och fint bröd och smör så mycket hvar och en behagade.
Sedan vi hade spisat så blefvo vi vista våra sängplatser. Sedan det var ordnat gick vi ut i staden för att bese di ovanlige byggnaderna.
Vi var en del som gick in i en kyrka i hvilken hålles Katolik Gudstjänst. Der var flera stycken Prester. Der var ingen åhörare som fick antaga någon plats. Kyrkoväcktaren han stadde hvar och en i sittande plats. När det var ordnat så antändes gasen på många ställen i Kyrkan d v s att det var mot aftonen.
Der var 6 stycken klockor hvilka ringa nära en timmes tid innan Gudstjensten började. När ringningen var slut så kom der ur ett sidorum 20 stycken karlspersoner.
Hälften af dem var vuxna och hälften var blott 16 års gossar.
Di gick 2 och 2 i bredd, men di sistnämnde främst. Alla var klädda i hvita öfverskjortor. Di spatserade in i kyrkan och intogo sina platser rundt om Predikstolen ty den var midt i kyrkan. Di vitklädda började sjunga hvilket ljöd utmärkt väl och när sången var slut så började prästen att läsa och alla di vitklädda instämde med Prästen liksom alt hade kommit ur en mun. Det var underligt att höra ty vi kunde icke förstå.
Sedan spelades orgeln en stund och sedan prädikas det ungefär en timma.
När gudstjensten var slut gingo vi till emigranthuset.

Följande dagen eller måndagen den 18:e gick vi ut om staden i en lustpark i hvilken var utaf alla sorters blommor.
Der var äfven många märkliga saker som jag ej kan omnämna ty jag viste icke något namn på dem.
Vi lågo i Hull till tisdagsmorgonen den 19:e kl 10 fm då gick vi på Banan och fortsatte vår resa till stora staden Lifverpool.
Di körde skarpt så att man ej kunde få någon särdeles reda på städer eller stationer i afseende att tåget gick liksom blixten förbi.
Vi reste genom berg på många ställen. Der var ett berg som var öfver en svensk mil igenom. Der var förfärligt mörkt och vi måste stänga fönsterluckorna på vagnarna som vi var i annars hade vi blifvit qväfda af ångröken.
Emellan Hull och Lifverpool var jernbanor och stationer i mängd.
Jag vill ock omnämna att det var bra varmt den dagen vi reste igenom England så att jag ej känt värre förr.
Vi kom till Lifverpool kl 5 tisdags e.m den 19:e.
Der blefvo vi inpackade i ett emmigranthus hvilket var 4:a våningar högt men det

kunde intet gifva rum åt alla emigranterna utan di måste ställa om sängplats för en del ute i staden ty vi vore många och fler blefvo vi sedan i Lifverpool.
Di nu logi oss gaf och maten vill jag intet skryta af. Den första middan som di till oss bar den likna jag vid bänka-wälling klar.
Men vi klagade för agenten att vi ej fick något som vi kunde äta. Sedan måste di tjufrackarna skaffa fram och det i öfverflöd.

I staden Liwerpool der var mycket att se och staden innehar 400 tusen innevånare men jag hade inte tid att göra der i staden många slag ty jag var der knappast en dag.

När vi låg i Lifverpool så härja ett förfärligt åskdunder och blixtar hela natten så att man kunde intet såfva för i skall tro att det gaf förfärliga knallar så att vi trodde hela staen slogs tillsammans.
Åskan slog ner i ett skipp som låg lastat i hamnen tätt intill der vi låg.
Jag låg på 4:e våningen så att jag kunde se elden af det antända skippet.
Det hade följande dag skulat gjort en tur mot Palestina men det blef lågornas rof.
Det var vist icke mycket vi fick se i Lifverpool men nog såg jag på ställen der banan gick öfver höga byggnader till och med öfver kyrkor.
I Lifverpool var elakt folk isynnerhet pojkar och fruntimmer. Vi blefvo förbjudna att gå ut i staden för di hade några dagar förut mördat ett fruntimmer hvilken var på resa mot America och hade förut haft sin bostad i Sverige.

Onsdagen den 20:e gick vi ombord på en ångbåt som hetter Snippe.
Vi marscherade från Emigranthuset med en ljufvlig tackt. Vi vore omkring 800 emigranter och vi större delen uppstämde Björneborgarnas marsch hvilken ljöd i en stor del af staden så att folk kom springanes från alla håll blott för att höra och se på oss. Der blef en så stor mängd med folk så att om Poliserna hade ej varit med oss så hade vi intet kommit ombords den dagen.
Men di tillbakaviste så många som möjligt var. Således kom vi lyckligt ombord fastän det såg illa ut.

Vi fortsatte vår resa just som här nedan skrifvas skall.
När vi kom ett stycke ut i sjön så kom vi förbi ett högt berg hvilket låg vid högra sidan. Berget var till sitt yttre beklädt med sjöfåglar oaktat det var mycket stort och den större delen var wita fåglar. Jag har visst icke förr sett så många fåglar på en gång.
Vad berget hetter visste jag icke.
Vi lade följande dag, eller den 22:e, till vid en stad som hetter Greenock. Der låg vi 4 timmars tid och der föll ett stort regn.
Sedan fortsatte wi vår resa till en stad som hetter Glasgow hvilken är hufvudstad i Skottland. Vi kom äfven förbi en stad eller köping som hetter Jowa hvilken jag trodde var Kivick ty den var mycket snarlik.

På resan mellan Liverpool och Glasgow kunde vi se land på båda sidor. Vi hade England till höger och Skottland till venster hvilka land sträcker sig på båda sidor, syntes vara mycket bergiga och med få byggnader.
Wid Jowa syntes vid stranden flere stenberg på hvilka var uppfört bygnader. Der syntes också en ruin på hvilken var ett stort monument.

Vi kom till Glasgow kl 5 torsdagseftermiddan. Wi blefvo genast (directer) visade till emigranthuset, d v s . vi hade tolk med oss då förståss. Vi hade honom icke under resan till America.
När vi kom upp i emigranthuset då blef var och en visad sängplats.Hvar och en fick (bed) säng för sig sjelf och sedan vi hade antagit våra sängplatser så ringdes med en matklocka och så kom vi in i (one diner rum) en matsal hvilken var (Gret big) mycket stor.
Der var 400 emigranter förut innan vi kom och jag tror visst att det var folk af alla nationer.
Vi intogo våra platser vid di (set table) serverade boren (wich apaired berty) hvilka voro härliga att se.
Der skall I tro att vi (meet a good supper) åto en god kvällsmat.

Sen vi hade spisat så började der att spelas och dansas hvilket vi härja på med en god stund till ut på kvällen.
Der var flere stycken negrar hvilka voro svarta som natten men likväl beskedliga att vara i lag med.
Vi var i lag med dem hela kvällen. Der var i emegranthuset flera spelinrättningar hvilka vi sysselsatte oss med följande dag.
Spelinrättningarna förstodo vi icke till sitt innehåll men Engelsmän och Nigrarna underrättade oss på bästa sätt.
Det var annars icke mycket vi fick se i Glasgow ty vår visit der var snart slut. Vi måste lemna det sköna emigranthuset hvilket var det bästa vi hade haft under hela resan. Jag tyckte liksom Moses när han var på berget att jag skulle velat varit der några dagar.

Fredagen den 22:a maj kl 10 f.m. gick vi ombord på en ångbåt och så reste vi tillbaka igen till Greenock. Der fick vi se Ångbåten (steamship) hvilken vi sedan gick ombord på.
Ångbåtens namn var Jowa, den låg ute på redden ty den var så stor att den kunde icke gå in i hamnen.
Vi stego alla ombord med friskt hjerta och gladt mod. Vi anade ej de plågor som för oss emotstod.
Sedan vi var komna ombord så blefvo vi nära på liksom djur nerpackade i ångbåtens kabusar hvilka voro mycket (darka) mörka.
Rummen som vi låg i var 4 alnar breda, 7 alnar långa, omkring 8 alnar höga. Ett sådant rum skulle rymma 16:ton personer.
När sedan allt var ordnat lade di af mot Irland. Dit kom vi följande dagen, den 23:e.
Vi seglade in i en liten udde. Der var vi 6 (hours) timmars tid.
Der var omkring 200 irländare som gick ombord der.
En stor del dem var gamla gubbar. Mest af dem var trashankar.
Ni skall tro att det såg något besynnerligt ut ty många af dem kom barfota till på köpet.

Sedan ovannämnda personer kommit ombord så vände vi tillbaks igen och styrde så till sjös.
Vi segla frå Irland rätt i Öster och så kom vi ut i Atlanter Oceanen. Sedan vände di sin kosa mot vester. Det var den 23 maj vi ifrån Irland gick.
Vi gaf oss af på resan öfver werldens stora haf som har blifvit så många menniskors graf, jordens stolta och brusande böljor som så mången vänskap låtit skilja. Med

sina pilar har den genombårat och mången ynglings hjerta illa sårat ect.

Ni skall tro att vi härja mycket ikring innan vi hann till America.
Jag föreställde mig att det var liksom när smålänningarna i Sweden var nere i Skåne och köpte upp oxar eller svin så fick di ju resa frå en till en annan plats så länge tills di får alla samlade.
Di gjorde sammaledes med oss.

Så gamla Europa jag lemna bakom mig och med en liflig längtan att snart America se.

Vi kastades så svårliga fram på stora Oceanen i i 10 dagar.
Stormigt och regnigt och många stränga orkaner.
Den 23:e började det att regna och storma d.v.s. det var den dagen som vi gick ut frå Irland och det höll jemt i till Pingst.
Då storma det så strängt så att den ene masten bröts af och det förorsakade ett förfärligt dunder hvilket förskräckte alla som ombord voro, d.v.s. det hände om natten.
Alla ropte; nu går det i sank!
Ni må tro att det var inte alls roligt att vara ute på en sådan resa på 7 dygn eller frå den 23:e till den 30:e.
Pingstafton hade vi inte sofvit någon natt till ända. Det var knappt någon qväll som vi vågade att gå till sängs utan vi satt uppe om qvällarna till kl 12 o 2 på natten.
Flera qvällar sysselsatte vi oss med att (play) spela tolfva blott för att muntra hvarandra med.
Wi ansåg att det var inte lönande att lägga sig ty vi fick ingen vila.

Stormen var så häftig så att vi i flere dagar knappast kunde gå på däck för vågen slog öfver jemt.
Oceanen var mera liknande en bergig landsträcka än den var lik någon Ocean.
Det var alldeles lifsfarligt att gå på däck. Der var flera som blifvit fördervade, d v s vågen slog dem.
Jag var en gång uppe på däck och diskade bläckkärl i hvilka jag hade haft mat hvarpå hände en våg kom och slog öfver så att jag var alldeles innesluten i den samma.
Jag måste genast ner och byta om kläder. Jag hade visst ingen skada af det. Jag tyckte att det var trefligt för den orsakens skull att det var den första gången som jag badade i Oceanens bölja.
Några fruntimmer kunde sällan gå på däck.
Der var i skippet, i synnerhet på nätterna, ett farligt gny. Jag nämner nätterna d.v.s. man observerar då mera.
Stormen; det jag har skrifvit att vi inte vågade att lägga oss, det var för den sakens skull att skippet gungade så skarpt så att det många gånger låg riktigt på sidan så hårdt att till och med masterna låg nere i vattnet än skönt di var mycke höga.
Di var omkring 50 eller 60 alnar höga, alltså kan I allt föreställa er att det gungade mycket. Det var riktigt som en slänggunga.
När vi någon gång skulle lägga oss så måste vi packa oss tätt tillsamman. För en ensam person var det nästan omöjligt att ligga stilla men som vi låg flera tillsamman alltså fick fick den ene stödja den andre.

Nu vill jag omnämna lite angående födoämnet som vi fick ombord.
Mat fick vi (Plantey) tillräckligt, men som tillfället var att den var så illa lagad, alltså kunde vi inte äta mycket deraf.
Om morgnarna fick vi kaffe och nybakat hvettebröd och smör. Vi fick endast en vetebolle till mans men den var visst inte liten, nog var den något större än di som Hämpels Marja sålde för 1 skilling (a pis) stycket.
Till (diner) midda fick vi (pissup) ärtsoppa, stundom fick vi risgröt och (sometime) stundom grynsoppa. Ibland fick vi (sugar) socker till gröten, ibland (malasses) sirap. Vi fick dessutom kött och fläsk och det hade varit godt blott det hade varit kokt och inte rått.
Om qvällarna fick vi the men om det får jag säga att det hade vi klarat oss förutan. Det var visst icke mycket vi kunde förtära när som vi var på sjön, ty vi var i ett ständigt tvang och om nätterna var mycko alarm.
Koffertar och bläckkärl kastades från den ena sidan till den andra i skippet. Vi måste binda både koffertar och bläckkärl för annars hade di blifvit i sönderslagna.

I 2:e nätter låg di stilla med ångaren. Der var så tjock dimma så att di vågade sig icke till att segla.
Vi kom äfven förbi flera stycken isberg hvilka voro mycket stora och di medförde en mycket kall wind, så att compassen hvilken di hade till efterrättelse vände åt motsatt håll. Isbergen som vi sågo simmade i vattnet, somliga af dem syntes vara mycke stora.
Besittningen måste för ett isbergs skull sakta stimbåtens gång ty det var nära att det hade stött till båten, och då hade allting varit förlorat.

Pingstdagsafton, den 31:e, började det att bli lugnt väder och sedan hade vi ingen storm mera under vår resa. Oceanen stod liksom en spegel,man kunde knappast se att wattnet rörde sig det minsta.
Sedan framskredo dagarna med munterhet allt medan en liflig längtan att snart America se tills vi, slutligen, den 9:e Juni seglade in i Nyorko hamn, det vill säga att den båten som vi var på den ankrade ute på redden.

Vi gick ifrå den och ombord på en liten ångbåt som förde oss till Kasligarden[1].
När vi kom in i det stora emigranthuset och fick se det myckna folket, nemligen 1500 emigranter som var der innan vi kom så skall I vara säkra på att vi tänkte allt något. Hvar folks nationer hade sin fårakätte att vara i och vi fick äfven vår.
När vi hade fått reda på hvilken plats vi skulle hafva gick vi ut i staden till en som hetter Kapten Johnsson.

Han var Svensk och dessutom agent. Han underrättade oss om mycket angående resan. Han tillbjöd oss äfven om vi åstundade höra något Gudsord så skulle han ställa till (miting) Gudstjänst om aftonen.
Vi var en stor del som bejakade det, men som vi voro förbjudna att gå ut i staden i synnerhet mot aftonen så lofvade omnämnde Johnsson att komma till emigranthuset och hämta oss hvilket han gjorde. Vi gick till en kyrka hvilken var belägen långt upp i staden. Der var flere som förkunnade Guds ord. Vi var i kyrkan till kl 11 om aftonen sedan ledsagade Johnsson oss till Kasligarden igen i hvilken vi skulle

[1]Castle Garden, mottagningsstation.

tillbringa den fgörsta natten i det nya landet.
Vi låg på golfvet och vilan var ej af bästa beskaffenheten. Emellertid gingo timmarna ändå temligen fort på di hårda (boards) bräderna så att vi nästan innan vi trodt fick för första gången i America se den klara solen upprinna hvilket högeligen gladde oss.
En del af oss stodo upp och gingo ut i staden för att köpa oss mat som vi skulle hafva med oss under resan till Chicago, d.v.s. maten som vi medförde från Sveden var slut för länge sedan.

När vi hade förskaffat oss födoämne skulle vi hafva våra saker wägda. Vi skulle äfven byta om käck[2] på dem. När vi hade fått allt verkställt var vi inne och skulle lösa tickets för oss sjelfva för resan till Chicago.
Således hade vi temligen mycket att sköta den lilla tiden vi var i New York.
Kl 2,em den 10:e reste vi frå Kaslegarden. Vi gick så ombord på en ångbåt som skulle transportera oss till en Järnvägsstation som låg på andra sidan staden.
Vi hade omkring en timmes resa dit sedan skulle vi resa på Jernbana till Chicago.

Kl 7 på aftonen reste vi frå New York . Vi reste hela natten utmäd en liten (river) sjö. Följande dagen, den 11:e, kom vi till en stad som hetter Albany. Der låg vi 4 timars tid.
Der var ett stort emigranthus i hvilket vi var. Der var i staden många jernbanor. Vi skulle resa på ett annat tåg.
Kl 3 på eftermiddan reste vi frå Albany och fortsatte wår resa till en stad som hetter Neagara fall.
Hvilket är ett med di högste vattenfall i Werlden. Wi reste igenom många städer innan wi kom till Neagara men som vi reste om Nätterna och alltså kunde jag ej få någon särdeles reda på vad städerna hetter.

Wi låg i Neagara 2 timmars tid. Der blefvo vi som var bekanta åtskilda för den orsaken skull att vi i New York hade fått olika billjetter. Wi måste nu resa åt olika håll.
Jag och några andra Svenskar reste till en stad som hetter Toledo. Dit kom vi Lördagsaftonen kl 6. Der låg vi öfver till Söndags em. kl 7.
Toledo var en vacker stad och den låg utmed en (River) sjö som heter Ohio.

Wi kom till Chicago den 16:e Juni kl 2 på morgonen. Det var en riktig tjufplats att komma till.
Så kom också en och annan och föregav att di var agenter. Så sade den ene att wi skulle bestämt följa med honom och alla så sjöngo di en och samma ton. Di blefvo inbördes, nemligen agenterna, stora ovänner om oss ty di ville alla packa sig till rofvet och som vi var främlingar. Alltså var det svårt för oss att weta hvilken vi skulle gå med.
Di lofvade oss att wi skulle få logera fritt. Nog behöfde vi vila och äfven (something to eat) något att äta.
Vi hade då inte på 6 dygn vilat i någon säng alltså blefvo vi öfverens att följa med en af andra sidan omnämnde agenter.
Han (Promised) lofvade oss att wi skulle få sängplats och mat o det skulle inte kosta

[2]Bagagecheck

oss något.
Nog lydde det godt i mångas öron ty den större delen af oss var mest utom pänningar. Män, vi fick annat att weta; när vi kom till platsen på hvilken vi skulle logera så börja vi att leta i våra kappsäckar om vi hade något att äta. Vi åt då en ringa (breakfest) frukost och vårt (table) bord var golvet.
När vi hade lycktat att äta begynte di på Hotellet att servera borden och bära fram mat. Sedan blefvo vi tillsagda att vi skulle spisa frukost d.v.s. vi hade då nyss ätit lite af vad vi hade i wåra säckar men som vi ånyo blifvo tillsagda om vi ville äta eller icke så skulle vi likväl betala 1 ½ Dollars per man. När vi hörde det så blefvo vi lite förvånade för den stora betalningen och inte der med nog utan den räfven både låcka och pockade oss att gå 4 mil innan vi kom dit som han bodde.

Jag har ofvanför på denna sidan kommit att skrifva räfven på ett ställe. Det kan så lätt hända att man kan skrifva fel men nog har jag någon gång hört att di kallar Danskarna för räfvar.
Derför kom jag i min hastighet till att upptickna det blodtörstiga djurets namn. Jag får dermed med Paulus utropa att det som är skrifvet det är skrifvit.
Lustigt nog kan det äfven finnas di som kan lura sådana listiga djur och den som i föregående omnämnt är blef äfven lurad.
Wi var omkring 20 stycken som logerade hos honom 11 timmars tid och för di timmarna begärde han 30 Dollars men summan blef förminskad till ingenting d.v.s. vi förfråga oss lite om den saken.
Vi fick äfven veta att det var ingen agent utan blott en skojare.
När vi fick reda på det så blefvo vi öfverens att lämna plattsen utom att betala en enda Cent. Således var vi der kostnadsfritt.
Vi voro knappt belåtna dermed utan vi hade velat haft fatt i lufven på honom ty han behöfde visst att hufvud och fötter skulle ansas. Det skulle varit allt vad vi velat ersatt honom. Hade vi kommit till att gjort det, så tror jag wist att vi hade ryckt rumpan af honom upp i röfven för efter vad vi kunde förnimma på honom så var vist den något för lång.

Denna tilldragelse som är omtalad är verkligen sanning. Jag som skrifvit detta var med när alltsamman tilldrog sig och jag upptickнade det till ett minne och för det andra så ämnade jag att underrätta mina landsmän om detsamma nemligen di som ämna att resa till America, ty jag vet att större delen som kommer hit så är di gröna till en början.
Jag omnämnde mycket som tilldrog sig den gången jag reste till America. Om der är någon som kommer att göra resan hit så skall den då finna att allt vad som skrifvit är kommer nog att hända.
Jag skall säga er som läser dessa rader att under en resa så lång som till America så är man ute för många besvärligheter.

När jag var i Sverige hörde jag ofta talas om falska profeter hvilka i fårakläder skulle komma i di yttersta tiderna och när jag kom till Canaans land då trodde jag att det var på di yttersta tider ty mer än många visade sig liksom di ofvan nämde.
F.P.

Jag har ej mera af särdeles vigt att omtala om Chicago. Derför vill jag nu till ett minne uppteckna hur resan gick frå Chicago till Princeton. Den gick på några timmars tid. Vi reste frå Chicago kl 1 e.m. och vi kom till Princeton samma dag den

16:e om qvällen.
För min del var det ej särdeles trefligt att komma till P. för att jag för tillfället var alldeles obekant och för det andra var jag utom pänningar.
Således såg det ledsamt ut. Något nattlogi hade jag inte di 3 förste nätterna jag var i Princeton. Jag måste ligga ute i trädgårdar och var vi kunde. Nog var det något på kostande men värre var det.
Så många som jag träffa så sjöngo di alla en visa och den minns jag mycket väl. Visan jag omtalar börjar sålunda; "Vad skall ni i America, här är så rysligt mycke folk, här är många som har gått 6 till 8 månaders tid och inte kunnat fått en dags arbete ty här finns icke något arbete".

Ofvan skrifne sång gick jag och hörde på 2:ne dagars tid, sedan dagades det ånyo för mig. Jag fick då reda på en fosterlandsbroder som hetter N.S.S. Han var den förste i America som visade mig barmhertighet.
Han ställde om arbete för mig hvilket jag hade kunnat fått haft en längre tid men jag stannade der icke mer än en dag.
Det fick jag 1 Dollars och 75 Cent för. Det var di första Pänningarna jag förtjente i America.
Jag arbetade den dagen på ett tegelbruk. Nog hade jag stannat der längre men som det var sträng hetta så att di som hade varit der en längre tid icke vågade sig till att arbeta, alltså tordes jag ej heller göra det i afseende att di sade till mig att jag skulle inte arbeta så genast utan istället vila mig efter min långa resa.

Jag var så i Princeton 2:ne dagars tid, sedan träffade jag en som hetter P. Fagerkrantz. Han är en god hjelpare för nycomna svenskar. Han hade reda på arbete 20 mil frå Princeton. Vi var 10 stycken som gick dit.
Vårt arbete var att arbeta i en trädgård (one Naursry) hvilken var tämligen stor.
När jag hade varit der ett par veckors tid tyckte jag att jag ville resa till Princeton för att träffa flera bekanta hvilket jag och gjorde. När jag då kom till Princeton träffade jag en god bekant som hette Truls Persson.
Han recommenderade mig en god plats hos en farmare hos hvilken jag stadde mig på 6 månaders tid. Jag skulle der hafva $ 25 i månaden. Det var bra nog månadslön men jag kunde icke länge vara der.
När jag hade varit der en veckas tid då fick jag något ont i ena handen så att jag inte på villkor kunde arbeta.
Jag gick då till Princeton ock omtalte förhållandet för Fagerkrantz.
Han skref ett bref åt mig hvilket jag skulle visa min husbonde (boss). D.v.s. jag gick dit igen. När han hade läst brefvet bad han mig stanna tills morgonen derpå. Då satte han hästarna för vagnen och skjutsade mig till Princeton. Jag var nödsakad att söka docktor hvilket jag äfven gjorde. Jag måste låta skära upp handen hvilket ej var särdeles godt att hålla till för. Sedan var (harvester) sädesskörden för händer. Då betaldes 2 ½ Dollars per dag. Jag tyckte att det var stor daglön men som det var mycke varmt, alltså fick man göra skäl för det ändå.
Här var många som gick döden till mötes ute på Åkerfällten. Hettan var så sträng så att vi om morgonen när vi gick ut ej visste om vi fick lefva till aftonen.
Jag bandt hvete 2 ½ veckas tid.

Sedan var jag med en som hetter P.Kock. Han hade en tröskmaskin hvilken var väl

så stor som Salomons. Vi kunde tröska hundra Bushels[3] i timmen. Hos honom var jag 3 veckors tid. Sedan var jag med T.P. ute och fansade[4]. Det varade till vintern kom. Då var vi 6 pojkar som hyrde 3:ne rum i staden för hvilka vi skulle betala 7 Dollar per månad. Der hade vi mycket trefligt och en god ordning. Vi hade så ställt att vi skulle laga mat vars en dag. Den som skulle göra det skulle vara först uppe om morgonen. Han skulle (make fire in the stove) elda i kakelugnen och hafva kaffet färdigt när vi steg upp.
Dessutom skulle han bädda sängarna (swip the floor) sopa golfvet, diska kar och hugga wed vad som gick åt för dagen. Han fick inte på villkor gå ut i staden den dagen han hade sjuren.
Jag vill och här uppteckna namnen på hvilka vi var. Vi var jag, N.A.Lindau och A.Lindström frå Linneröd. Ola Per Hansson frå Åkarp, Nils Svensson frå Liarum, Nämndemannens son Jöns frå Tunestorp. En pojk frå Brööt som hetter Anders Persson.
Och sedan, vid jultiden, kom till oss en lustig sälle som hetter Krister Tulin. Jag tror allt att han är känd. Vi var tillsamman en tid men sedan var vi 3 stycken som gick ut och hugg ved hvilket vi sysselsatte oss med 6 wickers tid hvilket var den kallaste tiden af Wintern.
Somliga dagar var det så kallt att man knappast vågade gå ut af husen var vi bodde. Vi arbetade i skogen till slutet af februari månad 1869.

Sedan den 4:e mars reste jag till en stad som hetter Augusta hvilken ligger 100 mil söder frå Princeton. Der arbetade jag i 4 månaders tid. Jag hade 1 ½ dollars per dag och (board) maten kosta 3 ½ per vecka.Jag arbetade på en kondition. Vårt arbete var att dika utmäd (Rialroad) jernbanan, d.v.s. vi hade Lockomotiv med 6 wagnar efter på hvilka wi skulle lassa jorden på. Wi hade öfver 30 mil att resa eller köra på banan morgnar så wäll som qvällar.
Det var sällsynt att vi kom till arbetet före kl 10 fm och kl 6 om qvällen skulle vi vara hemma. Således var ej arbetstiden mycke lång eftersom att vi fick åka så mycke. Jag har gjort uträkning på att under den tiden jag arbetade i Augusta reste jag öfver 7000 mil på jernväg. Det låter allt lite otroligt men som jag hvar dag åkte 66 mil och så 4 månaders tid så tror jag visst inte att det skall blifva någon minskning.
Jag var i Augusta till den 16:e juli sedan ledsnade jag att vara der.

Jag reste då till Princeton. Der var jag till den 20 juli. Sedan reste jag till ett ställe som heter Jowa. Der skulle jag arbetat på en ny jernbana, d v s att jag m fl hade statt oss men tillfället var det att när vi kom dit så ville vi , en del af oss, inte på villkor stanna der i afseende att vi hade då i 4 dygn rest eller åkt på tåget och di två siste dagarna rikligt matfri. Derför när vi förnam sådant så var vi några stycken som blefvo öfverens att resa tillbaks igen.
Vi var inne på flera ställen och ville köpa mat men blefvo bemötta med det svaret att di hade inte mer än di sjelf behövde ty di kunde icke få någon tillförsel för det hade warit mycke regnigt hvilket det var hela sommaren 1869, så att ingen kunde köra eller på något annat sätt resa längs vägarna på en längre tid.

Ni skall tro att vägarna här äro inte så särdeles bra som vad di äro i Sveden d v s

---

[3]Bushel = 1 Skäppa ≈ 35 liter.

[4]Satte upp stängsel.

att di har ingenting annat att laga dem med än lera.
Så kan I allt föreställa er hurer dana di äro. Så snart det börjar regna här så blir vägarna så svåra att man med möda kan gå på disamme. När vi var nere i Jowa så var vi i en stad som hetter Corningtown.
Den 25:e reste vi derifrån och fortsatte vår resa tillbaks igen. Första dagen måste wi gå till fots 16 eller 18 mil under hvilken tid vi var inne på många ställe och härjade för häkning som Salomun alltid brukade säga.
Wi hant ändtligen vid slutet af den dagen få oss lite mat till högt pris.
Vi reste äfven 25 mil på bantåg samma dag hvilket om aftonen stannade i en stad som hetter Afton och skulle inte göra sin tur derifrå förrn nästpåföljande morgon.
Vi kunde knappast få något nattlogi, men långt ut på qvällen öppnades ändå en dörr för oss. Ni må tro att vi hade utmärkt nattlogi.
Vi måste ligga på golfvet. Qvällsmaten var af ringa värde och betalningen der var stor och inte dermed nog utan om qvällen när vi skulle lägga oss kom verden i huset och sade till oss om vi hade några pänningar eller klockor så fick vi akta oss sjelfve ty han sade att han hade några män som han betviflade, och när vi fick höra sådant så kan man allt veta huru den vilan var, änskönt vi var trötta vågade vi oss inte att sofva något.
Den 26:e om morgonen vid solens uppgång då var det vi som var uppe och färdiga till att resa igen.
Den dagen reste vi 30 miles, till fots, snart sagt i riktig ödemark. Nog var der jernbana anlagd men ej något bebott utmed densamma.

Der var snart några få stationer hvilka jag ytterligare skall namnteckna ty jag har dem alla uppskrifna.
Samma dag, den 26:e om aftonen, wid solens nedgång kom vi till en stad som hetter Whoodburn.
Der köpte vi tickets hvilket kostade $ 5, 5 Cent. Der fick vi åka på tåget 105 miles hvilken resa vi tillryggalade för natten.
Söndagsmorgon den 27:e kom vi till en stad som hetter Otumwa. Der stannade vi lite för att se oss lite om. Der träffade vi en svensk för hvilken vi omtalte vår resa. Han bjöd oss gå med sig (home) hem hvilket vi gerna gjorde, ty vi hade då i 8 dagars tid ej vilat i någon säng.
Men söndagen blef vilan inskränkt. Der blef ett fasansvärt åskdunder. Åskan slog ner i ett hus tätt intill der vi var. Der var äfven ett barn som blef af åskan slagit hvilket låg i en wagga.
Åskan slog ner på många andra ställen der omkring. Der föll äfven ett störtregn så att jag för min del trodde att allt skulle blifvit liksom det det var på Noaks tid.
Regnet fördervade mycke utaf jernvägen så att di inte på 5 dagar kunde komma med något bantåg och det var på samma bana vi skulle resa. Alltså såg det besvärligt ut för oss. Vi hade då 100 mil igen att resa innan vi kom till vår bestämmelseort.
Den 28:e kl 3 e m. reste vi frå Otumwa. Vi gick till fots på banan hvilken på sina ställen var mycke besvärlig att komma öfver. Der var stora grusbankar som vattnet hade alldeles bortsköljt och 13 stycken bryggor som var spoljerade så att der syntes knappt tecken efter dem.
Kl 8 om aftonen kom vi till en stad som hetter Alpine. Der gick vi in till en farmare och ask him if wi could sta there an nights (frågte om vi kunde få bli der öfver natten. Han svarade att vi kunde få bli der om vi hade mony (pänningar) så att vi kunde betala för oss.
Jag svarade honom att vi var inte vana vid något annat än betala för vad vi fick.

Vi åt en god qvällsvard och vi fick en god säng att vila i för natten. Någon Breckfest åt vi icke der. Vi tyckte att vi hade knappt råd till att betala den. Vi gick bittida der ifrå om morgonen och vi måste vandra till kl 11 fm innan vi fick något att äta. Vi var både hungriga och törstiga.
Vi reste många mil som vi inte kunde få så mycket som en drink vatten och det var mycke varmt så att vi kunde alldeles försmäkta.
Vi reste nära 30 miles den dagen. Om aftonen kom wi till en stad som hetter Beerhusport hvilken ligger vid Des Mainfloden.
Der logerade vi på ett hotell. Vi mådde ganska godt. Vi hade äfven en god säng att vila i hvilket vi kunde behöfva ty när vi kom dit om qvällen så hvar vi rent utmattade. Vi kunde knappast gå för vi hade knapt något skinn på fötterna.

Följande dag reste vi till en stad som hetter Bonaparti. Dit kom vi kl 2 em. Der köpte vi biljett så att vi skulle resa 40 miles på bantåg men händelsen var den att tåget inte kom förn följande dagen derpå kl 4 på morgonen. Vi måste således ligga på stationen i 14 timmars tid och under den tiden fingo vi icke en bit att äta, ty vi vågade oss inte till att gå ut i staden i afseende att vi visste icke när tåget kom.
Kl 4 på morgonen fortsatte vi vår resa till en stad som hetter Keokuk dit vi kom kl 7 på morgonen. Vi var då både hungriga och törsta. Der köpte vi oss mat och sedan var vi ute ett par timmars tid och beskådade staden.
Staden hvilken är temligen stor och äfven ligger utmed Missisippi floden.

Kl 10 fm. reste vi derifrå och till en stad som hetter Nashwille. Dit hade vi 3 timmars väg. Der var ett stort arbete, nemnligen kanal arbete. Der antogs vi arbete hvilket var att drilla sten och äfven lassa sten .
Der arbetade jag till den 1:e oktober 1869. Sedan reste jag till en stad som hetter Fort Madison d v s. jag vågade mig icke stanna längre vid canalarbetet ty der var en sjuklig plats d v s arbetet var ute i Missisippifloden. Wi hade äfven dåliga sängplatser. Wi var 60 till 80 stycken män som hade födan hos en tysk och vi låge i brädetällt. Således när efterhösten kom så var det temligen calt och deremot om sommaren så varmt så att vi flere dagar måtte ligga inne blott för hettans skull.

I Fort Madison der antog jag arbete på en ny jernbana. Det var en god plats och äfven god förtjenst men det var så lite jag fick begagna mig af det tillfället:
Jag blef den 10:e oktober besökt av en underlig Gäst. Hans namn hetter sjukdom. Jag gick till sängs den 10 oktober. Sjukdomen varade 10 veckors tid under hvilken tid jag var mycke sjuk så att jag hade ej mycke hopp om att stiga upp igen.
När jag blef sjuk hade jag ingen bekanting men det fick gå ändå.
Jag var då på ett hotell och der var en amerikansk flicka. Hon passade mig. Annars hade jag blifven förgangen i mitt elände d v s jag visste inte sjelf hur sjuk jag var.
Di var äfven efter docktor till mig. Han gick till mig en gång om dagen en tid. Han ordinerade medusiner hvilka han föregaf skulle göra mig frisk temligen qvickt. Nog försökte jag medusinerna en tid men som jag förnam sjukdomen blef värre och äfven på förhand visste att i America icke fanns någon Docktor som kunde bota någon sjuk utan deremot kila (döda) dem. Det är deras största önskan.
Docktorn som gick till mig föregaf att om jag wille begagna medusinerna som han ordnade så skulle jag bli bra om några dagar men jag svarade honom: "Om jag nyttjar dina medusiner så är det snart slut med mig". Jag betalte då docktorn 1 Dollars för hvar gång han hade gått till mig. Jag låg i Fort Madison 4 veckors tid under hvilken tid jag ingenting förtärde. Men jag måste likväl betala 4 Dollar per

wecka.
När jag hade legat i Fort Madison i fyra veckors tid då liksom tyckte jag att jag blef något bättre. Jag fick då i sinnet att jag skulle resa till Princeton för den orsaken skull att jag hade bekanta der som jag trodde skulle kunna se mig tillgodo.
Jag steg då upp och klädde mig. Sedan gick jag ner till hamnen för att köpa biljett dvs staden som jag låg i war utmed Missisippifloden så att jag hade öfver 100 mil att resa på ångbåt.
Men när jag kom ner till hamnen så vågade jag mig icke till att resa sjövägen ty det var sträng winter och jag var så svag så att jag knappast kunde gå.
Jag gick då tillbaka igen till banstationen och köpte biljett på hvilken jag kunde resa på till en stad som heter Keokuk.
Resan dit var mycke besvärlig ty när vi hade rest omkring 30 mil så gick Lokomotivet sönder så vi måste vänta 2:ne timmars tid innan der kom något Lokomotiv.
Jag kom till Keokuk kl 3 em. Der gick jag öfver Missisippifloden på en ångbåt till en stad som hetter Hamilton. Der köpte jag biljett sedan reste jag till en stad som hetter Keokuk Junction. Der måste jag ligga 3:ne timmars tid och wänta på ett annat tåg dvs tåget som jag hade varit på skulle inte gå till den staden som jag ämnade mig. Jag köpte då biljett på hvilken jag kunde resa till en stad som hetter Augusta och dit kom jag kl 11 om aftonen.
Der hade jag bekanta. Jag gick till dem blott för att stanna för natt och min tanke var att stanna för natten och sedan följande dagen resa till Princeton men när morgonen kom war jag oförmögen att lemna sängen i hvilken jag höll mig en längre tid, det vill säga att jag icke kunde arbeta eller förtjena några penningar förrn derpå följande december månads slut.
Då tyckte jag att det var temligen besvärligt för mig, ty då hade jag betalt ut öfver Hundra Dollars, så tidvis var jag nära gangen för pänningar.
I december månad 1869 började jag att bättra mig. Så snart som jag blef någorlunda bra så gick jag med i skogen och hugg famnved men det var ganska litet jag hugg di första dagarna ty jag var så att jag darrade i hvarje led.
Men sedan jag hade arbetat en veckas tid gick det temligen bra, så att när julen var gången var jag lika bra som jag någon gång förut hade varit.
Jag hugg ved 2:ne månaders tid. Sedan arbetade jag på en qrafvel[5] till i medjo af mars månad 1870.

Sedan reste jag till Princeton der jag var till den 4:e april. Sedan gick jag med en som hade åtagit sig ett 12 mil långt dike. Hos honom var jag i 4 månader sedan reste jag till en stad som hetter Moline.
Der varjag i 14 dagars tid och väntade på arbete, men jag kunde ej få något der. Sedan reste jag till en stad som hetter Henry hvilken ligger utmed Illinois river och söder frå Princeton. Der arbetade jag i en Corral en liten tid.
Sedan arbetade jag på en jernbana en månads tid. Jag var under den tiden i en stad som hetter Peoria hvilken är en mycke stor stad. Den är öfver 3 mil lång. Den ligger i vackert läge utmed Missisippi-floden och omkring 100 mil frå Princeton.

När jag slutade jernvägsarbetet arbetade jag i en skog till Julhögtidens infall. Då arbetade jag icke. Jag firade Julen i Princeton sedan gick jag och hugg ved till framtiden kom eller den 4:e mars 1871.

---

[5]Grustag

Då gick jag ut och dikade men det varade ej längre än till den 4:e april.
Jag var under den tiden sjuk ett par wickers tid. Orsaken dertill var troligtvis den att vi gick för snart d v s att när vi hade dikat en tid så blef det mycke calt.
Hur resan gick när vi skulle ut och dika vill jag omnämna; Tåget som vi var på det runnade af racken 2:ne gånger och sista gången måste vi lemna tåget och vi måste gå till fots några mil.
När vi hade slutat diket reste jag till Princeton. Der gick jag och fansa en veckas tid eller till den 23:je april 1871.

Sedan arbetade jag på tratteraner (sidewak) i Princeton till den 4:de juli.
Då gick jag ut och dikade en 6 wickers tid. Sedan reste jag till en stad som heter Sabula hvilken ligger i Iowa och utmed Missisippi-floden. Under resan dit blef jag sjuk d v s jag reste om Moline och när jag kom dit så måste jag stanna der ty jag var oförmögen till att resa längre ty jag var förfärligt sjuk.
Och under den tiden sökte jag 2:ne Docktorer och till sist måtte jag hafva barnmorska till mig änskönt att det ej var fråga om någon barnförlossning d v s att barnmorskan koppade mig.

När jag hade varit i Moline 2:ne veckors tid reste jag mot Iowa, men när jag åkte dit så kunde jag icke stanna der ty di hade icke annat än brädetält att ligga i hvilket jag ej vågade mig till ty då hade jag säkert blifvit sjuk igen.

Jag reste då ett stycke in åt Iowa till en stad som hetter Makocheta hvilket ligger 30 mil frå Sabula.
Sedan reste jag der ifrå och till en stad som hetter Clinton och derifrå tillbaks igen till Moline der jag antog arbete i en kanal i hvilken jag arbetade 2:ne veckors tid.
Nog hade jag stannat der längre men jag hade en Process i Princeton hvilken jag var tvungen att infinna mig till.
Jag reste då till Princeton. Der måste jag blifva i 14 dagar innan jag fick saken förrätta.

Sedan gick jag ut och fansade ett par weckors tid.
Sedan var jag ute och plockade majs i 6 veckors tid eller till den 15 december 1871.
Då reste jag tillbaks till Princeton igen.

Princeton, Illinois, Nord America i december 1871

NILS JÖNSSON[1]

Nils Jönsson reste till Sverige 1878 och bosatte sig på Svartmannagatan 27 i Gamla Stan i Stockholm.
fter ett par år återvände han till Amerika och försvann spårlöst.
an hörde aldrig mer av sig.

äktingar i Sverige:
aj Andersson,
öte Svensson, Ekastorp

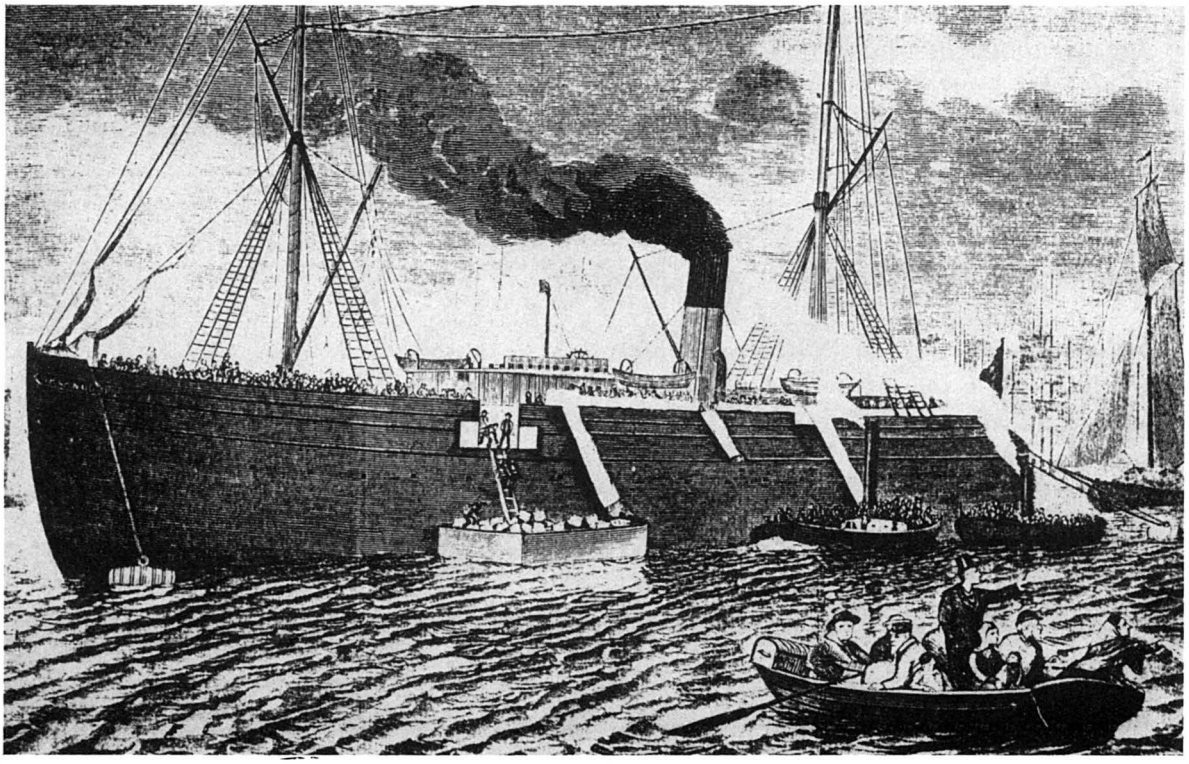

Emigrantångaren Orlando på Göteborgs redd 1880.

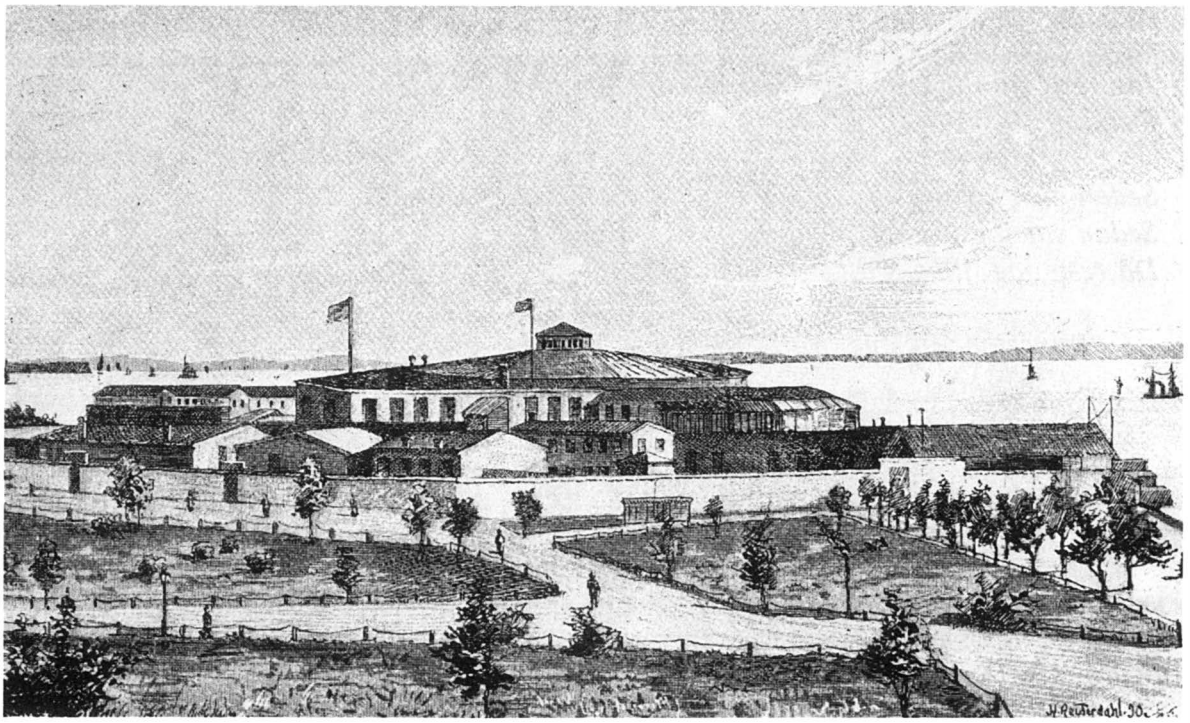

Mottagningsstationen Castle Garden i New York. Utvandrarnas första kontakt med Amerika.

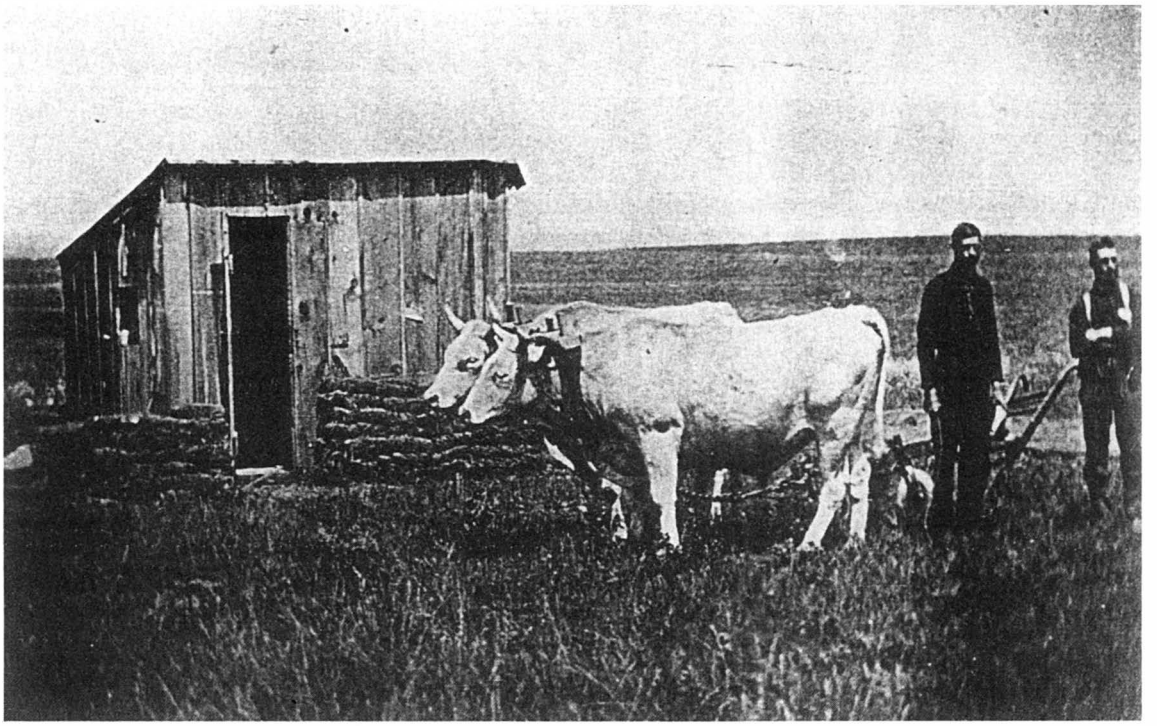

Den första bostaden var ofta mycket enkel.

Farm i Illinois omkring 1910.

Muraresönerna Svensson

Muraren Sven Anderssons och Anna Jakobsdotters söner, Ola, Per och Anders, emigrerade under 1870-talet. Deras son Nils gifte sig med Boel Olsdotter på Mannarp nr 2 och var socknens fjärdingsman under många år. Den femte sonen, Sven, var flitigt anlitad snickare i socknen. Han har byggt många hus i Södra Rörum och bodde själv på nr 8, Hallenborgs hus.

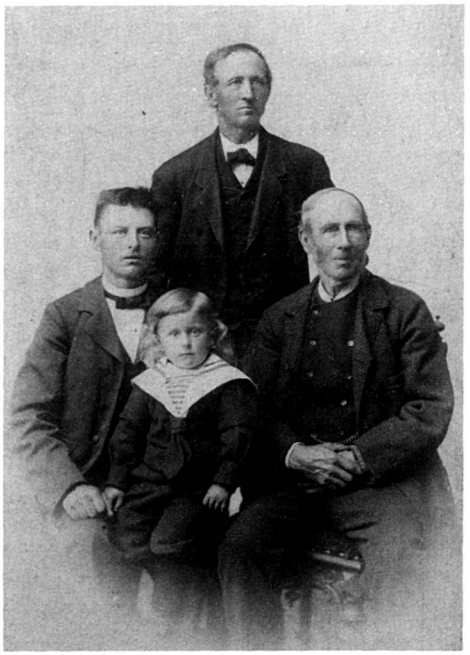

Muraren Sven Andersson, sonen Sven Svensson och sonsonen Anton med nästa generation i knät.

Per Svensson

Per Svensson föddes den 11 oktober 1843. Vid emigrationen 1870 var han städslad som dräng på nr 10. I Amerika bytte han ut Per Svensson mot P.A. Swanlund, skaffade sig snabbt en egen farm i La Salle nära Princeton och gifte sig 1872 med Lottie, född 1850. 1881 sålde han farmen och köpte en större i La Moille. Brodern Anders, som besökte farmen nyårshelgen 1881, beskriver den som "*en riktig Herregård, med en boningslänga som är två våningar hög med korsbyggningar och fyra gaflar*".

I brev hem till brodern Nils Svensson i Mannarp berättar han om livet på farmen. Han är mycket intresserad av vad som sker i Södra Rörum och det framgår att han har allvarliga funderingar på att sälja sin egendom i Illinois och köpa ett ställe i sin hemsocken. Den klassiska drömmen för den välbeställde svenskamerikanen. Så blev det nu inte. Per stannade i Amerika och överlät farmen till äldste sonen Albert några år efter sekelskiftet.

Per Swanlund betalade resan till Amerika för flera av sina syskonbarn och han hjälpte dem igång med arbete, bosättning etc när de kommit över: 1880 för Johanna 17, Elise 14, Ammeli 11 samt föräldrarna Anders och Matilda Svensson. 1888 för Anna 20, 1890 för August 19 och Kristina 16, 1892 för Johan 20, 1894 för Elin 16 och Johannes 17.

Lottie Swanlund

P A Swanlund

Deras barn (uppgifterna är från 1900):

-Emma	äldsta dottern, är gift och har tre barn, Minne, Fred och Harman
-Anna	är gift och har två barn, Wille och Herold
-Albert	äldste sonen, född 1876 (övertog farmen omkring 1910)
-Fred	född i juli 1878. Går i internatskola i Chicago
-Martin	född i februari 1885
-Louis	född i mars 1890
-Minni	minsta flickan, dog i oktober 1890

Släktingar i Sverige:
Sven Olle Nilsson, Mannarp
Rolf Nilsson, Hörby
Nils Ohlsson, Hörby

La Moille den 24 Dec 1886

Eftersom jag ej har fått något svar på mitt sista brev som jag skrev till dig den första Juni så vill jag åter sända di några rader och först vill jag berätta för dig att vi äro alla vid en god hälsa in till dato vilket jag önskar att hör ifrån eder igän.

Du skrev i ditt brev att du var fjärdingsman och dett har turat sig så att jag har fått en lika dan sysla här i Amerika och så är jag öfven Skolkiruktor men jag får tjäna i tre år innan jag blir fri.

Äfven vill jag berätta för dig att jag har sänt tre Photograf till dig och jag vill att du skall lemna ut dem ett till Åke Svensson och ett till Else i Torup och ett till Hanna och så bed dem att di skriver samt sänder mig deras Poträtt.

Jag vill öfven säga dig att vi fått en vacker gröda i år. Jag fick något öfver tre tusen busel majs eller Corn som vi kallar den och så fick vi 600 busel hafre och etthundra lass klöver och timote hö.

Vi har nu sju hästa och 35 fäkräatur och 20 får. Vi har fetat etthundra svin och sålt. Jag fick ettusen för dem och så har vi 75 igen som vi fetar till nästa sommar.

Vi har vackert väder här i Amerika men det är mycket tort så vi har ont om vatten för tillfället men vi har ej haft någon snö vidare ännu i höst.

Jag skulle villja sälja ut här i Amerika och resa till Sverige men här är för dåliga tider att sälja i så jag får

väl vänta så länge.
Jag har väntat på brev ifrån dig en lång tid men ej fått något och äfven har vi väntat på Poträtt ifrån eder.
Du kan hälsa far ifrån mig att han sänder mig sitt Poträtt och när du skriver så tala om alla nyheter som du vet och om du kan så underrätta mig något om hur priserna di äro på allting och säg till syster Elis att hon eller Per ka skriva till mig samt sända mig deras Poträtt så vill jag skriva till dem igen när som jag får reda på var di äro boenes.
Jag vill äfven tala om för eder att vi har fått ett par tvillingar. En gosse och en flicka. Di äro tio månader gamla. Gossens namn är Martin Cliviand och flickans namn är Minne Vicktoria. Di äro mycket snälla och duktia.
Vi skall ha deras Poträtt tagit med det första.
Jag har nu talt om vad nyheter jag vet för denna gång.
Var god och hälsa alla mina syskon samt andra bekanta så gott ifrån mig och skrif mig till baka så fort du kan.
Dett är nu snart Jul derför så till sist önskar jag er en fröjdefull Julhögtid.

I have to close my ladder fore the time
vänligen af mig

P.A. Swanlund

La Moille den 2 februari 1891

Broder Nils och family lef väl.

Eftersom jag bekom bref ifrån dig så vill jag med några rader låta dig veta hur vi lefver i Amerika.
Vi äro för tillfället friska men ett af våra barn dog för os nemligen den minsta flickan. Hon hette Minni.
Hon dog den 13 ocktober och även broder Ola har mist tre stycken på ett år men nu äro di alla friska.
Ola han var och hälsa på oss den 8 januari.
Jag vill även tala om för dig att jag hade aution den 8 januari på en del spannmål och en del kräatur hästa får svin mm.
Jag vill sända dig en autionsbill som vi kallar dem. Jag fick bra betalt för allt vad jag sålde.
Jag sålde för 1635 Dollar ettusen sexhundra och trettio fem Dollar och jag har likväl tillräkelit lemnat så nu har vi snart betalt vår skuld.
Förutom om vi köper mera land och det kan hända vi gör för här är tre hundra äcker som ligger vid sidan om oss som skall säljas. Jag har bjudit dem 16 tusen Dollar för dett.
Du har bögt mycket ser jag och jag har äfven så kostat mycket på våra hus. Jag har låtit målat dem både utan och innan till och även så har jag bögt en del. Du säger att du sålt för sju hundra kronor och det var ju bra så och jag vill tala om hur mycket vi har sålt för. På tre år har vi sålt för sextusen Dollar eller 22 tusen 500 kronor

så jag tror att man kan ej göra dett mycket bettre någonstans.
Grödan var bra i vår stat förlidet år men i många stater var den ganska skral. Derför är spannmålen höga priser. I år är priset dubbelt så högt som det var förlidet år. Får är mycket höga i pris samt hästa och fäkräatur äro bra men svin äro låga i priset och potatis är knappast till salo men vi fick nog för oss sjelva och vi har satt en del. Vi har fått 1d Dollar och 25 Cent per busel. En busel är detsamma som en sjäppa.
Jag har ämnat att resa till Sverge om tre år om jag lever så länge ty då tror jag att våra barn kan sjöta om egendomen så då kan jag stanna en längre tid än vad jag jorde sist.
Nästa gång du skriver så tala om en del många af nyheter.
Om Pål Svensson och Nils Pålson, Nils Iuveson med flera om di lever eller ej och så får du hälsa min gamle fader så gott ifrån mig. Säg till honom att han kan skriva till mig och äfven så får du hälsa mina bröder och systrar att när jag kommer till Sverge så skall jag komma och hälsa på dem.
Och så hälsa alla bekanta så gott ifrån oss alla.
Jag får der sluta för denna gång.

Wänligen af mig P.A.Swanlund

La Moille den 6 Februari 1897

Efter long tid har förflutit och jag ej har hört af någonting ifrån Sverge så vill jag skriva några rader till eder och låta eder veta hur vi mår här i Amerika.
Vi har hälsan för tillfället och mår gott och vi fick en god gröda förlidet år.
Vi hade ett rikligt snöoväder för en månad men jag tänker att det blir snart vår här.
Som i väl vet att våra båda flickor äro gifta och di har det bra.
Emma dem älsta hon har tre barn. En flicka och två gossar och deras namn är Minne) Fred) Harman) och Anna hon har två gossar och deras namn är Wille) Herold) och di äro alla friska och ducktiga.
Vår älste son Albert han är himma och arbetar och Fred han är i Chicago och går i skolan och di två minste de går i skolan här hemma. Det är nära intill var vi lever. Det är Marlin och Louis. Marlin är 12 år och Louis är 7 år och mamma hon blir 47 år i morgon den 7 februari.
Jag har ej talt vid min bror Ola för en long tid men vi har haft brev ifrån dem så att jag vet att di äro friska och nu Nils hur står det till med dig och din familia och so äfven vår gamle fader samt rästen af vår släkt och vänner.
Jag hoppas att du skriver och talar om alla nyheter för mig.
Så många som har hänt sedan jag var i Sverge. Kan

hända jag reser till Sverge år 1900 ty då är der verdsutställning i Paris och då reser jag dit också.
Jag har hört att i har bygt öfver er plats. Vi bygde nya uthus förlidet år. Dett kostade oss 1600 Dollar men nu har vi en vacker plats. Jag har vår plats betalt och vi har tre tusen Dollars utlånta det blir 11 tusen kronor i svenska penningar.
Vi sålde Produckter af vår plats af förlidet år för 1800 Dollar så du kan se att vi har bra plats.
Vet Nils vi har haft krig med Spanien men di fick på pälsen och det så att di intet glömmer det på femty år.
Nära oss lefver flera svenskar som var med i kriget.
Nu Nils vill jag att ju sender mig ett langt bref fult med nyheter och send mig edert Poträtt och säg till min fader att han sänder mig sin Poträtt till mig och du kan låta mig få hans adres ty jag vill skriva till honom och säg till dina barn att di skriver också lite till deras farbroder så skall jag skriva till dem och när di kommer.
Jag får nu sluta för denna gång med en kär hälsning till eder alla
Hela min family låter hälsa eder så mycket. Skriv snart tillbaka.

Wänligen af oss alla
din Broder P.A. Swanlund

Ola Svensson

Lizzie och William Swanlund

Ola Svensson föddes den 1 maj 1851. Han utvandrade med en grupp om 15 personer 1871 och reste som de flesta av Rörumsemigranterna till Princeton i Illinoius där brodern Per bodde sedan ett år tillbaka.

I den amerikanska folkräkningslängden, Census, för år 1900 hittar vi Ola med familj. (Se nästa sida). Han har nu bytt ut det i Amerika omöjliga Ola mot William och Svensson, likt Per, mot Swanlund. Han är sedan 29 år gift med Lizzie 49 år. Hon kom från Danmark 1867. Av deras 14 barn lever bara fyra. De talar båda engelska och av sista spalten framgår att Ola är vaktman på Cementkvarnen och att Lizzie saknar anställning utanför hemmet. Endast två av barnen är upptagna, Clarence 17 år, som också jobbar på Cementkvarnen, och dottern Annie, 27 år, som har ett barn och är anställd på klockfabriken.

Brorsdottern Elise berättar 1924 i ett brev hem om Fabror Ola och "Ant Lizzie" och det tragiska i att de av sina fjorton barn förlorat alla utom fyra.

	Name	Rel. ship	Sex	Color	Age	Marr./Dev. Wid.	Married Year	Number of children	Now living	Born	Immigration Year	Able to speak	Occupation	Trade of Occupation
Swanlund	William	head	M	W	53	M 1	29			Swed	1871	eng	watchman	Cement Mill
	Lizzie	wife	Q	W	49	M 1	29	14	4	Danish	1867	eng	none	
Swanson	Clarence	son	M	W	17							eng	labour	Cement Mill
	Annie	daugh	Q	W	27			1	0			eng	labour	Clock works
Swanson	Johanna	head	Q	W	65	W		10	8		1870	eng		
	Harmon	son	M	W	30					Illinois		eng	Levoirer	Cement Mill
	William	son	M	W	21					Illinois		eng	salesman	General
Swanson	Andrew	head	M	W	34	M 1	5			Illinois		eng	Carpenter	
	Hilda	wife	Q	W	28	M 1	5	2	2	Swed		eng	none	
	Louis	son	M	W	4									
	Ester	daugh	Q	W	2									
Swanson	Andrew	head	M	W	45	M 1	15				1880	eng		
	Elisabeth	wife	Q	W	44	M 1	15	1	1	Illinois, her parents fr.Irland				
	Emmet	son	M	W	14					Illinois				
Swanson	Andrew	head	M	W	45	M 1	20				1892	eng	farmer	
	Marie	wife	Q	W	42	M 1	20				1892	eng		
	Rickard	son	M	W	19									
	Hjalmar	son	M	W	15									
	Annie	daugh	Q	W	17									
	Hilda	daugh	Q	W	6									
Swanson	Arvid		M	W	36						1900	eng	servant	priv. fam.

Detta är en avskrift av en sida ur den amerikanska folkräkningslängden, Census. Folkräkningen gjordes var 10:e år från 1850. 1890 års längd förstördes vid en eldsvåda. Census för åren 1850 - 1910 finns på Emigrantinstitutet i Växjö.

Anders Svensson

Anders Svensson föddes den 16 oktober 1839. Efter en period som husar specialiserade han sig på stenhuggning och gråstensmurning. Se boken "Minnen och Boplatser" från 1988, nr 4.

Anders och hustrun Matilda emigrerade 1880 med alla sex barnen som var i åldrarna 3-17 år. Hjälp till resan fick de av Anders bror Per, som vid denna tid hade varit i Amerika i 10 år och lyckats skapa sig en mycket god tillvaro där. Ganska snart efter ankomsten till Amerika avled Matilda och den 14-åriga Elise, nu Alice, fick ta ansvar för hemmet och de mindre syskonen, vilket inte var vad hon räknat med. Hon ville ut och "tjäna"! Anders återvände efter några år till Sverige. Prästen noterar i december 1884: "*August, Kristina och Johannes återkommer, utan flyttattest, med fadern från Amerika där modern dött*". Kvar i Amerika stannade döttrarna Johanna, Elise och Ammelie.

Anders började jobba i sitt gamla gebit. Han högg bland annat sten till kyrkbygget 1888 och jobbade ofta ihop med Anders Fröjd. De två grävde också den nya sträckningen av Rörumsån från Ola Johnssons möllefall förbi Mannarps ägor till Arup. Han gifte om sig 1888 med Bengta från Lyby och de fick dottern Anna, som dog ung. Bengta flyttade "hem" till Lyby efter dotterns död och Anders anställde en hushållerska, Anna Jönsson, allmänt kallad "Påsa-Anna". De bodde på Mannarp nr 3:9, Stångbacken. Se "Minnen och boplatser" nr 165.

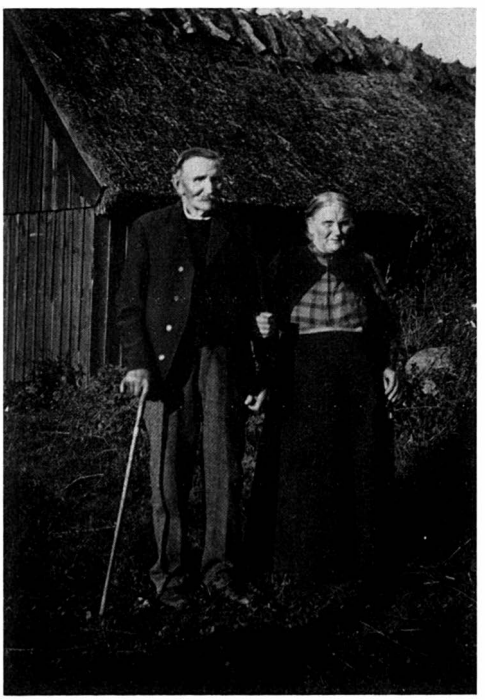

Anders Svensson och Anna

Anna flyttade 1920 till sin dotter Amalia i Linderöd och Anders, som nu var 80 år gammal, svårt värkbruten och sängliggande, blev lämnad ensam. Han fick tillsyn av Elna Nilsson i Mannarp som anslog en eller ett par dagar i veckan för att sköta om honom. Barnen fick vetskap om faderns svåra situation och i deras brev hem märker man deras förtvivlan över att inte kunna hjälpa honom. Alla sex barnen är nu i Amerika. August och Kristina reste 1890 och Johannes 1894. Anders Svensson avled 1924, 85 år gammal.

Av barnen är det Elise som håller kontakt med fadern och i viss mån Johannes, som nu heter John. Elise berättar i sina brev om syskonen, deras familjer och om sin egen familj. Hon är gift med Petter Swanson som jobbar på Cement Möllan i Utica.

Deras barn:

- Clifford	född 1894	Utica	snickare
- Sidney		New York	elektriker
- Arthur		Californien	bokhållare
- Harold	född 1903	Chicago	
- Lillian		Chicago	bokhandelsexpedit
- Hezel		Chicago	sjuksköterska

Clifford är gift med Helen Louise Larson, född 1910
Son:
- Allan Keith född 1938

Lasalle den 5 januari 1881

Älskade Boel

Lef väl är min önskan till dig.
Nu efter som far han skrifver till Eder så vill jag äfven sända några rader till Eder.
För det första får jag låta eder veta att jag har hälsan och mår gott här i Amerika så att jag vill alldrig till Sveden igen för här har flickor mycket bättre än i Sveden.
Jag har det mycket bra men hade bara mor lefvat så hade det varit mycket bättre för då hade jag kunnat varit ute ock tjenat men nu är jag tvungen att vara hemma hos far och barnen för di kunna ej vara ensamma.
Jag har hört att ni har haft sträng vinter vilket är mycket besvärligt.
Här är det så vackert väder. Det är inte alls kallt nu men för en vicka sen då var det kallt men nu är det inte farligt.
Här är inte någon vidare snö. Jorden är bar på somliga ställen.
Jag vet inga nyheter att omtala utan jag skall omtala att jag tyckte det var så roligt att resa hit. Ni trodde att det skulle varda så besvärligt att resa till Amerika.
Men nu får jag sluta för denna gång.
Tecknar vänligen
Elis Svanlund
Skrif till baka till mig

Utica november 1921

Beste fader
Jag vill skriva några ord, jag vet ju ej om ni ens är levande. Det är ju så länge sedan jag har hört något ifrån Swerje. Inte sedan krigel.
Allting har varit så förändrat både här och allt över men nu börjar det ju att bli lite bättre men arbetet är dåligt all över men en får ju vara nöjd ändå.
Nu äro ju alla barnen stora och kan ta vara på sig sjelva men hur går det med eder som är så gammal.
Jag vet nog det är swart för en som är så pass till åren.
Om ni kan skriva så låt mig höra lite så skall jag skriva igen och låta er veta hur vi har det och mycket annat.
Farbror Ola är någorlunda kry. Han har plats som vicktman nere wid denne cementmöllan som Per arbetar vid. Vi bor inte så långt ifrån den.
Vädret är så fint ooch allting är grönt.
Jag såg i Svenska tidningen att di hade snö i Södra Rörum i september. Det var ju rysligt snart.
Men jag vill sluta för jag vet ju ej om ni får dessa rader Skrif några rader till oss.

din dotter Elis Swanson
Vår adress är
Mr Petter Swanson
Utica Ill Box 202
Lasalle Con
Nord Amerika

Ulica den 6 January 1924

Fader min om du ännu är i livet så skrif några rader.
Jag hör alldrig något eller har på länge. Jag har ej
hört något ifrån Johan han skriver vist alldrig till
någon af oss. Han har väl ej tid kan jag tro för han
skall väl göra seg sjelf rik som många andra. Men jag
är vist inte rik men har så vi kan reda oss. Hus och
hem har vi ju sparat ihop till så det går väl an om man
får ha hälsan.
Nu är ju barnen upväxta så det går väl för oss. Nu
börjar vi också all bli gamla.
Jag vill veta hur det går med eder och var ni bor.
Om du svara på detta brevet så skall jag försöka att ge
dig en slant. Hoppas att bror Johan har ej glömt bort
dig dena Jul. Han kunde gå hem och se om dig. Han
har råd till det säger Emeley för han går och hälsar på
henne. Di lever ju inte så långt ifrån varandra men
han är väl för bråsatt att komma femtio mil och se om
mig som var i moders ställe för dem när mor dog.
Jag skall skreva mycket mer om allting är så som för
med eder.
Låt mig veta det strax önskar din dotter
Elis Swanson

till Anders Swenson Manarp

Utica den 3 mars 1924

Kära far och alla.

Jag erhöll eders bref för några dagar sedan och vad jag läste i dett gör mig bedrövad.
Att tänka att du är så dålig alltid och ej ha någon af edra egna att titta efter er lite. Har du någon som sjötter om eder och stanar för jemnan annars är det ju förskräckligt att liga alldeles ensam.
Hur mycket bättre hade det ej varit om du hade varit här hoss oss. Vi hade nog ej taget vår hjelp ifrån eder men vad skall vi väl göra när vi äro så långt åtskilda. Vi har ju ej mer än vi behöver. Vi har ej något att resa så långt med. Det tar pengar överallt här också.
Nu börjar vi också bli gamla så man får tänka på sin ålderdom. Vi har ju hus och hem men det föder man sig ej på. Man får nog arbeta så länge man kan orka.
Jag har alltid fått arbeta men nu äro ju barnen alla stora och snälla äro de allesammans.
Två af pojkarna äro jefta. Den älste Sedney han lever i New York och den andre, Arthur, som är jeft di har gått till Colefornien så har jag en hemma, Clifford. Han blir trettio år den trettonde mars. Han är snickare till yrket. Den älste är electriscan och Arthur han är bokhållare och flickorna är i Chicago och den yngste pojken Harold han var tjugo år i Jul och Lillian den ästa af alla är bokclark och Hezel den andra flickan är sjuksköterska på ett Hospital. Hon har studerat tre år och är fullt utlärd så

hon gör bra så di äro alla ducktiga som väl är.
En gång skall jag sända dig alla deras poträtt.
Vadför jag frågte om e leved ännu var ej för att jag ville
ha någonting men var snäll och låt den sätta ett marke
vid eder graf om der är någon lingad. Jag har gått
många gånger till den grafgården var mor varde begrafd
men ej kunnat funnet bestämt platsen för du satte ej
någonting till mine annars skulle vi ha flyttat henne till
den nye grafgården för di har en alldeles intill så di
måste ha flyttat deras kära döda och farbror Ola komer
inte rigtigt ihåg var det var. Hon ligger der som en
okänd. Det gör oss så sorsna. Vi skulle nog ta car af
hennes graf.
Så vill jag då sända eder lite pengar som ni kan köpa vad
ni behöver. Det är bra besynnerligt af John som ej har
låtit höra af sig för han är rik säger syster Emely. Hon
bor ju inte långt ifrån honom. John har aldrig varit och
sett om mig mer än en gång fast han inte bor mer än en
timmes väg på tåget.
Jag går förbi den staden när jag går in till Chicago var
flickorna bor men jag tycker att han kunde jerna komma
och se mig.
Han har ju atomobil att köra med. Han har nog glömt att
jag var hans andra mor di har ju inga egna barn sjelf så
di vet ej vad det är. Agust är också en. Han flytta ifrån
Aurora till en stadsom heter St Louis just på gränsen

imellan Illinois och Missisouri.
Der är ej så rysligt långt dit men han skriver alldrig till någom af oss. Jag vet ej hans adress men om jag går att veseta syster Emely så ska vi försöka att ta reda på hans adress.
Syster Emely var och veseta mig en hel vecka. Våra födelsedagar äro så nära varandra så vi går alltid tillsammans då. Hon hit eller jag till henne.
Di har bygt ett stort fint hus. Hon har det så rysligt fint har endast en dotter som är sjuton år. Hon lär att spela piano och sjunga. Hon är bra ducklig. Vi har en fin tid tillsammans när vi äro hoss varandra.
Jag hör ofta ifrån syster Kristin men hon bor vid verldens ende så en får väl alldrig se dem.

Jag kan hälsa så gott ifrån farbror Swanlunds. Di äro bra duckliga. Han har ju nattvakt vid Cementmöllan. Har haft det i många år. Di äro alldeles ensamma. Di har endast tre af deras barn levande af fjorton. Di har ju haft så många dödsfall i deras family.
Hennes far och moor och bror äro alla döda och di måtte sjöta om dem alla. Stackars Ant Lissie. Hon har haft en swår tid med sin family. Nu äro di ju alla jefta. Emma den största flickan är jeft med en jordbrukare. Di har tre barn. Di är stora och jefta. Det går så fort här. Tiden går ju så fort det ena året går fortare än det andra.
Är Johannes Hustru någon som jag känner.

Hur står det till med farbror och faster Boel. Jag brukte att arbeta för dem en vinter innan jag gick och läste för prästen. Jag kommer nog ihåg allting som hände när jag var liten. Vi har bott här snart tretiosex år. Vi har en liten fin svensk kyrka och en tiktig svensk präst ifrån Westergötland. Han är så stor och fet så han kan knapast sitta. Han har en mer församling att sjöta.

Men nu är det väl bäst att jag slutar så adjö

Alice Swanson

Amerikabrevet.

Återvändare

Bengta Svensdotter

Per Svensson

Per Svensson, Södra Rörum nr 10, fick utflyttningsattest till Amerika i april 1868, men han lämnade tillbaka den veckan därpå. 1871 blev Amerikaresan på nytt aktuell för Per. 15 personer från socknen hade bestämt sig för att emigrera till Amerika, bland dem Bengta Svensdotter, hennes bror Ola Svensson och hans tillkommande, Else Månsdotter från Östenstorp. Även en farbror till Per, Ola Persson, gjorde sig resfärdig. När Per fick reda på att Bengta bestämt sig för att resa lånade han 500 kronor av sin far och reste med.

De kom till Illinois och bodde första tiden hos en svensk familj. Förmodligen var det namnen och barndomsvännen Per Svensson och dennes fru Lottie som upplät sitt hem. De hade bott i Amerika sedan 1868.

Per fick arbete på ett sågverk i Chicago och Bengta i familj. De gifte sig i januari 1874 och bosatte sig i Rock Bluff där dottern Alma föddes i februari 1875. I november 1875 reste Per och Bengta med Alma till Sverige för att lyfta ett arv och meningen var att de skulle återvända till Amerika. Så blev det inte. De bodde först på Pers föräldragård nr 10 men köpte senare Södra Rörum nr 9.

Deras barn:
- Alma född 1875
- Alice född 1876
- Hilma född 1878
- Emil född 1882
- Wilhelm född 1883
- Sven född 1888

Barnbarn:
- Brita Olsson
- Gilbert Svensson
- Carin Fränkel

Kyrkvärdens hustru blev mormon och for till Utha

Genom sina utsända agenter sökte mormonkyrkan under senare hälften av 1800-talet vinna anhängare i vårt land och förmå dem att resa över till Utha, deras paradis i väster. I rent naturhänseende är verkligen Utha ett paradis, det kan inte förnekas. Men det var nog inte i första hand för naturens skull man försökte värva proselyter i Sverige, utan av helt andra skäl. I många fall lyckades man. En och annan föll för locktonerna och for iväg för att förena sig med "Jesu Kristi kyrka av de sista dagars helige" som den officiellt kallade sig. Mormonism betraktades som en svår villfarelse och speciellt från kyrkligt håll varnade man bestämt för den.

Det väckte naturligtvis stor uppmärksamhet när hustrun till kyrkvärden Ola Bengtsson i Mannarp, Bertha Hansdotter, plötsligt lämnade sin familj och gav sig iväg till Utha i Nord-Amerika. Kyrkorådet kallades med anledning av händelsen till sammanträde i Södra Rörum den 8 augusti 1869.

Ur protokollet:

Efter i vederbörlig ordning skedd pålysning sammanträdde kyrkorådet, som var sammankallat med anledning av att kyrkovärden Ola Bengtsson från Mannarp anmält att hustrun Bertha Hansdotter förlupit honom. Ola Bengtsson var även vid sammanträdet närvarande.

Första frågan som av ordföranden framställdes, var om Bertha Hansdotter verkligen förlupit sin man, vilken besvarades både av Ola Bengtsson och de närvarande ledamöterna med ja.

Andra frågan, varthän hon tagit vägen, eller var hon vistades, besvarades sålunda, att hon avrest till Amerika, varom även upplysning ingått till Ola Bengtsson från poliskontoret i Köpenhamn.

Orsaken till hennes rymning förklarades enhälligt komma därav att hon övergått till mormonism och av mormoner blivit övertalad att avresa till Utha i Amerika. Fastän ordföranden hade sig bekant makarnas goda samlevnad, även sedan hustrun hade antagit med sin man olika trosbekännelse, framförde de närvarande vad de hade bekant om makarnas sammanlevnad.

Alla vitsordade Ola Bengtssons goda och tålmodiga uppförande mot sin hustru även som att han varit fredlig och ordentligen förestått sitt hus, vilket även av Ola Bengtsson erkändes. Han beklagade förlusten av sin maka och ville gärna hava henne åter hemma.

Då nu intet vidare kunde göras, avslutades sammanträdet efter förenämnda upplysningars erhållande, och skall Ola Bengtsson erhålla protokollsutdrag för att vidtaga de åtgärder vartill han kan finna sig befogad.

Carsten Danielsson
Nils Mårberg
Nils Pehrsson

Ola Bengtsson hade rest till Köpenhamn för att försöka övertala Berta att återvända hem, men förgäves: *"Han var så nära henne att han hade kunnat skära en bit av hennes kjortel"*. Berthas vidare öde är inte känt. Vi har inte lyckats finna någon uppgift om henne i mormonernas arkiv. Hon lär ha skrivit och bett om hjälp att komma hem enligt uppgift från en äldre Rörumsbo. Ola Bengtsson avled 1888 och i boupptecknigen omnämnes Bertha som *"i Amerika vistandes hustrun Bertha Hansdotter"*.

Bertha Hansdotter var född i Wittsköfle den 6 april 1822 och flyttade till Södra Rörum med maken Ola Bengtsson 1847. De ägde Mannarp nr 3 som på den tiden omfattade Göran Blüchers, Oskar Nilssons, en del av Lennart Åkessons och de båda fastigheterna på Stångbacken. Byggnaderna låg omedelbart väster om Blüchers gård. Gråstensruinerna finns kvar. Kyrkvärden Ola Bengtsson var flitigt anlitad i socknen för diverse skrivgöromål, kontrakt, lagsökningar etc. Han var den tidens Per Nilsson och liksom denne ordförande i Kommunalnämnden.

Deras son:		
- Anders Olsson	född 1850	Bosatt i Hörby från 1890
gift med Elna Nilsdotter	född 1851	Esphult nr 8
Barn:		
- Gottfrid	född 1883	Bosatt i Husie 1905
- Alma	född 1887	Bosatt i St Marma, Södermanland, 1905
Andra giftet:		
- Else Johnsson	född 1864	Funderset nr 4
Barn:		
- Ada Maria	född 1896	Bosatt i Lund 1915
- Johan Oskar	född 1900	Bosatt i Genarp 1918
- Nils Ernst	född 1905	Bosatt i Södra Sallerup 1918

Mormonfamilj 1868. Den består av en man och fem kvinnor.

Emigranten som försvann

Olof Jönsson

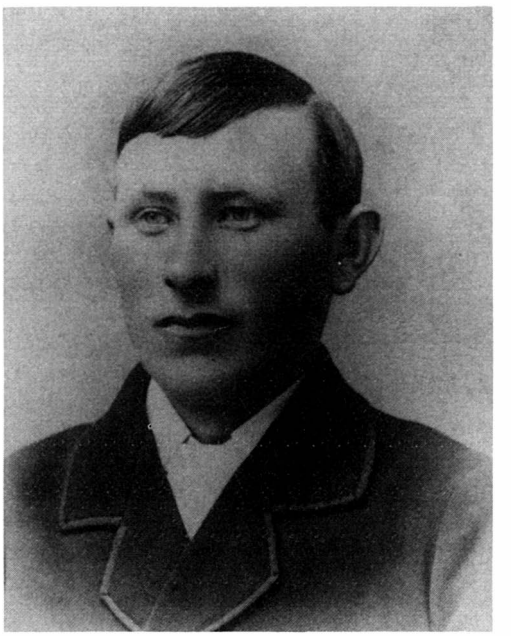

Olof Jönsson föddes i Hagstad 1863.
Föräldrar: Åbon Jöns Olsson och Anna Svensdotter.

Han var en av många ungdomar från Södra Rörum som gav sig iväg för att söka lyckan i det stora landet i väster. Han reste 1886 och breven hem visar att han är en utomordentlig berättare. Han var en glad och utåtriktad person som hann med att på fem år besöka 22 av Amerikas Förenta stater. Brevet från Idaho i september 1891 är det sista livstecknet från Olof. Troligen omkom han där och trots att föräldrarna genom konsulatet försökte få klarhet i vad som hänt honom fick man inget besked. Olofs äldre bror, Per Jönsson, reste också till Amerika, men kom lyckligt och väl hem och gifte sig med sin Kristina och blev lantbrukare i Wessmantorp.

Släktingar:
Astrid Andersson
Sigvard Andersson
John Eric Andersson

Järnvägsbygge

Liverpool den 13/4 1886

Älskade föräldrar och syskon.

Jag får nu med några rader låta eder veta hur resan haver gått hit. Den har gått ganska bra. Jag hafver varit litet sjuk, men nu är jag vid god hällsa och gott lynne, vi kom hit i går eftermiddag. Vi blevo väl mottagna vi fick här en präcklig måltid, där efter kaffe och vetebröd så möcket som vi ville förlära utav allt som man vill kalla för nummer ett, så att här kan man lefva. Här skola vi stanna till torsdagen kommer, här kan man beskåda mycket denna tiden. Vi tala om när jag var hemma att i England var väl vår men där är ej närmare med dess än i Sweden, här är mera snö än i edra trackter. Väl kan man få se gräs men det är ej längre än vanlitt gåsagräs, inga gröna skogar har vi sett under resan.

Jag undrar hur det är med bror Nils han var mycket sjuk när jag var inne och bad ajö med honom, men jag får hoppas att det är bättre med honom.

Min hälsning till broder Per att han ihog kommer vad vi talte under resan till Höör.

Jag får nu sluta med min järtliga hälsning till eder alla.

Tecknad af eder tillgifne Son Olof Jönsson

Douglas den 9 maj 1886

Älskade föräldrar.

Jag får med några rader låta eder veta att jag är med lifvet kommen till dett stora landet i västern. Jag kan även beratta eder att resan gick lustigt och väl. Jag skref till eder att vi skulle resa från Liverpool om torsdagen, men där blef icke plats på den båten, så fick vi vänta tills om Lördagen och då kom vi på Guion–Linjens ångare, vi var ett hundrafemtio emigranter som hade köpt biljätter på Vita Stjernlinjen som måste gå med den andra. Vad födan beträffar ombord så var den mycket dållig, så att man icke kunde äta den. Min matsäck stod gott ut så att jag hade tillräkligt vilket jag har att tacka eder för.
Vi kom hit den första maj och vi blev väl mottagna av John och Sven Pettersson. Och vi fick arbete straks här på en gammal järnväg som skall lagas, och vår månadslön är nitton dollar i månaden.
Jag såg en blick i Dalqvists brev som han sände hem att han tyckte att det var icke nog med den dag lönen. Han skref att han kunde tjänat lika många pänningar i Sweden som här vid detta arbetet, men jag vet icke vad han då skulle arbetat.
Här börjar vi icke arbetet för än klockan sju om morgnarna och slutar klockan sex om kvällarna. Det är mycket lindrigt arbete, så att om man icke arbetade mer

hoss en bonde i gamle landet för dagen så skulle man snart fått afsked.
Jag har icke ledts något efter Sweden sen jag reste. Jag tror nog att jag skall trifvas här i landet.
När ni får detta bref så beder jag eder att skrifva straks för så fort som jag hörer af ett annat arbete som jag kan förtjena flera penningar än här så reser jag straks.
Levin han var här hos oss idag, han talte om flere stora arbete, som snart skola taga sin början.
Jag töcker möcket bra om detta arbetet och även om folket, men kan jag få mera betalt någon annan städes så reser jag. Jag får nu sluta för denna gång med en järtlig hälsning till eder alla

Tecknad af eder son
Olof Jönsson

Varen goda och sänden broder Nils min adräss så fort som möjeligt. Jag glömde att senda honom den.

River Falls 3/10–1886

Älskade föräldrar.

Jag vill med några rader låta Eder veta att jag hafver rest från den platsen som jag varit på förut. Jag är nu i Södra delen av Wiskounsin på en plats som hetter River Falls.

Jag har varit med ånglröskan nu några dagar.

Jag kan hällsa från Nils Påls Nils i S. Rörum. Han har en stor farm här och har dett ganska bra. Här är en vacker trakt och många svenskar är bosatta, så jag blir troligtvis här vintern öfver.

Jag har erhållit bref från Broder Per och Broder Nils. Per frågte om här var några svenska kyrkor, dett är här många, men dett är icke här, som i Sverige. Där som är många Svänskar bosatta och di blir öfverens, så bygger de sig en kjyrka tager sig en Präst. Det får de själfva bekosta, den som då vill vara med i deras församling så får han betala till lön till prästen och den som inte vill så är han fri. Och för en arbetare som jag, så kan jag intet göra dett för jag vet intet hur länge jag stannar på en plats.

Dätt sista brefvet som jag skref till eder har jag icke fått något svar frå men kanske ni har skrifvit så att dett är på väga.

härifrån, och det dröjde icke länge förrän vi var på färden och natten den förflöt kvickt under alla trefliga lekar, som kunde påfinnas. Jag skall äfven tala om att jag har fått bref från Nils Persson från Funderset för några dagar sedan. Han arbetar på en farm i South Range, där jag arbetat i sommars. Han reste dit för att träffa mig, men när han kom dit var jag rester därifrån. Han tycker intet mycket bra om Amerika. Han har lidet av värk en tid säger han.

Och så äfven såg jag i ditt bref att Anders han skulle hafva lust att komma hit till våren, och dett skall jag säga att han skulle aldrig ångra för han skulle jöra dett gott här för sin framtid. Jag skulle betalat mycket om jag hade kommit hit vid den åldern, och jag skall sända honom biljätt om han vill resa, såvida dett icke är fader och moder emot. Säg mig dett i ditt bref, när du skrifver och skrif snarast så dett kan komma hit innan den förste mars.

Min hällsning till eder alla samt till alla släktingar och goda vänner.

Tecknad av din tillgifne broder
Olof Jönsson

River Falls den 4/1 – 1887

Goda Broder

Jag får nu efter ett längre dröjsmål skriva några rader till Dig och låta dig veta att jag bekom ditt brev som du sände i höstas, villket jag vill tacka dig för.
För dett andra vill jag önska dig och eder alla ett godt nyår, jag kan tala om att jag har haft en ganska treflig jul. Jag var hos Nils Nilsson nemligen Nils Påls Nils från Södra Rörum. Där var jag julafton och äfven juldagen. Vi hade mycket trefligt där var många svenskar församlade där.
Och sedan nyårsafton var jag bjuden till hans svåger, en som heter Mållberg. Han är från Mattere socken, dett är äfven beskedeligt folk.
När jag kommer dit är det alldeles som jag vore hemma. Då var jag där nyårsafton och äfven nyårsdag.
Bonden ville att jag skulle harrpat vete Nyårsdagen men detta motstridde jag. Jag ville hällre mista daglönen än arbeta den dagen.
Här hålles inga helgdagar heliga utaf de som infaller på någon av de sex arbetsdagarna i veckan.

Jag kan berätta att jag var på dans i Lördagskväll. Jag var borta hos Dahlqvist om kvällen och vi satt och läste i vår trefliga kurre då en släde stannade utanför byggningen, det var två pojkar och tre flickor som kom och skulle hämta oss till en dans som de hemma, tre mil

Jag skall skifva till Postmästaren i South Ramge att han sänder mig dem om de äro adresserade dit så skall jag nog få dem.

Ni kan hälsa Nils att jag skall skrifva till honom med dett första.

Ni får ursäkta mina slarviga och okonstlade handtryckningar för denna gång. Jag lofvar att dett skall bli bättre en annan gång.

Mina Jarteliga hälsningar till eder alla.
Min hälsning till alla släktingar och goda vänner.

Tecknad af Olof Jönsson

River Falls den 11/3 1887

Goda svåger och systor.

För det första vill jag tacka eder för det hjärkomna
brefvet som jag bekom en liten tid innan jul, i vilket jag
såg att ni alla voro vid god hällsa, och det samma kan
jag säga att jag är och har varit sedan jag kom hit till
detta landet. Jag har icke en gång varit något förkyll
onder hela vintern hur nosi den än har varit.
Det har varit en ovanlig, vinter för mig i hänseende till
den starka kylan som har varit rådande här.
Här kom en massa snö i medien av november och
den är qvar än och kjylan har varit så stark att
Termometeren har visat upp till femtio grader flerfaldiga
gånger onder vinteren att man här får förfrusna nästippar
och örensnibbar. Det hör icke till det ovanliga eller dett
sällsynta Men nu nog om det.
Jag kan berätta att jag skall blifva här i denna månaden
också, sedan skall jag ut att resa litet igän och söka
bättre lycka eller sämre.
Jag har nu arbetat här för denne Farmen i sex månader,
vilken tid har gått ganska fort. Men nu är lusten fallen
för mig att arbeta på jordbruk längre, och det kommer att
dröja innan jag får den igen. Här skall man jöra allting,
mjölka kor, elda i spisen om morgnarna och sedan om
dagen kjörra med mulåsnor vilka skärna och gå an varre
än Bilearns beryktade åsna på sin tid.
Sedan skall jag väl tala litet om de dåliga tiderna, som

alla gnyr för här, i synnerhet Farmaren. Han får sälja sin vete för femtio cent bassetten säger han och för fläsk kan han icke få mer än en dollar för lispound, och en utmärkt god ko, kan han icke får mer än omkring trettio dollar för.

Och allt är för här är för mycket af Herrens välsignelse. Här var väl en slags maskuiter som åto opp grödan på somliga platser i somras, men dett gör icke mycket på saken.

Och så har här äfven varit någon snusförnuftig man, som har låtit några tusen bassette säd i en sädesmagasin i Dulut gått opp i rök. Där var icke mindre än sjuhundra tusen basset vete och sedan säd av alla andra slag.

Jag får nu sluta min skrifvelse för denna gång med en kjär hälsning till eder alla, samt till föraldrar och syskon och släkt och goda vänner.

Högaktningsfullt Olof Jonsson

South Range den 13/4 1887

Älskade Föräldrar

Jag vill nu för dett första låta eder veta att jag har hälsa intill skrivande stund, och önskar eder äfven samma goda gåfva.
Sedan skall jag omtala att jag har lemnat River Falls och är nu i South Range, jag kan äfven säga att här är gott om arbete, både här och i Superior. I Superior skall de hafva sjuhundra man när det blir några dagar gångna vilka skall arbeta på plats, dett är på en sädesmagasin så kan ni väl länka att dett är icke en liten magasin när dett fodrar så många man till att taga emot säden och sedan lasta den.
Och sedan mycket annat arbete är här att få till ganska god betalning.
Sedan skall jag omnämna att jag sände litet pänningar i går, vilka jag tror att de skall väl bekommas af eder. Jag sände en växsel för två hundra och trättio kronor, och så dett som blir öfver de två hundra kronorna och räntan för dem, dettsjänker jag till mina bröder om de vill uppfylla min önskan som jag här bejär, och dett är att de ville sända mig sina porträller. Vi kan med vår vilja få se en bild af varandra, vi vet icke hur lyckans jul vill spela sin roll, kanske får vi alldrig se varandra i lifvet mera. Jag skall äfven sända mitt fotografi kort till eder, dett är ick vackert män dett är så att ni kan få se en bild af Olof en gång.

Sedan får jag bedja eder skrifva några rader till mig när ni får bekommit pänningarna, skrifven strakst till mig för om den väkselen går förlorad så kan jag få en annan om dett blir jordt inom tre månader.
Jag läste ett stycke i tidningen för en tid sedan i vilket jag såg omtalas att en från S.Rörums socken hade firat sitt bröllop på ett mindre glädjande sätt. Där stod att när vigselen skulle upplässas så kom det en annan flamma och ville förbjuda dett. Jag kan icke skrifva allt, jag hoppas ni kan säga mig hans namn, för dett stod icke i tidningen.
Sedan skall jag hälsa eder så godt från Nils Persson, han arbetar här på en sågmölla nu för tillfället.
Jag får nu sluta mitt bref för denna gången med en kjär hälsning till Eder Alla.

Tecknad af eder tillgifvne Son Olof Jonsson

New Whatcom 25/3 1891

Älskade broder

Jag skall med några rader låta dig veta att jag ännu lefver.
Jag vill tacka dig så mycket för det sista brevet som jag fick från dig sistliden sommar i hvilket jag fick höra många nyheter. Ursekta mitt långa dröjsmål med svaret.
Jag lemnade Idaho först i agusti månad och reste till Stillahavskusten, hvar jag har varit på många olika platser. Jag arbetade först i British Colombia på en järnväg, hvar jag och min kamrat hade en kontrakter vilken vi fick ferdig till Jul.
Sedan har jag varit runt städerna Whatcom och Fairheven hela tiden. Jag har varit i tjugotvå olika stater här i Amerika, men här är det finaste klimat som jag ännu har sett. Här har icke varit någon snö på hela vintern.
Och jag kan även säga dig att här är hvad man kan kalla urskogar.
Jag har sett ceder och fur som har mått i diameter 13 fot, det är ganska stora träd. De begagnar sig här mest av oxar i skogarna här. Man kan få se en man drifva 2 till 10 par på en gång, alla förutan töm.
Jag har skrifvit två bref till bror Per, men icke fått något svar på dem.
Han måste hafva flyttat från South Range.
Om du vet hansa adress så var god att låt mig veta den

Din tillgifne broder

Olof Jönsson

Saindt Point den 8/9 1891

Älskade broder

Jag vill för det första tacka dig för ditt bref, som jag bekom för ett par veckor sedan.
Och även är jag syster och svåger så mången tack skyldig för dett bref som de sende. Jag fick båda edra bref i Californien, hvar jag har varit hela sommaren.
Jag kom dit den åttonde maj till San Fransisco. Men det är dåliga tider där, så väl som i hela Vestern. Jag arbetade för farmare en tid för en Dollar per dag. Det var i skördetiden, hvilken började den tjugonde maj. Detta är ett fruktbart land. Det vexer alla slags frukter, äfven skördas det en del bomull i södra delen af Kalifornien.
Där fick man se en skördemaskin som endast tog huvuden av veten, och strået plöjer man ner på fältet.
Och äfven självmalande tröskmaskiner som tröskar upp till fyra tusen bassel per dag.
Äfven såg jag var guldgräfvarna i den gamla goda tiden gräfde sitt guld.
Jag reste hit för att taga mig en liten kontrakt på järnvägen som bygges här, men priserna äro för låga så att man kan inte förtjena något på dett. De betalar endast 11–12 sent jorden, hvilket de har betalt förr mellan 16 och 17 och i den gamla goda tiden 25 sents jorden.
Jag ämnar att arbeta här för en liten tid och sedan lemna Idaho och resa till Washington för vinteren här är möcket låga arbetspriser och har varit hela sommaren.

Syster bad jag skulle senda dem mitt fotografi-kort, men jag har inga kvar af dem. Minns jag rätt så sände jag dem ett för tre eller fyra år sedan.
Du får ursäkta min blystil, här är ett hundra man som arbetar här, men ingen har bläck och penna.
Jag skall skrifva utsnskriften när jag kommer till post-kontoret.
Säg fader och moder att de icke sörjer för mig. Jag önskar att jag slipper se gråa hår på deras huvuden för min skuld.
Jag fick bref från bror Per för en liten tid sedan. Jag må sluta för denna gången med kjära hälsningar till dig Och eder alla. Samt till släkt och goda venner.

Olof Jönsson
Din broder
Skrif tillbaka så fort som möjligt

Min adress är
Ole Johnson
Svea hotell
Spokane Falls
Wash.

Född i Amerika

Albert Swanson

Fritz Olsson

Albert Fritz Theodor Olsson föddes i Princeton, Illinois, 1873. Föräldrarna hade invandrat 1871 och gift sig i Amerika. Modern, Else Månsdotter från Östenstorp, dog i barnsäng när hon födde sin andre son 1876. Sonen, Oskar, dog efter 17 dagar. Fadern, Ola Svensson, återvände till Sverige och Södra Rörum med sonen Fritz och de bosatte sig på Södra Rörum nr 10.

Amerika lockade och i mars 1892 reste Fritz tillbaka till Princeton. Han återvände till Södra Rörum i maj 1895 för att ta över Bertilstorp som han brukade i drygt ett år. I juli 1896 och i mars 1897 höll han auktion och sålde såväl löst som fast. Därefter reste han på nytt till Amerika. Kvar i Södra Rörum stannade hans f d trolovade och sambo Elise med vilken han hade en son. Trolovningen hävdes av Domkapitlet den 22 januari 1896.

I Amerika bytte han ut Fritz mot Albert och Olsson mot Swanson och fick anställning i Amerikanska Flottan. Han var sedan födseln amerikansk medborgare. Han tjänstgjorde på slagskeppet USS Kearsarge som Chief Petty Officer, en befälsgrad som motsvaras av vår sergeant. Yrkesgrenen var shipfitter/metalsmith, svensk motsvarighet är skepps-hantverkare. Han stannade i flottan under många år och var bland annat med i kriget mellan Amerika och Spanien. USS Keasarge var ordentligt i elden i slaget i Manilaviken. Efter kriget avpatrullerade hon världshaven. Fritz Albert fick verkligen se sig om i världen.

1915 återfinns Fritz Albert Swanson som välbeställd postmästare i Richmonwille, New York.

Fritz skrev ganska flitigt under de första åren och då mest till sin vän och förtrogne, Johannes Ekman. Han ägde fortfarande en liten fastighet i Södra Rörum och breven gällde mest förfarandet med denna. Vi har valt ett brev från 1906.

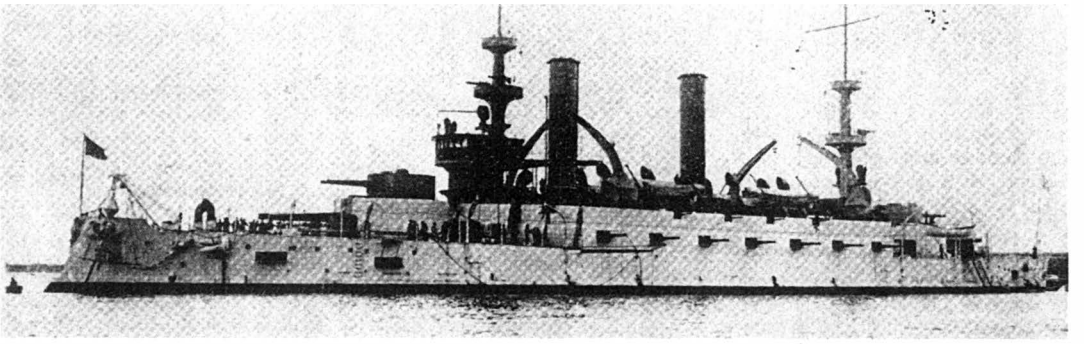

United States Ship Kearsarge

U.S.S. Kearsarge of Cape Cruz, Cuba Feb. 5 - 1906

Dear Sir
Det är nu lång tid sen jag har hört ifrån eder, så jag vill nu fatta pennan i hand och skriva några rader till eder.

Hur kan allting gå der hemma nu förtiden i gamla Rörum? Har Swante tagit emot No 10 ännu och hur redar han sig? Jag har också hört att han är gift. Är det så? Jag hade et brev ifrån Otto, och han sade att han skulle gifta sig och taga emot No 10. Jag har ej hört ifrån Faster hellre på sex månaders tid. Bor hon på samma plats ännu eller har hon flyttat till någon annan plats?

Jag tänkte att vi skulle komma att gå till Swerge i sommars, men efter som jag nu har hört, så kommer we ej att gå i år. Jag tänkte att överaska eder och komma till eder förutan att ni visste något om det, men mina förhoppningar är gångna nu.

We äro nu för tillfället i Cuba för targetpractic, och kanonerna juder varje dag. Men det är så rasande varmt här nere, så man svettas så rasande möcke. Jag tänker att we kommer att lemna här för America i slutet på denna månad, och det blir treveligt att komma tillbaka och se gamla bekanta igen. Jag her ej hört ifrån mina Farbröder på länge men det är mitt fel för jag har ej skrivit på länge.

En ting vill jag fråga eder: Har ni sett min pojke på senare tiden och hur ser han ut? Säg mig i nästa brev.

Angående huset så gör vad som är rätt för mig, så när jag kommer hem skall du ej hava gjort det för intet. Om ni ser Alma så säg henne att jag önskar henne all lycka och framgång här i livet. Her vill jag sluta för denna gång med en kär hälsning till eder från mig.

Your
A.F. Swanson
U.S.S. Kearsarge, U.S.A.

Fritz släktingar i Sverige:
Lennart Åkesson, Mannarp
Gilbert Svensson, Södra Rörum
Karin Fränckel, Södra Rörum
Brita Ohlsson, Hörby
Ellen Fransson, Hörby

Lars Ols Pågar

Från det gamla och fattiga hemmet i Ekastorp reste de tre bröderna Ola, August och Per till Amerika för att försöka skapa sig en bättre tillvaro. Den fjärde brodern, Nils, for till England och systrarna Ida och Alma till Stockholm. Framför huset står föräldrarna, träskomakaren Lars Olsson och Hanna samt systrarna Ida och Alma.

Ola Larsson

Ola föddes 1868 som äldste son till träskomakare Lars Olsson och hans hustru Hanna i Ekastorp. När Ola var 17 år gammal hämtades han av sin farbror, Sven Jönsson, som allmänt kallades Amerikanaren. Han var amerikansk medborgare och betalade biljetten för Ola till Aledo, Illinois. I sällskap hade de Maria Olsson, 19 år, från Häglinge. De reste den 3 mars 1885 med Öresundsångaren för vidare befordran med Gurionlinjen.

Ola blev farmare i Iowa och skapade sig en god tillvaro i Amerika. Vi har inte uppgift om någon fru, men vi vet att han fick en son, Glenn.

Glenn och Florence Larson har fyra barn:
- Harriet gift med Wilford Kriseman
- Lee gift med Ila
- Harry gift med Beatrix
- Peggy

Olof dog i mars 1941.

August Larsson

August, född den 5 januari 1871, reste till Amerika 1887 efter en dispyt med fadern Lars Olsson. Han hörde aldrig mer av sig till fadern, men skrev till mor Hanna. August hade brodern Ola i Amerika och det gjorde allting lättare för honom.

August blev farmare i Little York, cirka 6 svenska mil söder om Roch Island i västra Illinois. Han gifte sig med en flicka från Blekinge och de fick tre barn, Helen, Leslie och Vernon. Yngste sonen, Vernon, övertog farmen och överlät den så småningom till sin son, Philip. Vernon hälsade på i Södra Rörum 1972.

Ella och August

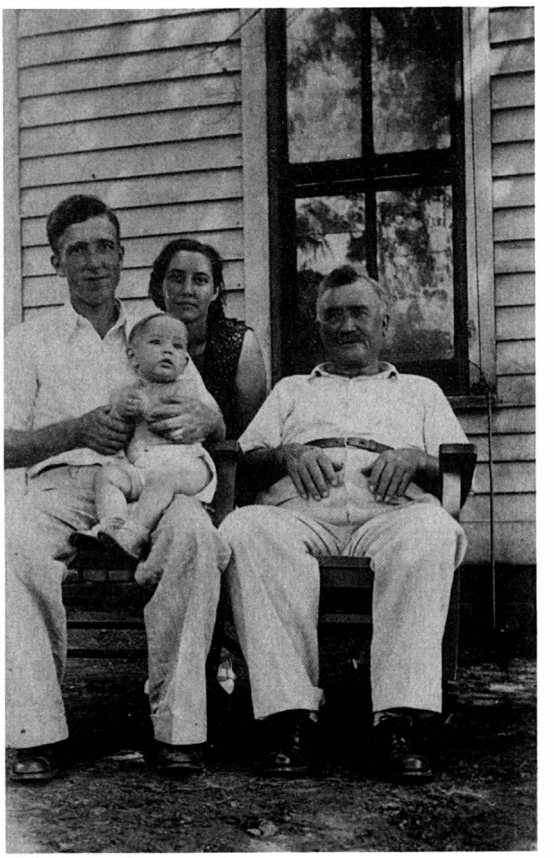

Gus med sonen Vernon, sonsonen Philip och svärdottern Dixie.

August och Ella Larsons ättlingar i USA

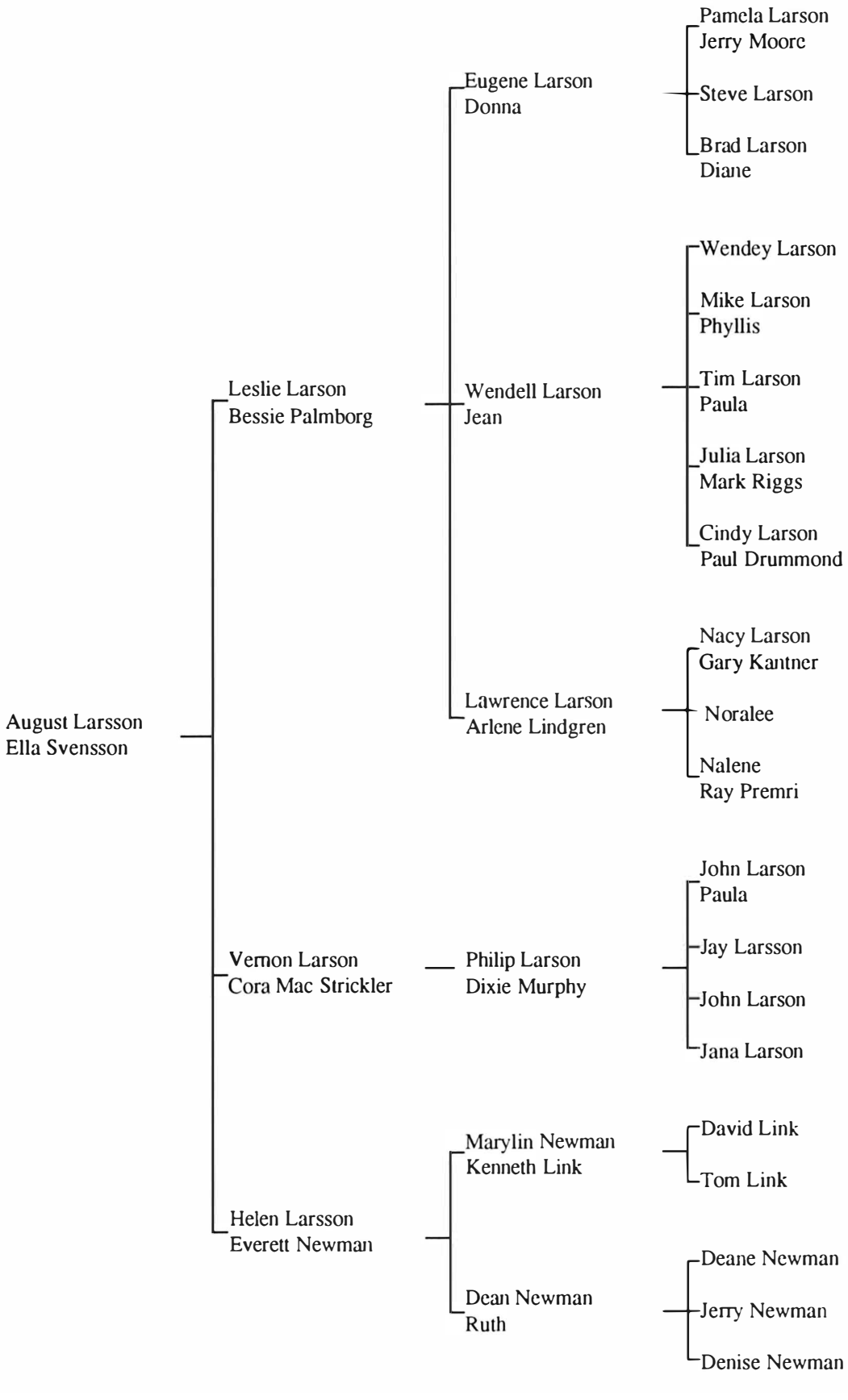

Little York 11 november 1986

Kära vänner

Mitt namn är Phil Larson, min far är Vernon. Han är den som ni skrev till. Det är också han som var i Sverige 1972.

Jag är gift med Dixie. Vi träffades första gången i gymnaiset. Vi har varit gifta i 31 år och har 4 barn, John 30 år, Jay 26 år, Jana 25 år, Josh 14 år. John skildes för två år sedan. Han har 3 barn.

Jag har varit farmare i hela mitt liv. Faktum är att Dixie och jag har bott inom en mils omkrets hela vårt gifta liv. Jag är enda barnet så jag har varken bröder eller systrar. När jag var barn fick mina kusiner vara bröder. Min far hade en bror och en syster. Båda är döda. De hade barn och två av dem var i min ålder.

I somras hade vi besök av en familj från Sverige. Han hette Sven Otto Johansson och han bor i Lund. Han höll på med att göra ett familjeträd. Jag tror att hans farfar var min farfars kusin. Vi försökte göra en lista på August Larssons anförvanter. Vilket jobb! Jag är glad för att Du skrev till min far. Jag är mycket intresserad av Sverige och skulle väldigt gärna vilja åka dit men tyvärr är det för dyrt för mig. Antagligen blir det aldrig av.

Som jag berättade är min yngste son 14 år. Jag har försökt få honom att kskriva till Jenny men har inte lyckats.

Kylan har kommit tidigt i år. Det är 20 F (-7 grader C) kl 8 på morgonen. I morgon kan det bli bortåt 0 (-18 C). Det är omkring 28 grader (10 C) kallare än normalt. Vi har haft en mycket våt höst. Ett helt års regn under de senaste tre månaderna. Skörden var försenad åtminstone 3 veckor. Vi har skördat all gröda men kvaliteten är den sämsta under min tid som farmare.

Jag slutar nu med hjärtliga hälsningar

Phil Larson

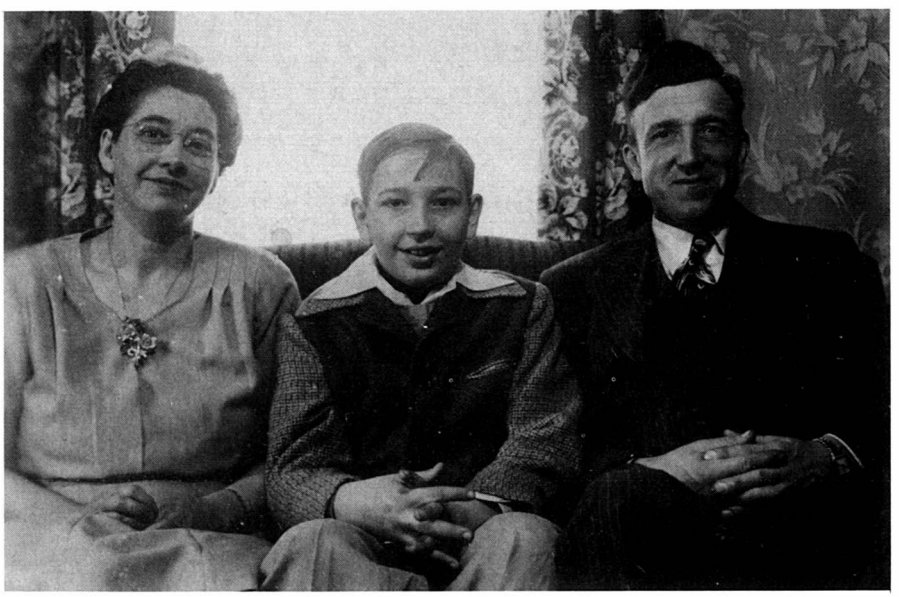

Phil Larson med föräldrar

Little York 2 december 1987

Kära Maj med familj

Jag är glad för svaret på mitt senaste brev. Jag är mycket intresserad av att höra ifrån Sverige. Beträffande Dina frågor: Vernon, min far, är i god form, till och med mycket god. Han opererades i januari och fick en knäled utbytt. Han går omkring med sin rollator. Han kan fortfarande läsa och förstå en del svenska men inte allting. Vi bor i Illinois, Amerikas "brödkorg", ungefär 28 svenska mil från Chicago. Om Du har en USA-karta så leta reda på Rock Island. Vi bor cirka 40 miles söder om Rock Island. (Vår läroplan omfattade inte det metriska systemet när jag gick i skolan så det är lite svårt att convertera engelska måttsystemet till det metriska. Kanske lite förvirrat men så är det.) Min far Vernon var yngst av tre barn. Hans syster Helen hade tre barn, Marilyn som bor i Arizona, Dean som bodde i Iowa och var frisör. Han avled för ca 5 år sedan. Lowella dog när hon var bara 15 år gammal 1949. Helen gick bort samtidigt som Dean.

Leslie hade också tre barn, Laurence bor i en förstad till Chicago, Wendell bor i Monmouth cirka 12 kilometer härifrån. Där bor också Eugene, "Gene", som är ett år och en månad äldre än jag. Under uppväxttiden var vi mera som bröder än som kusiner. Javisst, Farbro "Less" dog under det sista året (Leslie). Farbror Per bodde cirka 3 svenska mil från oss. Han fick en son, Henry, som bor i Miami, Florida. Henry har två barn, Jane och Max, båda bosatta i Miami. Ola bodde i Iowa. Han var så långt borta att vi sällan träffade honom. Han fick fyra barn men jag vet tyvärr inte mycket om dem.

Josh fick ett brev från Jenny. Jag försökte få honom att skriva till henne. Han går i 9:e klass och han tycker att han är för upptagen. Men jag försöker trycka på. Jag skulle tycka det vore roligt att komma till Sverige och se det huset som August, Ola och Per var födda i. Jag är bonde och pengarna räcker för dagen inte till för en sådan resa. Men, jag kan ju alltid drömma om att få komma dit.

Vi har haft en rekordvarm vinter. Vi har inte haft någon snö att tala om. Vi är nu färdiga för vårsådden. det är nedslående, men det är bara att köra vidare. Att vara lantbrukare i USA är inte speciellt lönsamt för närvarande.

Tråkigt att höra att Ragnar blivit handikappad. Han gjorde att min far kände sig välkommen när han var i Sverige. Alla Ni fick honom att känna sig välkommen men speciellt Ragnar gjorde ett gott intryck på honom. Jag tror att jag syftar på rätt person, för var det inte Ragnar som jobbade för International Harvester eller minns jag fel? Ragnar tog min far med till kusten när han var i Sverige och det uppskattade han. Jag hade önskat att jag kunde skicka med ett familjefoto, men våra äldre barn är så utspridda i världen att jag för närvarande inte kan samla dem till ett familjeporträtt.

Vår äldste son har varit gift och är skild, han har tre barn. De är här varje weekend. Vår son nr 2, är i Armén och är stationerad i Korea. Vår dotter bor nästan 300 miles (50 svenska mil) härifrån. Hon är gift men har inga barn ännu. Och så, förstås, vår yngste, som fortfarande bor hemma.

Hur gammal är Din mor? Min far frågade mig men jag har givetvis ingen aning. Nu tror jag att jag har skrivit färdigt för denna gången. Var vänlig och hälsa Din familj ifrån min.

Hjärtliga hälsningar

Phil Larson

Fotnot:
Philip Larson är sonson till August Larsson och farmare i tredje generationen

Per Larsson

Per föddes den 3 januari 1884 i Ekastorp. Han emigrerade 1902. I Amerika gifte han sig med Josephine "Josie" Arol.

1941 bor familjen på en farm i Saint Augustine, Illinois, ett par mil söder om Galesburg. Det är ett imponerande ställe. 130 tunnland majs, 40 tunnland vete, 58 tunnland havre och 60 tunnland sojabönor. Deras son, Henry, har flyttat till Miami i Florida där han är båtbyggare. Han har två barn, Max och Jane.

I juni 1941 skriver Per hem till mor Hanna och syskonen och berättar bl a om brodern Augusts död i maj. Storebror Ola avled i mars samma år.

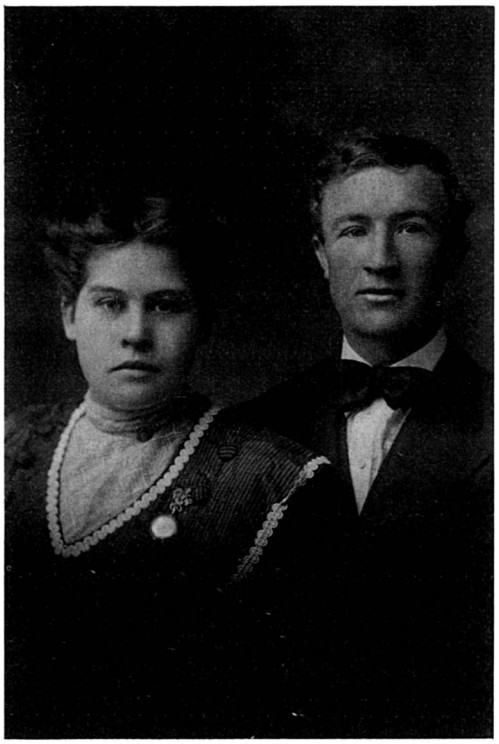

Perry och Josie

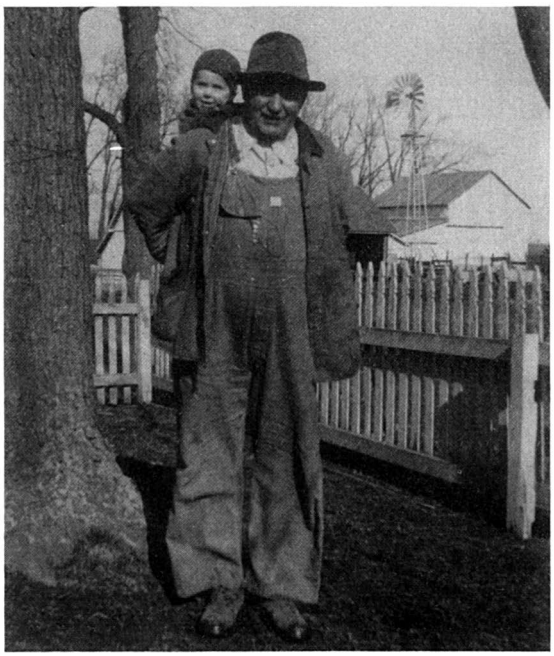

Per med dottern Jane

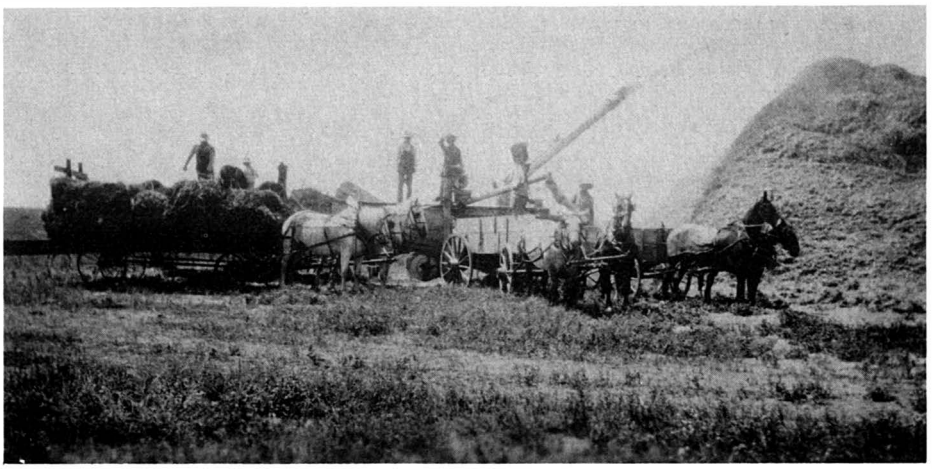

Tröskdag

St Augustin June 7, 1941

Dyra Moder o Syskon

Hur står det till med eder? Hoppas ni har alla hälsan.
Vi är alla hälsosamma.
Men jag har mer sorg o skrifa om. Gust han dog
Maj den 14. Han begrafdes den 16 Maj. Jag sänder en
bit af tidningen om begrafningen som Nels kan läsa för er.
Han hade en operasjon. Tarmarna hade vext
tillsammans. Han kom genom det men hans njurar
stannade så förgiftade det honom. Så gick det till
hjärtat. Han var i lassarettet för 3 veckor.
Ja, så går det.
Har ni fått mitt bref om Olof ? Han dog i Mars.
Vi har fått mycke regn här i vår. Det regnar här idag.
I fjor var det så torrt så vi behöver regnet. Grödan den
ser bra ut.
Jag har 130 acker af Corn, 40 ac af vete, 60 ac af
hafre, 58 ac soyabönor, 120 smågrisar.
Kan hälsa så gott från Hilda Nils. Men Mery Bloom,
hon ligger der som alltid.
Henry o hans familj de är alla krya.
Hoppas detta finner er i god hälsa.

Eder son Perry

1 acker är ca. 4.046 kvadratmeter.

Sissa Per Anders

Sissa Per Anders föddes i Ekastorp den 30 januari 1831. Hon emigrerade i mogen ålder år 1890 tillsammans med maken, Per Andersson född 1836, och systern Else Nilsdotter, född 1846. De bodde i Hagstad på nr 2. Else var baptist och prästen anmärkte på att hon inte "*gick i kyrkan eller utnyttjade nådemedlen*".

Släktingar:
Göte Svensson, Ekastorp
Maj Andersson, Ekastorp

Sissa Per Anders 91 år.

Else Nilsdotter, Hagstad nr 2

Miss Hollywood

Anna Olsson föddes den 8 oktober 1883 i Södra Rörum. Hon slutade skolan 1897 med ett utomordentligt betyg; fem stora A:n och resten små! Anna emigrerade i oktober 1900 till Danmark och hade tjänst som jungfru i Köpenhamn till augusti 1902 då hon återvände till barndomshemmet i Södra Rörum. Året därpå i november flyttade hon, tillsammans med brodern Johan, till Kristianstad där hon tog anställning som husa i en högreståndsfamilj.

Anna hade vidare vyer. Hon bestämde sig för att åka till "pigornas förlovade land", Amerika, där arbetsförhållandena för tjänstefolk var helt annorlunda än i Sverige. Hennes nya hemstad blev Chicago. 1923 var hon bosatt på 1200 lake Shore Drive, under 30-talet på 3633 Paulina Street och under andra världskriget på 854 Buckingham Place. Hon blev amerikansk medborgare i oktober 1923.

1927 reste Anna på nytt över Atlanten och stannade i Södra Rörum drygt ett år. Med sig på återresan till Amerika hade hon sin 20-åriga brorsdotter Olga. Anna upplevde krigsåren med ransoneringskort och allt. (Inte visste vi att Amerika hade ransonering?).

Efter krigets slut, i september 1946, återvände hon till Södra Rörum och började hjälpa till på Kalias Café. Hon beviljades uppehållstillstånd av Utlänningskommissionen för ett halvår i taget, men sökte och fick svenskt medborgarskap. Lite språkproblem hade hon i början. Det råkade bli ett och annat engelskt ord ibland, vilket inte var så märkligt efter nästan 40 år i Amerika. Vi skolbarn upplevde naturligtvis detta som exotiskt: "*Well, de är också goda*" t ex. Anna döptes av sin kanske viktigaste kundkategori, skolbarnen, till Miss Hollywood som av omgivningen helt säkert uppfattades som ett positivt smeknamn.

Släkt:
Lennart Olsson, Hörby
Viking Olsson, Söra Rörum

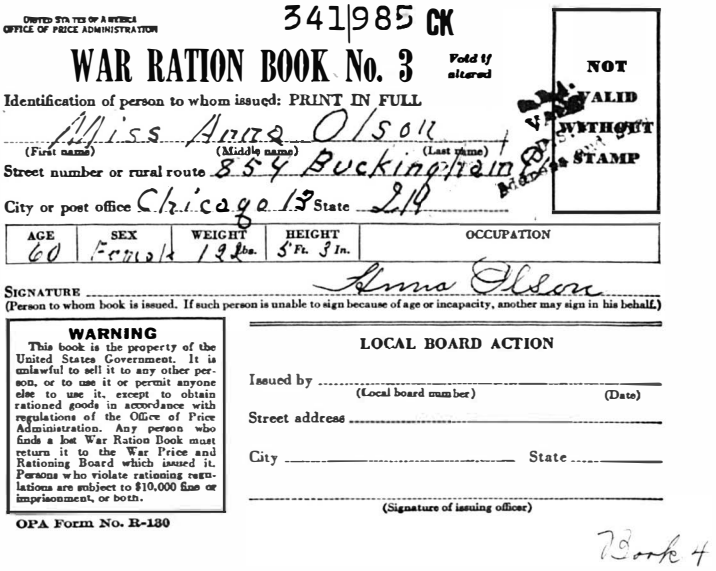

UNITED STATES OF AMERICA
OFFICE OF PRICE ADMINISTRATION

341 985 CK

WAR RATION BOOK No. 3

Void if altered

NOT VALID WITHOUT STAMP

Identification of person to whom issued: PRINT IN FULL

Miss Anna Olson
(First name) (Middle name) (Last name)

Street number or rural route 854 Buckingham Pl.

City or post office Chicago 13 State Ill.

AGE	SEX	WEIGHT	HEIGHT	OCCUPATION
60	Female	192 lbs.	5 Ft. 3 In.	

SIGNATURE Anna Olson
(Person to whom book is issued. If such person is unable to sign because of age or incapacity, another may sign in his behalf.)

WARNING

This book is the property of the United States Government. It is unlawful to sell it to any other person, or to use it or permit anyone else to use it, except to obtain rationed goods in accordance with regulations of the Office of Price Administration. Any person who finds a lost War Ration Book must return it to the War Price and Rationing Board which issued it. Persons who violate rationing regulations are subject to $10,000 fine or imprisonment, or both.

OPA Form No. R-130

LOCAL BOARD ACTION

Issued by _____
(Local board number) (Date)

Street address _____

City _____ State _____

_____
(Signature of issuing officer)

Book 4

Ransoneringskort.

No. 1922063

To be given to the person Naturalized.

THE UNITED STATES OF AMERICA

CERTIFICATE OF NATURALIZATION

Petition, Volume 140, Number 13891

Description of holder: Age, 39 years; height, 5 feet, 4 inches; color, White; complexion, Fair; color of eyes, Blue; color of hair, Blond; visible distinguishing marks, none

~~Name, age and place of residence of wife~~ -

(Strike through words referring to wife if husband was naturalized AFTER September 22, 1922.)

Names, ages and places of residence, of minor children none

(Strike through words referring to children if holder of this certificate is a married woman.)

ORIGINAL

UNITED STATES OF AMERICA

NORTHERN DISTRICT OF ILLINOIS } S.S.

Anna Olson

(Signature of holder.)

Be it remembered, that ANNA OLSON

then residing at number 1200 Lake Shore Drive, Street,

City, Town of Chicago, ~~State, Territory, District~~ of Illinois, who previous to her naturalization was a citizen subject of Sweden, having applied to be admitted a citizen of the United States of America pursuant to law, and at a Regular term of the District Court of the United States, held at Chicago, on the 6th day of October, in the year of our Lord nineteen hundred and twenty-three, the court having found that the petitioner had resided continuously within the United States for at least five years, and in this ~~State, Territory, District~~ for at least one year immediately preceding the date of the filing of his her petition, and that said petitioner intends to reside permanently in the United States, had in all respects complied with the law in relation thereto, and that he was entitled to be so admitted, it was thereupon ordered by the said court that he be admitted as a citizen of the United States of America.

In testimony whereof the seal of said court is hereunto affixed, on the 6th day of October, in the year of our Lord nineteen hundred and twenty-three, and of our Independence the one hundred and forty-eighth.

John C. Lauer

Clerk, District Court of the United States, Northern District of Illinois.

(Official character of attestor.)

NOTE: Under act of September 22, 1922, husband's naturalization does not make wife a citizen.

DEPARTMENT OF LABOR

Amerikansk medborgare: Anna Olsson.

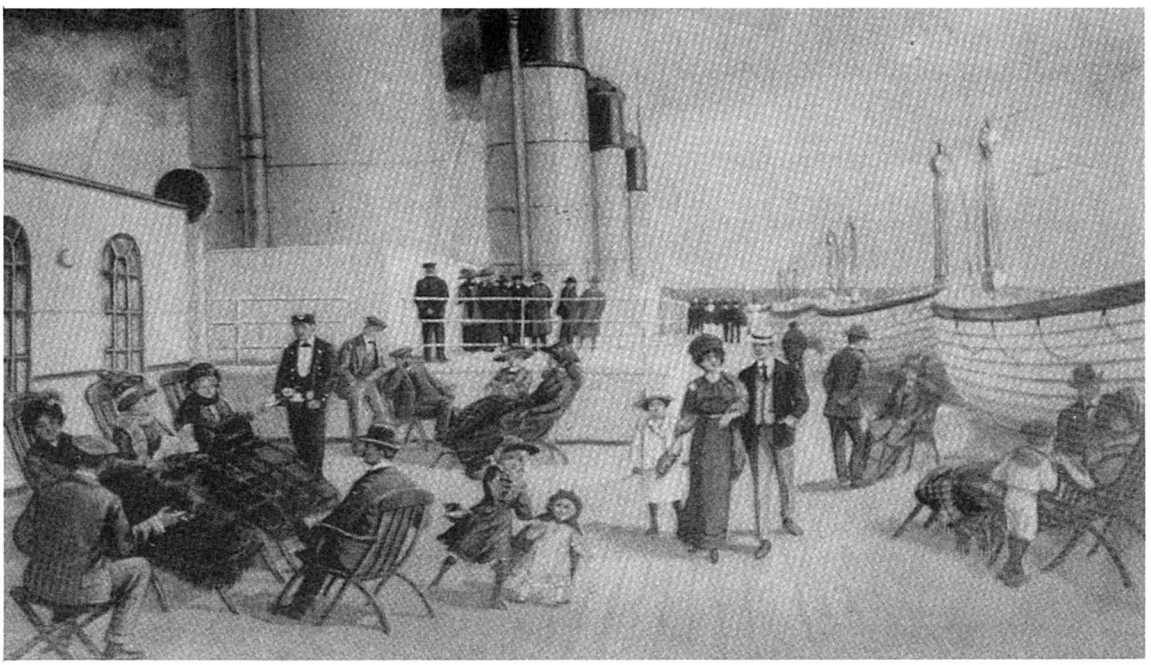

Promenaddäck på Titanic.

Julhälsning från Ohio

Greenwich den 20/12 1909.

Kära syster Tina.

Jag vill nu, kära du, alldra först bedja om förlåtelse för mitt långa dröjsmål med att svara på ditt brev. Men jag har alltid mycke att sköta och än så är jag nog lite trög till att skrifva. Vill nu omtala att vi är alla friska och har vi en mycke vacker vinter men fortfarande utan snö eller rengn. De är mycke svårt för många som inte har vatten utan får köra och hemta det ur sjöarna för det har varidt mycke torrt i somras också.

Jag kan hälsa från faster Bengta. Jag har haft bref och postkort från henne flera gånger efter di kom från Sverige. Och hon sände mig en bit tyg af en blå klädning som hon skref att mor väft för dig. Det var vackert. Jag tycker sjelf om blått. Och tänk att mor kan väfva ännu. Jag tycker det skulle vara bra hårdt arbete för henne.

Ja, nu stundar snart julen. Ack om jag kunde få fira den hemma hoss eder. Men det stora hafvet ligger emellan. Men tankarna flyga ändå ofta till eder and det kära Hemlandet. Man vet inte af mycke julfirande här. Di har ju nog sin julgran an julklappar men många arbeta Juldagen som på en söckendag. Der är inte julstämning som der hemma.

Vi väntar Herman än Emma och Oscar hem till julafton. Så stannar di väl hemma ett par dagar. Di har inga kräatur o passa utan bara några höns och de reder sig nog ensamma.

Jag sände hem ett par dollar i julpeng till Far och Mor. Hoppas di bekommer dem, det var en postanvisning. Och di skall ha 7 kronor än 43 öre för den. Troligtvis kan di erhålla pengarna på postkontoret. Hoppas i vill låta mig veta om di kom fram annars skall jag anmäla det på postverket så får di betala beloppet.

Ja, jag hoppas i är alla friska och krya så går de om än det ser mörkt ut. Jag är rent ensammen nu. Alla barnen, fyra af dem går till skolan, och gubben min är uppe i skogen och hugger ner träd vi skall ha till timber. Vi skall bygga en ny lolänga till framtiden. Och de tar mycket tid än arbete. Och få ner timbret, de är rätt högt på berget och nästan omöjligt att få hästar upp der men det går ju. Än de är godt o slippa att köpa timret för de är mycke dyrt.

Ja, jag kan nog tro att du nu i dagarna har mycke brådt. Jag har tvättat i dag. Men det gör vi ju hvarje måndag så det är ju inte något. Vi togo vårt kort i somras men di blefvo inte bra. Jag är riktikt ledsen men vi skall ta på nytt så fort vi kan.

Jag sänder dig en liten krage. De är så litet men det är ju ändå från Amerika. Ja lef väl än skrif snart.

Ja, Kära syster, jag vill nu önska dig en glad Jul och Ett godt Nytt år. Och skrif nu snart.

Många hjertliga helsningar från oss alla, men först och sist varder du hälsad af din syster

Cecilia

Brev Julen 1909 från Cecilia till systern Martina, döttrar till Johannes Olsson-Ekman i Södra Rörum.

Anders Johansson

Anders Johansson föddes i Ekastorp den 8 juli 1866. Föräldrar: Johan Jakobsson och Elna Nilsdotter.

Han reste till Amerika 1887 utan att ta ut flyttattest. Efter några år i Chicagotrakten köpte han en egen farm i Mediapolis, Iowa, nära Missisippi och gränsen mot Illinois.

Han gifte sig med Harthy som var lärarinna i byn. De hade inga egna barn, men en brorson till Harthy bodde hos dem. Anders avled 1929, 63 år gammal.

Harthy skötte gården med hjälp av brorsonen till 1938 då han avled. I fem år kämpade hon själv med farmen innan hon sålde den och flyttade till Burlington.

Släktingar i Sverige:
Ivar Johansson, Ekastorp
Ester Andersson, Gunnarp

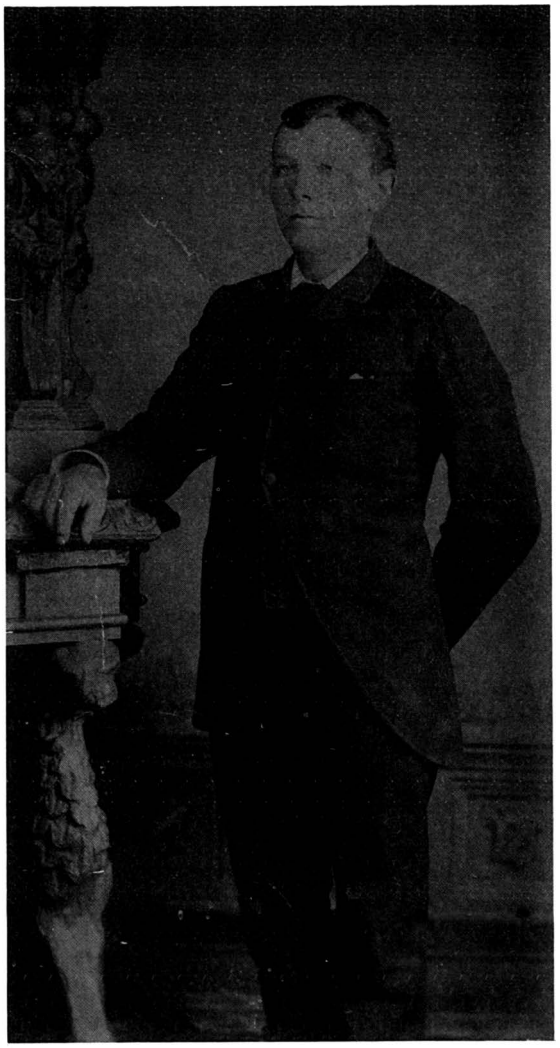

Andy Johnsson

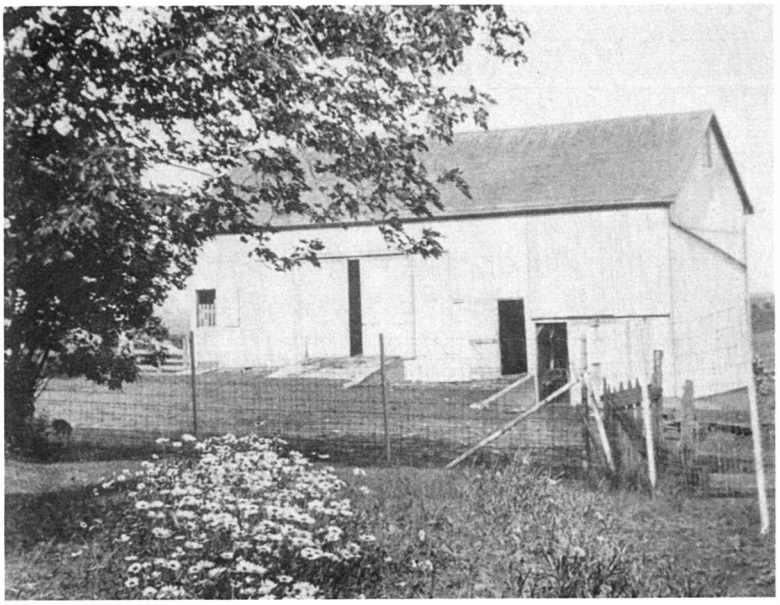

Farmen i Iowa

Laxmans på Ryttartorpet

Finsnickaren Nils Laxman (1826-1896) och hans hustru Kjerstina Andersdotter (1815-1912) från Trulstorp vigdes i Södra Rörums kyrka 1851.

Barn:
- Anders född 1852
- Elna född 1855
- Else född 1857
- Jakob född 1859
- Carl född 1860

Anders startade möbelsnickeri i Trulstorp på arrenderad mark tillhörig Trulstorpsgården. Han hade som mest nio hyvelbänkar besatta och arbetskraften bestod av anställda och syskon. 1880 reste han till Amerika, men återvände hem inom ett år. På nyåret 1881 drabbades han av nervfeber och avled i mars.

Jakob, möbelsnickare även han, emigrerade till Amerika sommaren 1880 med hustrun Maria och barnen. De bosatte sig i Boulder. Familjen råkade i ekonomiska svårigheter och Jakob försvann till okänd ort.

Carl var specialist på att svarva spinnrockar och jobbade i snickeriet till 1882 då han reste till Amerika. Han bosatte sig i Topeka, Kansas, och gifte sig med Christine. De fick sonen Earl. Carl Laxman avled i början av 1900-talet och därmed upphörde kontakten med familjen.

Else, yngsta dottern, var från 1879 piga hos Bokanders i prästgården där hon avled i januari 1882.

Elna var kalaskokerska och sömmerska. Hon gifte sig med möbelsnickaren och målaren Jens Andersson från Danmark. De var det första brudparet som vigdes i Södra Rörums nya kyrka, pingsten 1887. De bosatte sig på Ryttartorpet.

Elnas barn:
- Annette
- Ellen
- Karl
- Berta
- Wilhelm

Elnas barnbarn bosatta i Sverige:
Gösta Karlsson, Funderset
Lillemor Andersson, Trulstorp
Kjell Andersson, Tjörnarp
Elizabeth Fröjd Persson, Södra Rörum

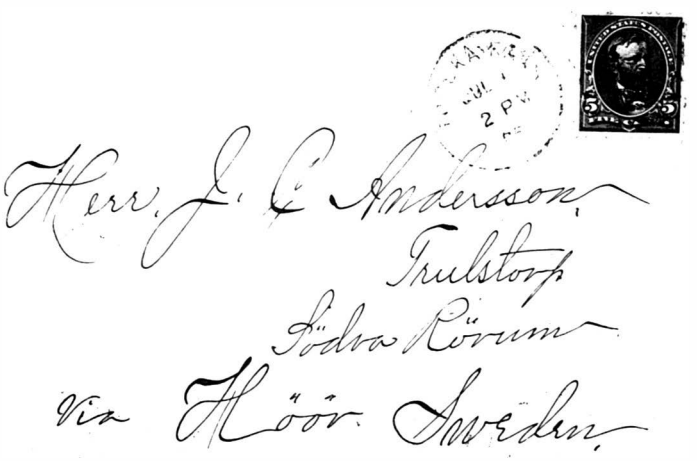

Kuvert till brev från Carl Laxman

Topekas, Kansas Jan= 20: 1897

Min kära Moder må väl

Jag måste taga i med alvar och skrifva några ord till er och tala om att vi lefver och har någorlunda hälsan vid skrifvande stund. Och vi har ingen orsak att klaga särskilt öfver någonting. Jag har stadigt arbete. Gud vare tack ifrån honom har vi allt. Ni fick Anderssons bref i dag, som var skrifvit den 27/12 1896, och nu måste jag skrifva strax for att icke försumma det. Jag är glad öfver att ni är friska och att ni har fått det ställt så att ni fö bo i lungn. Jackob har vi ej fått höra något ifrån sedan Gud vet om han lefver eller är död, hans familj bor i Boulder, men de har ej hört från honom och har ej den ringaste aning om åt hvilket håll han for. Men jag tror att hon var skulden till att han lemnade , hon tröttade ut honom hon är sådan så hon tiger ej om man vill trampa på nacken på henne och för öfvrigt voro de förstår jag uti terneligen så tarfliga omständigheter. Men han hade köpt ett hus på mycket goda vilkor och jag trodde att de redade sig bra till sedan han hade rest så hörde vi att var nott och nett det gick ihop för dem, för en vecka sedan fick vi spörja till Chrestian Andersson eller morbror i Scandia han är frisk och kry som vanligt. Morbror Anders har jag ej hört ifrån på många år.
Jag önskar att dessa rader måtte få träffa eder friska till både kropp och själ och uti vår Herres Jesu Kristi frid.
En kär hälsning till er ifrån oss alla. Till sist äro ni

hälsad min kära moder utaf er son. Jag väntar nu icke att kunna blifva istånd att få träffa er här nere. Men jag är dock glad att jag vet för wisst att vi skola mötas der synden ej mer skall trycka. Både min hustru och jag äro glada och lyckliga i Jesus wår Frälsare och vi önska så ennerligt att vi måtte kunna få våra barn med och vad tiden den går forl. Den dyra tiden— må Gud Welsigna er

Nu får jag sluta för dena gång
Tecknar eder son Carl

Adress. C. N. Laxman
400 Buchman str.
Topeka
Kansas
U.S. North America

Ryttartorpet Trulstorp före 1920

Det kom ett brev .....

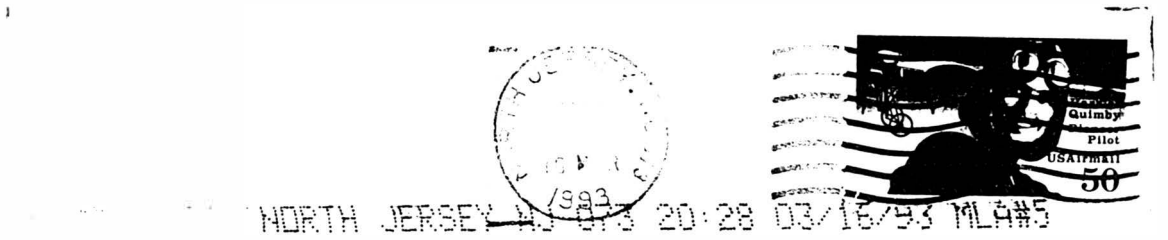

Librarian
Town Library of Södra Rörum
Södra Rörum (between Höör and Hörby)
Frosta Harad, Malmohus, SWEDEN

Detta är början på ett brev som kom i slutet av mars:

New York, March 15, 1993

Dear Sir/Madam

On Sunday and Monday, August 1 and 2, 1993 I hope to visit your town to learn of the area where my Swedish ancestors originated.

Del av innehållet i översättning:

- Söndag-måndag den 1 och 2 augusti kommer jag att besöka Södra Rörum, socknen där mina förfäder är födda och uppväxta. Min fars morfar reste till Amerika 1869 och bosatte sig i Minnesota. Han hette Nils Svensson, född i Funderset 1839. Föräldrarna var Sven Nilsson och Anna Pehrsdotter, som emigrerade 1876. Före emigrationen hade Nils tjänst på Ekeröd 1, Mannarp 1 och 3 m fl ställen.

- Jag hoppas få tillfälle att övervara gudstjänsten i Södra Rörums kyrka. Framför det altaret är mina förfäder döpta och gifta.

- Kan Ni berätta något om Södra Rörum, Qvesarum, Häglinge, Vessmantorp, Bosarp, Mannarp, Ekeröd. Samtliga är platser där mina förfäder bott. Finns det kyrka i Qvesarum?

- Min syster, Dr Mary Rhodes, från Cornell Universitetet planerar att besöka midsommarfestligheterna i Södra Rörum den 25-26 juni i år. Ingen av oss har varit i Sverige förut så det kommer att bli en fantastisk sommar för oss.

John M. Rhodes

Brevet är ett exempel på hur intresserad amerikanen av idag är av att finna sina rötter.

Statistik

över emigrationen från Södra Rörum till Nordamerika 1864-1930

1864	4	1887	29	1910	1
1865	0	1888	8	1911	7
1866	2	1889	5	1912	1
1867	0	1890	15	1913	2
1868	12	1891	3	1914	2
1869	26	1892	10	1915	2
1870	14	1893	7	1916	2
1871	15	1894	5	1917	7
1872	1	1895	2	1918	0
1873	1	1896	1	1919	0
1874	1	1897	1	1920	0
1875	1	1898	0	1921	0
1876	2	1899	1	1922	2
1877	4	1900	10	1923	0
1878	0	1901	2	1924	3
1879	3	1902	7	1925	1
1880	42	1903	2	1926	3
1881	24	1904	1	1927	0
1882	12	1905	2	1928	4
1883	9	1906	9	1929	2
1884	8	1907	1	1930	0
1885	15	1908	0		
1886	13	1909	0		

Tabellen omfattar emigranter som vid utvandringstillfället var kyrkobokförda i Södra Rörum.
Totalt 372 personer.

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i busför-börs-längd	Namn	Födelse-data	Yrke	Varifrån utflyttad	Utre-seda-tum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjour-nal/passagerar-lista	Anmärkningar, biljettpris etc.
1864									
	Anders Jacobsson	1837	åbo	Ekastorp 1	1864				- Mormonpräst, utan flyttattest
	Per Jacobsson	1829	åboson	Ekastorp 1	1864				- Mormoner, utan flyttattest
	Jacob Jeppsson	1799	åbo	Ekastorp 1	1864				- Mormoner, utan flyttattest
	Hanna Klemensdotter	1807	hustru	Ekastorp 1	1864				- Mormoner, utan flyttattest
1866									
395	Anders Månsson	29/9 1836	åboson	Östenstorp	1866				- son till Rusth Måns Persson
142	Anders Nilsson-Sandberg	27/10 1837	åboson	Södra Rörum 9	1866				- son till klockgjutare Nils Sandberg
1868									
90	Per Svensson	14/6 1830	åbo	Södra Rörum	1868				flyttattest 18/4
90	Inger Åkesson	10/1 1826	hustru	Södra Rörum	1868				
90	-Johanna	22/3 1853	dotter	Södra Rörum	1868				
90	-Anna	21/3 1866	dotter	Södra Rörum	1868				
125	Jöns Svensson	17/5 1819	handl.	Södra Rörum 8	1868				
125	Sissa Hansdotter	10/4 1823		Södra Rörum 8	1868				
125	-Elise	10/4 1823	dotter	Södra Rörum 8	1868				
125	-Johanna	12/5 1857	dotter	Södra Rörum 8	1868				
125	-Emma	8/7 1862	dotter	Södra Rörum 8	1868				
113	Hanna Andersdotter	16/1 1849	piga	Ekastorp	1868				
113	Else Andersdotter	16/6 1851	piga	Ekastorp	1868				
13	Anders Christoffersson	12/9 1850	dräng	Ekastorp	1868				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
1869									
	Bertha Hansdotter	6/4 1822		Mannarp 3	1869		Utah		- Mormon, rymt
128	Jon Svensson	2/12 1827		S.Rörum 9	1869				
128	Else Åkesdotter	25/11 1826	hustru	S.Rörum 9	1869				
128	- Per	23/1 1851	son	S.Rörum 9	1869				
128	- Jöns	14/10 1852	son	S.Rörum 9	1869				
163	Per Månsson	21/3 1839	åboson	Hagstad 1	1869				
163	Karna Persdotter	13/1 1841	hustru	Hagstad 1	1869				
1	Nils Andersson	6/4 1832	arbkarl	Södra Rörum	1869				
1	Elna Bengtsdotter	12/1 1836	hustru	Södra Rörum	1869				
1	- Adolf	20/12 1866	son	Södra Rörum	1869				
1	- Cecilia	11/1 1869	dotter	Södra Rörum	1869				
282	Bengt Isaksson	16/2 1838	åbo	Mannarp	1869				Mormoner
282	Elna Persdotter	29/7 1831	hustru	Mannarp	1869				
282	- Per		son	Mannarp	1869				
282	- Anna	21/1 1855	dotter	Mannarp	1869				
282	- Elna	20/1 1862	dotter	Mannarp	1869				
282	- Isak	11/12 1864	son	Mannarp	1869				
282	- Beata	2/12 1868	dotter	Mannarp	1869				
147	Berthel Jönsson	20/5 1831	dräng	Funderset	1869				- flyttattest 28/4, bror till Hanna,nedan
147	Hanna Jönsdotter	10/4 1836	piga	Funderset	1869				- flyttattest 28/4, syster till Berthel, ovan
133	Nils Persson	14/2 1848	dräng	Funderset	1869				
142	Sven Nilsson	23/2 1845	dräng	Funderset	1869				- flyttattest 26/4
134	Nils Persson	27/5 1851	dräng	Funderset	1869				- flyttattest 26/4

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
170	Jöns Tykesson	29/1 1842	dräng	Hagstad 2	1869				
149	Nils Andersson			Södra Rörum	1869				
	Nils Svensson	30/3 1839	dräng	Mannarp	1869	Via Köpenhamn	St. Paul Minnesota		
1870									
83	Sven Svensson	4/5 1848	dräng	Qvesarum	1870				
52*	Per Svensson	11/10 1843	dräng	Södra Rörum 8	13/4 1870		La Moille, Illinois		- nytt namn P A Swanlund,gift med Lottie
142	Nils Persson	12/11 1816	åbo	Funderset	1870				
142	Bengta Eriksdotter	15/12 1819	hustru	Funderset	1870				
142	- Kjersti	8/8 1847	dotter	Funderset	1870				
142	- Elna	1/2 1857	dotter	Funderset	1870				
177	Jöns Andersson	25/3 1854	dräng	Ekastorp	1870				
204	Måns Svensson	4/8 1832	åbo	Östenstorp 2	1870				
204	Karna Andersdotter	24/8 1842	hustru	Östenstorp 2	1870				
204	- Anders	24/6 1869	son	Östenstorp 2	1870				
204	- Else	7/5 1864	dotter	Östenstorp 2	1870				
204	- Elna	28/8 1861	dotter	Östenstorp 2	1870				
204	- Sven	10/10 1866	son	Östenstorp 2	1870				
	Pehr Svensson	5/1 1841	dräng	Södra Rörum	1870		St. Paul Minnesota		
1871									
52 *	Ola Svensson	1/8 1851	dräng	Södra Rörum 8	21/1 1871		Princeton,Illinois		
73	Nils Nilsson	3/9 1855	gosse	Södra Rörum	1871		Wisconsin		River Falls, Farmare
177	Johan Andersson	3/2 1844	dräng	Ekastorp 1	1871				- återvände 16/2 1872
181	Nils Månsson	3/1 1851		Ekastorp	1871				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
209 *	Else Månsdotter	24/10 1848	piga	Östenstorp	1871		Princeton,Illinois		- gift i Amerika med Ola Svensson. Avliden 1876.
54 *	Ola Svensson	1/9 1841	dräng	S. Rörum 10	1871		Princeton,Illinois		- gift med Else Månsdotter.Återvände 1876 med sonen Fritz
63 *2	Per Svensson	14/3 1848	dräng	Södra Rörum	1871		Rock Bluff,Illinois		- gift i Amerika med Bengta nedan. Återvände i nov 1875
54 *	Bengta Svensdotter	24/7 1846		S. Rörum 10	1871		Rock Bluff,Illinois		- gift i Amerika med Per Svensson ovan. Äldsta dottern, Alma född i Amerika.
6	Pernilla Johnsdotter	28/12 1852	piga	S. Rörum	1871				
75	Ola Persson	11/6 1840		Bjevröd	1871				
94	Åke Olsson	3/7 1837	torpare	Qvesarum	1871				- rymt 28/8 1871,kyrkoboksnotering
94	Elna Jönsdotter	28/3 1837	hustru	Qvesarum	1871				
94	- Anders	18/3 1861	barn	Qvesarum	1871				
94	- Ola	28/2 1868	barn	Qvesarum	1871				
94	- Johanna	10/6 1864	barn	Qvesarum	1871				
1872									
92	Ola Hansson	17/3 1832	arbetare	Qvesarum	1872				
1873									
	Anna Kjellberg	1848		Södra Rörum					
1874									
84	Elna Nilsdotter	6/4 1849	piga	Mannarp	1874				
1875									
206	Sven Persson	29/11 1858	yngling	Östenstorp	1875				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
1876									
83	Sven Nilsson	3/6 1818	torpare	Qvesarum	1876		St. Paul Minnesota		
83	Anna Pehrsdotter	24/4 1814	hustru	Qvesarum	1876		St. Paul Minnesota		
1877									
209	Cecilia Isaksdotter	1854		Östenstorp 3	1877				
84	Maria Pettersson	26/7 1858		Östenstorp 2	1877				
64	Hanna Olsson	18/11 1837		S.Rörum 10	1877				
64	- Olof	1/7 1870	son	S.Rörum 10	1877				
1879									
100	Oliva Andersson	1845	piga	Södra Rörum	1879				
341	Jöns Petersson	1852	smed	Södra Rörum	1879				
46	Anders Pettersson	1861		Södra Rörum 8	1879				
1880									
16	Petter Råberg	1854	husman	Södra Rörum 4	3/3 1880	Tyska Lloyd	Chicago,Illinois	1:57:15	- biljettpris 149:-
76	Nils Johnsson	1862		S.Rörum 11	1880				
131	Lovisa Appelqvist	1863		Qvesarum	25/3 1880	Inmanlinjen,Ångaren Patriot	New York	210:1003	
253	Ola Olsson	1860		Gunnarp 2	9/4 1880	Bremen-Linjen	Portland	634:113	
274	Sven Andersson	1857		Arup	1880				
42	Nils Persson	1857		Södra Rörum 8	1880				
	Anders Svensson	30/6 1859		Mannarp	1880				
	Nils Andersson	4/8 1859		Mannarp	1880				
61	Jöns Persson	1844	snickare		1880		Chicago, Illinois	919:402	

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utreseda-tum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
61	Anna Mårtensdotter	1843	hustru		1880		Chicago,Illinois	919:403	
61	- Anders	1867	son		1880		Chicago, Illinois	919:404	
61	- Otto		gosse		1880				
326	Nils Adamsson	1846	arbkarl	Mannarp 3	1880				
326	Else Persdotter	1848	hustru	Mannarp 3	1880				
179	Jakob Larsson	1859		Trulstorp	1880				
4*	Anders Svensson	16/10 1839	murare	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4*	Matilda Persdotter	1842	hustru	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4	Johanna Andersdotter	1863	piga	Södra Rörum 1	1880		La Salle,Illinois		
4	- Ameli	1869	dotter	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4	- August	1871	son	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4	- Christina	1874	dotter	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4	- Johannes	1877	son	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
4*	- Elise	1866	dotter	Södra Rörum	1880		La Salle,Illinois		
49	Bengta Andersson	1861	piga	Södra Rörum	1880				
27	Per Persson	1845		Södra Rörum 7	1880				
27	Else Jönsdotter	1847	hustru	Södra Rörum 7	1880				
27	- Hanna	1869	dotter	Södra Rörum 7	1880				
27	- Per	1874	son	Södra Rörum 7	1880				
193	Johan Andersson	1860		Ekastorp 1					
226	Elna Larsdotter	1832	hustru	Östenstorp 2	9/9 1880	Bremen-Linjen	S:t Peter,Minnesota	2153:386	- biljettpris 411:- inkl sonen
226	Lars Isaksson	1864	son	Östenstorp 2	9/9 1880	Bremen-Linjen	S:t Peter,Minnesota	2153:387	
*	Jakob Laxman	1859		Qvesarum	22/7 1880	Concordia		1818:1573	

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
39	Nils Andersson	4/8 1859		Södra Rörum 7	1880				- utan flyttattest
6	Nils Rosberg	21/1 1862		Södra Rörum	1880				- utan flyttattest
13	Anders Jönsson	12/9 1850		Södra Rörum 4	1880				
13	Elise Andersdotter	3/4 1857	hustru	Södra Rörum 4	1880				
13	-Betty	30/10 1874	dotter	Södra Rörum 4	1880				
13	-August	2/4 1877	son	Södra Rörum 4	1880				
13	-Martin	24/5 1879	son	Södra Rörum 4	1880				
	Cecilia Persdotter	1859			2/6 1880		New York	2733:416	
	Per Olsson	1856			24/11 1880		Toronto	4878:102	
	Nils Olsson	1879			24/11 1880		Toronto	4878:102	
				1881					
306	Pål Pålsson	1861	torpare	Mannarp 2	1881				
67	Anders Råberg	31/3 1862	yngling	S.Rörum 10	31/3 1881	Ångaren Patriot	Chanute,Kansas	255:475	- biljettpris 185:-
295	Lars Persson	14/8 1855	dragon	Ekeröd	1881				
321	Karna Andersdotter	4/4 1859	enka	Mannarp	5/5 1881	Ångaren Patriot	Omaha	1624:2347	- biljettpris 194:75
323	Olof Lindahl	14/4 1861	yngling	Mannarp	5/5 1881	Ångaren Patriot	Algona,Iowa	1502:1094	- biljettpris 197:-
253	Ola Persson	9/11 1831	enkling	Gunnarp 2	1881				
42	Celia Persdotter	6/6 1859		Södra Rörum 8	1881				
42	Anders Persson	7/8 1861	yngling	Södra Rörum 8	1881				
90	Per Svensson	13/1 1829		Bjevröd	4/8 1881	Ångaren Patriot	Toronto,Ontario	3737:1507	- 3 män, 4 qv. - 469:76 totalt
90	Elna Andersdotter	1839	hustru	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto, Ontario	3737:1508	

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
90	- Anna	1863	dotter	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto, Ontario	3737:1509	
90	- Johan	1874	son	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto, Ontario	3737:1510	
90	- Olof	1879	son	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto, Ontario	3737:1511	
90	- Olinda	1879	dotter	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto, Ontario	3737:1512	
90	- Hedvig	1876	dotter	Bjevröd	1881	Ångaren Patriot	Toronto Ontario	3737:1513	
295	Anette Persdotter	30/11 1865	flicka	Mannarp	1881	Ångaren Alexandra,- Cunard Line			- medresenär Nils Olsson,29 år, Äspinge,fribiljett
	Martina Jönsson	24/9 1863		Mannarp	1881				
14	Elna Persdotter	7/9 1855		Södra Rörum 4	1881				
50	Per Persson	4/5 1844		Södra Rörum 9	1881				
50	Elise	10/11 1853	hustru	Södra Rörum 9	1881				
50	- Emma	8/12 1872	dotter	Södra Rörum 9	1881				
50	- Anton	7/12 1874	son	Södra Rörum 9	1881				
50	- Johanna Augusta	8/5 1877	dotter	Södra Rörum 9	1881				
50	- Per August	7/1 1880	son	Södra Rörum 9	1881				
				1882					
7	Per Persson	1858	dräng	Södra Rörum 3	1882				
232	Botilda Åkesdotter	1861	piga	Gunnarp 1	1882	Ångaren Kaphi	Juliet, Illinois	:1060	- biljettpris 158:-
272	Johan Olsson Fridholm	1855	soldat	Arup	1882				
291	Ola Persson	1856	timmerman	Ekeröd	1882				
224	Anders Isaksson	1866	dräng	Östenstorp 2	1882				
295	Eliza Persdotter	1860	piga	Ekeröd	1882				
323	Johanna Lindahl	1863	piga	Mannarp	1882				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husför-hörs-längd	Namn	Födelse-data	Yrke	Varifrån utflyttad	Utre-seda-tum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjour-nal/passagerar-lista	Anmärkningar, biljettpris etc.
254	Mårten Olsson	1837		Gunnarp 2	1882				
254	Anna Jönsdotter	1839	hustru	Gunnarp 2	1882				
131	Axel Lorenz Lindelöf	1853		Qvesarum	1882				
	Per Andersson	1860	dräng	Södra Rörum	1882	Ångaren Kaphi	Chenutte, Kansas		- pass (fribiljett)
1883									
291	Per Persson	1861	dräng	Ekeröd	5/4 1883		Minneapolis,Minne-sota	568:2819	
2	Nills Andersson	1858	dräng	Södra Rörum	20/4 1883		New York/Boston	958:1495	
104	Per Bengtsson	1853	dräng	Qvesarum					
310	Inger Pålsdotter	1863	piga	Mannarp 2	5/5 1883	Ångfartyget Saga	Galva, Illinois	1697:7627	- från Pålsa hus, fribiljett
310	Jöns Pålsson	1865	yngling	Mannarp 2	1883	Ångfartyget Saga	Galva, Illinois	1697:7628	- fribiljett
308	Anna Kristensson	1859	piga	Östenstorp 1	1883				
319	Nils Bengtsson	18/2 1867		Mannarp	1883				- reste 16/3
319	Johanna Bengtsson			Mannarp	1883				- syster till avanstående Nils Bengtsson
	Johanna Holmberg	9/6 1866	flicka	Qvesarums Gård	1883				- dotter till Sven Holmberg
1884									
193	Bengta Persdotter	1863	piga	Ekastorp 1	1884				
236	Anna Persdotter	1865	piga	Gunnarp 1	1884				
17	Kjerstina Svensdotter	1814	änka	Södra Rörum 4	1884				
85	Anders Olsson	1858	arbkarl	Bjevröd	1884				
94	Anna Bengtsdotter	1862	piga	Qvesarum	1884				
	Anders Svensson	1863	arbetare	Södra Rörum	1884		Chicago, Illinois	85:1331	

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
	K. Svensdotter	1814	änka	Södra Rörum	1884		Chicago, Illinois	85:1332	
	Ola Månsson Fröjd	5/7 1841	fd soldat	Ynglingarum	1884		L-Big Rapids,Michigan	:392	- avrest 11/8
				1885					
131	Anna Lovisa Lindlöf	1865	jungfru	Qvesarum	1885				
66	Nils A Persson	1865		S.Rörum 10	1885				
161	Nils Olsson Lövendahl	4/7 1850	torpare	Funderset 3	1885				
161	Elin Dahlqvist	8/6 1861	hustru	Funderset 3	1885				
161	- August	1874	son	Funderset 3	1885				
161	- Josefine	26/2 1882	dotter	Funderset 3	1885				
161	- Hedvig Viktoria	19/5 1884	dotter	Funderset 3	1885				
63	Anna Mineur	1867	flicka	Södra Rörum	1885				
178	Elna Trulsson	1860	piga	Ynglingarum 6	1885				
215	Anders Nilsson	1867		Östenstorp 9	1885				
309	Nils Persson	1810	änkling	Mannarp	1885				
193*	Ola Larsson	16/10 1868	gosse	Ekastorp 1	3/3 1885	Guion-linjen	Aledo, Illinois	80:2603	- biljettpris 110:-.Sällskap Sven Jönsson,33, amerikanare och Maria Olsson, 19, flicka Häglinge
134	Johannes Jönsson	1866	gosse	Trulstorp	1885				
50	Magnus Nilsson	1860	arbkarl	S. Rörum 9	1885				
	Elna Andersson	27/8 1831	hustru	Mannarp	1885				
				1886					
85	Cecilia Johansson	1863	piga	Bjevröd	1886				
162*	Olof Jönsson	1863	dräng	Funderset 3	8/4 1886	Hvita Stjernlinjen	Superior City	579:2235	- ressällskap Nils Dahlqvist,27 år, Häglinge. - biljettpris 154:-

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husför-hörs-längd	Namn	Födelse-data	Yrke	Varifrån utflyttad	Utre-seda-tum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjour-nal/passagerar-lista	Anmärkningar, biljettpris etc.
291	Hanna Kristiansson	1831	hustru	Ekeröd	1886				
291	- Nils	1869	son	Ekeröd	1886				
291	- Carl	1863	son	Ekeröd	1886				
204	Anders Gustafsson	1877	gosse	Ekastorp	13/5 1886		Minneapolis	1542:2118	- fosterson till torparen Per Kristiansson
310	Pål Pålsson	1825	åbo	Mannarp	1886		Galva,Illinois		- från Påls hus, ruin i Mannarp
310	Boel Jeppsdotter	1826	hustru	Mannarp	1886		Galva,Illinois		
310	Else Pålsdotter	1868	piga	Mannarp	1886		Galva,Illinois		
7	Anders Håkansson	1864		Södra Rörum 3	1886		Warren,Minnesota	2939:1305	
	Per Håkansson	25/3 1861		Södra Rörum 3	1886		Minneapolis,Minn.	267:2618	
29	Per Nordqvist	28/9 1862		Södra Rörum 7	1886				- utan flyttattest
				1887					
141	Johanna Nilsdotter	6/5 1864	piga	Trulstorp	1887				flyttattest 14/3
141	Elna Nilsdotter	20/7 1867	piga	Trulstorp	1887				flyttattest 14/3
134	Nils Jönsson	1869	gosse	Trulstorp	1887				
94	Jöns Persson	1820	änkl	Qvesarum	1887				
94	Anna Persson	1849	hustru	Qvesarum	1887				
94	- Per	1883	son	Qvesarum	1887				
94	- Anna	1885	dotter	Qvesarum	1887				
185	Else Persdotter	1858	jungfru	Hagstad	1887				
155	Per Johansson	1867	dräng	Funderset 2	1887				
309	Nils Nilsson	1841	torpare	Mannarp 4	1887				
309	Hanna Nilsson	1847	hustru	Mannarp 4	1887				
309	- Anna	1877	dotter	Mannarp 4	1887				
309	- Anders	1880	son	Mannarp 4	1887				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
309	- Thomas Alfred	1884	son	Mannarp 4	1887				
165	Jöns Johansson	1866	dräng	Funderset 4	1887				
162	Per Jönsson	1858	dräng	Funderset 3	1887				
176	Nils Persson	1851		Funderset 4	1887				
29	Selma Nordqvist	1852	hustru	Södra Rörum 7	1887				- se Per Nordqvist 1886
29	- Emma	1884	dotter	Södra Rörum 7	1887				
29	- Oskar	1886	son	Södra Rörum 7	1887				
185	Johanna Andersson		piga	Hagstad 2	1887				
170	Else Nilsson	1851	hustru	Funderset	1887				
170	- Per	1882	son	Funderset	1887				
28	Nils Gustafsson	29/9 1854	handl	Södra Rörum 7	1887				"rymt till Amerika"
196	Anders Johansson	8/7 1866	åboson	Ekastorp 1	1887				"rymt till Amerika"
232	Anders Åkesson	7/1 1854	dräng	Södra Rörum 8	1887				"rymt till Amerika"
97	Jöns Bengtsson	4/9 1864		Södra Rörum	1887				- dödförklarad 1935 per 28/2 1923
193	August Larsson	5/1 1871		Södra Rörum	1887				
139	Per Bengtsson	19/1 1863		Södra Rörum	1887				
				1888					
236	Else Persdotter	1869	piga	Gunnarp 1	1888				
141	Nils Larsson	10/11 1841	torpare	Trulstorp	1888				
141	Boel Jönsdotter	26/1 1838	hustru	Trulstorp	1888				
141	- Anna	1/6 1870	dotter	Trulstorp	1888				
141	- Nils	22/12 1877	son	Trulstorp	1888				
141	Maria Nilsdotter	20/9 1870	flicka	Trulstorp	1888				
44 *	Anna Svensson	1868	piga	Södra Rörum 8	1888		La Moille,Illinois		- reste till farbrodern Per Svensson,se 1870

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
59	Else Nilsson	1876	piga	S.Rörum 10	1888				
1889									
49	Nils Andersson	1863	vagnmakare	Södra Rörum 9	1889				
47	Fredrik Cronqvist	1856		S.Rörum 11	1889				
197	Anders Andersson	4/5 1865		Ekastorp 1	1889				
197	Elna Kristensson	1861	hustru	Ekastorp 1	1889				
197	- Oskar Albin	15/2 1887	son	Ekastorp 1	1889				
1890									
213	Per Johnsson	1862	dräng	Östenstorp 1	13/3 1890		Weston, Nebraska	276:502	
322	August Andersson	1818	dräng	Mannarp	1890		New York	1031:4271	
322	- Kristina	1874	flicka	Mannarp	1890		New York	1031:4272	
307	Lova Natalia Levaux	1857	fröken	Mannarp 4	1890				
208	Emma Kristensson	1872	piga	Östenstorp	1890				
	Jon Bengtsson	4/9 1867		Mannarp	1890				
	Nils Gustafsson	29/9 1854		Mannarp	1890				
319	Johanna Bengtsdotter	27/2 1869	piga	Mannarp 3	1890				
342	Hanna Schultz	1822	enka	Södra Rörum	1890				
185	Per Andersson	1824	åbo	Hagstad 2	15/10 1890			359:665	
185*	Sissa Nilsdotter	1831	hustru	Hagstad 2	1890			359:666	
16	Johan Nilsson	1873		Södra Rörum 4	15/10 1890		Chicago, Illinois	3593:667	
16	Johanna Nilsson	1879		Södra Rörum 4	1890		Chicago, Illinois	3593:668	
16	Anna Nilsson	1877		Södra Rörum 4	1890		Chicago, Illinois	3593:669	

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
185	Else Nilsdotter	1846	piga	Hagstad	1890			359:667	
1891									
246	Carl Emanuel Roll	1872	mål.ges	Gunnarp 2	1891				
102	Matilda Björklund	11/3 1869	piga	Qvesarum	1891				
184	August Johansson	26/4 1871	dräng	Hagstad 1	1891				
1892									
124	Johan Peter Lindelöf	30/8 1862	smed	Qvesarum	29/12 1892	Dominionlinjen	Kansas City, Missouri	4722:681	- biljettpris 177:-
124	Måns Lindelöf	1821	smed	Qvesarum	1892	Dominionlinjen	Kansas City	4722:680	- biljettpris 177:-
1	Carl Bokander	17/11 1869	stud	S.Rörum 10	1892				
2*	A.Fritz T.Olsson	29/9 1873	dräng	S.Rörum 10	10/3 1892	Dominionlinjen	Princeton,Illinois	406:511	- född i Princeton
256	Augusta Andersson	17/10 1869	piga	Arup	7/4 1892	Dominionlinjen,ångaren Argo	Chicago, Illinois	1181:1021	- biljettpris 155:-
256	Maria Andersson	25/4 1873	piga	Arup	1892	Ångaren Argo	Chicago, Illinois	1180:1020	- biljettpris 155:-
31	Maria Jönsson	8/12 1853	hustru	Södra Rörum 7	2/8 1892	Thingvallalinien via Köpenhamn	New York	3715:536	- fribiljett
31	- Per	15/5 1881	son	Södra Rörum 7	1892	Thingvallalinjen	New York	3715:537	- fribiljett
31	- Hilma	5/1 1890	dotter	Södra Rörum 7	1892	Thingvallalinjen	New York	3715:538	- fribiljett
44	Johan Svensson	6/12 1872	handbitr	Södra Rörum	1892				- reste 12 nov
1893									
3	Else Jönsson	3/3 1871	arbpiga	Södra Rörum	1893				- reste 7 aug. Född i Esphult
274	Emma Persson	1873	piga	Ekeröd	1893				
256	Anna Sof.Andersson	1877		Arup	1893				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
82	Anna Nilsson	14/1 1872	piga	Bjevröd	1893				
248	Per Andersson	19/10 1874	gosse	Gunnarp 2	1893				
3	Else Johansson	3/3 1871		Södra Rörum 1	1893				
				1894					
73	Emma Åkesson	23/5 1867		S.Rörum 11	1894				
163	Kristina Olsson			Funderset	1894				
	Johannes Svensson	22/3 1877	arb	Mannarp	1894		Chicago, Illinois	185:528	- reste 11 okt,Johannes Andersson?
	Elin Svensson	1878	piga	Södra Rörum	1894		Chicago, Illinois	185:529	- reste 11 okt
44	Elna Svensson	24/9 1878		Södra Rörum 8	1894		La Moille, Illinois		- reste 9 okt till sin farbror Per,se 1870
				1895					
	Johanna Fröjd	17/5 1874		Trulstorp	1895				- flyttattest 26/7
	- Per Arvid	7/7 1894	son	Trulstorp	1895				
				1896					
136	Olof Fröjd	8/8 1871		Trulstorp	6/5 1896	Ångaren Camao via Grimsby	Fort Edward,New York	519:10153	
				1897					
136	Anna Maria Fröjd	3/4 1877		Trulstorp	1897		Fort Edward,N.Y.		- flyttattest 21/5
				1899					
259	Nils Jönsson	3/6 1861	arr.	Arup	1899				
				1900					
257	August Persson	1877	dräng	Arup	1900				- flyttattest 25/3
18	Alg Edv Mårtensson	1881	dräng	Södra Rörum 7	1900				- flyttattest 15/9
18	Marinda Mårtensson	1879		Södra Rörum 7	1900				- flyttattest 15/9

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
18	Petr. Mårtensson	1851	barnm:a	Södra Rörum 7	1900				- flyttattest 15/9
18	- Amanda	1884	dott	Södra Rörum 7	1900				- flyttattest 21/9
18	-Axel	1888	son	Södra Rörum 7	1900				- flyttattest 21/9
124	Jöns Peter Jeppsson	1863	arr.	Östenstorp	1900				- flyttattest 15/9
	Bengta Kristensson	15/2 1865		Södra Rörum	1900				
	- Emil	9/3 1898	son	Södra Rörum	1900				
	- E Ermgard	20/8 1899	dotter	Södra Rörum	1900				
1901									
131	Johanna Persson	1877	åbodott	Östenstorp 3	1901				- flyttattest 27/3
131	Per Olander Persson	1882	åboson	Östenstorp 3	1901				- flyttattest 27/3
1902									
176	Otto Svensson	5/4 1872	arr.	Mannarp 4	1902				- S.Rörum 10, flyttattest 1/4
176	Maria Andersdotter	11/2 1878	hustru	Mannarp 4	1902				
176	- Ernst Alexius	20/3 1899	son	Mannarp 4	1902				
176	- Ruth Allina	6/7 1901	dotter	Mannarp 4	1902				
127	Martin Nilsson	28/12 1880	arb	Östenstorp 1	1902				- flyttattest 25/4
116	Per Larsson	3/1 1884	åboson	Ekastorp 1	1902				- flyttattest 3/6
81	Lilly Nilsson	13/11 1876		Trulstorp	1902				
1903									
4	Per Olsson	8/12 1878	åboson	Södra Rörum 8	1903				- flyttattest 17/4 - återvände 1909
87	Per Larsson	16/1 1886		Funderset	1903				- flyttattest 26/3
1904									

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
				1905					
102	Martin Johnsson	15/1 1883	åboson	Funderset 4	1905				- flyttattest 24/2
69	Nils Olsson	29/9 1888	arb	Qvesarum	1905				- flyttattest 28/4
				1906					
138	Per Persson	6/4 1884	åboson	Gunnarp 2	1906				- flyttattest 2/3
101	Lars Ivar Lindskog	1886	åboson	Funderset 4	1906				- flyttattest 24/8
101	Anna Aug.Lindskog	1888	åbodott.	Funderset 4	1906				
58	Nils Hansson	1888	bokhåll.	Qvesarum	1906				- flyttattest 3/10
	Nils Andersson	16/9 1876	arb	Funderset	1906?				"lär vistas i Amerika" - obefintlighetsboken 1906
	Karl Henrik Lindskog	12/4 1884		Funderset 4	1906?				"lär vistas i Amerika" - obefintlighetsboken 1906
	Karl Johansson	7/5 1882		Funderset 4	1906?				"lär vistas i Amerika" - obefintlighetsboken 1906
	Nils Persson	21/4 1851	fd lantbr	Funderset 4	1906?				"lär vistas i Amerika" - obefintlighetsboken 1906
	Ebbe Edvin Olsson	21/2 1890	arb	Östenstorp	1906?				"lär vistas i Amerika" - obefintlighetsboken 1906
				1907					
139	Per Andersson Roll	15/7 1883	åboson	Gunnarp 2	1907				- flyttattest 28/3, återvände 1909
				1910					
	Maria Olsson	1890	jungfru	Funderset	1910				
				1911					
	Ester Evelina Olsson	1892	piga	Gunnarp	1911				- återvände 1915
	Bengt Persson Lindekrantz	1870		Södra Rörum	1911?				- obefintlighetsboken 1911
	Johanna Tuvesson	1865	hustru		1911?				- obefintlighetsboken 1911

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
	- Ture Joh. Bernhard	1895	son		1911?				- obefintlighetsboken 1911
	- Tage Harald	1896	son		1911?				- obefintlighetsboken 1911
	- Hilma Elvira	1901	dotter		1911?				- obefintlighetsboken 1911
	Anton Persson	1886	dräng		1911?				- obefintlighetsboken 1911
					1912				
	August Andersson	1887		Gunnarp	1912				
					1913				
	Anna Svensson	1888	snickd.	Mannarp	1913				
	Nils Svensson	1879	fd lantbr	Gunnarp	1913?				- obefintlighetsboken 1913
					1914				
	Arvid Ferd.Lindskog	1897		Funderset	1914				
	Elise Persson	1868	lantbd.		1914				
					1915				
	Hanna Vend.Olsson	1894	piga	Östenstorp					
	Hanna Svensson	1895		S.Rörum	1915	Skandinaviska Amerikalinjen	New York	1027:1326	- reste 16 nov, biljpris 187:-
					1916				
	Aron H. Månsson	1898	lantbson	Östenstorp	1916				
	Hj.Harald Ekberg	1898	jäg.elev		1916				
	Ester Ev Olsson	1892	lantbdot	Östenstorp	1916				
					1917				
	Nils Persson	1876	lantbr	Ekastorp	1917				

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husför-hörs-längd	Namn	Födelse-data	Yrke	Varifrån utflyttad	Utre-seda-tum	Fartyg/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjour-nal/passagerar-lista	Anmärkningar, biljettpris etc.
	- Erik Oskar	1909	son	Ekastorp	1917				
	- Edit Ingeborg	1910	dotter	Ekastorp	1917				
	- Nils Gunhard	1912	son	Ekastorp	1917				
	- Hjalmar Ture	1913	son	Ekastorp	1917				
	Olof Svensson	1901	arb	Ekastorp	1917				
				1922					
	Ernst Hj Håkansson	1896	fd sjöm		1922				
	Annie Teresa Olsson	1899	hustru		1922				
				1924					
	Albin Vel. Månsson	1893		Östenstorp	1924				
	Nils Peter Wallin	1905		Ekeröd	1924		Canada		
	Herman Jönsson	1898		Östenstorp	1924				
				1925					
	Evald Andersson	1906			1925				
				1926					
	Viggo Rasmussen	1866	lantbr	S.Rörum	1926				- bok över obefintliga 1926
	M.Sofie Christiansen	1872	hustru		1926				- bok över obefintliga 1926
	Hans O.Rasmussen	1896	son		1926				- bok över obefintliga 1926
				1928					
	Algot Andersson	1902	tjman	S.Rörum	1928				- anst Legationen Mexico
	Olga Elisabet Olsson	1908	lantbdo	Södra Rörum 4	1928				- reste med sin faster Anna Olsson
*	Anna Olsson	1883	hembitr	Södra Rörum 8	1928				- bosatt i Amerika.Varit "hemma" 1 år.Återvände 1946.

UTVANDRARE FRÅN SÖDRA RÖRUM TILL NORDAMERIKA 1860 - 1930

Nr i husförhörslängd	Namn	Födelsedata	Yrke	Varifrån utflyttad	Utresedatum	Farty g/Linje	Resmål i Amerika	Nr i passjournal/passagerarlista	Anmärkningar, biljettpris etc.
	Bror Vald.Nilsson	1903			1928				- bok över obefintliga 1928
					1929				
	Matilda E Johansson	1895			1929?				- bok över obefintliga 1929
	Gustaf E.Karlsson	1900			1929?				- bok över obef 1929.Återvänt 1932

Inga Hillbur vid några bisamhällen på Funderset, 1924.

Kaffepaus i ängshöräfsningen Funderset 1:8 omkr. 1925. Clara Andersson, Inga Hillbur, Mor Anna Jöns Svens.

Sven Hillbur förestod Ö. Frosta skogar (senare Hörby) 1956-1983. Här på Stångbacken Mannarp vid nyanlagda vägen från skogen.

Kvällsmjölkning på Bjeveröd i början på 30-talet.

Hästekipaget är från Bjeverödsgården i mitten på 40-talet med Sven-Åke vid tömmarna. Hans bror John sitter längst bak, de båda småttingarna är Anna-Lisas pojkar Karl-Åke och Lennart.

Gamla Stavröd i slutet på 20-talet. Personerna på bilden är från vänster Nils Persson, hans broder Lars Persson samt Nils Perssons hustru Else.

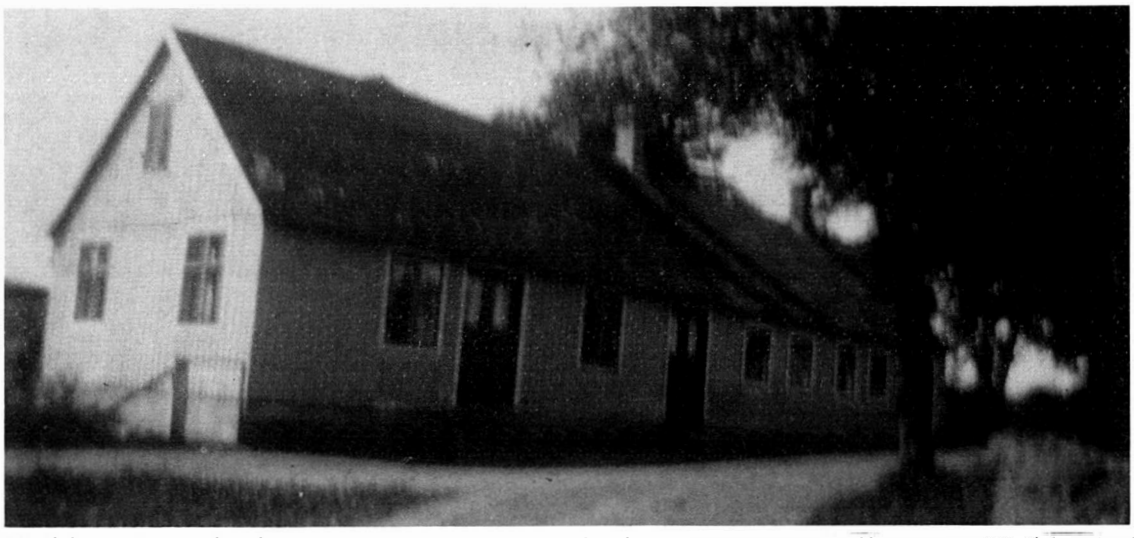

Thilda och Karl Olssons hus i S. Rörum. Carl var smågrishandlare och Thilda skol städerska i många år.
Innan Olssons affär byggdes var lanthandeln inrymd i detta hus, vidare har poststation, föreningsverksamhet samt många hyresgäster bott där under årens lopp.

Fam. Nils Persson hade S. Rörums första lanthandel i Carl Ols hus.

Smedmästare Borgström med familj framför smedjan.

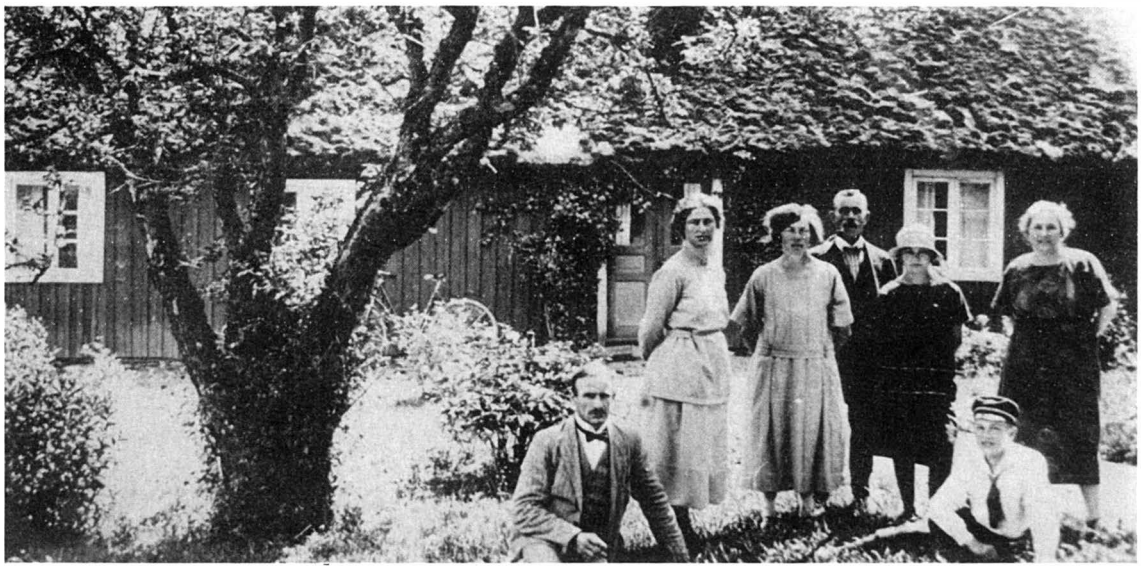

Fam. Fröjd med gäster framför sitt hus i S. Rörum.

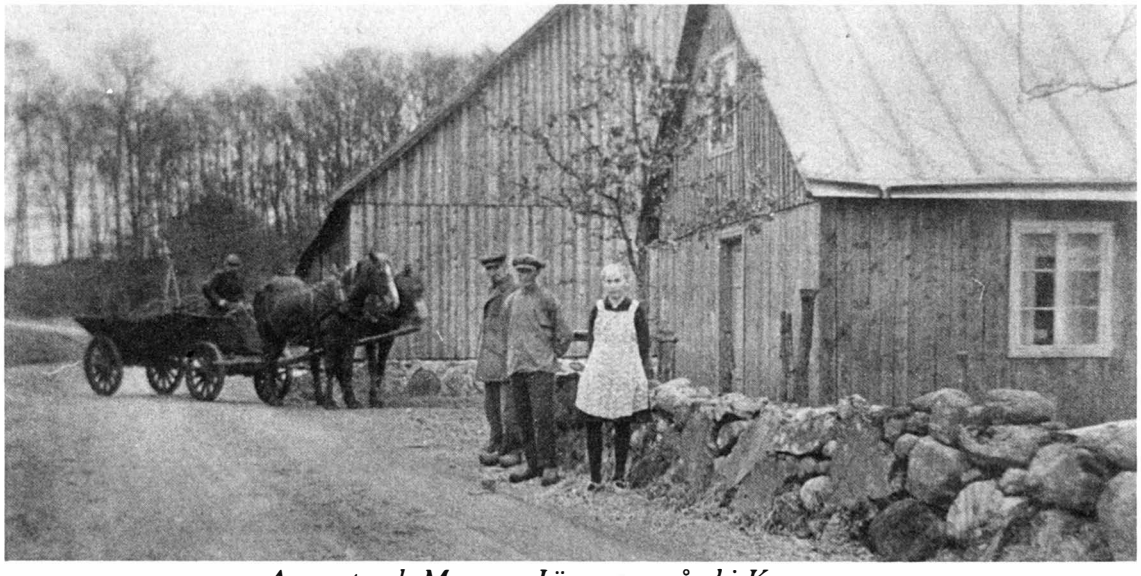

August och Magnus Jönssons gård i Kesarum.

Valdemar Gröndahl framför Trebankalien.

Potatissättning.

Potatisplockning med sprätt S. Rörum.

Kafferast.

Utkörning av timmer och massaved.

Gödningsspridning i Gunnarp.

Hemmagjort "paternosterverk" för sortering av sättpotatis.

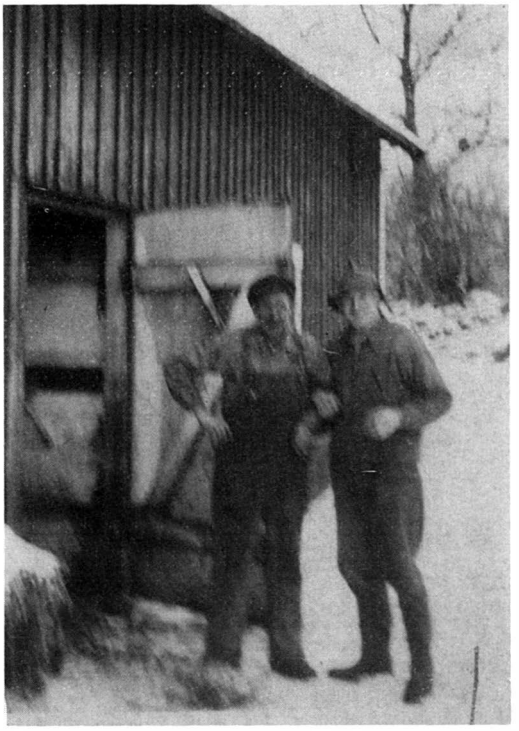

Sme-Anders hos Sven Hillbur Funderset för att sko en häst, 1945.

Einar Nilsson Funderset söker sin julgran på 1940-talet.

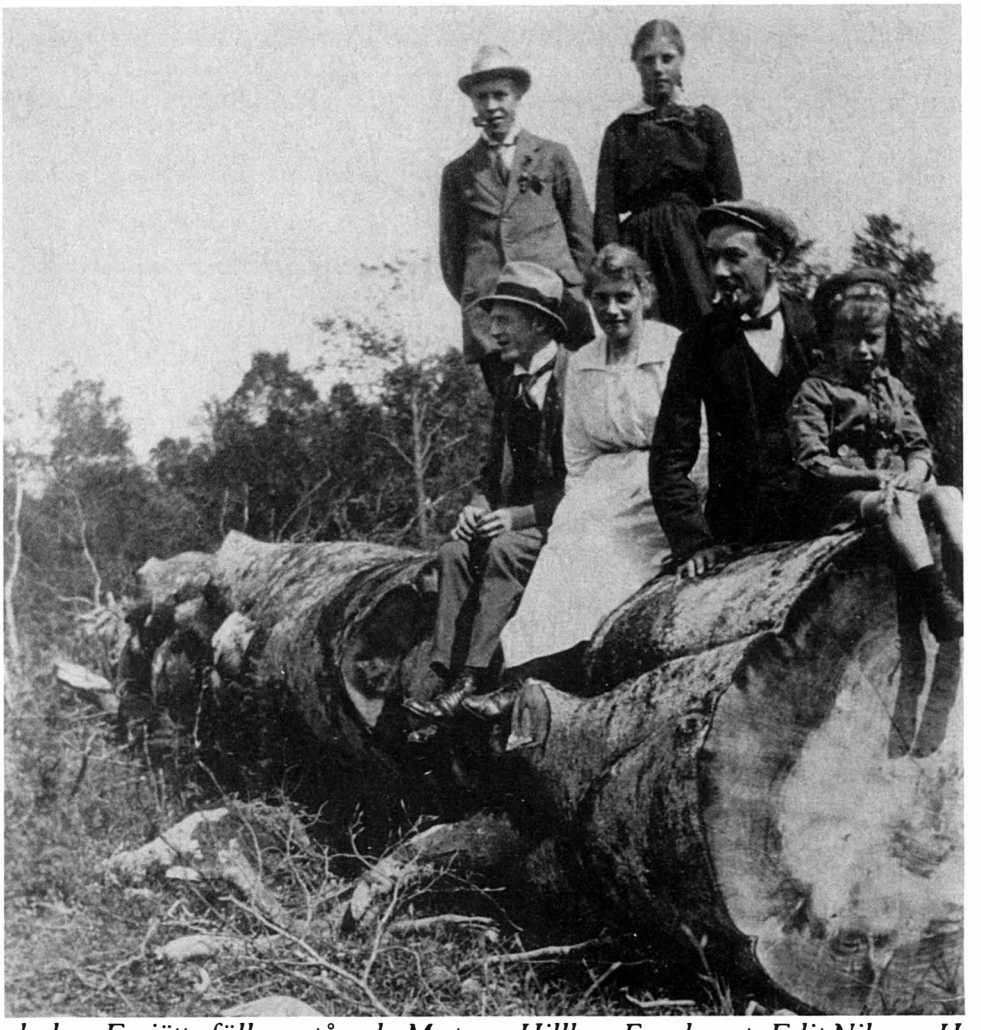

Göingeholm: En jätte föll.... stående Magnus Hillbur Funderset, Edit Nilsson Hagstad. Sitt: Sven Hillbur Funderset, Linnéa Nilsson Hagstad, Fredrik Bang med son Anders från Malmö.

Lösöreauktion hos Malte Sonnevall Funderset 1954.

Stenborrning för hand av Nils Andersson Funderset.

Jaktlag i Hagstad Sven Klock, Alf Larsson, Johan Andersson, Ivar Klock, Mauritz och Oskar Andersson.

Anna Landin Trulstorp.

Ella Nilsson och Ester Nilsson plockar bär.

Olander Persson "Vångеn".

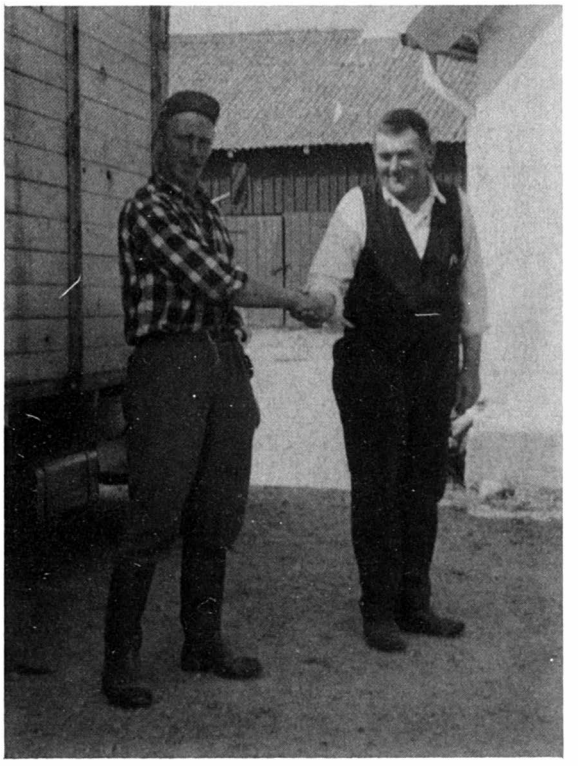

Kreaturshandlare Georg Månsson och John-Eric Andersson.

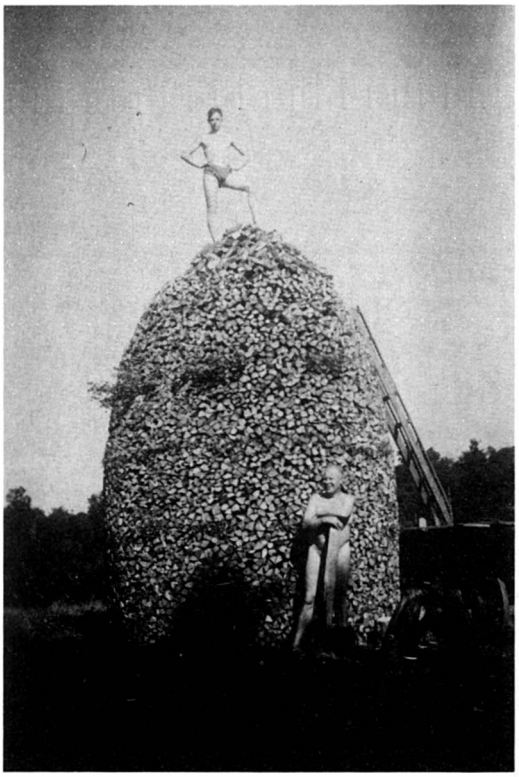

Bengt Rasmusson Bjeveröd, betraktar omgivningen från toppen av 40 kbm småhuggen ved. Nudisten på bilden använder en brädelapp i avsaknad av fikonlöv.

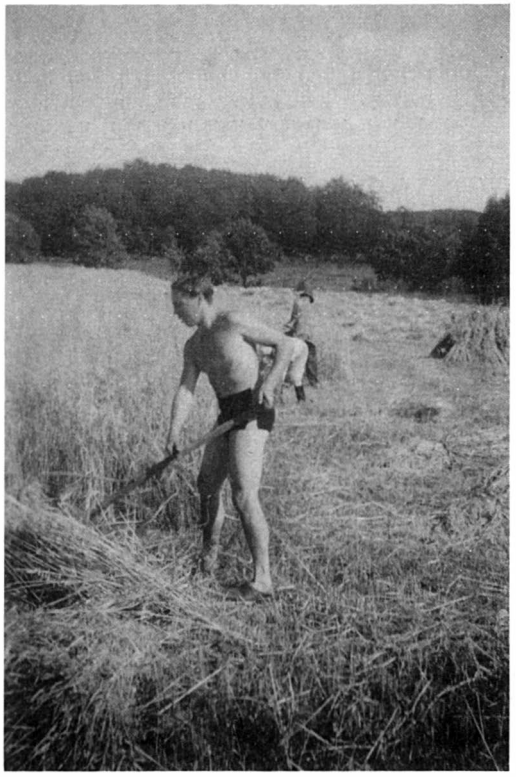

Sädesskörd med lie på Gällhagen i början på 40-talet. Skördemannen närmast i bild är möllarepågen.

Karl Jacobsson i Gunnarp.

Ekestubbar som bröts upp ur torvmossar, såldes till värmepannor i Lund under andra världskriget.

Joritz Nilsson Maurarp o Nils "Spikaren" Nilsson S. Rörum.

Posta-Anders och Hjalmar Persson vid högertrafikomläggningen 1967.

Ella och Anders Nilsson hugger havre i Östenstorp.

Elna och Ola Nilsson Mannarp, Stångbacken.

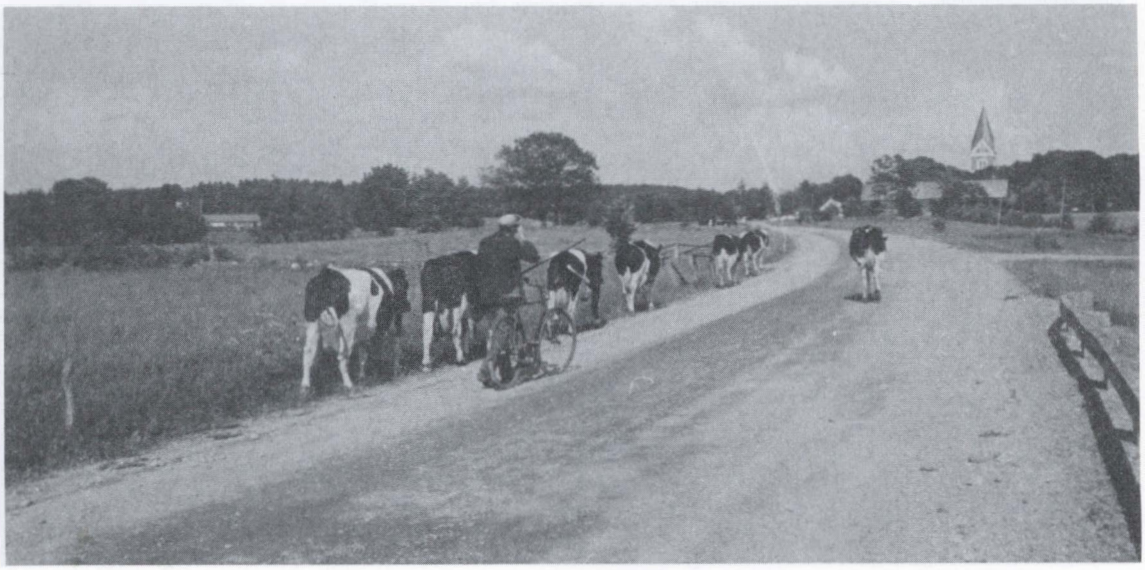

Gillbert Svensson driver hem mjölkkorna.

INNEHÅLL

Bondeminnen

Förord 1
Vårt gamla hem i Funderset ..... Axel Ottosson 2
Glimtar från 30-talet ..... Majken Nilsson 14
Betorna - skildring från 30-talet ..... Brita Olsson 16
Ett småbrukarår på 30-talet ..... Astrid Andersson 17
Bondeliv i Gunnarp ..... Gustav Jönsson 24
30-talet som jag minns det ..... Egon Olofsson 28
Tröskning förr och nu ..... Orvar Rasmusson 29
Möllepågens berättelse ..... Orvar Rasmusson 34
Potatisplockning ..... Brita Olsson 39
En skogsbonde filosoferar ..... Reinhold Hermansson 40
Sädesodling på farfars tid ..... Brita Olsson 43
Betskötsel på slätten ..... Egon Olofsson 45
Enefäladen ..... Maj Andersson 47
Torghandel ..... Maj Andersson 48
Storfamilj i Mannarp ..... Signe Rennstam 49
Den gamla vedlåren ..... Axel Ottosson 52
Sommarmorgon i kohagen ..... Brita Olsson 53
Mjölkhanteringen ..... Maj-Britt Hillbur 54
Bara en ko ..... Brita Olsson 58
Som globetrotter bland skånska. Reinhold Hermansson 60
Barndomens dofter ..... Maj Andersson 63
Till minne av spratthönsen ..... Brita Olsson 65
Ekerödsgården - en tillbakablick ..... Margit Signell 66
Ekerödsgården - från 40-talet ..... Kristina Risberg 68

Emigrationen

Förord ..... *Åke Rennstam* 72
Resan till Amerika ..... *Nils Jönsson* 75
Murarsönerna Svensson ... *Per, Ola och Anders Svensson* 90
Återvändare ..... *Bengta och Per Svensson* 108
Kyrkvärdens fru blev mormon ..... *Bertha Hansdotter* 109
Emigranten som försvann ..... *Olof Jönsson* 111
Född i Amerika ..... *Fritz Svensson* 126
Lars Ols Pågar ..... *Ola, August och Per Larsson* 128
Sissa Per Anders ..... *Sissa Per Anders* 135
Miss Hollywood ..... *Anna Olsson* 136
Julhälsning från Ohio ..... *Cecilia Olsson-Ekman* 138
Anders Johansson, farmare ..... *Anders Johansson* 139
Laxmans på Ryttaretorpet. *Carl, Jakob, Anders Laxman* 140
Det kom ett brev ..... *John M. Rohdes* 143
Statistik 144
Förteckning över emigranter 145

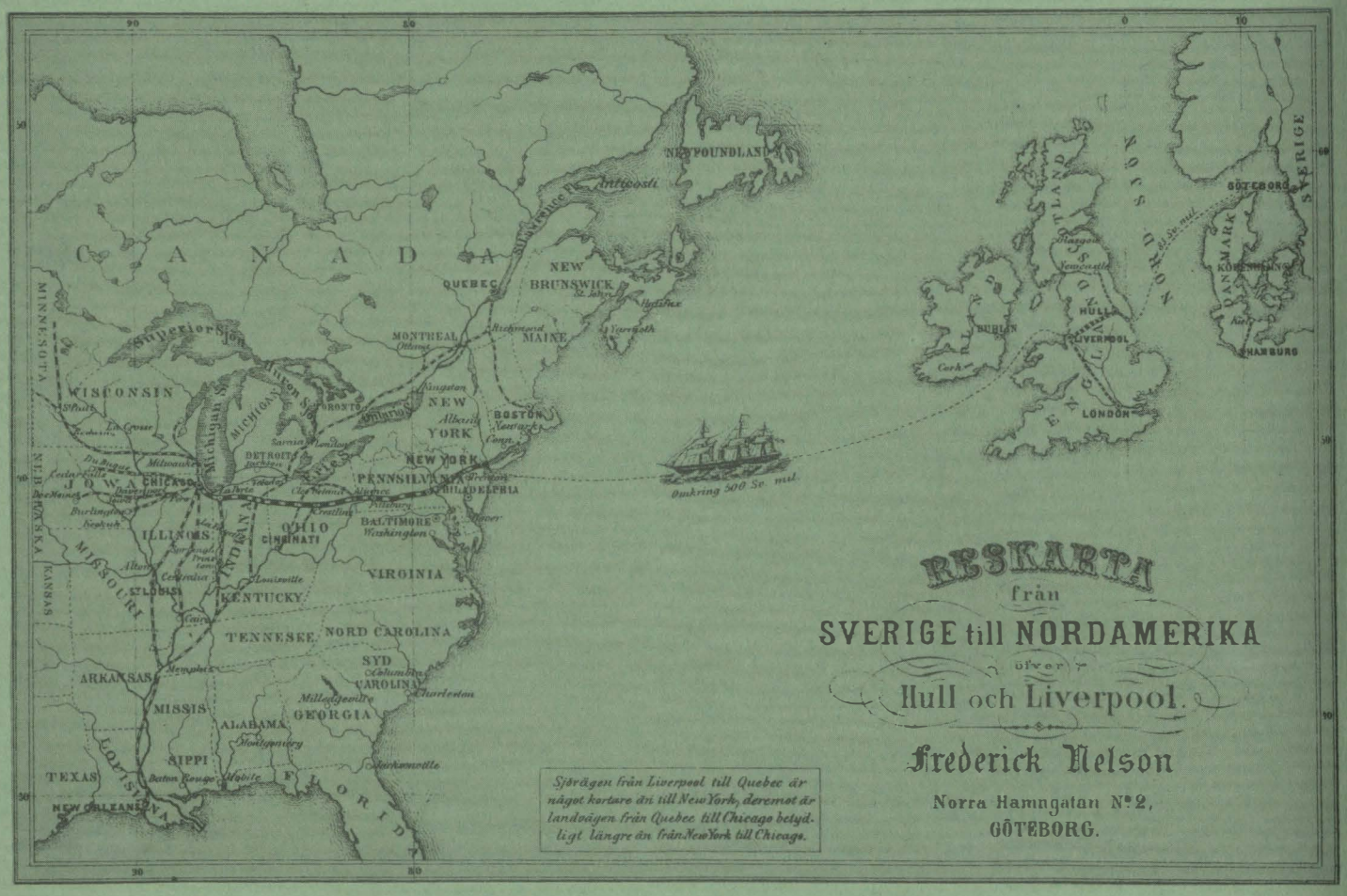

Den vanligaste resvägen till Amerika under 1860 - 70 talen.